

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI
KATEDRA BOHEMISTIKY A KATEDRA NEDERLANDISTIKY

Fenomén obrázková kniha
*Příspěvek k současné nizozemské a české literatuře
pro děti a mládež*

The phenomenon of a picture book
*A contribution to the current Dutch and Czech literature
for children and youth*

Het verschijnsel prentenboek
*Een bijdrage tot de hedendaagse Nederlandse en Tsjechische
kinder- en jeugdliteratuur*

Disertační práce

PhDr. Eva Brázdová Toufarová

Školitel: Prof. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Obor: Teorie literatury

OLOMOUC 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou disertační práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré zdroje, které jsem použila.

.....
Eva Brázdová Toufarová

V Olomouci dne 31. 12. 2015

Poděkování

Děkuji školiteli prof. Dr. Wilkenu Engelbrechtovi, cand. litt., za cenné rady a připomínky, které výrazným způsobem přispěly ke vzniku této práce.

Můj zvláštní dík patří třem vydavatelským domům – vydavatelství Leopold, Lemniscaat a Vantilt – za nezištné poskytnutí vybraných obrázkových knih a odborných publikací vztahujících se k tématu této disertační práce. Mají můj hluboký obdiv za to, jak významnou měrou se podílejí na produkci kvalitních obrázkových knih v nizozemsky mluvící jazykové oblasti.

Děkuji rovněž své rodině a zejména svým dětem, že se mnou v době vzniku této práce vydržely.

„Kniha je pro mne první galerie, kterou dítě navštíví, je to malé a vzácné Muzeum pro Slovo a Obraz.“

Květa Pacovská
(Štěpanovičová, 2011: 10)

Obsah

Prohlášení	s. 2
Poděkování	s. 3
Motto	s. 4
Obsah	s. 5
Místo předmluvy	s. 8
Úvod	s. 9
1 Obrázková kniha	s. 15
1.1 Definice obrázkové knihy	s. 16
1.2 Vymezení a charakteristika obrázkové knihy	s. 19
1.2.1 Obrázková kniha a ilustrace	s. 23
1.3 Obrázková kniha a věk vnímatele	s. 25
1.4 Klasifikace obrázkových knih	s. 27
1.4.1 Klasifikace dle Benediktové	s. 28
1.4.2 Klasifikace dle Malého	s. 29
1.4.3 Klasifikace dle Provazníka	s. 32
1.4.4 Klasifikace dle Goeman-van Randenové	s. 37
1.5 Obrázková kniha a komunikace	s. 38
1.6 Obrázková kniha a ideologie?	s. 40
1.7 Obrázková kniha a biblioterapie	s. 54
2 Pohled do historie obrázkové knihy	s. 58
2.1 Osudy obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové oblasti	s. 58
2.2 Osudy české obrázkové knihy	s. 104
3 Současná nizozemská, vlámská a česká obrázková kniha a její tvůrci	s. 120
3.1 Současná nizozemská obrázková kniha	s. 120
3.1.1 Dick Bruna	s. 120
3.1.1.1 Několik poznámek k tvorbě	s. 125
3.1.2 Charlotte Dematonsová	s. 134
3.1.2.1 Několik poznámek k tvorbě	s. 137
3.1.3 Max Velthuijs	s. 144
3.1.3.1 Několik poznámek k tvorbě	s. 146
3.2 Současná vlámská obrázková kniha	s. 152
3.2.1 Guido Van Genechten	s. 152

3.2.1.1 Několik poznámek k tvorbě	s. 154
3.3 Současná česká obrázková kniha	s. 158
3.3.1 Květa Pacovská	s. 159
3.3.1.1 Několik poznámek k tvorbě	s. 161
3.4 Srovnání	s. 166
4 Ilustrace v současné nizozemské, vlámské a české obrázkové knize	s. 170
4.1 Ilustrace v LPDM	s. 170
4.2 Kniha a ilustrace = knižní ilustrace?	s. 171
4.3 Pohled do minulosti	s. 172
4.4 Význam ilustrace v obrázkové knize	s. 174
4.5 Funkce a hodnocení ilustrace	s. 175
4.6 Výtvarné pojetí ilustrace v obrázkové knize	s. 178
4.7 Znázornění a zobrazení	s. 178
4.8 Současná nizozemská a česká knižní ilustrace	s. 180
5 Současná nizozemsky psaná obrázková kniha v (českém) překladu	s. 185
5.1 Úvodem	s. 186
5.2 Překladatelé z nizozemštiny	s. 188
5.3 Co se překládá?	s. 190
5.4 Literatura pro děti a mládež v překladu	s. 194
5.5 České překlady nizozemsky psané literatury pro děti a mládež	s. 198
5.6 Některá překladatelská úskalí v dílech LPDM	s. 205
Závěr	s. 217
Conclusie	s. 222
Resumé	s. 229
Summary	s. 230
Seznam použité literatury	s. 231
Prameny	s. 231
Sekundární literatura	s. 235
Internetové zdroje	s. 244
Seznam vyobrazení	s. 247
Seznam tabulek	s. 249
Seznam grafů	s. 249
Seznam používaných zkratk	s. 250

Přílohy		s. 251
Příloha 1a	Přehled překladů nizozemsky psané LPDM	s. 251
Příloha 1b	Výběrová bibliografie českých překladů nizozemské LPDM v letech 2000–2014	s. 259
Příloha 2	Seznam překladatelů LPDM z nizozemštiny do češtiny od roku 1989	s. 263
Příloha 3	Práce s knihou v rámci biblioterapie	s. 264
Anotace		s. 266

Místo předmluvy

Antverpy. Lovaň. Nebo Amsterdam či kterékoli jiné nizozemské nebo vlámské město. Únor. Blíží se svátek sv. Valentýna. Kromě pozvání na opulentní (v případě Vlámů) romantickou večeři ve dvou vás může vaše drahá polovička obdarovat třeba krásně provedenou obrázkovou knihou. Také vybíráte-li dárek pro osobu vám blízkou a vašemu srdci milou, může se docela dobře stát, že v těchto zeměpisných končinách nakonec skončíte v některém z vyhlášených obchodů¹ specializovaných na literaturu pro děti a mládež a odnesete si odsud právě obrázkovou knihu. Bud' jak bud', obrázková kniha k životu Vlámů a Nizozemců – a to nejen těch nejmenších – patří kupodivu stejně neodmyslitelně jako rozkvetlé tulipány, lahodný sýr, sladká a slaná lékořice, majestátní větrné mlýny, kola všech možných barev a těžko identifikovatelného stáří a značek či všudypřítomná voda.

---

¹ Antverpy – např. Kinderboekhandel *Pardoes*, Wijngaardstraat 16; *In den olifant*, Leopoldstraat 23; Lovaň – *De kleine Johannes*, Tiensestraat 47; Amsterdam – *De Kinderboekwinkel*, Rozengracht 34; Utrecht – např. *De Utrechtse Kinderboekhandel*, Ganzenmarkt 10; Eindhoven – Kinderboekwinkel *De Boekenberg*, Kleine Berg 48.

Úvod

I přes současný nezadržitelný vývoj nejnovějších informačních technologií provázela a dosud stále provází kniha člověka takřkajíc od kolébky a má nepochybně pozitivní vliv na jeho psychický, kognitivní i emoční vývoj.² Předložená disertační práce se zaměřuje na obrázkovou knihu, tedy médium, s nímž se téměř každý z nás přinejmenším na počátku svého života setká, a které tak významně ovlivňuje naši fantazii, pozitivně nás motivuje a povzbuzuje v nás schopnost komunikovat, vnímat okolní svět a reagovat na něj. V neposlední řadě to navíc může být právě obrázková kniha, díky níž se nám později zcela otevře svět literatury.³

„Obrázek v knížce jest dítěti tím, čím květ rostlině. Když dítě počíná vybavovati se z peřinky, již tehdy rádo sáhne po obrázku. Má-li pak přístupu, kolik obrázkových knížek podlehne v nerovném boji o existenci v růžových prstíčkách již do té chvíle, než bylo seznámení se s prvním krokem ku tajemství liter pod obrázky? A kouzlo, které dosud vábilo kučeravou hlavinku k obrázku, úsilovněji začíná působiti, když mladistvý rozumek počne rozuměti i tiskařské černi pod obrázkem. A kouzlo to není snad údělem jen některých dětí. A právě proto, že náklonnost ta jest urozena všem dětem, že jest jedním z nejprvnějších přirozených činitelů, které počnou působiti v rozvoj duševního oboru dítěte, jest povinností vychovatelů i rodičů, aby náklonnosti té věnovali zaslouženou péči. Povážíme-li dále, že i otec nejchudší alespoň v době vánoční neb mikulášské hledí tuto vrozenou náklonnost dítek ukojiti, že i pod

---

² GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & DE GRAAFF, Wendy. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 101. „Že kniha už od kolébky významně ovlivňuje pozdější zájem dítěte o čtení, objevili jak rodiče, tak producenti obrázkových knížek.“ Originál citace: „Dat het boek al vanaf de wieg van belang is voor de leesinteresse van het kind, is ontdekt zowel door ouders als door de makers van prentenboeken.“

³ „Bilderbücher gehören zur ersten Begegnung des Kindes mit Literatur. Diese Begegnung sollte auf jeden Fall mit Lust und Freude erlebt werden, denn hier werden Weichen gestellt für die gesamte kindliche Entwicklung, insbesondere für das spätere Leseverhalten.“ HOFFMANN, Bernard. *Gestaltungspädagogik in der sozialen Arbeit*. 1. vyd. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2004, s. 259.

*nejchudším stromkem vánočním nalezneme mezi dárky mnohou obrázkovou knížku, jest péče ta tím potřebnější.*⁴

Jak dokládá i výše uvedená citace Jana Dolenského, důležitosti obrázkových knih pro zdravý a přirozený vývoj jedince si byli dobře vědomi již naši předkové.⁵ Ačkoli obrázková kniha patří nesporně k zavedeným a léty prověřeným knižním typům, přesto se na ni dosud ještě někdy nahlíží poněkud 'svrchu' – snad pro absenci většího množství textu či pro přílišnou četnost obrázků (v porovnání s ostatními žánry).⁶ Tento poněkud dehonestující způsob nahlížení si však podle našeho názoru obrázková knížka nezaslouží.

Význam obrázkových knih pro osvojení si verbální kompetence a následně čtenářské gramotnosti zdůrazňují v současnosti nejen různá odborná pracoviště, ale i řada organizací. Například ve Vlámku existuje od roku 2002 nadace *Stichting Lezen*⁷, která patří mezi hlavní propagátory čtení v této zemi. Nadace cílí na všechny věkové kategorie a zasazuje se o aktivní spolupráci se školami, knihovnami, ale i médií. Cílem činnosti této nadace je popularizace knih a čtení obecně a rozvoj a osvojení správných čtenářských návyků. Pracovníci nadace se ve své osvětové práci řídí pěti základními principy, z nichž ten první říká, že s knihou by měl člověk přijít a být ve styku co možná nejdříve, neboť z takto načerpaných zkušeností bude těžit celý život.⁸ Navíc je poměrně známým faktem, že kdo žije obklopen knihami a lidmi-čtenáři, ten se

---

⁴ DOLENSKÝ, Jan. Obrázkové spisy pro naši mládež. In: ŠMAHELOVÁ, Hana. *Počátky kritického myšlení o dětské literatuře I. Studie s antologií textů z přelomu 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: FF UK, 1999, s. 6.

⁵ Dolenského text vyšel původně v *Pedagogických rozhledech*, 1, s. 81–85 již v roce 1888.

⁶ Na zvláštní nazírání nejen na obrázkovou knihu, ale na LPDM upozorňuje i Rita Ghesquière, když říká: „A přesto zůstala LPDM tak trochu podstrčeným dítětem, s kterým se zachází macešsky a do jisté míry shovívavě.“ GHESQUIÈRE, Rita. *Tussen droom en daad! De hele Biblebontse berg tien jaar later*. In: DONGELMANS, Berry. (red.). *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. 1. vyd. Den Haag: Biblion, 2000, s. 9. Originál citace: „En toch bleef de jeugdliteratuur een wat ondergeschoven kindje, dat stiefmoederlijk en enigszins meewarig behandeld werd.“

⁷ Viz <<http://www.stichtinglezen.be/content.aspx?l=001&index=true>> (4. 8. 2011).

⁸ Další principy viz TOUFAROVÁ, Eva. Úspěšní čtou aneb jak to dělají ve Vlámku. Současná vlámská literatura pro děti a mládež, významné vlámské instituce a projekty. In: KOUDELKOVÁ, Eva. (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 25. – 26. března 2009*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2009, s. 70.

sám čtenářem většinou také stane. Tuto skutečnost potvrzují i četné studie, např. nizozemského vědce Jacquese Vose či americké socioložky Shirley Brice Heathové. *Stichting Lezen* pořádá pro malé i velké čtenáře celou řadu akcí a kampaní. V souvislosti s naším tématem uvádíme pouze jednu zásadní kampaň a tou jsou *Boekbaby's – Baby's houden van boeken* (Knižní mimina – i mimina mají ráda knihy), která se soustředí na rodiče dětí do tří let. Při povinných lékařských prohlídkách kontaktují vyškolení vlámské pracovníky rodiče takto starých dětí a nabídnou jim balíček knih, určených pro první kontakt jejich ratolestí s literaturou. Rodičům je zároveň vysvětleno, jak s dítětem a knihami efektivně pracovat, kde mohou získat případné další informace a kde v místě svého bydliště najdou nejbližší knihovnu. V roce a půl a ve třech letech dítěte si pak další balíčky knih rodiče vyzvedávají již v knihovně, jejímž členem se jejich potomek může stát takřkajíc hned po narození. Nadace navíc každoročně sestavuje seznamy doporučených knih pro všechny čtenářské kategorie, tedy i pro nejmenší recipienty, jimiž se mohou rodiče, ale i kdokoli další inspirovat. Seznamy knih pro tzv. knižní mimina se mění jednou za dva měsíce a pravidelně sestávají z obrázkových knih.⁹ Původní pilotní projekt, který odstartoval v roce 2005, si postupem času získal nesmírnou oblibu u rodičů i dětí, takže byl počínaje 1. lednem 2011 rozšířen do 45 vlámských měst a účastní se jej na 10.000 dětí. Průběžné testy¹⁰ ukazují, že akce má pozitivní dopad na vývoj zúčastněných dětí, jak po stránce jazykové, tak i po stránce motorické. Knižní mimina vykazují náskok před svými vrstevníky, kteří se akce neúčastní. „*V této fázi života vnímá dítě knihu všemi svými smysly – může si ji prohlédnout, může se jí dotknout, může ji ochutnat, může k ní přivonět a při předčítání ji slyší. Má ji tak podvědomě spojenou mimo jiné s hlasem rodičů či ostatních příbuzných.*“¹¹ Tento projekt není původní

---

⁹ Aktuální seznam pro měsíce červenec a srpen 2011 doporučuje: BRUNA, Dick. *Nijntje in dromenland*. Amsterdam: Mercis, 2010; COUSINS, Lucy. *Hoera voor Vis!* Amsterdam: Leopold, 2011; VROOLAND-LÖB, Truusje. *Hop, hop, paardje*. Amsterdam: Ploegsma, 2010; POTTER, Beatrix. *Kiekeboe, Pieter Konijn!* Amsterdam: Ploegsma, 2011; SMEE, Nicola. *Spetterdespat!* Haarlem: Gottmer, 2011. Více informací dostupné z: <http://www.boekbabys.be/new/boekentips/_docs/Boekenlijstje10.pdf> (4. 8. 2011) a <<http://www.boekbabys.be/new/boekentips/lijstjes.php>> (4. 8. 2011)>.

¹⁰ Srov. <http://www.boekbabys.be/new/project/_imgs/onderzoek.pdf> (4. 8. 2011) a <http://www.boekbabys.be/new/project/_docs/Educational_Review.pdf> (4. 8. 2011).

¹¹ TOUFAROVÁ, Eva. Úspěšní čtou aneb jak to dělají ve Vlámku. Současná vlámská literatura pro děti a mládež, významné vlámské instituce a projekty. In: KOUDELKOVÁ, Eva.

vlámskou záležitostí; Vlámové se inspirovali britským projektem *Bookstart*¹². A nejsou jediní – v Německu existuje *Buchstart*, na Maltě *A Book is a Treasure*, v Kanadě *123 Lis avec Moi* a v Nizozemsku *Boekenpret*.¹³

V naší práci bychom kromě významu obrázkové knihy pro zdravý vývoj dítěte chtěli poukázat především na skutečnost, že toto médium prošlo v posledních letech významnou transformací a modernizací, následkem čehož patří v současné době obrázková kniha spíše do kategorie tzv. all-age-books a nelze ji již nadále asociovat pouze a jen s dětským recipientem.

V první části práce se pokusíme o jasné vymezení a případnou vhodnou definici tohoto literárního média, přičemž budeme čerpat z dostupných teoretických studií a článků. Dále nás bude ve vztahu k obrázkové knize zajímat věk vnímatele tohoto média a proměna kategorie věkovosti. Zaměříme se rovněž na různé varianty klasifikace obrázkových knih, která by co nejlépe odrážely současný stav. Pozornost upřeme také na obrázkovou knihu jako součást komunikačního aktu, v němž svou roli sehrává více činitelů (mluvčí, dílo a jeho interpretace, adresát, zprostředkovatel), přičemž vycházíme z Jakobsonova šestifunkčního komunikačního modelu. Soubor teoreticky laděných poznatků nakonec ještě rozšíříme o úvahy o vlivu ideologie na obrázkovou knihu. Poukážeme též na možné využití obrázkové knihy v rámci biblioterapie. Svá tvrzení se pokusíme podpořit vhodnými příklady a ukázkami z nizozemských i českých pramenů.

V kapitole Pohled do historie obrázkové knihy představíme její stručný vývoj v nizozemsky mluvící jazykové oblasti od počátků až po současnost a dotkneme se též alespoň zásadních osobností v oblasti tvorby obrázkových knih v České republice. Bude nás zajímat, zda se uvedený knižní typ v obou jazykových prostředích vyvíjel analogicky či nikoli. Rozhodně si však v této části práce neklademe za cíl úplnost vzhledem k problematickému sběru informací k této problematice. Náš historický exkurz doprovází ukázky z tvorby jednotlivých autorů,

---

(ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 25. – 26. března 2009*. Liberec: Bor, 2009, s. 71.

¹² Více též na <<http://www.bookstart.org.uk/>> (4. 8. 2011).

¹³ Srov. <http://www.boekbabys.be/new/project/_docs/Educational_Review.pdf> (4. 8. 2011).

přičemž se neomezujeme pouze na rovinu textovou, ale – je-li to možné – prezentujeme i rovinu obrazovou.

Kapitola třetí nastiňuje na základě představení tvorby konkrétních autorů aktuální vývoj na tomto poli. Pro naše účely bylo nezbytné najít vhodné ukázky z děl reprezentativních autorů. Aby náš výběr nebyl nahodilý, stanovili jsme si následující kritéria. Při výběru autorů a děl jsme zohlednili zahraniční ohlas. To znamená, že jsme pracovali převážně s texty, které vyšly také v jiném než pouze českém či nizozemském jazyce. Dbali jsme na to, aby námi zvolení autoři byli autory překládanými a oceňovanými nejen na domácí, ale i mezinárodní půdě.¹⁴ Dalším důležitým kritériem výběru je předmětné období, k němuž se vyjadřujeme, a tím je tvorba v letech 2000–2014. V neposlední řadě jsme brali při výběru v potaz také prodávánost děl daných autorů. Naše kritéria nám byla jen jakýmsi vodítkem, nikoli pevným pravidlem.

Vzhledem k tomu, že ilustrace, rozuměj obrazová rovina, je nedílnou součástí každé obrázkové knihy, rozhodli jsme se věnovat pojednání o významu ilustrace v obrázkové knize samostatnou kapitolu. Naším cílem bylo poukázat v této pasáži na některé významné autory, ilustrátorské trendy a strategie či na některé obzvláště zdařilé vizualizace.

Poslední kapitola se věnuje překládání děl literatury pro děti a mládež (dále jen LPDM). Na základě údajů organizací, které v nizozemsky mluvící jazykové oblasti literární překlad podporují¹⁵, dále dle *Bibliografie*¹⁶ *překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od*

---

¹⁴ Zde vycházíme ze zcela stejného předpokladu jako Svatava Urbanová, když tvrdí, že „[...] jsou-li (knihy) přeloženy do více jazyků, vytváří se předpoklad pro širší čtenářskou recepci.“ In: URBANOVÁ, Svatava. *Pohyby/Movimientos*. 1. vyd. Ostravská univerzita: Ostrava 2010, s. 13. Domníváme se, že tento princip je nesmírně důležitý především v případě malých jazyků, za něž nizozemštinu i češtinu považujeme.

¹⁵ Jsou jimi ve Vlámku *Het Vlaams Fonds voor de Letteren* (VFL, Vlámský literární fond) a v Nizozemsku *het Nederlands Letterenfonds* (Nizozemský literární fond), který byl do roku 2011 znám pod označením *het Nederlands Literair Productie en Vertalingenfonds* (= NLPVF).

¹⁶ Jedná se o následující publikace: KRIJTOVÁ, Olga & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993*. 1. vyd. Praha: JTP, 1994; KRIJTOVÁ, Olga. & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Doplňky*

roku 1890 do roku 1993 a pozdějších doplňků jsme vytvořili aktualizovanou databázi překladových děl LPDM, která se vztahuje k námi zkoumané oblasti. Zajímalo nás, zda a v jaké míře si překladatelé vybírají právě obrázkové knihy pro překlad a nakolik se tyto objevují v aktuální nabídce překladové literatury námi zvolené jazykové oblasti. Svou pozornost jsme zaměřili i na některé specifické překladatelské problémy, typické pro převod tohoto žánru, přičemž jsme pracovali konfrontačním způsobem na materiálu česko-nizozemském.

Vzhledem k tomu, že jsme zatím nenarazili v odborné literatuře na žádnou ucelenou publikaci, která by mapovala vývoj a aktuální stav obrázkové knihy v České republice, Nizozemsku či Vlámku, mohla by být naše práce případnou první vlaštovkou či vykročením správným směrem. Z hlediska odborného se budeme v práci opírat o dílčí části publikací, článků, studií a statí, které se alespoň částečně problematiky dotýkají. Jejich výběr je uveden v použité literatuře. Uvádíme rovněž použité internetové zdroje. Pro lepší názornost i vzhledem ke zvolenému tématu jsme do práce zařadili značné obrazového materiálu, který jsme očíslovali a opatřili jej popisky.

---

k publikaci Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993. Dostupné z: <http://www.jtpunio.org/spip/IMG/doc/holandska_biblio_dopln_ek.doc>.

1 Obrázková kniha

„Rozpačité prístupy k tvorbe obrázkovej knihy u nás vyplývajú jednoznačne z teoretickej aj edičnej neujasnenosti pojmu obrázkovej knihy, z konvenčnosti náhľadov na vzťah textovej a výtvarno-grafickej zložky v knihe pre malé deti, z určitej ilustrátorskej uniformity a stereotypného, tradicionalistického pohľadu na model knihotvorného procesu.“¹⁷ Tak videla situáciu na počiatku 90. let 20. storočia Hana Benediktová. S uvedeným názorom lze proto souhlasit pouze čiastočne, čož je dáno i dobou jeho vzniku. S „neujasneností pojmu obrázkovej knihy“ podľa nášho súdu zápolíme bohužel i dnes, i keď sa o jednoznačné objasnenie a vymedzenie pojmu obrázková kniha pokúšajú mnozí.¹⁸ Napríklad Stephanie Riehemannová považuje výber obrázkových kníh v dnešnej dobe za tak široký, že takmer nie je možné podať odpovedajúcu definíciu toho, čo je a čo nie je obrázková kniha.¹⁹ Práca súčasných tvorcov obrázkových kníh doma i v zahraničí dokazuje, že v dnešnej dobe sa už o uniformitu, stereotyp a tradicionalistický pohľad hovoriť nedá.²⁰ Benediktová navyše o obrázkovej knihe uvažuje iba ako o knižnom type pre recipienty predčtenárskeho veku. Aktuálny vývoj však ukazuje, že takto jednostranne obrázkovou knihu chápať nelze. Je treba mať na pamäti, že obrázková kniha je fenomén

---

¹⁷ BENEDIKTOVÁ, Hana. Edičné prístupy k tvorbe žánrov pre predčitateľský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatúry pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991, s. 225.

¹⁸ V súvislosti s obrázkovými knihami si mnozí stýskajú nad nepresnou, nedostatečnou a nejasnou terminológiou. Jaroslav Provazník (2014: 25) i Michaela Knitlová (2008: 78) sa jednoznačne shodujú, že termín obrázková kniha je značne nepresný, ačkoli knižný LPDM s významnou obrazovou zložkou v posledných rokoch významne pribýva. Preto však jej klasifikácia poněkud pokulháva za skutočným stavom vecí.

¹⁹ Viz RIEHEMANN, Stephanie. Emotionale und (schrift-)sprachliche Förderung mit Bilderbüchern. In: BÄHR, Rainer. & IVEN, Claudia. (Hrsg.). *Sprache, Emotion, Bewusstheit. Beiträge zur Sprachtherapie in Schule, Praxis, Klinik*. 1. vyd. Idstein: Schulz-Kirchner Verlag, 2006, s. 168–177.

²⁰ Srov. tiež kapitola 3.

s výrazně širším záběrem, soudě podle četných, často umělecko-naučných publikací, určených i starším recipientům.²¹

1.1 Definice obrázkové knihy

Najít jednoznačnou definici obrázkové knihy není v českém ani nizozemském kontextu úplně jednoduché.²² Například v *Příručním slovníku české literatury od počátků do současnosti* Otakara Chaloupky či v *Průvodci literárním dílem, výkladovém slovníku základních pojmů literární teorie* od Ladislavy Lederbuchové se o obrázkové knize nic nedočteme. Jana Čeňková ve své publikaci *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury* sice obrázkovou knihu jako žánr určený dětem a mládeži zmiňuje,²³ ovšem nijak blíže jej nespecifikuje, pouze přidává ještě z němčiny převzatý a v českém prostředí rovněž

---

²¹ „Es reicht von einfachen Pappbilderbüchern ohne Text über umfangreiche Fantasiegeschichten bis hin zu Sachbilderbüchern und aufwendig gestalteten Exemplaren für Erwachsene.“ Srov. RIEHEMANN, Stephanie. Emotionale und (schrift-)sprachliche Förderung mit Bilderbüchern. In: BAHR, Rainer. & IVEN, Claudia. (Hrsg.). *Sprache, Emotion, Bewusstheit. Beiträge zur Sprachtherapie in Schule, Praxis, Klinik*. 1. vyd. Idstein: Schulz-Kirchner Verlag, 2006, s. 169.

²² Autory jedné z významných studií věnovaných obrázkové knize jsou O. Pospíšil a V. F. Suk, kteří již v roce 1924 definovali obrázkovou knihu takto: „Rozumíme obrázkovou knihou v užším slova smyslu takovou, kde je obrázek výhradním obsahem, kde text bývá zcela podřízeným, ač by tomu tak býti nemělo.

Rozeznáváme obrázkové knihy úplně bez textu nebo s textem, jenž je často jen vykladačem obrázku samého. Nejsou to ilustrace, jichž se užívá tam, kde text je hlavní věcí a obrázek zcela podružný. Obrázkové knihy bez textu jsou míněny pro děti, jež neumějí dosud čísti. Pro ty je obrázek účelem knihy. Je-li někde text, je spíše pomůckou pro vychovatele, jenž dítěti knihu ukazuje a text předčítá.

Knihy takové mají obyčejně větší formát, mívají tuhé listy a někdy jsou to zejména t. zv. Leporela: knihy formy rozkládací, listy silné lepenky, slepované za sebou na délku. Obrázky jsou seřaděny postupně po obou stranách. Tato forma byla k nám importována z ciziny. Pro malé dítě, které neumí ještě zacházeti s knihou, je to útvar nejpraktičtější.“ In: POSPÍŠIL, Otakar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924, s. 21.

²³ ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Portál: Praha 2006, s. 17.

hojně užívaný termín bilderbuch.²⁴ O obrázkové knize však pojednává Milena Rosová v 5. vydání publikace *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*, kde o ní v úvodu hovoří jako o „novém, jen obtížně zařaditelném fenoménu“²⁵. I ona kromě termínu obrázková kniha užívá také termín bilderbuch a nabízí následující definici: „Obrázkovou knihu charakterizuje především rozsah a vzájemný poměr textu a ilustrace s přihlédnutím k jejich komunikačnímu rozměru, žánrové hledisko bývá zohledněno pouze jako pomocné (může se jednat např. o pohádkovou knihu, příběh s dětským, či zvířecím hrdinou, umělecko-naučnou knihu, knihu básnických textů apod.).“²⁶

O jednoznačné a výstižné definici obrázkové knihy lze mluvit v případě Wieke Goeman-van Randenové, která tvrdí, že „obrázkové knížky jsou knihy, v nichž ilustrace zaujímají dominantní postavení, a v nichž, nakolik v nich lze mluvit o textu, ilustrace a text spolu tvoří jednotu.“²⁷ Poněkud zjednodušující definici z nizozemského prostředí lze nalézt např. v Encyklopedii literatury pro mládež: „Obrázkové knížky jsou knihy, v nichž ilustrace hrají přinejmenším stejně významnou roli jako text.“²⁸

V německy hovořících zemích se fenoménem obrázkové knihy dlouhodobě zabývá celá řada psychologů, učitelů, vědců, o čemž svědčí

---

²⁴ Tamtéž, s. 13. S termínem bilderbuch se setkáváme i u dalších autorů, např. u Benediktové. Viz BENEDIKTOVÁ, Hana. Edičné přístupy k tvorbě žánrov pre predčitateľský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatury pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991, s. 219.

²⁵ URBANOVÁ, Svatava. & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. FF Ostravská univerzita: Ostrava 2005, s. 7.

²⁶ Tamtéž, s. 225.

²⁷ GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny. & DE GRAAFF, Wendy. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 101. Originál citace: „Prentenboeken zijn boeken waarin illustraties een dominerende plaats innemen en waarin, voorzover er sprake is van tekst, illustraties en tekst samen een eenheid vormen.“

²⁸ COILLIE, Jan van & LINDERS, Joke & NIEWOLD, Selma & STAAL, Jos (red.). *Encyklopedie van de jeugdliteratuur*. 1. vyd. Groningen: De Fontein & Wolters-Noordhoff, 2004, s. 268. Originál citace: „Prentenboeken zijn boeken waarin de illustraties minstens even belangrijk als de tekst.“

množství odborných publikací na toto téma. Za všechny uvádíme alespoň definici Jense Thieleho, podle něhož je to právě „*die enge Wechselbeziehung von Bild und Text*“²⁹, který asi nejlépe definuje obrázkovou knihu.

Badatelka Kathrin Güntherová kromě řady dalších aspektů (viz citace níže) zdůrazňuje také estetickou a didaktickou složku obrázkové knihy: „*Bild und Text vereinen sich im Bilderbuch zu einem komplexen Gebilde; dies wird auch als Doppelqualifikation bezeichnet. Das Bilderbuch hat, als narratives Medium, durch die Bilder sinnlich-ästhetische Qualitäten und beschränkt sich meist auf einen begrenzten Text- und Bildumfang. Die Textebene ist zumeist eine Kurzform der Erzählung. Durch die Offenheit, die zwischen Bild und Text besteht, werden dem Betrachter vielfältige Möglichkeiten gegeben, diese Ebenen zueinander in Verbindung zu setzen, sodass sich das Bilderbuch als ein ästhetischer Erfahrungs- und Lerngegenstand versteht.*“³⁰

Slovenští badatelé někdy termín obrázková kniha nahrazují pojmem leporelo. „*[Leporelo je] v literárním zmysle osobitý žáner, skladá sa z mozaiky drobných samostatných textov alebo motívov jednej témy, podnetných na rozvedenie do bohatej výtvarnej panorámy prostredníctvom fantázie výtvarného umelca. Každá strana je tu vlastne samostatným výtvarným dielom. Literárny tvorca musí pracovať s predstavou výtvarnej konkretizácie a prepustiť dominanciu svojmu partnerovi výtvarníkovi.*“³¹ Obrázkovou knihu i leporelo je nutno chápat jako obrazovo-textový umělecký útvar, kde je příběh tvořen a vyprávěn nejen v rovině textové, ale i obrazové. Obrázková kniha je pak v širším slova smyslu nejen zastřešujícím pojmem pro daný způsob literární komunikace (pro obrazovo-textové médium), ale i – v užším smyslu – označuje médium, které se formátem přibližuje knize, v níž čteme a listujeme, ovšem se značným důrazem na ono nenapsané, obsažené pouze v obrazové rovině, zatímco leporelo lze chápat úžeji jako určitý specifický druh obrázkové knihy, která se stává knihou-hračkou, a to

---

²⁹ THIELE, Jens. Das Bilderbuch. In: LANGE, Günter. *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*. Band 1. Hohengehren: Schneider-Verlag, 2000, s. 228.

³⁰ GÜNTHER, Kathrin. *Das Bilderbuch im Unterricht der Grundschule*. 1. vyd. Norderstadt: GRIN Verlag, 2008, s. 3–4.

³¹ KYSELOVÁ, Lýdia. Trikrát o obrázkovej knihe pre najmenších. In: KYSELOVÁ, Lýdia. *Nadpočetné hodiny života*. 1. vyd. Bratislava: Mladá letá, 1985, s. 115.

zejména vzhledem k možnosti jejího využití v prostoru. Leporelo lze formovat do různých útvarů (závisí částečně na kreativitě autora i možného vnímatele), zatímco obrázková kniha si stále spíše zachovává svou 'knižnost'. Leporelo je – většinou – knižním typem pro nejmenší, je spjata s obrázkovou knihou vzhledem ke spíše minimalistickému výstižnému textu a výrazné obrazové rovině. Moderní umělecké obrázkové knize ani leporelu však nechybí notná dávka kreativity, nápadu, hloubky, dynamičnosti a originality.

Slovenský teoretik Michal Tokár se rovině pojmové odrazil od názorů Mileny Lukešové a doporučuje rozlišovat mezi obrázkovou (tj. bohatě ilustrovanou) a obrazovou knihou (tj. bilderbuch jako kniha založená na interakci obraz-text).³² Domníváme se, že pokud by se podařilo prosadit a v praxi skutečně používat výše uvedené pojmy, výrazně by to snížilo případné riziko nedorozumění a desinterpretací.

1.2 Vymezení a charakteristika obrázkové knihy

Leporelo (obrázková kniha) je kniha se speciálními funkcemi a jako taková má i svou specifickou podobu. Je produktem synkretického umění, tj. výsledný produkt vzniká ze spolupráce literárního tvůrce, výtvarníka a vydavatele,³³ jak o tom ostatně smýšlí i Květa Pacovská³⁴. Věkové vymezení u leporel je 2–4 roky a automaticky se počítá s dospělým „mezičlánkem“³⁵ (vychovatel, rodičem).

---

³² TOKÁR, Michal. *Obrázkové příběhy*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002, s. 17–18.

³³ STANISLAVOVÁ, Zuzana. K typovým a hodnotovým aspektom leporela. In: DOUPALOVÁ, Eva. & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 38.

³⁴ Srov. kap. 3.3.1.1 Několik poznámek k tvorbě Květy Pacovské.

³⁵ STANISLAVOVÁ, Zuzana. K typovým a hodnotovým aspektom leporela. In: DOUPALOVÁ, Eva. & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU*

Kromě synkretičnosti³⁶ vykazuje obrázková kniha ještě další znaky literatury pro předčtenáře, jimiž jsou jednoduchost, zakotvenost ve světě dětské empirie, redukovanosť textové části (v krajním případě je tato nerealizovaná, text je jakoby „skryt“ v obrazové části), variabilnosť slovesné části (záleží na ústním projevu vnímatele – dítěte a zprostředkovatele příběhu – rodiče, vychovatele). Ilustrace v obrázkové knize představuje „[...] dominantu, která má narativní charakter – často bývá vytvářena na základě autorského scénáře, nebo libreta.“³⁷ Obrázkovou knihu charakterizuje typické vzájemné prolínání literární a výtvarné roviny. Někdy jsou text a ilustrace v tak silném sepětí, že je písmo součástí obrazové složky a vnímatel skutečně ani nemusí umět číst. Rosová³⁸ připomíná též tradičních znaků knihy, např. titulního listu, patitulu či frontispice. Ilustrace obvykle převažují nad textem v poměru 3:1. Obrázková kniha má často dynamické grafické členění a rozsah obvykle nepřesáhne 48 stran.³⁹

Obrázkové knihy jsou ukotvené v konkrétní realitě, již jsou děti bezprostředně obklopeny, již potřebují poznat a proniknout do ní (osoby, jevy, konvence apod.). Rovněž často cílí na zprostředkování takové reality, která je dětem přirozeně blízká. Odtud mj. pramení množství publikací, které se vztahují k přírodě a zejména ke zvířecí říši. Prvotní funkcí je umožnit dítěti rozpoznat a jazykově zvládnout zobrazovaný svět. S tím úzce souvisí výtvarná tematizace vybrané látky, vždy pokud možno s ohledem na referenčnost, mimetičnost a přiměřenou estetičnost. Pro dětského vnímatele je navíc nesmírně důležitá

---

v letech 1997 a 1998. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 38. Julius Noge nazývá mezičlánek interpretem. Srov. NOGE, J. Kognitivnosť a emocionálnosť v literatúre pre predčítačelský vek. In: *Literatúra v literatúre*. Bratislava: Mladá letá, 1988, s. 333. Stanislavová a i ďalší slovenští badatelé používajú termín leporelo ve významu obrázková kniha.

³⁶ Srov. BENEDIKTOVÁ, Hana. Edičné prístupy k tvorbe žánrov pre predčítačelský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatúry pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Mladé letá: Bratislava 1991, s. 222.

³⁷ Viz URBANOVÁ, Svatava. & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. FF Ostravská univerzita: Ostrava 2005, s. 225.

³⁸ Tamtéž, s. 225.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 225.

i funkce identifikační, díky níž se dokáže doslova vcítit do situace, hrdiny a proniknout a stát se takřka aktivním účastníkem předkládaného příběhu. Ke stylizaci v rovině textu i obrazu dochází nejčastěji personifikací, popř. antropomorfizací. Žánrově i kompozičně by měl text i obraz korespondovat s věkem vnímatele. Textovou rovinu leporel tvoří buď samostatné mikrotexy (např. básničky, říkanky, fragmenty lidových písní, krátké naučné texty) či monotematické pásmové texty, které však musí být schopny rozfázování na kratší sekvence s gradací, pointou a dramatickým nábojem.⁴⁰ Kvalitní leporela stimulují komunikační dovednosti dítěte za pomoci a posléze i bez pomoci interpreta a tím pozitivně ovlivňují sociální vztahy v rámci mikrosvětů, v nichž se dítě pohybuje.⁴¹ V poslední řadě by měla textová rovina leporela odrážet úzus dané jazykové kultury.⁴²

Dle funkce textu lze rozlišovat dva typy obrázkových knih – didakticko-instruktážní publikace, tj. publikace s textem-instrukcí a obrázkové knihy s textem-informací.⁴³ U prvního jmenovaného typu se objevují texty, které by měli vést ke zvládnutí určitého penza nových

---

⁴⁰ Poliak upozorňuje na taková leporela, u nichž je možné vysledovat příliš souvislou a pevně danou stavbu, kterou není možné rozložit na drobné dramatické sekvence. Viz POLIAK, Ján. Čo je leporelo. In: *V službách detskej literatúry*. Bratislava: Mladá letá, 1983, s. 106–112. Taková leporela nazývá Kyselová falešnými, tj. nepravými leporely, v podstatě lepenkovými knížkami. V dnešní době je otázkou, zda takto odmítnou tento typ beztextové obrázkové knihy, vezmeme-li v úvahu, že i pouhý titul obrázkové knihy (v případě beztextové varianty o to víc) determinuje její použití v praxi i práci vypravěče-interpretu, ale i schopnost obou – interpreta a vnímatele – vytvářet asociace a asociční řetězce. Z našeho pohledu tzv. nepravá leporela mají v období předčitatelském svou nezastupitelnou roli. Srov. KYSEĽOVÁ, Lýdia. Trikrát o obrázkovej knihe pre najmenších. In: *Nadpočetné hodiny života*. 1.vyd. Bratislava: Mladá letá, 1985, s. 116.

⁴¹ Stanislavová rozlišuje u leporel, potažmo obrázkových knih zdvojeného vypravěče – 1) vypravěč-autor a 2) vypravěč-interpret, přičemž v beztextové variantě funguje pouze vypravěč-interpret. Srov. STANISLAVOVÁ, Zuzana. K typovým a hodnotovým aspektom leporela. In: DOUPALOVÁ, Eva. & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 38.

⁴² Viz tamtéž, s. 38–39. Dalším důvodem, proč bychom měli v pozici zprostředkovatele (interpretu) věnovat značnou pozornost výběru leporela, vyjádřila Stanislavová naprosto jasně: „...kvalitné leporelo je knižka návratová, ktorú si dieťa dokáže po čase už „čítať“ samo, na ktorej sa formujú prazáklady jeho budúcich čitateľských dispozícií.“ Tamtéž, s. 43.

⁴³ Tamtéž, s. 40.

informací. Druhý typ může být věcné nebo estetické povahy. Snaží se předat novou informaci, aniž by v něm byla explicitně přítomna určitá instrukce. Prozaický text nalézáme zejm. u obrázkových knih s naučnou intencí, básnickou formu nacházíme zejména u obrázkových knih s důrazem na estetickou funkci. Zde podle Stanislavové hrozí monotónnost obrazu i textu. „[...] v posledných rokoch však tento typ leporela mává textovo (i výtvarne) esteticky značne poklesnutú, komečnú podobu, absolutizuje zábavnosť bezmyšlienkového typu. V jeho amerikanizovanej výtvarnej realizácii prevládajú komerčné obrázky charakteristické väčšími, farebne agresívnymi plochami a sladko-sentimentálnymi, ornamentálnymi kresebnými detailmi. Personifikácia býva zábavného, comicsovo expresívneho charakteru.“⁴⁴

Slovenská odbornice mapovala období 90. let 20. století, která si nejen v oblasti knižní produkce vysloužila přídomek 'divoká' a prožila nečekaný, hluboký přerod. S tím nepochybně souvisí i někdy nevalná kvalita tehdy vydávaných obrázkových knih. Po uniformní, shora řízené knižní nabídce se s otevřením hranic a uvolněním politického režimu objevily v prvních porevolučních letech zejm. věci do té doby zakazované, mj. i tituly populární, brakové či triviální literatury.⁴⁵

Další zásadní změnou v přístupu k leporelům, potažmo obrázkovým knihám je problém kategorie věkovosti, dle níž byla díla LPDM od svých prvopočátků tříděna. Od počátku 21. století se tato kategorii stále častěji rozostřuje⁴⁶, což je dáno rychleji dospívající mladou generací a jistou mírou infantilizace světa dospělých, pro které

---

⁴⁴ STANISLAVOVÁ, Zuzana. K typovým a hodnotovým aspektům leporela. In: DOUPALOVÁ, Eva. & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 41.

⁴⁵ Více viz HAVLÍKOVÁ, Veronika. Nederlandstalige literatuur in Tsjechië sinds 1990. Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur na de val van de muur. In: *Neerlandica Extra Muros*, ročník 42, č. 3, říjen 2004, s. 26–32. Více též v kapitole 6.

⁴⁶ Radek Malý hovoří o „tendenci k vyvázání se z příslušnosti k určité pevně dané skupině čtenářů“. MALÝ, Radek. Věkové vymezení čtenářských skupin a proměna syžetů současné české literatury pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 11. Marta Žilková používá rovněž termín „kolaps kategorie věkovosti“. ŽILKOVÁ, Marta. *Dieťa v kontexte postmoderny*. 1. vyd. Nitra: Garmond, 1999, s. 15.

útěk do prostoru pohádek, popř. obrázkových knih nabízí možnost odreagování a odklon od běžné reality.⁴⁷ Ačkoli se u publikací LPDM stále uvádí doporučený věk adresáta, stejně tak si v posledních letech všímáme tendence přiřazovat obrázkové knihy a další publikace LPDM ke kategorii tzv. all-age-books, čili k publikacím věkem neomezeným, určeným všem generacím, malým i velkým (někdy se uvádí též: pro čtenáře od 0 do 99 let). V první dekádě 21. století se však kvalita obrázkových knih výrazně zlepšila, což dokládá i značný počet autorských uměleckých obrázkových knih domácí i zahraniční provenience na našem knižním trhu.

Stanislavové typologie obrázkových knih je pro svou dobu pochopitelná, máme však za to, že pro aktuální stav není již zcela použitelná. Obrázková kniha je médiem žánrově rozostřeným, tendující k nadčasovým pojetím v oblasti textového i výtvarného zpracování, aniž by z něj zmizela funkce poznávací, estetická, či výchovná. Značný důraz se klade i na funkci zábavnou. Adresátem je – lapidárně řečeno – každý, komu je toto médium blízké, na věku nezáleží. Stále častěji je patrné, že se zejména u mladých tvůrců uplatňují výtvarné koncepty, vytčené Květou Pacovskou a jejímu přístupu ke knize jako objektu.

1.2.1 Obrázková kniha a ilustrace

V obrázkových knihách tvoří ilustrace součást samotného příběhu (u děl LPDM – jsou-li ilustrované – platí, že i bez ilustrací lze text pochopit a ilustrace tedy není jeho nezbytnou součástí). Ilustrace pak mají jen doprovodnou, sekundární, doplňkovou funkci a lze je chápat jako interpretaci textu.⁴⁸ Naopak v obrázkové knížce samy ilustrace příběh vyprávějí, text je někdy jejich součástí, jindy na stěžejních místech příběhu text doplňují.

---

⁴⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena. a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 29.

⁴⁸ Srov. GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny. & DE GRAAFF, Wendy. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 102. Více též kap. 4 Ilustrace.

V některých obrázkových knihách může být každá jedna ilustrace samostatnou ucelenou jednotkou a tyto ilustrace pak obvykle spojuje společné téma knihy. Existují i obrázkové knihy, kde se stále znovu objevuje stejná postava, která příběh sleduje spolu se čtenářem a je pro něj implicitně určitým průvodcem⁴⁹ (např. příběhy malé čarodějnice Lotje od vlámské autorky Lieve Baeten, Miffy, Krteček apod.).

Obrázková kniha má blízko ke komiksu a obrázkovému seriálu.⁵⁰ Od 90. let 20. století představuje obrázková kniha rovněž atraktivní formu pro tvorbu digestů⁵¹ a adaptací textů klasické literatury. Obrázkové knihy vznikají v mnoha případech z pera autora a ilustrátora v jedné osobě (např. André Sollie: *Een raadsel voor Roosje*; Petr Sís: *Zed' – Jak jsem vyrůstal za železnou oponou // Hrej, Mozarte, hrej // Tři zlaté klíče*; Květa Pacovská: *À l'infini*; Max Velthuijs: *Het grote boek van Kikker en Varkentje // Kikker speelt met water*; Dick Bruna: *De wereld van Nijntje* a další). V takovém případě hovoříme o autorských obrázkových knihách. Na rozdíl od komiksu to nebývá – jak praxe ukazuje – na úkor kvality; u komiksu je naopak žádoucí, aby autorem a ilustrátorem byly dvě různé osoby.⁵²

---

⁴⁹ V uvedených případech jsou to právě Lotje, Miffy a Krteček, kteří spolu se čtenářem sledují a aktivně se účastní veškerého dění. V těchto příbězích je silně posílena zážitkovost.

⁵⁰ Viz URBANOVÁ, Svatava. & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. FF Ostravská univerzita: Ostrava 2005, s. 225. „[...] „obrázkové čtení“ příběhu může být celožitovní záležitostí a může přerůst v silnou vazbu na komiks.“ In: URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Votobia: Olomouc 2004, s. 13.

⁵¹ V českém prostředí je tento jev výrazněji vnímán od 1. dekády 21. století. Termínem digesty máme na mysli „stručná, „zjednodušená“ převyprávění známých příběhů, které autoři spíše primitivizují nebo deformují, místo aby svým zpracováním otevíraly cesty dětským čtenářům k výchozímu dílu“. Srov. PROVAZNÍK, Jaroslav. *Literatura pro české děti v posledním desetiletí*. 17. 5. 2003. Citováno z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/10179/literatura-pro-ceske-deti>> (19. 10. 2015).

⁵² Ačkoli jsou obrázková kniha i komiks shodně tvořeny rovínou textovou i obrazovou, má komiks obvykle větší rozsah a dle Hanse Matly dokáže jen zřídka jedna a tatáž osoba převést určitý příběh do roviny textové i obrazové, aniž by tím utrpěla kvalita té či oné roviny komiksu. (Výjimkou potvrzující pravidlo je tvorba Martena Toondera). Srov. MATLA, Hans. *Van centsprent tot album. De ontwikkeling van het stripverhaal 1800–2000*. In: DONGELMANS, Berry (red.). *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. 1. vyd. Biblion: Den Haag 2000, s. 68.

Při tvorbě pro nejmenší, tedy i při psaní a ilustrování obrázkových knih, by se mělo vycházet z psychosociálních možností a limit dítěte předškolního předčtenářského věku. V této souvislosti např. Hana Benediktová již na konci 80. let 20. století upozorňovala na měnící se společenské podmínky, s nimiž se mění i v literatuře zobrazovaný svět. „*Diet'a je diet'at'om svojej doby, spoločenských vzťahov, ktoré ho formujú, do ktorých vniká, v ktorých sa samo formuje i seba-vedomuje, čiže zosobnostňuje sa.*“⁵³ Ovšem způsob, jak dítěti předat tyto zkušenosti a informace o novém, změněném a přece jeho vlastním světě musí být přiměřený jeho vnímání a chápání, jak již bylo naznačeno výše.

1.3 Obrázková kniha a věk vnímatele

V tradičním pojetí je LPDM a její žánrová proměnlivost determinována primárně věkem vnímatele. Je to dáno jednak funkcí LPDM (vzdělávání – výchova – poučení – estetický účinek – zábava), tak i skutečností, že autory LPDM jsou dospělí a příjemci pak z větší části zejména děti, které se nacházejí ve fázi 'sbírání zkušeností', jež jim dospělí 'dávkují' nejčastěji v závislosti na věku. Věk je tak v rámci LPDM všeobecně vnímán jako relevantní kritérium, které je jednoznačně měřitelné. Dle věku vnímatele lze LPDM členit do několika kategorií:

- a) LPDM pro mladší předškolní věk (1–3 let)
- b) LPDM pro starší předškolní věk (3–6 let)
- c) LPDM pro mladší školní věk (6–8 let)
- d) LPDM pro starší školní věk (8–10)

Na počátku 20. století se poprvé objevují názory dětských psychologů, že každé období vývoje dítěte s sebou přináší mj. zájem o jiný literární žánr a chování dítěte je ovlivňováno vývojovou fází, v níž se právě nachází. Jednou z průkopnic se v tomto ohledu stala Charlotte Bühlerová (1893–1974), která na základě svého výzkumu došla

---

⁵³ BENEDIKTOVÁ, Hana. Edičné prístupy k tvorbe žánrov pre predčitateľský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatúry pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991, s. 220.

k následujícímu dělení, které je předchůdcem dnešního členění LPDM dle věku recipientů. Bühlerová rozlišuje „*fázi Ježípetra (2–4 let), fázi pohádek (4–8 let), fáze Robinsona (9–13 let), fázi hrdinskou (13–15 let) a lyrickou a románovou fázi (od 15 let).*“⁵⁴

Je logické, že obrázkové knihy, případně leporela, jsou v tomto smyslu chápány jako knižní typy, určené zejména pro mladší a starší předškolní věk, tj. pro předčtenáře, ve věku od 1 do 8 let.⁵⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že recipienti těchto věkových kategorií nedokážou samostatně komunikovat s literárním textem, vyvstává zde nutnost zapojení interpreta, předčitatele či zprostředkovatele.⁵⁶ Díky současné tendenci vizualizace se však čtenářská základna tohoto žánru rozšiřuje.

Stále jasněji se však ukazuje, že moderní uměleckou obrázkovou knihu není nutno a ani možno nadále vymezovat kategorií věkovosti.⁵⁷ Charakterizuje ji originalita, obsahový přesah, který ji posouvá stále častěji do již zmíněné kategorie tzv. all-age-books, přičemž zdánlivě jednoduchý minimalistický text a výrazná obrazová rovina nejsou při recepci těchto děl recipienty jednotlivých věkových kategorií vnímány negativně. V uvedeném knižním médiu se dále klade důraz na jeho umělecké provedení i na vyznění obrazové roviny. „[...] *dochází*

---

⁵⁴ VOS, Jacques. Leesfasen. In: *5 Lexicon jeugliteratuur*, juni 1984, s. 1. Originál citace: „*Piet-de-Smeerpoetsfase (2–4 jaar), Sprookjesfase (4–8 jaar), Robinsonfase (9–13 jaar), Heldenfase (13–15 jaar) en Lyrische en romanfase (vanaf 15 jaar).*“

⁵⁵ Tuto věkovou hranici uvádí Urbanová (2004: 23) i Rosová (Urbanová & Rosová, 2005: 225). Podotýkáme, že v tomto vycházejí ze skutečnosti, že obrázková kniha je určena pouze dětem. Je třeba zmínit, že zejména u uměleckých obrázkových knih nelze věkovou hranici takto vymezit. Také Hana Benediktová ohraničuje předčtenářskou literaturu věkem 1-8 let. Srov. BENEDIKTOVÁ, Hana. Ediční přístupy k tvorbě žánrov pre predčitateľský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatúry pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991, s. 220. V nizozemské Encyklopedii literatury pro mládež je obrázková kniha primárně určena recipientům do 6 let. In: COILLIE, Jan van & LINDERS, Joke & NIEWOLD, Selma & STAAL, Jos (red.). *Encyklopedie van de jeugdliteratuur*. 1. vyd. Groningen: De Fontein & Wolters-Noordhoff, 2004, s. 268.

⁵⁶ Viz též kap. Obrázková kniha a komunikace. Srov. též KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce*. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 12.

⁵⁷ Srov. Též MALÝ, Radek. Věkové vymezení čtenářských skupin a proměna syžetů současné české literatury pro děti a mládež, s. 12–13. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. Liberec: Bor, 2014.

*k prolínání literárního a výtvarně-grafického umění, a to v intenci, procesu tvorby i v samé recepci této tvorby.*⁵⁸

Jak už jsme uvedli, kategorie věku a s tím spojené rozlišování knižních typů byla v LPDM dlouhodobě vnímána jako hlavní hodnocené měřítko, pomocí něhož bylo možné LPDM relativně snadno třídit. Poslední dekády však zcela jednoznačně ukazují, že zejména v oblasti produkce obrázkových knih je toto třídění nedostatečné a ve stávající podobě nereflektuje skutečný literárně-výtvarný vývoj. Touto problematikou se v našem prostředí aktuálně zabývá více odborníku, nicméně dosud stále neexistuje jednoznačné členění obrázkových knih, které by zároveň reflektovalo komplexnost a specifičnost tohoto média, což je dle našeho názoru dáno jeho existencí 'na pomezí' mezi světem literatury a (výtvarného) umění. Výrazným způsobem se za poslední roky změnil adresát obrázkových knih, došlo k jakémusi setření hranic mezi věkovými kategoriemi, stejně tak se z části změnila i tematika obrázkových knih, v nichž – podobně jako v komiksu – došlo k určité detabuizaci některých témat a s trochou nadsázky lze tak tvrdit, že obrázkovou knihu lze dnes napsat téměř o čemkoli.

1.4 Klasifikace obrázkových knih

V úvahách nad klasifikací obrázkových knih je nutno zohlednit rozsah a vzájemnou ambivalenci textové a obrazové roviny. Dále lze vždy určit, nakolik se jedná o kognitivní či zážitkovou výpověď, čili máme-li co do činění s obrázkovou knižkou uměleckonaučnou či s beletrií.

---

⁵⁸ KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce.* 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 13.

1.4.1 Klasifikace dle Benediktové⁵⁹

Obrázková kniha dle intenzity výše uvedených faktorů může spadat do tří kategorií základních knižních typů. Může být příkladem knižního typu obrazového, který klade důraz na rovinu obrazovou a je zpravidla beztextový, text je skrytý právě v této rovině a lze jej excerpovat na základě asociativních úvah, které ve vnímání obrazové roviny vyvolává. Vnímatel se pokouší o vlastní verbalizaci viděného. Spadají sem žánry, které rozvíjejí vizuální i verbální komunikaci. Jedná se o obrazová panoramata a kreslené výjevy v beztextových leporelech a knižních hračkách, obrázkových knížkách, knihách-albech, omalovánkách a vystřihovánkách. Podle Benediktové jde o knižní typ se skrytým textem, který je zašifrován v obrazové složce. Výtvarná hra probíhá na základě autorského scénáře či libreta. Tento knižní typ lze nazvat obrazovou literaturou či obrazovými texty a je možné považovat jej rovněž za žánr audiální (záleží na zprostředkovateli obrazu a textu, jakým způsobem je dětskému recipientovi prezentuje; v tomto případě je dítě výrazně odkázáno na to, co od svého zprostředkovatele slyší). Obrazová literatura podle ní plní i funkci vizuální komunikace, písmo je v tomto případě součástí obrazu jako estetický znak, nikoli jako nosič myšlenky. Obrazové knihy vzbuzují u dětí představy, posilují fantazii, povzbuzují je k asociativnímu myšlení i k následné vlastní verbální (re)produkci.

Obrázková kniha však může spadat i pod typ obrazově-textový, kdy obrazová rovina je doplněna o rovinu textovou, většinou v podobě kratších veršovaných, popř. prozaických útvarů. Obvykle se jedná o publikace, v nichž skrze estetický zážitek různé kvality a intenzity je zprostředkováno poznání (zkušenost). Obrazová rovina má převahu nad slovem a rovině textové dominuje zejména zvuková, rytmická stránka⁶⁰, která pomáhá recipientovi v zapamatování a osvojení daných výrazů, dané popisované zkušenosti. Benediktová do této kategorie řadí

---

⁵⁹ Viz BENEDIKTOVÁ, Hana. Ediční přístupy k tvorbě žánrov pro předčitatelský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikací v literatuře pro předškolský vek. In: *Žánrové aspekty textu literatury pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991, s. 222 a dále.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 224. Srov. též KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a v současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 14.

jednoduché veršované útvary, jednoduché příběhy a dramatizované hry – říkanky, veršované příběhy o zvířatech a hračkách, pohádky, jednoduché umělecko-poznávací knihy a cvičebnice důvtipu (ve formě leporela, knižní hračky, obrázkové knihy, knihy-alba s gramodeskou).

Třetí kategorii představuje textově-obrazový knižní typ, který usiluje v první řadě o literární komunikaci s recipientem. Na druhém místě pak stojí snaha o navázání verbálně-vizuální komunikace. V tomto typu publikací dochází k posílení textové roviny, která postupně získává hlavní roli a obrazová rovina zastává funkci spíše doplňkovou. Podstatná je pro badatelku významovo-výrazová tonalita výpovědi; převažuje-li ve výpovědi kognitivnost, pak to odpovídá beletristickým žánrům, v případě výraznější zážitkovosti se jedná o žánry umělecko-naučné. K textovo-obrázkovému knižnímu typu řadí všechny intencionální texty a žánry pro předčtenářský věk, jimiž jsou říkanky, hádanky, zpívánky, dětské hry, pohádky a črty, jednoduché pohádky folklórní i moderní, zvířecí, naučné, povídky, bajky, pověsti, dramatizované pohádky a dialogizované formy her, literaturu faktu pro malé děti (umělecko-naučné knihy), umělecko-publicistické útvary, encyklopedicko-slovníkovou literaturu, literaturu psychodidaktických programů.

Všechny výše uvedené knižní typy spojuje osoba zprostředkovatele, mezičlánek mezi autorem a jeho dílem na straně jedné a vnímatelem na straně druhé. Role zprostředkovatele je v těchto případech nezastupitelná a téměř vždy zcela zásadní.

1.4.2 Klasifikace dle Malého⁶¹

Aktuální verzi klasifikace obrázkových knih nabízí rovněž Malý. Badatel rozlišuje pouze čtyři kategorie. První z nich je dětská kniha jako

---

⁶¹ Doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D. (* 1977), český básník, autor knížek pro děti a překladatel je rovněž docentem na Katedře lit. kultury a slavistiky FF UP. Od roku 2006 pracuje též jako externí redaktor nakladatelství Meander. Ve své badatelské činnosti se zaměřuje zejména na problémy translatologické, na německy psanou literaturu z českých zemí, nakladatelskou praxi, komparatistiku, tvůrčí psaní a v neposlední řadě také na literaturu pro děti a mládež. V oblasti LPDM zkoumá současný literární kánon a roli překladatele. Za svou tvůrčí práci obdržel řadu významným literárních ocenění (např. Magnesia Litera, Zlatá stuha). Více též na: <http://www.kb.upol.cz/clenove_katedry/Maly_Radek.html>.

výtvarný artefakt, kam spadají „vizuálně opulentní knižní díla, která dalece přesahují rámec literatury pro děti a mládež a stávají se spíše univerzálním výtvarným artefaktem.“⁶² V českém prostředí sem řadí dílo Petra Nikla, vycházející v nakladatelství Meander, v umělecké edici Modrý slon. Tento typ publikací se vyznačuje nápaditým grafickým zpracováním. Prozaické texty se střídají či prolínají s veršovanými a jejich autoři rádi experimentují s bizarní výtvarnou a jazykovou hrou. Tento typ publikací kupují často dospělí, ne vždy jen pro své děti, ale i pro sebe (z důvodů sběratelských). Velký důraz se klade na prvek hry. Vnímání a chápání světa právě skrze hru je typický nejen pro Niklovu tvorbu, ale i pro řadu dalších autorů (např. František Skála, Květa Pacovská, z nizozemsky psané LPDM jmenujme alespoň Joke Van Leeuwenovou či Marije Tolmanovou).

Druhou kategorii představují naučné obrazové publikace, tzv. bilderbuchy, které výstižně vymezuje jako literární trend, v němž převažuje obrazová rovina nad rovinou textovou.⁶³ Z českého prostředí vyzdvihuje především dílo Petra Síse a Renáty Fučíkové, které považuje za tvůrce věkově univerzálních bilderbuchů⁶⁴, tendujících téměř až k literatuře faktu. Náměty pro naučné obrazové publikace čerpají autoři z historie, kterou vymezují implementací např. významné (mezi)národní osobnosti (např. P. Sís – *Hrej, Mozarte, hrej*, 2006; R. Fučíková – *T. G. Masaryk* apod.). Rovněž pracují se zásadními společenskými tématy či s problematičtým ideologickým pozadím, které tematizují (např. P. Sís – *Zed' aneb Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*, 2007). Fučíková svou oblibu v historii přetavila do monumentálních dějin Evropy, do nichž evropského čtenáře usouvztažňuje a nabízí mu komplexní, nedogmatický pohled do evropské historie (R. Fučíková⁶⁵ – *Historie Evropy – obrazové putování*, 2011). Autorka si

---

⁶² MALÝ, Radek. Věkové vymezení čtenářských skupin a proměna syžetů současné české literatury pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 13.

⁶³ MALÝ, Radek. Věkové vymezení čtenářských skupin a proměna syžetů současné české literatury pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 16.

⁶⁴ Tamtéž, s. 16.

⁶⁵ K Fučíkové více též URBANOVÁ, Svatava. *Obrázkové knihy, alba. Obrázkové dějiny a portréty významných historických osobností v současné české literatuře pro děti a mlá-*

zakládá na barevné symbolice, znakovosti, monumentalitě, věcné správnosti (to, co se děti učí, jsou příběhy, které se opravdu odehrály), klade v rámci dějin důraz na děti a ženy a na první místo staví emotivní výklad historie. O podobný počín – tentokrát však na národní úrovni – se pokusila Lucie Seifertová⁶⁶, která českou historii shrnula do obřího leporela *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*⁶⁷ (2003), vystaveného v Ostravě. Dílo zaujme smyslem pro detail, jímž vtahuje autorka vnímatele do předmětné doby, zároveň však dokáže relativizovat a ukazuje, že dějiny jsou utvářeny životy nejen slavných lidí. Seifertová, stejně jako Fučíková či Sís často využívají komiksové postupy (rozčlenění na kratší sekvence, bubliny s různým typem komentářů apod).

Třetí kategorií jsou publikace pro dospělé vnímatele, které „využívají žánru literatury pro děti a mládež jako kamufláže.“⁶⁸ Takové publikace sice vycházejí a reflektují svět dětí, zároveň jsou v něm obsaženy časté přesahy do světa dospělých. Je možné je též charakterizovat jako literární tvorbu stojící na pomezí mezi světem dospělých a dětí (Reiner, M. & Viewegh, M. & Šrut, P. – *Tři tatínci a maminka*, 2010; Kocábová, N. & Ježková, A. & Nesvadbová, B. – *Tři maminky a tatínek*, 2010; Votruba, A. *Namažeme školu špekem. Současná folklorní poezie dětí*, 2009; *Kecy v kleci* (2010).

Čtvrtou kategorií Malý definuje jako knihy s vyčleněnými pasážemi pro dospělé a děti, v nichž je i graficky jasně odlišeno, kdo je adresátem předmětné pasáže. Z výše uvedeného důvodu je tento typ publikací určen k předčítání (pasáže pro dospělé nejsou vždy pro dětského recipienta vhodné) – např. M. Viewegh – *Krátké pohádky pro*

---

dež. In: URBANOVÁ, Svatava. *Figury a figurace*. 1. vyd. Ostrava: FF OU, Ústav pro regionální studia, 2010, s. 63–69.

⁶⁶ Více k Seifertové též URBANOVÁ, Svatava. *Obrázkové knihy, alba. Obrázkové dějiny a portréty významných historických osobností v současné české literatuře pro děti a mládež*. In: URBANOVÁ, Svatava. *Figury a figurace*. 1. vyd. Ostrava: FF OU, Ústav pro regionální studia, 2010, s. 57–63.

⁶⁷ Již v předrevolučním období vyšel jiný pokus o shrnutí národních dějin *Obrázky z českých dějin a pověstí* (1. vyd. 1979, reedice 2003) autorů Zdeňka Adly a Jiřího Černého a ilustrátora Jiřího Kalouska.

⁶⁸ MALÝ, Radek. Věkové vymezení čtenářských skupin a proměna syžetů současné české literatury pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 17.

unavené rodiče (2007), či Tereza Šedivá – *Životní příběh mimina s velkou hlavou* (2012).

1.4.3 Klasifikace dle Provozníka⁶⁹

Obrázkové knihy umožňují dítěti poznávat realitu, ale i svět smyšlený, svět fikce, do něhož dítě „*může vstoupit, spolupodílet se na jeho prozkoumávání a spoluvytváření*“⁷⁰. Provozník dále vyzdvihuje také skutečnost, že dítě se skrze obrázkové knížky může naučit rozeznávat rozdíl mezi realitou a fikcí⁷¹. Literární fikční svět přináší čtenáři dva druhy potěšení: to, které pramení z osobní participace na světě fikce a z toho plynoucí prožívané emoce (např. radost, strach, napětí, soucit, údiv apod.) a také to, jež vyplývá z ‘prokouknutí’ autorova záměru, kde jsme z pozice vnímatele schopni dekonstruovat nám předkládaný fikční svět⁷². Prožívání tohoto dvojího potěšení je označováno za tzv. paradox fikce. V obrazové, tj. výtvarné rovině obrázkových knih Provozník zmiňuje dva přístupy k zobrazování fikčních světů, a sice způsob iluzivní, kdy za pomoci využití barvy, formy a materiálu a za pomoci různých výtvarných technik je vytvářen iluzivní fikční svět. Na druhé straně však někteří autoři raději využívají princip ostenze, kdy to, co je

---

⁶⁹ Doc. Jaroslav Provozník je absolventem FF UK v Praze. V 70. a 80. letech pracoval jako redaktor časopisu *Ohníček* a *Čs. loutkář*. V roce 1990 vznikl na jeho popud odborně zaměřený časopis *Tvořivá dramatika*, jehož redakci dodnes řídí. Již od konce 70. let se soustavně věnuje problematice dramatické výchovy, dětského divadla i českého loutkářství (např. Provozník, J. *Děti a loutky*. 1. vyd. Praha: AMU, 2008). Od počátku 90. let působí na katedře výchovné dramatiky DAMU. K jeho odborným zájmům patří mj. literární teorie, historie literatury pro děti a mládež, historie dětského divadla a dětského přednesu. Pravidelně přispívá do odborných časopisů a sborníků studii, v nichž mapuje aktuální vývoj a směřování české literatury pro děti a mládež. Více na: <www.damu.cz/cs/katedry/katedra-vychovne-dramatiky/pedagogove/doc-jaroslav-provaznik>.

⁷⁰ PROVAZNÍK, Jaroslav. Obrázková knížka, její podoby a proměny. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 23.

⁷¹ Tamtéž, s. 23.

⁷² Srov. KOTEN, Jiří. *Jak se fikce dělá slovy: Pragmatické aspekty vyprávění*. Brno: Host, 2013, s. 66.

v daném fikčním světě zobrazováno v textové rovině, se vnímá přímo před očima.⁷³

V širším slova smyslu představují obrázkové knihy knižní materiál s výraznou obrazovou složkou, čímž se v užším smyslu rozumí bohatě ilustrované knihy, leporela a komiksy. Pro uvedený knižní materiál je naprosto zásadní vztah mezi textovou a obrazovou rovinou daného knižního artefaktu. Pro přesnější klasifikaci je pak důležité určení vztahu obrazové složky k textu.⁷⁴ Pro bohatě ilustrované knihy⁷⁵, či jak je nazývá Knitlová⁷⁶, pro knihy s bohatým ilustračním doprovodem je typická dominantní role textu. Obrazová složka má funkci podpůrnou, ilustrativní, pomocnou, dovystětlující a napomáhá tak vnímání k pochopení a interpretaci, neboť ... *[obrazová složka] prináša výtvarnú konkretizáciu obsahu literárneho diela na základe zážitkov a skúseností ilustrátora.*⁷⁷

Leporelu dominuje naopak obrazová složka, která je primárním zdrojem informací a pomocí níž je prezentován daný fikční svět. Textová rovina má z hlediska významu, výpovědi a pochopení daného fikčního světa sekundární význam, má tedy podpůrnou, popř. vysvětlující funkci. Odhlédneme-li na chvíli od autorských obrázkových knih, které leží v centru našeho zájmu, pak u leporel není ničím neobvyklým, když text a obraz vznikají odděleně, asynchronně. U všech jeho typů, tedy i u autorských leporel, je však většinou zdůrazňována poznávací funkce. Provazník do této kategorie řadí též „*plastiková leporela, komplety karet s obrázky, prostorové a panoramatické knížky nebo tzv. knížky-hračky.*“⁷⁸ Mezi bohatě ilustrované knihy a leporela pak

---

⁷³ Viz PROVAZNÍK, Jaroslav. Obrázková knížka, její podoby a proměny. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013.* 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 24.

⁷⁴ Tamtéž, s. 25.

⁷⁵ Tamtéž, s. 25.

⁷⁶ KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti.* Diplomová práce. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 78.

⁷⁷ KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež.* Martin: Matica slovenská, 1983, s. 4.

⁷⁸ PROVAZNÍK, Jaroslav. Obrázková knížka, její podoby a proměny. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013.* 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 26.

umísťuje publikace, jejichž existence je dána interakcí mezi textem a obrazem. Často je autorem a ilustrátorem jedna a táž osoba, která pomocí interakce obraz-text představuje vnímateli daný vnitřní svět. Lze v nich jednoznačně rozlišit, zda vyprávějí příběh (obrázkové knihy příběhové) nebo se zaměřují na líčení nálady, atmosféry (obrázkové knihy lyrické – např. díla Paula Verrepa).

Provazník dále správně upozorňuje na další charakteristický rys, a to, „že děj, nebo dokonce jednotlivé situace v nich nejsou fázovány do drobných sekvencím „záběrů“, ale autoři a výtvarníci v nich pracují s výtvarně-textovými kompozicemi celých stránek, někdy dokonce dvojstránek.“⁷⁹ Pro tento typ obrázkových knih Provazník navrhuje vyhradit označení bilderbuch, který bývá zatím využíván v širším významu.

Na zcela opačném konci obrázkových publikací se nachází komiks, který lze chápat jako příbuzný knižní druh, který se však výhradně zaměřuje na děj, zprostředkovaný optikou jednotlivých hrdinů. Typické je segmentování do jednotlivých textovo-obrazových polí, čímž se komiks významně přibližuje filmu. Uvedené kategorie jsou sice založeny na reálném základě, ale hranice mezi nimi je často velmi obtížné stanovit. Z tohoto důvodu je třeba vnímat bilderbuch jako hybridní knižní druh. Provazník svou typologií⁸⁰ postavil na vztahu obrazu a textu, a na kompozičních principech a postupech, na jejichž základě autoři ve svých dílech konstruují daný fikční svět, a dochází k následujícím třem kategoriím:

- 1) Bilderbuchy s dominantní rolí textu
  - a) bohatě ilustrovaný narativní text
  - b) kvazibilderbuch
  - c) obrázky exponují nebo podtrhují důležité motivy, popřípadě akcentují některé aspekty textu
  - d) obrazová linie knihy zprostředkovává další informace o příběhu nebo má specifickou interpretační funkci
  - e) nenarativní bohatě ilustrovaný text
- 2) Knihy s dominantní rolí obrazu

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 26.

⁸⁰ Tamtéž, s. 27–56.

- a) obrazy zobrazují jednotlivé sekvence děje, text dodává k obrázkům dílčí informace o příběhu
  - b) text je pouze doplňkem obrazu
  - c) obrázky jako brána do fikčního světa
- 3) Knihy založené na interakci text-obraz
- A) Bilderbuchy vytvářející co nejdokonalejší iluzi fikčního světa
    - a. Text jako zprostředkovatel úhlu pohledu
    - b. Obrazová složka zdůrazňuje nejdůležitější motivy děje nebo fáze příběhu
    - c. Textová a obrazová složka mají při vyprávění odlišnou funkci
    - d. Potenciálně konfrontační princip mezi textem a obrazem
  - B) Bilderbuchy založené na antiiluzivním (noniluzivním) vytváření fikčního světa
    - a. Text i obrázky společně vytvářejí fantastické prostředí
    - b. Text i obrázky vytvářejí postavy fikčního světa
    - c. Interakce mezi textem a obrazem jako základní prostředek vyprávění příběhu
    - d. Přiznaná, noniluzivní hra s materiálem
    - e. Experimentování s různými přístupy ve vztahu obraz – text

Bilderbuchy, v nichž má dominanci text, jsou však často natolik bohatě ilustrované, že obrazová rovina je od nich prakticky neoddělitelná. V první kategorii je možná další diferenciacce. U bohatě ilustrovaných narativních textů obraz interpretuje text jen minimálně, nicméně obrazová složka je velmi bohatá a text rámuje a dekoruje (např. Anna Neborová – *Oskar a Mimi*, 2004). Další podskupinou této kategorie tvoří kvazibilderbuchy, jejichž dvě složky, textová a obrazová rovina, vznikly obvykle nezávisle na sobě a text sehrává opět dominantní úlohu (např. Alois Mikulka – *O smutném tygrovi*; Lenka Wimmerová a Denisa Grimmová – *Prapsi: Jak přišli prapsi mezi lidi*, 2012). Třetí podskupinu tvoří bilderbuchy, v nichž obrazová roviny vyzdvihuje určité momenty, motivy, zdůrazňuje určité aspekty textu, tedy zdůrazněno bývá to, co je pro daný příběh klíčové, zároveň mu dodává určitou specifickou atmosféru (např. Ludvík Vaculík a Iva Ouhřabková – *Petr má medvěda nebo co*, 2008). Čtvrtá subkategorie bilderbuchů cílí na ty, jimž pomocí obrazové roviny přibývá zásadní

informace, která má vliv na pochopení a vcítění se do příběhu (např. Paulo Guarnieri a Bimba Landmannová – *Chlapec jménem Giotto*, 1998; Martina Skala – *Strado & Varius*, 2002; Renáta Fučíková – *Jan Amos Komenský*, 2008). Do poslední podskupiny této kategorie jsou řazeny nenarativní bohatě ilustrované texty.

Bilderbuchy s dominancí obrazu dělí Provazník do tří podskupin. Sleduje například, zda obrazová rovina je představována jednotlivými dějovými sekvencemi, k nimž je díky textu přidána dílčí informace vztahující se k danému příběhu. V těchto publikacích má „*textová složka charakteru digestu*.”⁸¹ Lze sem zařadit např. Lucie Seifertová – *Pohádka o Bruncvíkovi*, 2012; *Pohádka o Cyrilovi a Metodějovi*, 2013. V případě, že text slouží jen coby popis, vysvětlivka či glosa, lze takové díla chápat jako bilderbuchy s textem doplňujícím obraz (Miroslav Šašek – *To je Paříž*, 2013; *To je Londýn*, 2013). Pomocí obrazové roviny lze v některých bilderbuších vstoupit do předkládaného fikčního světa, text je jen jakýmsi úvodem, ale vše podstatné je řečeno v obrazové rovině (např. Dagmar Urbánková – *Byl jednou jeden dům*, 2004).

Skutečné, pravé bilderbuchy, tedy v užším slova smyslu, jsou publikace založené na interakci text-obraz, dvou svébytných, od sebe neoddělitelných, vzájemně nenahraditelných složek, jejichž autorem a ilustrátorem je jedna a táž osoba, popř. dva autoři, kteří text i obraz vytvářejí rovněž ve vzájemné interakci. V současném vývoji jsou patrné dvě zřetelné, stále se objevující linie, dva způsoby, jimiž autoři přistupují ke konstrukci fikčního světa. Bilderbuchy zprostředkovávají buď co nejdokonalejší iluzi fikčního světa nebo fikční svět vytváření noniluzivním způsobem.

---

⁸¹ PROVAZNÍK, Jaroslav. Obrázková knížka, její podoby a proměny. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 33.

1.4.4 Klasifikace dle Goeman-van Randenové

V nizozemsky mluvící jazykové oblasti člení Wieke Goeman-van Randenová obrázkové knihy do dvou hlavních kategorií⁸². Rozlišuje tzv. *aanwijsprentenboeken* (obrázkové knihy určené k ukazování a pojmenovávání) a *verhalende prentenboeken* (příběhové obrázkové knihy), což je příklad základního dělení, které lze většinou dobře aplikovat na zkoumané médium nezávisle na jazykové mutaci.

V obrázkových knihách určených k ukazování fungují jednotlivé ilustrace jako samostatné entity, které spojuje společné téma (např. Miler, Zdeněk: *Krtek a zvířátka na dvoře*; Lockerová, Jiřina: *Na dvoře*; Bruna, Dick: *Kuku Miffy, kdo je to?*) a jejichž pořadí lze zaměnit, aniž by se tím intence autora a smysl knihy změnil. Tyto obrázkové knihy se prohlíží po jednotlivých obrázcích, pořadí prohlížení spíše není důležité. Většinou se daný obrázek popisuje a je dáván do souvislosti se situacemi, které dítě zná či si má osvojit. Dítě bývá upozorňováno na barvy, rozdíly a různé detaily.

Oproti tomu v příběhových obrázkových knihách na sebe jednotlivé ilustrace navazují a dohromady tvoří příběh. Pořadí ilustrací v tomto případě zaměnit nelze, příběh by pak postrádal smysl či by v něm došlo k nelogické diskrepanci (např. Velthuijs, Max: *Kikker is verliefd*; Žabák a cizinec; Bruna, Dick: *Nijntje* aj.).

Děti ve svém vývoji zvládají jako první právě ukazovací fázi⁸³, která je nezbytná pro fázi vyprávěcí, kdy děti sledují příběh za pomoci ilustrace a/i/nebo textu a jsou na základě obrazové roviny schopné posléze příběh samy převyprávět a orientovat se v něm.

---

⁸² Srov. GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & DE GRAAFF, Wendy. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 102.

⁸³ „[...] příběh vyjádřený obrázky vnímají děti dříve než textovou část.“ In: URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. 1. vyd. Votobia: Olomouc 2004, s. 13.

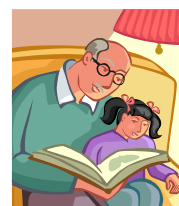
1.5 Obrázková kniha a komunikace

Pod kategorií obrázková kniha lze zařadit i – v poslední době hojně oblíbené a propagované – nové či staronové knižní formy – „knihy-hračky, knihy-puzzle, omalovánky nebo domalovánky, zvuková leporela“⁸⁴, knihy-objekty, dolepovánky, taktilní knihy (na mazlení) apod. Z toho plyne, že vnímatel je moderní obrázkovou knihou cíleněji zván k (inter)aktivní práci s ní a není limitován pouze a jen poslechem hlasitého čtení či samostatným tichým čtením, (pře)vyprávěním čteného (reprodukcí) či prohlížením obrazové roviny (vizuálním vjemem), ale stává se často součástí určitého interaktivního komunikačního aktu.

Obr. 1: Interaktivní komunikační akt⁸⁵

autor/text/obraz

→ průvodce ↔ příjemce
← předčítatel ↔ vnímatel
vypravěč
mediátor

Literatura pro nejmenší a tedy i obrázková kniha je specifická svou komplexností a propojením dvou rovin – literární (textové, slovesné) a neliterární (verbální, vizuální, audiální/auditivní, kinetické).⁸⁶ Obrázková kniha obsahuje plnovýznamový beletristický či umělecko-naučný text, ale v rovině obrazové i jakýsi možný metatext⁸⁷, který vzniká verbální interpretací čteného čtenářem (příjemcem i zpro-

⁸⁴ KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a v současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 7.

⁸⁵ Srov. též GHESQUIERE, Rita. *Het verschijnsel jeugdliteratuur*. 7. vyd. Leuven: Acco, 2000, s. 100.

⁸⁶ Srov. KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a v současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 13.

⁸⁷ Knitlová v tomto smyslu hovoří o potenciálním, skrytém textu. Tamtéž, s. 13.

středkovatelem) a dle jejich způsobu uchopení a invence může tento metatext variovat.

Dle Jakobsonova šestifunkčního komunikačního modelu je každý komunikační akt spoluurčován šesti faktory (mluvčí, sdělení, adresát, kontakt, kontext, kód) a šesti jazykovými funkcemi, přičemž míra jejich intenzity se však v každém komunikačním aktu různí. Mluvčí vyjadřuje pocity a postoje (funkce emotivní) a ve vztahu k obrázkové knize odpovídá autorovi textové i obrazové roviny. Adresátem je čtenář, cílový recipient, jehož chování je ovlivňováno (funkce konativní) sdělením (obrázková knížka), v němž funkce poetická zvýrazňuje textové charakteristiky. Dalšími faktory, které jsou v rámci komunikačního aktu přítomny, jsou kontext, díky němuž jsou nám skrze referenční funkci poskytovány informace; kontakt, k němuž při takovém aktu dochází a jsou vytvářeny nebo udržovány sociální vztahy (funkce fatická); a konečně kód, v němž se interakce odehrává a jenž se dotýká samotné podstaty interakce (funkce metajazyková).⁸⁸

Obr. 2: Komunikační akt dle Jakobsona

„Sdělení samo o sobě není v komunikaci jediným nositelem významu. Podstatná část sdělovaných informací je dovozována z kontextu, případně z typu použitého kódu nebo kontaktního média. Význam tedy

⁸⁸ In: JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1995, s. 77–82.

*není neměnnou hodnotou přemísťující se ve stejné podobě od mluvčího k adresátovi, ale je utvářen v průběhu celého komunikačního aktu.*⁸⁹

1.6 Obrázková kniha a ideologie?

Ne náhodou jsme do titulu této podkapitoly vložili otazník. Budeme-li opět vycházet z toho, že obrázková kniha je primárně určena dětskému recipientovi-předčtenáři, jehož má především vzdělat, ujistit o daných skutečnostech a případně trochu pobavit, pak bychom mohli na první pohled předpokládat, že ideologie by se tvorby pro nejmenší v podstatě ani dotknout neměla.

Nicméně v obou zkoumaných jazykových oblastech se i v tomto typu literatury nechá vysledovat v určitých okamžicích jisté ideologické zabarvení, které pěkně odráží daný dobový kolorit a kontext a je s ohledem na obé v podstatě pochopitelné, nikoliv vždy ospravedlnitelné.

Ideologií rozumíme „*filozofické, náboženské, politické a jiné ideje deformované určitým partikulárním zájmem*“⁹⁰. Každé období, každá etapa vývoje lidstva s sebou přináší určitou deformaci, určitou ideologii a ta se v menší či větší míře může promítat do různých činností v životě člověka. Literatura, v tomto případě konkrétně LPDM, k tomu může být už jen z hlediska svých funkcí velmi náchylná. Zde máme na mysli její funkci edukační, vzdělávací, psychologickou či poznávací, a dále též skutečnost, že LPDM vytváří dospělí autoři pro nedospělé recipienty, které mohou vzhledem k jejich (dosud omezeným) zkušenostem snadno ovlivnit.

Ideologické působení je v české historii spojováno zejména s komunistickým režimem, který nastoupil po ideologické nacistické masáži za druhé světové války a jemuž došel dech až v listopadu 1989. Příkladem komunistické propagandy a dobové prorežimní tvorby pro

---

⁸⁹ TÉRA, Jakub. *Komunikační kanály v české graffiti subkultuře*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, 2007, s. 24. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/64614/ff_m/diplomova_prace.txt> (16. 11. 2015).

⁹⁰ Viz PETRÁČKOVÁ, Věra & KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 2001, s. 319.

děti je např. publikace *Čeští spisovatelé korejským dětem*, na jejímž vzniku participovali též Vilém Závada, Konstantin Biebl, Marie Pujmanová a další.⁹¹ V době vlády jedné strany získala LPDM svou další významnou roli. Vzhledem k četným zákazům činnosti se někteří literáti (např. František Hrubín) mnohdy i nechtěně uchýlili k tvorbě pro děti jako jedinému možnému literárnímu projevu, jež jim daná doba umožnila.⁹² V Nizozemsku je toto uchýlení se pod křídla LPDM též přítomno, nicméně důvody jsou jiné. Místo politických tlaků českého prostředí se někteří nizozemsky píšící autoři cítí osloveni neprobádaným a neoraným literárním polem LPDM, a proto se snaží o jeho přeměnu v pole úrodné, což se mnohým i přes počáteční despekt kolegů z oblasti literatury pro dospělé nakonec daří do té míry, že je tvorba pro děti a mládež navždy proslaví a oni tak spoluurčují pozdější rysy nizozemské LPDM (např. Annie M. G. Schmidtová, Dick Bruna a další).

V obou jmenovaných jazykových prostředích jsou však projevy ideologie v určitých okamžicích skutečně markantní a tak bychom na ty nejvýraznější chtěli alespoň v krátkosti upozornit.

Z nizozemské LPDM bychom se chtěli zastavit u dvou období. V prvním případě je jedná o přelom 19. a 20. století. V Nizozemsku tehdy vznikaly obrázkové knihy, které tuto zemi představovaly značně zkresleně – podporovaly totiž s ní spojované obvyklé stereotypy (např. Nizozemsko jako země tulipánů, deštivého počasí, folklorních tradic na venkově, typických stupňovitých štítů domů, jako země bez kopců, členěná pouze na pole a louky aj.). Pro toto období jsou typické obrázkové knihy, v nichž je Nizozemsko prezentováno také jako země s dlouholetou výtvarnou tradicí (zejména Amerika v tomto ohledu tehdy k Nizozemsku vzhlížela a obdivovala práce mistrů Zlatého věku). Také krajinářská tradice, na níž holandsští výtvarníci zdárně navázali i na přelomu století, např. tzv. Haagská škola, se stala pro mnohé

---

⁹¹ Srov. *Čeští spisovatelé korejským dětem*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952. Dostupné z: <file:///C:/Users/katedra/Downloads/-UserFiles-file-03_Prameny-08_CSR_1948-1968-KOREJSKYM_DETEM.pdf> (22. 11. 2015).

⁹² Dle Horáčka se kniha jako svobodné vyjádření stala v době normalizace ateliérovou záležitostí a českou variantou konceptuálního umění, determinovanou jak interní uměleckou, tak i společenskou a politickou situací. Srov. HORÁČEK, Radek. Kniha jako výtvarné vyjádření. In: HORÁČEK, Radek. *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2008, s. 36.

zahraniční umělce vzorem. Ti v Nizozemsku pak sami často hledali stejné idylické a pitoreskní výjevy ze života rybářů a sedláků, které zavedené stereotypy pouze prohlubovaly.

Uvedené období však bylo obdobím velkých celospolečenských změn – např. bylo zavedeno volební právo pro muže (1917), a posléze i pro ženy (1919). V této době je v tvorbě obrázkových knih patrná jasná tendence vyzdvihnout a zachovat monarchii jako národní symbol. Část tehdejší produkce obrázkových knih proto cíleně přibližuje život královské rodiny. Obvyklým námětem se stal přerod princezny v královnu (jako např. F. H. Van Leent: *Van prinsesje tot koningin: een aardig toverboek met versjes*, 1898, Z princezny královnou: pěkná čarodějná kniha veršů), protože od roku 1898 až do roku 2013 vládly Nizozemsku nepřetržitě ženy – o trůn se postupně podělily královny Vilemína, Juliána a Beatrix.⁹³

Ideologie v Nizozemsku rovněž významně poznamenala a ovlivnila tvorbu obrázkových knih za druhé světové války. Poté, co pro Nizozemsko začala druhá světová válka⁹⁴, nizozemská armáda byla donucena ke kapitulaci a nizozemská vláda i královská rodina odešly do bezpečí v britském exilu, se zásadním způsobem mění zavedené pořádky v zemi. Do té doby příznačný monarchistický kult královny se němečtí okupanti snažili potlačit (byly zakázány veškeré příběhy, tj. i obrázkové knihy, s tematikou královské rodiny) a osobu královny zdiskreditovat. Německá propaganda podporovala výklad, že královna před hrozcím nebezpečím utekla do exilu a zapomněla na svůj lid.⁹⁵

---

⁹³ HOLTHUIZEN, Iris. Het beeld van Holland in prentenboeken. In: BODT, Saskia de & KAPELLE, Jeroen. *Prentenboeken. Ideologie en illustratie 1890 – 1950*. 1. vyd. Amsterdam – Gent: Ludion, 2003, s. 177–186.

⁹⁴ Pro Nizozemsko začala druhá světová válka 10. května 1940, kdy Němci překročili nizozemské hranice a bombardovali Rotterdam.

⁹⁵ HORST, Han Van Der. *Dějiny Nizozemska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2005, s. 401. V letech 1848–1890 vládl v Nizozemsku král Vilém III. (1817–1890), jehož jako panovníka provázela nevalná pověst, mdlé rozumové schopnosti, skandály a nevypočitatelná rozhodnutí proti blahu země. To výrazně podkopávalo důvěru Nizozemců v tohoto panovníka a i v samotný institut monarchie. Změnu k lepšímu přinesla až Vilémova druhá žena, německá princezna Emma (1858–1934), která mu dala následnici trůnu, budoucí královnou Vilemínu (poté, co byla patřičným způsobem upravena ústava). Po smrti Viléma III., v období 1890–1898, se Emma stala regentkou, která významnou měrou přispěla ke znovuoživení důvěry nizozemského obyvatelstva v monarchii (podnikala např. návštěvy různých částí království

Obrázkové knihy, které v Nizozemsku vznikly za druhé světové války, lze rozčlenit do několika kategorií. První skupina se vyjadřovala ke každodennímu životu v okupovaném Nizozemsku a v mnoha ohledech byla spíše prorežimní. Takovým příkladem proněmecké tvorby je např. obrázková kniha *Rinkeldekink de toverstuiver* (1943, Cinkání čarovného pětníku) Jana Roelfse (text) a Hanse Brouwera (ilustrace), jež měla čtenáře seznámit se zinkovými mincemi, které zavedli němečtí okupanti. Ilustrátor vizualizoval vždy pouze lícovou stranu oběživa, na níž byly vyobrazeny německé symboly; nizozemské symboly, tehdejší vládnoucí mocí vnímané jako nekřesťanské a nekulturní – v knize ze zřejmého důvodu uvedeny nejsou. Ideologicky zabarvené pojetí je patrné rovněž v knize *De geschiedenis van Betsie het paard* (1941, Příběh koníka Betsie) – autorkou textu je J. Riemers-Reurslagová, ilustrace vytvořily sestry Johanna a Hil Bottemovy. Příběh je naivní oslavou života na venkově, jenž je poněkud zkreslen a idealizován v duchu tzv. ideologie krve a půdy, kdy se etnická příslušnost odvozuje od původu (tj. krve) a domova (rozuměj půdy).

Další kategorii představují obrázkové knihy propagandistické, které měly své čtenáře utvrdit ve správnosti nastolené rasové politiky (např. Johanna Haarerová: *Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler!*, 1942, Mami, vyprávěj nám něco o Adolfu Hitlerovi!).

Ještě výrazněji se to projevilo v životě a díle Roberta van Genechtena⁹⁶, který je autorem literární adaptace *Van den Vos Reynaerde. Ruwaard Boudewijn en Jodocus*⁹⁷ (1941, O lišáku Ferinovi. Místodržitel

---

se snahou získat zpět popularitu Oranžských, aktivně se podílela na organizování lidových oslav v Den princezny, později v Den královny). Srov. tamtéž s. 337–338.

⁹⁶ Robert van Genechten (1895–1945), původem z Belgie, nizozemský právník, ekonom. Nechvalně se proslavil svými politickými postoji. V obou světových válkách kolaboroval s Němci. Po první světové válce byl nucen uprchnout do Nizozemska, neboť v Belgii byl odsouzen k 8 letům vězení a zbavení občanských práv. V roce 1934 vstoupil do NSB, Národně socialistického hnutí (více viz dále), v rámci něhož byl pověřen ideovým formováním členů této strany. Od roku 1938 pracoval v redakci měsíčníku *Nieuw Nederland* (Nové Nizozemsko). Do tohoto periodika pravidelně přispíval články s výrazným antisemitským zaměřením. V roce 1940 byl jmenován vrchním prokurátorem a ze své pozice pronásledoval odpůrce NSB. Po válce byl odsouzen k trestu smrti za šíření myšlenek národního socialismu a za zneužití moci veřejného činitele. V cele spáchal sebevraždu. Srov. <<http://www.dodenakkers.nl/oorlog/verzwegen/42-genechten.html>> (31. 12. 2015).

⁹⁷ GENECHTEN, Robert. van. *Van den Vos Reynaerde. Ruwaard Boudewijn en Jodocus*. 1. i 2. vyd. Amsterdam: De Amsterdamsche Keurkamer, 1941. Ilustroval M. Meuldijk.

osel a nosorožec Jodocus). Ve Van Genechtenově úpravě je slavný středověký epos *O lišáku Ferinovi* transformován do antisemitské varianty, vyprávěné z perspektivy hlavního hrdiny, nosorožce jménem Jodocus, který zde symbolizuje židovský národ, po staletí žijící v diaspoře a putující po světě. Van Genechten uvádí, že Židé mají neevropské kořeny, a proto se nikde nedokážou usadit ani asimilovat. Židovská rasa podle něj navždy zůstane rasou bastardů⁹⁸, což dokládá typickým židovským vzezřením (např. výrazný nos apod.). Jodocus coby symbol židovství, je tím, kdo – stejně jako ve skutečném životě Židé – tahá za nitky a je původcem veškerého zla. Původní středověký epos *O lišáku Ferinovi* se vysmívá všemu autoritářskému, je progresivní, demokratický a nepochybně nadčasový. Van Genechtův Ferina (nosorožec Jodocus) je naopak dokladem zneužití literatury k politickým účelům. Autor se snaží zcela nepokrytě legitimizovat fašistickou ideologii.⁹⁹

Další propagandistickou publikací, která se snažila prosazovat národně-socialistickou ideologii, je kniha *Hier zijn Wim, Jan, Marie, Zus en Kees Flink* (1943, Tady jsou Wim, Jan, Marie, Zus a Kees Šikovných). Ilustrace jsou v tomto případě nahrazeny fotografiemi a fotokolážemi, které mají čtenáře nadchnout pro zobrazované možnosti trávení volného času a motivovat ke vstupu do tzv. Jeugdstorm (česky Mladá domobrana; nizozemská verze Hitlerjugend). Tato mládežnická organizace byla určena z větší části pro děti členů NSB¹⁰⁰, která vyzdvihovala zejména úder-

---

⁹⁸ OOSTROM, Frits Pieter van. *Reinaert bij de NSB*. In: *Literatuur*. Roč. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1984, s. 33.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 33.

¹⁰⁰ NSB je zkratka pro De Nationaal-Socialistische Beweging, tj. Národně socialistické hnutí, nizozemskou politickou stranu, která existovala v letech 1931–1945. Strana byla jakousi obdobou Hitlerovy NSDAP. Vedl ji Anton Mussert a sdružovala ty, kteří s režimem kolabovali. Pro srovnání: v Československu fungovalo formálně od 28. 5. 1942, fakticky od 13. 3. 1943, tzv. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, organizace, která se výrazným způsobem snažila ovlivnit mimoškolní činnost mládeže v duchu národního socialismu. Kuratorium se zaměřovalo na dvě odvětví – na činnost sportovní a na duchovně-výchovnou náplň. Šustrová hovoří o „skryté snaze o postupnou germanizaci české mládeže“. ŠUSTROVÁ, Radka. *Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 71. Dostupné z: <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/sborniky/valecny-prozitek/sustrova-radka.pdf>> (22. 12. 2015) In: ŠUSTROVÁ, Radka. *Pod ochranou protektorátu: Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť 1940–1945*. 1. vyd. Praha: FF UK, 2012, s. 67–78. V čele Kuratoria stál předseda, tehdejší ministr školství a lidové (národní) osvěty Emanuel Moravec (1893–1945).

nost a smysl pro kolektiv. Její členové se mimo jiné dobrovolně hlásili na východní frontu. „*Sportujeme, stavíme si letadla, muzicírujeme, zpíváme a pochodujeme a také se vzděláváme.*’ *Vzděláváte? Co to je?*’ *‘To se učíme chápat, proč musíme být stateční a čestní a co všechno je třeba k tomu stát se dobrým Nizozemcem a dobrým kamarádem.’*“¹⁰¹

Třetí skupinu tvoří obrázkové knihy vytvořené židovskými autory, kteří vzhledem ke svému původu a tehdejšímu německému nařízení odešli do ilegality¹⁰² a snažili se pokračovat v práci. Jejich tvorba je tak bezprostřední reakcí na tehdejší veřejně podporovanou a uznávanou ideologii. Mezi nejzajímavější patří práce Fré Cohenové, zvané Freco či Lea Schatze a Wima Polaka, kteří organizovali různé odbojové aktivity,

---

Kuratorium se snažilo ovlivňovat mj. i četbu mládeže, a proto cíleně vydávalo např. časopisy *Zteč*, *Správný kluk*, *Dívčí svět* a jako protiváhu oblíbených rodokapsů se snažilo prorazit vlastní řadou dobrodružně laděných ilustrovaných sešitů pod názvem *Knihovna pro mládež*, které nabízely příběhy hrdinných německých vojáků z období první i druhé světové války. Kuratorium fungovalo až do května 1945. Činnovníci Kuratoria byli po válce za kolaboraci s nacismem odsouzeni, E. Moravec spáchal na začátku května 1945 sebevraždu. Srov. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kuratorium_pro_v%C3%BDchovu_ml%C3%A1de%C5%B8e_v_%C4%8Cech%C3%A1ch_a_na_Morav%C4%9B> (20. 12. 2015).

¹⁰¹ Originál citace: „*We doen aan sport, we bouwen vliegtuigen, maken muziek, we zingen en marcheeren en we krijgen ook vorming.*’ *Vorming? Wat is dat?*’ *Nou, dan leer je begrijpen, waarom je moedig en eerlijk moet zijn en wat je allemaal doen moet om een goed Nederlander te zijn en een goed kameraad.*“ In: *Hier zijn Wim, Jan, Marie, Zus en Keesje Flink*. Utrecht: Nenasu, 1943, s. 5.

¹⁰² Odchod do ilegality, podzemí, zmizení neznámo kam. Člověk, který se toho za druhé světové války z různých důvodů odvážil, byl označován za tzv. potápěče, nizozemsky *de onderduiker*. V praxi to znamenalo, že takový člověk se rozhodl nepodrobit se oficiálním příkazům a nenastoupit do transportu. Potápěč se za pomoci dalšího člověka či skupiny lidí skrýval, tj. zmizel pod povrchem, potopil se. Znamenalo to, že se ukrýval na tajných místech (půda, sklep, zadní část domu apod.) ve městě či na venkově. Známý je případ Anne Frankové a její rodiny, která se ukrývala v Amsterdamu v zadním traktu firmy Frankových. Úkryt byl však nakonec vyžrazen a rodina byla zařazena do transportu. Válečné útrapy přežil pouze otec Anne Frankové, Otto Frank, který se po válce zasloužil o zveřejnění deníku své dcery. Srov. Např. FRANKOVÁ, Anne. *Deník*. Praha: Triáda, 2004, s. 30–32. Mnozí potápěči skončili v rukou německých okupantů přispěním nizozemského obyvatelstva. „*Pronásledování bylo brutální, konaly se nemilosrdné lovy na Židy, kteří byli vyvlekáni ze svých úkrytů a vyháněni nizozemskými policisty, zaměstnanci nizozemské státní služby, nizozemskými starosty, nizozemskými příslušníky SS, nizozemskými strážci hranic a nizozemskými udavači. Ti všichni se byli tak výkonní, že Němcům stačilo pochytané jen zavřít a zbavit se jich. Spousta občanů s Němci spolupracovala a měla z toho prospěch. V Nizozemsku bylo víc zrady než odporu.*“ In: GLASER, Paul. *Tanec s nepřitelem*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 194. Srov. též tamtéž, s. 260.

mj. pod zástěrkou výroby obrázkových knih. Leo Schatz vytvořil pod pseudonymem Lescha obrázkovou knihu *Dokter Langpootmug* (1942, Doktor Muší nožka), v níž jako protagonisté figurují ptáci, myši a hmyz. V obrazové rovině této publikace dominují tři zásadní barvy – červená, žlutá a černá. Autor ukazuje život daných protagonistů na střeše domů, půdě a v různých úkrytech a dírách. Je jasné, že Schatz se inspiroval osobní potápečskou zkušeností a kniha je tak barvitou alegorií nedůstojného a nelidského zacházení s člověkem v době války.¹⁰³

Nejvýraznější obrázková tvorba však vznikla pod tajuplným označením El Pintor (španělsky malíř), což byl krycí název pro skupinu umělců pod vedením Jaapa Klootse (1916–1943). Skupina se v tomto období věnovala tvorbě obrázkových knih. Mezi lety 1941–1943 vydala na 16 obrázkových knih a vytvořila několik dalších projektů. Kloots měl názorově, ale i ve výtvarném projevu blízko k De Nieuwe Kunstschool (Nová umělecká škola), jež po vzoru Bauhausu zcela podřídila svůj výukový program svobodě uměleckého projevu a kladla velký důraz na rozvoj kreativity svých žáků. Ovšem v době války získala i další rozměr. Sdružovala především žáky a učitele židovského původu a levičové orientace, čili ty, které chtěla vládnoucí moc dříve či později zlikvidovat. El Pintor začal vycházet poté, co většina osazenstva školy odešla do ilegality. Toto uskupení nabízelo svým členům prostor pro volnou tvorbu, možnost alespoň částečné realizace a spojení s tzv. normálním světem, zároveň i oporu a podporu v obtížné době. Novátorským počtem¹⁰⁴, který je založen na progresivním výtvarném, až surrealistickém ztvárnění, představuje kniha *Kom binnen in het huis van El Pintor waar je mag: klimmen, springen, zwemmen, snoepen, schilderen, schaatsen, knoeien, koken, glijden, vliegen, vissen, varen* (1943, Vejdi do El Pintorova domu, kde se smí: šplhat, skákat, plavat, mlsat,

---

¹⁰³ Tato kniha se dočkala velkého nákladu a hned tří vydání; první vydání v roce 1942 (10.000 výtisků), druhé vydání v roce 1943 (15.000 výtisků) a v roce 1945 vyšlo třetí vydání (20.000 výtisků). Kniha se mezi lidmi šířila díky podzemnímu hnutí. Srov. KAPELLE, Jeroen. De strijd met het potlood. De oorlog en het prentenboek. In: BODT, Saskia de & KAPELLE, Jeroen. *Prentenboeken. Ideologie en illustratie 1890–1950*. 1. vyd. Amsterdam – Gent: Ludion, 2003, s. 192.

¹⁰⁴ Srov. KAPELLE, Jeroen. De strijd met het potlood. De oorlog en het prentenboek. In: BODT, Saskia de & KAPELLE, Jeroen. *Prentenboeken. Ideologie en illustratie 1890–1950*. 1. vyd. Amsterdam – Gent: Ludion, 2003, s. 194.

kreslit, jezdit na bruslích, dělat nepořádek, vařit, klouzat se, létat, chytat ryby, plout).

Obr. 3: Titulní strana obrázkové knihy Kom binnen in het huis Van El Pintor waar je mag: klimmen, springen, zwemmen, snoepen, schilderen, schaatsen, knoeien, koken, glijden, vliegen, vissen, varen (1943, Vejdi do El Pintorova domu, kde se smí: šplhat, skákat, plavat, mlat, kreslit, jezdit na bruslích, dělat nepořádek, vařit, klouzat se, létat, chytat ryby, plout)

Jak již titul prozrazuje, jedná se o místo – dům – v němž je dovoleno vše, co se venku (rozuměj za druhé světové války) nesmí. Autoři zde reflektují antisemitská nařízení, která výrazně ovlivnila život Nizozemců židovského původu. Zároveň zde nacházíme narážky na existenci potápěčů, kteří často žijí v nelidských podmínkách na nejnepředstavitelnějších místech a jsou omezováni nedostatkem potravin, pohybu, světla, prostoru apod. V úvodu knihy děti zaráží, že jsou zvány do domu bez oken, uvnitř je tma, což je trochu děsí. Negativní osobní zkušenost (zatemňování) determinovaná válečnou realitou však zmizí zaklapnutím dveří, jimiž děti vstupují do fantazijního světa, který vzdáleně připomíná předválečnou, nyní již nenávratně ztracenou realitu. „Prásk, dveře se zaklapnou a najednou je tu světlo. Děti si překvapeně prohlížejí obrovský prostor. ‚Tady je to ale velké, kdo by si to byl pomyslel?‘ volají Rik a Mik současně. ‚A ta dlaždičková podlaha nemá konce! A ty stromy... Vypadá to jako les! To je ale zvláštní dům!‘ ‚Hele, a tam jsou další děti. Paráda!‘ Rik a Mik běží radostně za ostatními dětmi. Ty mají také radost, protože jim běží naproti. Bum! Co to je? Je to kluzké, tvrdé a studené. Skleněná zeď? ‚Ale kdepak, zrcadlová zeď,‘ objevuje Mik. ‚A to

*jsme my v zrcadle!’ Děti s úsměvem tisknout svůj nos na nos v zrcadle a najednou se stane něco opravdu zvláštního... Náhle se kousek zrcadla odklopí a dřív než si toho děti všimnou, spadnou s zuchnutím – žbluňk – přímo do vody.*¹⁰⁵

Reakcí na nepředvídatelné změny, které přinesla válka, jsou i díla vzniklá v zajetí. Obrázkové knihy, ale i jiná tvorba v podmínkách koncentračních a tranzitních táborů nahrávala využití antropomorfních příběhů se zvířecími protagonisty. Například v zajateckém táboře Klein-Seminarie Beekvliet v klášteře Sint Michielsgestel vznikla v roce 1942–1943 obrázková kniha *Flapje Wildsnuit wil een mensch worden* (Flapje Wildsnuit se chce stát člověkem). Textovou rovinu tohoto antropomorfního příběhu tvoří kratší prozaické popisné texty, které přibližují život slůněte od narození až do dospělosti a jeho urputnou snahu stát se člověkem, což se nakonec ukáže jako nemožné. Textová rovina je navíc doplněna o kratší shrnující rýmovaná dvojverší, která doprovázejí obrazovou rovinu, nápadně připomínající komiks. Tato kniha, vzniklá ze spolupráce více autorů, byla oficiálně publikována až po válce v roce 1948 díky nakladateli H. Dijkersovi, jenž byl jedním z internovaných v uvedeném táboře. V poválečné verzi bylo změněno jméno hlavního hrdiny (Quasimodo) a s tím logicky souvisela i změna názvu knihy. Obsahově však text ani ilustrace upraveny nebyly. V dedikaci se uvádí, že je kniha věnována dětem doma. Příběh reflektuje situaci v táboře a i zde se ukazuje, jaký rozdíl je mezi sny a přáními individua a skutečností ovlivňovanou vyšší politickou mocí. Na příběhu slůněte a na konkrétních situacích, v nichž se slůně ocitá, lze mezi řádky získat určitou představu o životě v internačním táboře. Tento příběh je primárně určen dětským recipientům, zároveň je v něm obsaženo i skryté poselství pro dospělého čtenáře, který si postavu slůněte může asociovat s jedinci, kteří jsou vládnoucí moci nepohodlní, a sloní touhu stát se člověkem může chápat jako obrovskou touhu přežít.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ EL PINTOR. *Kom binnen in het huis van El Pintor waar je mag: klimmen, springen, zwemmen, snoepen, schilderen, schaatsen, knoeien, koken, glijden, vliegen, vissen, varen*. Amsterdam: Variété, 1943, s. 2–4. K El Pintorovi více též In: BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 1. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, s. 143–147.

¹⁰⁶ Také v českém tranzitním táboře Terezín vznikaly různé druhy umění, zejména díla výtvarná, hudební a literární, nejprve tajně a posléze – v rámci propagandy – byla tato

Ukrývat a maskovat své skutečné názory a postoje za zvířecí hrdiny není v literatuře samozřejmě ničím novým, v nizozemsky psané literatuře se s tímto fenoménem setkáváme již od 13. století.¹⁰⁷ Ve výše uvedeném typu tvorby je zvířecí hrdina obvykle použit jako metafora nelidského života, který zajatci a vězni v nacistických táborech zakoušeli. Zároveň autoři těží z typických vlastností, které jsou jednotlivým zvířatům připisovány a kombinují je s vlastnostmi lidských protagonistů. Využívána bývá i charakteristická vizáž, která ve srovnání zvíře versus člověk vnáší do textu komický, popř. satirický prvek, daný nadsázkou a porušením běžného úhlu pohledu na vztah člověka a zvířete. V tranzitním táboře Westerbork vznikla v roce 1942 mj. píseň *Zvířata*, která v závěrečných dvou slokách shrnuje hrůzu, s níž byli lidé režimu nepohodlní v táborech konfrontováni: „*Ted' jsem vám, moji milí, // svá tajná přání vyjevila // Má to však jeden háček // Člověkem jsem se narodila. – Umět žít jako zvíře // To svede každý jako nic // Ale žít jako člověk // Umění vyžaduje víc.*“¹⁰⁸

Poslední kategorií jsou obrázkové knihy reflektující konec války a osvobození. Závěr války tak kromě jiného přinesl i několik obrázkových knih, které rekapitulují život ve válečném Nizozemsku (např. Han

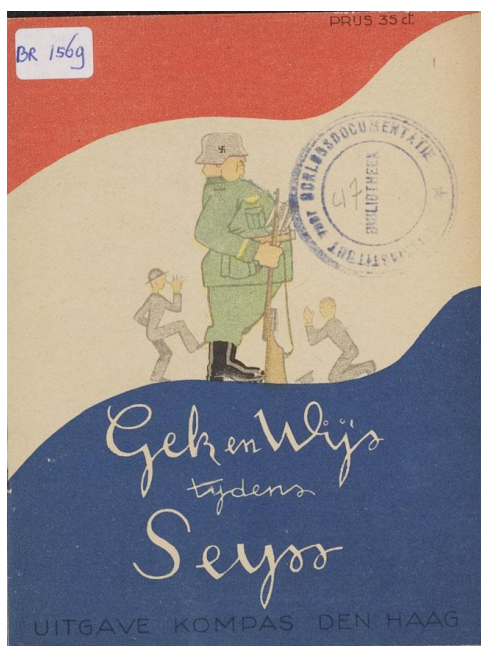

činnost podporována a zneužita fašistickým režimem. Nepodařilo se nám zjistit, zda byla v Terezíně vězňenými vytvořena nějaká obrázková kniha, nicméně z dochovaných materiálů je zřejmé, že individuální literární tvorbu tvořily zejm. básně (např. tvorba Hanuše Hachenburga) a deníky (např. Petr Ginz). Kolektivní tvorba spočívala především ve vydávání dětských časopisů (např. *Vedem*) a v inscenaci divadlních her. Viz PRSTKOVÁ, Eva. *Obráz druhé světové války v prozaických dílech pro děti a mládež vydaných po roce 1989*. MDP. Brno: Pedagogická fakulta, 2009, s. 64–65. Srov. též FRANKOVÁ, Anita & KYBALOVÁ, Ludmila & POVOLNÁ, Hana. *Motýla jsem tu neviděl. Dětské kresby a básně z Terezína*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1993. KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút & KOTOUČ, Kurt Jiří & ORNEST, Zdeněk. *Je mojí vlastní hradba ghett? Básně, próza a kresby terezínských dětí*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 1995. HACHENBURG, Hanuš. *Hned vedle bílá barva mráčků. The White Color of the Clouds Right Alongside. Terezín 1943*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2013.

¹⁰⁷ Srov. TOUFAROVÁ, Eva. Lišák, Žabák a ti druzí aneb Zvířata jak je (ne)známe. Významní zvířecí protagonisté v nizozemské literatuře pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 27.–29. března 2008*. Liberec: Bor, 2008, s. 65–66.

¹⁰⁸ Autorkou je Roosje Glaserová, Nizozemka židovského původu, která jako jedna z mála ze své rozvětvené rodiny přežila Westerbork, Vught, Osvětim, pochod smrti a Ravensbrück. In: GLASER, Paul. *Tanec s nepřitelem. Válečné tajemství mojí rodiny*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 270.

Van Tienhoven, *Weet je nog wel?! 1940–1945, vijf jaren bezetting*, *Pamatuješ? 1940–1945, pět let okupace*). Další obrázková kniha, určená spíše dospělým čtenářům, *Gek en wijs tijdens Seyss*¹⁰⁹ (1945, Hlupáci, chytráci, to nám Seyss přináší) Woutera Loeba (text) a Jana Laviese (ilustrace) karikuje život za okupace a porovnává prorežimní a protiněmecké jednání.

Obr. 4: Titulní strana *Gek en wijs tijdens Seyss* (1945, Hlupáci, chytráci, to nám Seyss přináší)

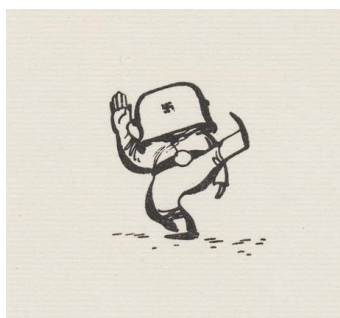
Z veršovaného textu i z odpovídajících ilustrací je zřejmé, že si autoři berou na mušku skutečné situace z válečného života, které jsou mnohdy absurdní a izolovaně se jeví jako snadno řešitelné, ovšem ve skutečnosti měly pro jednotlivce mnohdy fatální dopad (např. poslech cenzurovaného zpravodajství versus poslech ne-cenzurovaných zpráv).

Také obrázková kniha *Wat straks? Handje Plak antwoordt Seyss Inquart* (1945, *Co pak? Handje Plak odpovídá Seyssi Inquartovi*) je sarkastickou odpovědí říšskému komisaři Seyssi Inquartovi, který v únoru 1945 pronesl v rozhlase řeč o problémech, s nimiž se tehdy v rámci válečného dění Nizozemsko potýkalo. V závěru svého projevu položil nizozemskému národu otázku: „Co teď?“ Reakce (rozuměj národa) přišla ve veršované podobě a jako autor byl uveden jistý Handje Plak, což byl pseudonym významného nizozemského básníka M. Nijhoffa (1894–1953), verše napsal Leonard Huizinga a černobílými ilustracemi v patřičně ironizujícím duchu publikaci opatřil Alfred Mazure. Verše i obrazová rovina přinášejí jednoznačnou odpověď – jsou výpovědí o aktuálním stavu společnosti, která si i přispěním říšského komisaře

¹⁰⁹ Jméno Seyss odkazuje na dr. Arthura Seysse Inquarta (1892–1946), horlivého rakouského nacistu, říšského komisaře, který byl pověřen německou správou v Nizozemsku. Srov. VOOLEN, Edward van & BELINFANTE, Judith C. E. 40/45. *De jodenvervolging. Van isolement tot moord*. Amsterdam: Joods Historisch Museum – Stichting IVIO, 1990, s. 11.

v posledním roce války sáhla na úplné dno. Autor však i bilancuje a předjímá další, poválečný vývoj, v němž již nebude pro Inquarta místo:

*„Co ted’?“ ptáš se Inquarte Seyssi.
Tvá práce skončila, bud’ jist si.
Ted’ čeká tě už jen temnota,
Ted’ čeká tě už jen noc, samota.
Nás ovšem čeká ráno.
Co pak? Ted’ my se ptáme.
Ach, děti Holandska,
snad svobody se dočkáme.“¹¹⁰*

Obr. 5: Ilustrace k obrázkové knize *Wat straks? Handje Plak antwoordt Seyss Inquart* (1945, Handje Plak odpovídá Seyssi Inquartovi), s. 4

Již koncem války si někteří autoři vytkli za cíl zaměřit se na zachycení a popis období okupace (např. Piet Klaasse: *Wij waren getuigen*, 1946, Byli jsme svědky). Stejný cíl měl i Leendert Jordaan, který v roce 1945 vytvořil 31 obrázků pod názvem *Nachtmerrie over Nederland. Een herinneringsalbum, 1940–1945* (Noční můra o Nizozemsku. Pamětní album, 1940–1945). Přímo osvobození se týkají obrázkové knihy *Hi ha Canada* (1945, Hej hou Kanado) Marta Kemperse a *De kleine parade* (1945, Malá přehlídka) Reina van Looije, zaměřující pozornost na vojáky-osvoboditele a jejich technické vybavení, přičemž je zde i prostor pro zobrazování vojáků jiných etnik a ras (např. černoši, skotští vojáci v kiltech apod.) a atmosféra je výrazně provlastenecká a prospojenecká.

---

¹¹⁰ Originál citace: „*Wat nu? vraagt gij Seyss Inquart. / Uw werk is haast volbracht. / Nu wacht U slechts het duister, / Nu wacht U slechts de nacht. // Maar ons wacht een morgen. / Wat straks? Is onze vraag. / O kinderen van Holland, / De vrijheid lijkt zoo traag.*“ In: PLAK, Handje. *Wat straks? Handje Plak antwoordt Seyss Inquart*. 's-Gravenhage: Knock-Out-Press, 1945, s. 53.

Obr. 6: Ukázka z knihy Reina van Looije *De kleine parade*
(1945, Malá přehlídka, s. 5)

Skutečnost, že bylo za druhé světové války vytvořeno tolik obrázkových knih, souvisí s jejich tehdejší funkcí. Velmi často, i přesto, že jejich protagonisty zůstávají nadále obvykle děti, popř. zvířata, jsou obrázkové knihy určeny spíše dospělým recipientům a v době válečné plní určitou politickou funkci. Svým způsobem za pomoci slova a obrazu mapují, pozorují, karikují, kritizují, rozesmívají, přinášejí úlevu i naději a zároveň dokumentují dobu násilí, bezpráví, bezmoci, hladu, strachu a smrti. Obrázkové knihy určené dětským recipientům často přejímají znaky komiksu a rovněž obsahují narážky na válečný stav. Pro tvorbu autorů židovského původu či autorů, kteří se z různých důvodů uchýlili do ilegality, jsou charakteristické práce vznikající v autorském kolektivu, znázorňující fantazijní světy, kam je možné před skutečností utéct. Mnohé z nich vznikaly často primárně jako možný zdroj pro financování ilegálních aktivit podzemního hnutí.¹¹¹

Příkladů vlivu politické ideologie na tvorbu obrázkových knih bychom pravděpodobně našli více. Z českého prostředí můžeme připomenout např. Ondřeje Sekoru a jeho příběhy o Ferdovi Mravencovi, který se poprvé představil v roce 1933 jako „graficky čistý,

---

¹¹¹ K vlivu ideologie na tvorbu obrázkových knih za druhé světové války viz BRÁZDOVÁ TOUFAROVÁ, Eva. Bojovníci perem, potápěči? Obraz druhé světové války v nizozemských (nejen) obrázkových knihách. Příspěvek přednesen na konferenci Současnost literatury pro děti a mládež v Liberci v dubnu 2015 (v tisku).

*dokonale vyabstrahovaný typ*¹¹², skrze nějž lze „vyjádřit nejen emocionální rozpoložení, ale i dramatičnost či humornost aktuální situace.“¹¹³ Autor do svého protagonisty projektoval i mnohé z osobního života (naplněné otcovství, anarchistické období, válečná zkušenost apod.). Zároveň jej však utvářel i s ohledem na aktuální společenské klima, a tak jako se měnily Sekorovy politické názory, tak se proměňoval i Ferda, který v pozdních fázích silně připomínal uvědomělého občana, angažovaného brigádníka, pyšného na svou socialistickou vlast, který je vždy ochoten přiložit ruku k dílu pro blaho všech.¹¹⁴

Ideologie – jak již bylo uvedeno na začátku kapitoly – nemusí být nutně spjata vždy jen s nepřátelským politickým režimem, může proniknout a negativně ovlivnit i oblasti další. Jako velmi problematická se jeví například ideologie náboženská, která se v obou zkoumaných jazykových oblastech v určitých fázích vývoje do tvorby pro děti a mládež viditelně promítala. Percepce tohoto druhu ideologie je závislá na míře obsažené v daném textu. Typickým příkladem z českého prostředí jsou například *Broučci* J. Karafiáta.

V souvislosti s ideologií bychom snad ještě v krátkosti chtěli upozornit na skutečnost, že ideologie může mít i neblahý celospolečenský dopad, který rezultuje ve výraznou změnu morálky dané společnosti.

V našich úvahách o ideologii a jejím vlivu na LPDM nelze pominout ani gay a lesbickou literaturu (dále jen LGBT). Z historie jasně vyplývá, že (ne)přijímání odlišné, minoritní formy sexuality bylo v majoritní společnosti determinováno vnímáním a prezentováním sexuality jako takové. Tato problematika se do dětské literatury dostává v 80. letech 20. století, přičemž zejména v tvorbě pro předškolní a mladší školní věk převládá téma homoparentality, tj. model rodiny, v němž je dítě vychováváno rodiči stejného pohlaví. V české společnosti je

---

¹¹² PROKŮPEK, Tomáš a kol. *Dějiny československého komiksu 20. století (1900–1964)*. 1. vyd. Sv. 1. Praha: Akropolis, 2014, s. 161.

¹¹³ Tamtéž, s. 161.

¹¹⁴ Např. SEKORA, Ondřej. *O zlém brouku Bramborouku*. Praha: SNDK, 1950. SEKORA, Ondřej. *Ferda ničí škůdce přírody*. Praha: SNDK, 1951. Srov. PROKŮPEK, Tomáš a kol. *Dějiny československého komiksu 20. století (1900–1964)*. 1. vyd. Sv. 1. Praha: Akropolis, 2014, s. 326–329, 357–360.

v současnosti homosexualita přijímána, nicméně skutečnost, že by stejnopohlavní pár mohl adoptovat a vychovávat děti, je stále považována za nepřijatelnou (v roce 2013 to v ČR za nepřijatelné považovalo 57 procent dotázaných¹¹⁵). Implicitně lze o latentní homosexualitě hovořit u populárních a léty prověřených pohádkových postav (Křemílek a Vochomůrka, medvědi z večerníčku Pane, pojd'te si hrát, Pat a Mat, Bob a Bobek apod.). Homoparentalitou se v českém prostředí výrazněji zabývá kniha *Jura a lama*¹¹⁶ Markéty Pilátové, která na konfrontaci antropomorfizovaných českých ovcí a bolívijských lam zobrazuje strach z neznámého a odlišného a homoparentalita (zde dvě matky vychovávající dítě) je zde zobrazována vlastně mimoděk. Z nizozemské provenience lze jmenovat obrázkovou knihu *Princ a princ* Lindy de Haanové¹¹⁷.

1.7 Obrázková knížka a biblioterapie

V souvislosti se současnou tvorbou obrázkových knih bychom neměli opominout ani biblioterapii, tj. snahu o systematické využití knih¹¹⁸ k léčebným účelům, jejíž oficiální počátek spadá do 30. let 20. století. Velmi zjednodušeně řečeno lze biblioterapii chápat jako činnost,

---

¹¹⁵ ZIMOVÁ, Lucie. Gay a lesbická literatura pro děti. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 106.

¹¹⁶ PILÁTOVÁ, Markéta. *Jura a lama*. 1. vyd. Praha: LePress, 2012.

¹¹⁷ Více v kap. 5.5 České překlady nizozemsky psané literatury pro děti a mládež. Podobný rozruch a pozdvižení vyvolala v zahraničí obrázková kniha *Wachten op Matroos* (Já čekám, námořníku) vlámského autora André Sollieho (SOLLIE, André. *Wachten op Matroos*. 2. vyd. Amsterdam / Antwerpen: Em. Querido's Uitgeverij B.V., 2001), která tematizuje pouze soužití dvou osob stejného pohlaví.

¹¹⁸ Kromě obrázkových knih se pro účely biblioterapie používají tituly různých žánrů. Například u Aspergerova syndromu (dále AS), který je v posledních dvou dekadách stále častěji diagnostikován u dětí předškolního a mladšího školního věku, se pro rozkrytí, pojmenování a práci s problémem využívají též obrázkové knihy. Například v publikaci *Divoké zvíře* se čtenář může seznámit s funkční technikou práce s akutním výbuchem hněvu u dětí s AS. Hněv je depersonifikován jako divoké zvíře, které lze zkrotit a ovládnout. Kniha kromě vlastní obrazové a textové roviny (s. 8–39) sestává z úvodního slova autora (s. 6), z popisu technik, jak s dětmi pracovat a jak knihu využívat (s. 40–44) a ze závěrečného slova odborné lektorky (s. 45–46). Viz AL-GHANI, Kay. *Divoké zvíře. První pomoc při zvládnutí hněvu u dětí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Brno: Edika, 2014.

kteřá „naplňuje čas nemocného, zprostředkovává mu kontakt s realitou a umožňuje mu měnit psychické stavy, vlastnosti a postoje. Terapeutova práce spočívá v tom, že otevřenou či skrytou formou pacientovi (klientovi) dopomáhá, aby svůj čtenářský zážitek upotřebil ať ve smyslu emočního vyladění nebo racionální autokorekce.“¹¹⁹.

Od 70. let 20. století chápe biblioterapie literární dílo jako určitý projekční prostor, či médium, v rámci něhož se terapeutovi a klientovi nabízí „prožitkový, postojový a interakční modus jednotlivých postav. Literární příběh se stává modelovou situací, která pomáhá odhalit charakteristické projevy postiženého, slouží tedy k sebepoznání.“¹²⁰ V současné nakladatelské praxi je patrné, že zájem o vydávání knih sloužících jako projekční médium je.¹²¹ V nizozemsky mluvící jazykové oblasti se touto problematikou zabývá např. nakladatelství Kwintessens či nakladatelství Clavis, které v rámci edice Bobbels & Bubbels vydává obrázkové knihy, určené obvykle dětem od 4 let. Tituly z této edice se zaměřují na problematické a bolestivé okamžiky v lidském životě, tzv. životní zátěžové situace, které se v průběhu života mohou vyskytnout u každého jedince. Skrze projekci do příběhů lidí 'odvedle' se případný čtenář (klient) snáze ztotožní s literárním hrdinou, což mu může pomoci přijmout a překonat vlastní problém. Milena Rosová k tomu dodává: „Identifikace postižených dětí s literární postavou mívá kompenzační charakter, prožíváním příběhu a jeho fantazijním dotvářením čtenář často nahrazuje nedostatek reálných podnětů a zážitků. Rozjímaní (kontemplace) při četbě bývá velmi silné, dítě v knize hledá i smysl sebe samého, své existence. Mysl zaujatá příběhem se odpoutává od úzkostí a obav, které handicap či nemoc doprovázejí.“¹²²

---

¹¹⁹ ROSOVÁ, Milena. Knihy jako pomoc handicapovaným dětem. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 97.

¹²⁰ Tamtéž, s. 97.

¹²¹ Viz seznam knih na <<http://www.bibliohelp.cz>>.

¹²² ROSOVÁ, Milena. Knihy jako pomoc handicapovaným dětem. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 98.

Nakladatelství Kwintessens vydává edici Kijk en beleef, tj. Dívej se a proživej, v rámci níž publikuje obrázkové knihy pro předškolní i mladší školní věk. Každá publikace má kromě věku uvedeno na titulní straně centrální téma, např. smrt v rodině, jinakost, šikana, upřímnost apod.

Pro tento typ obrázkových publikací je typický více či méně stylizovaný realistický příběh, což někdy významně ovlivňuje míru poetičnosti především v rovině textové, a důraz a zacílení na daný problém. Tematicky se nevyhýbají žádným námětům, je možné rozčlenit je do několika větších tematických okruhů (psychické problémy: afektivní poruchy, demence, retardace, fobie, úzkosti, obsese, konverzní poruchy, poruchy osobnosti, poruchy příjmu potravy, sexuální poruchy, sebevražedné chování, specifické poruchy chování, učení a pozornosti apod.; fyzické problémy: civilizační choroby, kombinovaná postižení, nádorová onemocnění, onemocnění pohybového aparátu, nevyléčitelné nemoci, bolest, fyzický handicap, úrazy, viditelné vady apod.; sociální problémy a obtížné životní situace: morální dilemata, hledání vlastní identity, smyslu života, problematiky partnerských či mezilidských vztahů, léčby traumat, osamění, sklonku života, ideologie, násilí, multikulturalismus, předsudky, smrt, stáří, závislosti apod.) a tyto následně dál diferencovat.

Publikace kromě vlastního příběhu a ilustrací obsahují rovněž tzv. návod k použití, v němž je shrnuta hlavní myšlenka a který nabízí určité konkrétní možnosti práce s textem.¹²³ Většinou se počítá s tím, že dětský vnímatel s knihou pracuje za doprovodu či ve spolupráce s dospělým interpretem.¹²⁴ Tento typ publikací motivuje obě strany – děti i dospělé – především k vzájemnému rozhovoru na dané choulostivé téma, snaží se o jednoduché a pravdivé vysvětlení problému a nabízí obvykle možnost si vzniklý smutek (popř. jinou emoci) prožít a odžít skrze konkrétní hmatatelnou činnost (např. nakreslení obrázku, vytvoření koláže¹²⁵ apod.). Četba má v takovém

---

¹²³ Konkrétní příklad práce s textem viz příloha 3.

¹²⁴ Nakladatelství Clavis adresuje závěrečnou dvojstránku přímo rodičům či průvodcům (ve významu interpret). Nakladatelství Kwintessens umísťuje návod k práci s knihou před samotný příběh, který je členěn do krátkých kapitol, ukončených rubrikou Om over te praten, tj. Pověďte si o.

¹²⁵ V knize Jennine Staringové *Dag Boef!*, která se tematicky dotýká problému úmrtí v rodině, se v této souvislosti doporučuje vytvoření jakési pamětní tabule, kam si dítě

případě psychologickou funkci, tj. „[knižní tituly] měly by se stát pomocníky či rádci v případech, kdy se v sobě či ve svém okolí nemůže dotyčný člověk vyznat, neví, co si počít, jak se správně zachovat, hledá útěchu, porozumění, nebo se chce podívat na svět cizíma očima či touží pomoci svým blízkým.“¹²⁶ Ačkoli tyto knihy neoplývají obvykle přílišnou literární kvalitou, své místo v současné LPDM nepochybně mají, nesporně mj. i proto, že mohou pomoci překonat určitý problém, handicap a s ním spojené pocity vyloučení a uzavřenosti.

---

může připevňovat obrázky, fotky, výstřižky aj. týkající se zemřelého (rozuměj osoby či domácího mazlíčka). In: STARING, Jennine. *Dag Boef!* 1. vyd. Hilversum: Kwintessens, 2000, s. 3. Podobně pak v knize se stejnou tematikou *Als de maan lacht* Diane Putové je doporučováno vytvořit si krabičku vzpomínek, do níž si čtenář ukládá drobnosti, které se vztahují k zemřelé osobě. Další hmatatelný (viditelný) způsob, jak dítě smutek prožívá, lze vyjádřit použitím barevných kamínků nebo zapálením svíčky (čím méně kamínků či čím menší svíčka, tím je bolest ze ztráty milované osoby menší). In: PUT, Dianne & DIEDEREN, Suzanne. *Als de maan lacht*. 1. vyd. Hasselt: Clavis, 2011, s. 28.

¹²⁶ Dostupné z: <<http://www.bibliohelp.cz/o-projektu>> (18. 8. 2015).

2 Pohled do historie obrázkové knihy

V této kapitole se pokusíme nastítnit vývoj obrázkové knihy v nizozemsky mluvícím a českém jazykovém prostředí. V obou jazycích existuje více publikací, studií či článků, které mapují dějiny literatury pro děti a mládež, nicméně publikace podávající ucelený pohled na vývoj obrázkové knihy dosud chybí. Informace k historii a vývoji tohoto žánru v obou jazycích se získávají poměrně nesnadno, a proto jsme si v této kapitole vědomi neúplnosti. Presentujeme zde ty skutečnosti, které se nám k vývoji obrázkové knihy jeví jako relevantní.

2.1 Osudy obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové oblasti

Je poměrně známým faktem, že obraz je často názornější než text a mnohdy se člověku vryje do paměti snáze než slovo. S tímto fenoménem se v dějinách obrázkové knihy, ale i v dějinách literatury obecně setkáváme běžně. Na tuto skutečnost však narážíme i v jiných oborech lidské činnosti. Vzpomeneme-li si například na významné, dosud svému účelu sloužící sakrální stavby, zdobené nádhernými výpravnými vitrážemi či sochami-solitéry a sousošími, která rovněž mají zprostředkovat příběh, je zřejmé, že snaha zachytit jej (myšlenku) a nabídnout jej za pomoci vizualizace dalším, je stejně stará jako lidstvo samo. Tuto snahu dobře dokládá také tzv. Biblia pauperum¹²⁷, neboli „Bible chudých“, čili ilustrovaná Bible, osvětlující život Ježíše Krista a propojující Starozákonní a Novozákonní texty. Snahy o vizualizaci

---

¹²⁷ „Stránky „Bible chudých“ jsou členěny do několika částí, v jejich centru je obraz znázorňující jedno z tajemství Ježíšova života, ke kterému jsou po stranách připojeny obrazy souvisejících starozákonních událostí, jež jsou předobrazy novozákonní události. Stránku doplňují obrázky proroků a biblické citáty, které se vztahují k zobrazeným scénám. Takto zpracovaná Bible představuje svým čtenářům Ježíšovo poslání v kontextu dějin spásy a díky dvěma vybraným událostem většinou ze Starého zákona hlouběji osvětluje význam Ježíšových skutků.“ Citováno z: <<http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2011-2/Biblia-pauperum-Bible-chudych.html>> (4-7-2013).

a s tím spojené předávání myšlenky nalézáme samozřejmě i u ostatních civilizací.

Při mapování dějin obrázkové knihy, která je primárně spojena s dětskými recipienty, je třeba hned v úvodu poukázat na to, že ještě v pozdním 18. století nebyla pro většinu dětí kniha úplně běžným předmětem zájmu. Pokusíme se alespoň v hrubých rysech nastínit, jakým vývojem obrázková kniha v Nížkých zemích u moře prošla.

Gramotnost a s ní spojený kontakt s knihou byl po dlouhou dobu výsadou církve a příslušníků šlechty, event. bohatých patricijských rodin. Tento stav trval zhruba od roku 800 p. Kr. až do 15. století.¹²⁸ V počáteční etapě uvedeného období se do kontaktu s knihou dostávali (co se dětských recipientů týče) pouze chlapci a mladíci v kláštorech, které patřily k centrům tehdejší vzdělanosti. Výukové metody, založené na memorování zejména latinských textů a otrockém hláskování slov se 's úspěchem' využívalo nejprve v klášterních školách a od 15. století do 19. století také ve školách městských. Zásadní změna nastala kolem roku 1500 s rozvojem knihtisku a se vzrůstající snahou po možnosti trvalého uchování informací. Vzhledem k téměř nevyčísitelné pořizovací ceně knih se děti do 17. století mohly jen těžko pyšnit svým vlastním exemplářem.

V případě, že se dítě v 17. století učilo číst, dělo se tak obvykle využitím tzv. abecedního prkénka (ang. hornbook, niz. het ABC-plankje), což bylo bukové prkénko opatřené rukojetí. Později se na jeho výrobu používal pevný karton. Na prkénko byl upevněn pergamen nebo papír, na němž byla vyobrazena abeceda obvykle v několika verzích (malá a velká písmena, gotické písmo, latinka, tištěné a psané znaky), dále Otčenáš a Krédo, případně Desatero, rubová strana byla opatřena odpovídající ilustrací.

---

¹²⁸ Srov. SPELBRINK, Hanny. & VAN MOURIK, Johan Morel. Uit de geschiedenis van het jeugdboek. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 20–21.

Obr. 1: Abecední prkénko¹²⁹

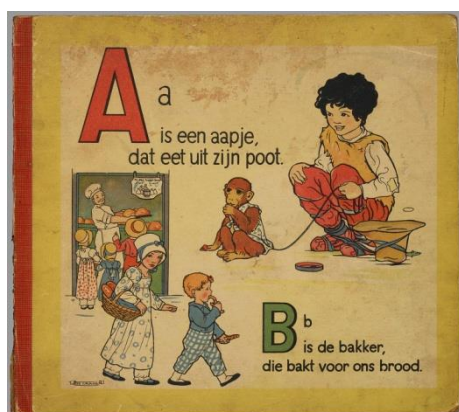
Další pomůckou při výuce čtení byly abecedáře (niz. het ABC-boek, Abecedarium). Nejstarší dochovaný abecedář s latinskými texty je přibližně z roku 1470, nejstarší dochovaná nizozemská varianta pak asi z roku 1550. Obsahuje různé druhy písma (viz abecední prkénka), Otčenáš, dále modlitby před jídlem, modlitby v době postní, vánoční a velikonoční. Období Reformace s sebou logicky přineslo i protestantské verze abecedářů.

S příchodem 16. století se abecedáře v Nizozemí stávají velmi úspěšnou učební pomůckou, které se přezdívá velký abecedář (tzv. Groot ABC-boek), neboli kniha s kohoutem (niz. Haneboek). Tu představoval jeden list papíru, potištěný z obou stran, na třikrát přeložený a čítající celkem 16 stran. Za své zvláštní jméno vděčí postavě kohouta, který byl obvykle vyobrazen na první stránce, doprovázen dvojverším: *„Jak kohout pilný je od časného rána, tak i ty chval našeho*

---

¹²⁹ Jedná se o abecední prkénko přibližně z roku 1780 (někdy se uvádí i rok 1710) a pocházející ze sbírky Národního muzea vzdělávání v Rotterdamu (Nationaal Onderwijsmuseum Rotterdam). Citováno z: <<http://www.onderwijserfgoed.nl/content/onderwijsmethoden>> (4. 7. 2013).

*Pána.*¹³⁰ Kohout je zde použit jako symbol pro toho, kdo brzy ráno vstává, pouští se s nadšením do díla a prací chválí Pána. Výše uvedené pomůcky slučovaly výuku čtení s výukou náboženství. Abecedáře, tedy knihy, které svého uživatele za pomoci vizualizace a krátkého textu seznamují s daným jazykem a stimulují pochopení představovaného, se v nizozemském prostředí udržely až do 19. století. Jejich morální a náboženský aspekt byl postupně upozaděn a do popředí se naopak stále více dostával svět dětí. Autoři abecedářů nejsou až na výjimky většinou známi. V povědomí Nizozemců však rozhodně zůstane abecedář *A is een*

aapje (A je opice) Rie Cramerové, který se dočkal mnoha vydání a je populární dodnes.

Obr. 2: Titulní strana z knihy *A is een aapje* (A je opice) od Rie Cramerové¹³¹

Abecedáře jako verze obrázkové knihy se vydávají s úspěchem i v prvních dekádách 21. století. Nejedná se v nich však již o morální či náboženskou tematiku, moderní abecedáře neslouží již ani k osvojování si čtení v daném jazyce, nýbrž se jich využívá výhradně pro pobavení čtenáře.¹³² V nizozemsky mluvící jazykové oblasti je tak nepochybně znám abecedář Willema Wilminka *Het ABC van Willem Wilmink*¹³³, jehož texty jsou dnes stejně rozšířené jako notoricky známé verše z dob

¹³⁰ LINDEN, Jaap ter. *A is een aapje. Opstellen over ABC-boeken van de vijftiende eeuw tot heden*. 1. vyd. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij b.v, 1995, s. 11. Originál citace: „'s Morgens den Haan zijn ijver vroeg bewijst, leert jonge jeugd dat men u ook zo prijst.“

¹³¹ CRAMER, Rie. *A is een aapje*. 1. vyd. Amsterdam: Mulder & Zoon, ca. 1947. Překlad textu: „A je opice, která jí z ruky. B je pekař, který nám peče chléb.“ (Překlad je záměrně doslovný, aby odpovídal ilustrované skutečnosti). Nejstarší dochovaný abecedář se stejnými texty, které uvádí Rie Cramerová, se datuje z roku 1836 (*Nieuw abé-boekje voor lieve kinderen*, Nový abecedář pro milé děti), autor neznámý. Z moderních zpracování stejné předlohy jmenujme alespoň *A is een aapje* (1964, A je opice) Maxe Velthuijse.

¹³² In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 26.

¹³³ WILMINK, Willem. *Het ABC van Willem Wilmink*. 1. vyd. Amsterdam: Querido's Uitgeverij, 1995.

Rie Cramerové. Jiným autorem, jenž si dovolil opustit známou předlohu a zpracovat ji svým osobitým způsobem je Wim Hofman. V moderním abecedáři *Aap en Beer* (1983, Opice a medvěd) nabízí příběh o cestě za pokladem, na níž se čtenář – v rovině obrazové i textové – setkává se všemi písmeny abecedy. Výjimku, tak jako v mnoha dalších jazycích – tvoří písmena Q a X, která však v Hofmanově verzi našla uplatnění alespoň v obrazové rovině – Q jako roztočené hozené laso a X symbolizující dopravní označení křižovatky.

Jak jsme již uvedli výše, vlastnit knihu bylo po dlouhé období z důvodu finančních téměř nemožné, a proto začaly postupně vznikat náhražky, které skutečnou knihu alespoň částečně simulovaly a zároveň byly cenově dostupné pro širší čtenářskou obec. Přibližně od roku 1650 do konce 19. století se setkáváme s tzv. oortjes- či centsprenten (volně přeloženo jako obrázek za kačku, též jarmareční obrázky), které se těšily nesmírné oblibě a byly k dostání za cent či tzv. ouško¹³⁴. Předchůdci obrázků za kačku pro děti byly svaté obrázky (devotieprenten, heiligjes). Se stoupající oblibou levných obrázků pro děti stoupalo i jejich využití – asi nejčastěji byly fyzickým projevem pochvaly za dobré chování. Právě koncem 17. století se tiskaři kromě dospělých zaměřují i na dětské publikum a začínají tisknout obrázky za kačku s tematikou odpovídající dětskému věku, byť z našeho pohledu je jasná hranice mezi dílky určenými dospělým a těm pro děti patrná až teprve o století později. Nízké pořizovací náklady pro koncového recipienta zajistil tisk ve vysokém nákladu. Tehdejší tiskaři se chovali nesmírně prozíravě a z hlediska marketingové strategie nepochybně předběhli svou dobu. Obrázky za kačku pro děti, opatřené pořadovým číslem, nabízeli totiž obvykle jako součást série, a tak podvědomě motivovali a podněcovali své uživatele k nákupu dalších čísel. Jako typický formát se uvádí¹³⁵ rozměr přibližně 40 x 30 cm, přičemž jeden arch (obrázek za kačku) čítal většinou 12 až 24 vyobrazení (většinou dřevořezeb) v řadách vedle sebe i pod sebou. Každé jedno vyobrazení bylo doplněno o krátký, často veršovaný, výstižný text. Obrazem i slovem byl dětem zprostředkováván určitý příběh, a proto lze tento způsob podání považovat za předchůdce

---

¹³⁴ Skutečná nominální hodnota tzv. ouška odpovídala 1,25 centu.

¹³⁵ Srov. SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 29.

moderní obrázkové knížky, ale i za předchůdce komiksů a novin. Obrázky za kačku byly obvykle pouze černobílé, někdy byly přibarvovány pomocí šablon či poněkud amatérsky pouze prsty¹³⁶.

Dochované obrázky za kačku jsou v současnosti významným zdrojem informací o způsobu života tehdejší populace, o provozovaných zaměstnáních, dětských hrách, chudobě a bohatství v Nizozemí, o způsobech přepravy lidí a zboží, panující módě, práci na poli, o náboženských i lidových oslavách během roku. Mezi řádky se však dočteme rovněž o normách a hodnotách společnosti a v neposlední řadě je z těchto dokumentů patrný i pedagogický přístup k dětem. Pro jazykovědce jsou pak nepochybně studnicí informací o stavu jazyka. Jejich další význam zdůrazňuje Jeroen Salman, který je považuje také za „popularizační obraz literárních dějin“¹³⁷, neboť kromě již výše uvedeného byly jejich námětem často také dobrodružství slavných literárních postav (např. Lišák Ferina, Tjil Uilenspiegel = Enšpígl, Jan de Wasser = prototyp muže pod pantoflem, Robinson Crusoe, baron Prášil či Jan Klaassen = Kašpárek).¹³⁸

Obr. 3: Obrázek za kačku *Chlapcům divokou zábavu, dívkám něžnou radost*¹³⁹

¹³⁶ Posledně jmenovaný způsob kolorování měl za následek poněkud ošuntělý až lajdácký vzhled obrázků za kačku a v odborné literatuře si vysloužil lehce hanlivé označení „*colorier à la manière hollandaise*“. Srov. SALMAN, Jeroen. Kinderprenten. In: DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 10.

¹³⁷ Tamtéž, s. 10. Originál citace: „*een gepopulariseerde afspiegeling van de literatuurgeschiedenis*“.

¹³⁸ Tamtéž, s. 10.

¹³⁹ Tento obrázek za kačku pochází z období 1851–1864 a jeho autorem je Hendrik Numan (1736–1790), amsterdamský umělec a tvůrce četných dřevorytin. Autor představuje chlapecké a dívčí hry, v textu je obsaženo ponaučení, že zábava je možná, věnují-li se děti

Další významnou literární památku a svým způsobem opět předchůdce obrázkových knih představují tzv. volksboeken neboli knihy lidového čtení, určené širokému, tedy i málo vzdělanému publiku. Tištěná lidová vyprávění vznikala přibližně od roku 1500. Avšak až do roku 1650 měl tento typ literárních děl omezený okruh recipientů, jimiž bylo nižší duchovenstvo, měšťanstvo a obchodníci. Běžná populace byla tehdy negramotná a nemajetná. Označení pro tento literární druh vznikl až v době romantismu. Po roce 1700 se tyto publikace staly dostupné i pro širší vrstvy (střední vrstvy, sedláci, řemeslníci); jejich pořizování bylo podmíněno právě solventností a gramotností. Knihy lidového čtení většinou čerpaly látku ze středověkých hrdinských eposů (např. *Floris ende Blancefloer*). Měly obvykle dvojí využití – zaprvé sloužily jako knihy ke čtení či předčítání a zadruhé jako knihy pro pobavení a jako takové je lze přirovnat k dnešním bulvárním časopisům.¹⁴⁰ Vzhledem k enormní oblibě docházelo k četným dotiskům, vždy za využití již vytvořených matric, které se používaly tak často, že ilustrace k příběhům byly postupně téměř nezřetelné. Pro tento typ publikací se vzhledem k jeho typické titulní straně vžilo označení 'modré knížky' (tzv. blaebuexkens).

Další literární památkou, kterou bychom mohli zařadit mezi předchůdce obrázkové knihy, je *De kleine print-bybel*¹⁴¹, Malá obrázková bible. Jedná se o dílo překladové, bible vznikla překladem

---

také řádně škole a ostatním věcem. Způsob hry má navíc vždy směřovat k formování mládeže – např. dívky si hrají s panenkami a podvědomě se tak připravují na svou budoucí roli matky. Tematika dětských her byla zejména v 18. století a dále častým námětem, což lze přičítat působení a vlivu osvěcenských pedagogů. Na obrázku je patrné šablonovité kolorování, je ukázkou toho, že ne všechny obrázky za kačku musely nutně čítat výše uvedené množství vyobrazení. Numan obvykle vytvářel 2, popř. 4 velké dřevorytiny na jednom archu doplněné o text. Dokument pochází ze sbírky Nizozemské královské knihovny. Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/KONB14:Borms0952>> (5. 7. 2013).

¹⁴⁰ Srov. SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 30.

¹⁴¹ V roce 1720 ji vydal Johannes Pauli v Amsterdamu a do konce 18. století se dočkala ještě dalších osmi vydání. Autorem nizozemské verze byl G. P. Hondius (1666–1740). Dalšími vydavateli byli např. G. Bouman, Dirk onder de Linden en Zoon. Předlohou jí byla *Courieuse, oder so-genannte kleine Bilder-Bibel, welche da bevor mit 800 Bildern, 252 Biblischen Sprüchen erläutert*, kterou vydal v Hamburku Heinrich von Wiering roku 1705. Viz DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 14.

z horní němčiny. Inovativní na tomto zpracování biblických citátů je jejich prezentování zábavnou formou, kdy každý jeden je skryt v určité hádance a čtenář jej musí na základě obrazu a textu odhalit. Publikace tak splňuje Komenského postulát „škola hrou“. Zároveň lze tuto bibli chápat také jako předchůdkyni moderních učebnic; ti, kteří hádanku nedokázali rozluštit, mohou nahlédnout do klíče, který je její součástí. V *De kleine print-bybel* (Malé obrázkové bibli) se nachází 150¹⁴² biblických citátů, k jejichž znázornění sloužilo kromě textového zpracování zejména vyobrazení (rytina), za čímž můžeme opět hledat snahu o vizualizaci něčeho, co je třeba si zapamatovat. Na titulní straně totiž mimo jiné stojí: „[rozuměj Malá obrázková bible slouží] K pobavení mládeže a také k tomu, naučit se všechno správně popsat a nazývat pravým jménem, a také si skoro bez obtíží zapamatovat citáty z Písma svatého.“¹⁴³

Obr. 4: Titulní strana *De kleine print-bybel* (Malé obrázkové bible) z roku 1736¹⁴⁴

Obr. 5: Ukázka z *De kleine print-bybel* (Malé obrázkové bible), citát č. 80¹⁴⁵

Každému citátu je věnována samostatná strana, na níž je nahoře uveden zdroj, poté následuje rytina a text, který je včleněn do obrazové složky, a zcela dole je umístěno dvojverší, jež je shrnutím či parafrází

¹⁴² 117 ze 150 zpracovaných citátů je vybráno ze Starého zákona.

¹⁴³ Originál citace: „Tot vermaak der Jeugd, en om te leeren elken zaak naaukeurig af te schetzen, en 'by haar regte naam te noemen, ook de spreuken der H. Schrift by na zonder moeite in de geheugenis te brengen.“ Citováno z <<http://www.divine-name.info/books/1736.htm>> (7. 6. 2013).

¹⁴⁴ Citováno z: <<http://www.divine-name.info/books/1736.htm>> (7. 6. 2013).

¹⁴⁵ Citováno z: <<http://www.divine-name.info/books/1736.htm>> (7. 6. 2013).

výše uvedeného biblického textu. Toto členění na tři části, které je v grafické podobě zdůrazněno přesnými předělovými liniemi, nám připomíná renesanční emblemata. Kromě členění se obě kategorie shodují v úhlu pohledu a ve způsobu vizualizace abstraktních pojmů; např. žena s otevřenou knihou a křížem v ruce je grafickým zobrazením (vizualizací) pojmu víra apod. Vychází se přitom ze základní myšlenky, že nadpřirozený (rozuměj božský) svět se promítá do pozemských obrazů, nemusí však být nutně patrný a tímto způsobem uchopitelný všem. Důraz se přitom klade na skrytou víceznačnost pojmů i obrazů.¹⁴⁶ Je na první pohled zřejmé, že výše uvedená publikace značně převyšovala kognitivní schopnosti většiny dětských recipientů své doby a pravděpodobně i jejich rodičů, nicméně je třeba ocenit snahu o snazší zapamatování zakomponováním vizuální složky, která tak akcentuje zásadní informace a znalosti vhodné k osvojení.

V Nizozemí máme od dob Reformace co do činění také s výrazným vlivem protestantské církve, což se promítá i do způsobu nakládání s náboženskými texty. Kromě osvojování si katechismu se totiž v nizozemském prostředí setkáváme s různými metodami, vedoucími ke hlubší a pregnantní znalosti Písma (což je typické převážně právě pro protestantské denominace) a *De kleine print-bybel* (Malá obrázková bible) je toho dokladem.

Dějiny nizozemsky psané literatury pro děti a mládež jsou pevně spjaty s postavou Hiëronyma van Alpheny (1746–1803), advokáta a osvícenského myslitele a zároveň autora poezie pro děti, od jehož působení se datuje vznik intencionální nizozemsky psané literatury pro děti a mládež vůbec, byť k jejímu zrodu došlo v Nizozemí spíše shodou okolností a náhod.

V roce 1778 vyšla anonymně Van Alphenova sbírka básní *Proeve van kleine gedigten voor kinderen* (Pokus o Malé básně pro děti) a ještě téhož roku se díky své rychle se šířící popularitě dočkala prvního (1778, *Vervolg*, Pokračování) a v roce 1782 druhého pokračování (*Het Tweede vervolg*, Druhé pokračování). Dohromady tvořilo Van Alphenovo poetické dílo pro děti na 66 básní, které se od roku 1787 tiskly nadále vždy ve sbírce a vždy pod názvem *Kleine gedigten voor kinderen* (Malé

---

¹⁴⁶ Srov. DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 14.

bázně pro děti). Van Alphenovy *Malé básně pro děti* se staly skutečným bestsellerem k velkému překvapení i samotného autora, který je napsal především pro své tři syny ve věku 5 až 7 let a částečně pravděpodobně i sám pro sebe, jako bezprostřední reakci na smrt své ženy. Svě děti vychovával sám a lze se domnívat, že skrze básně stanovil pro syny i pro sebe jasná pravidla další výchovy, tedy toho, co od sebe mohou navzájem očekávat. Inspiroval se přitom filozoficko-pedagogickými zásadami Johna Locka, J. J. Rousseaua, i Komenského: „*Když hrát si je učení a učit se je hra / jak mohla by mě nudit taková zábava? / Čtení a psaní je mi zábavou. / [...]*“¹⁴⁷, z hlediska poeticko-tematického jej výrazně ovlivnili němečtí autoři Ch. F. Weisse a G. W. Burmann. Van Alphenovy básně původně nebyly ilustrované, avšak na jeho popud k nim vytvořili Jacobus Buijs a později J. Punt a N. van de Meer jr. odpovídající rytiny. Básně a k nim patřičné ilustrace se daly koupit i samostatně či v sériích po šesti (zde se opět prosadil holandský smysl pro obchod, dlužno však říct, že samotný autor i přes desítky dotisků a dalších edicí na tomto díle nikterak nezbohatl). Každá báseň si vysloužila jednu samostatnou rytinu, nad níž byl uveden titul básně a pod níž byl vyryt jeden reprezentativní verš z dané básně. Jak uvádí P. J. Buijnsters, jednalo se již o skutečné ilustrace, nikoliv o okrasu, jak tomu bývalo do té doby často zvykem: „*[...] nýbrž vizualizují [rozuměj rytiny k básním] text, zobrazují popisovanou scénu.*“¹⁴⁸ A ačkoliv je v případě Van Alphenových básní výraznější slovo nežli obraz, přesto nám obraz pomáhá při jejich zapamatování i interpretaci. Právě na základě ilustrací jsme například schopni určit, že básně byly primárně určeny pro děti zámožných měšťanů. V básních se hovoří o všem pro život podstatném, a tak nás tedy nemohou překvapit např. básně s tematikou smrti. I přesto ze všech básní vyzařuje optimismus, radost,

---

¹⁴⁷ ALPHEN, Hiëronymus van. *Het vrolijk leeren*. In: ALPHEN, Hiëronymus van, (ed. P. J. Buijnsters). *Kleine gedigten voor kinderen*. Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep, 1998, s. 24–25. Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/alph002klei01_01/alph002klei01_01_0008.php> (7. 7. 2013). Originál citace: „*Mijn speelen is leeren, mijn leeren is speelen / En waarom zou mij dan het leeren verveelen? / Het lezen en schrijven verschaft mij vermaak. [...]*.“

¹⁴⁸ BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. *Nederlandse kinderboeken uit de achttiende eeuw*. In: BEKKERING, Harry [red.]. *De hele Biblebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek in Nederland & Vlaanderen van de Middeleeuwen tot heden*. 2. vyd. Amsterdam: Querido's uitgeverij b. v., 1990, s. 196. Originál citace: „*[...] maar ze [de prentjes] visualiseren de tekst, beelden het daar beschreven tafereeltje uit.*“

klid a jistota danosti. Dětské protagonisty v nich jsou znázorňováni jako bohabojní, pilní a radostní jedinci, jejichž život je určován jasně a pevně daným řádem, kterému se však netřeba protivit.¹⁴⁹

Obrázkové knihy, v nichž obraz zaujímá – když ne přímo výsadní, pak alespoň rovnocenné – místo jako text, čímž odpovídají modernímu pojetí obrázkové knihy, se v této podobě v nizozemské literatuře objevují již koncem 18. století. Jak uvádí Leontine Buijsters-Smetsová¹⁵⁰, nejstarší skutečné obrázkové knihy vyšly z dílen vydavatelů¹⁵¹, kteří se zaměřovali zejména na tisk obrázků za kačku, a to jak pro dospělé, tak i pro děti. Pro obrázkové knihy z tohoto období používá označení *figurenboeken*¹⁵² (figurativní obrázkové knihy), což vyplývá z převahy figurálních vizualizací v těchto publikacích. Kromě výrazné četnosti graficky znázorňovaných postav, které jsou téměř vždy prototypem určitého typu člověka a konkrétní činnosti, kterou tento vykonává a zasazuje ji spolu s textem do určitého širšího kontextu, jsou typickými znaky těchto raných obrázkových knih jednoduché provedení dřevořezb, postupně stále výraznější a přesnější kolorování, statická kompozice a mnohdy absence hlubšího propojení mezi jednotlivými obrazy v jednotlivých publikacích. Mezi nejstarší dochované figurativní obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové

---

¹⁴⁹ Více k H. van Alphenovi též DOROVSKÝ, I. a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. Zahraniční spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, s. 164–165. Pedagogickou koncepcí i poetický náboj Van Alphenových básní vystihuje nejlépe citace z publikace Van Alphenova uměleckého kolegy i svého druhu následovníka, Nicolaase Ansligna Nz.: „[...] neboť hodné děti chtějí být pořád moudřejšími a lepšími, [...] Hodné děti jsou rády ve společnosti dalších hodných dětí, protože se od sebe vzájemně učí mnoho dobrého. [...]“. Originál citace: „[...] want brave kinderen willen altijd wijzer en beter worden, [...] Brave kinderen zijn altijd gaarne bij brave kinderen, omdat zij van elkander veel goeds leren. [...]“. In: ANSLIJN Nicolaas (Nicolaaszn.). *De brave Maria*. 14. vyd. Leiden: D. du Mortier en zoon, 1841, s. 5. Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/ansl002brav02_01/ansl002brav02_01_0002.php> (9. 7. 2013).

¹⁵⁰ BUIJSTERS-SMETS, Leontine. Vroege prentenboeken. In: DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 24.

¹⁵¹ Jednalo se zejména o tyto vydavatele: de Erven Stichter, Van Egmont, Van der Putte a Koene.

¹⁵² BUIJSTERS-SMETS, Leontine. Vroege prentenboeken. In: Delft, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 24.

oblasti tak patří *Extra fraai kinder prent-boek, zynde voorzien met differente afbeeldingen, benevens verscheide beesten en vogelen* (Velmi pěkná obrázková knížka pro děti, opatřena různými vyobrazeními kromě jiného i různých zvířat a ptáků) z roku 1775.¹⁵³ Autorem dřvořezeb je Hendrik Numan. Vydavatelství Koene pokračovalo ve vydávání obdobných publikací téměř až do poloviny 19. století. Podobnou publikací je jediný dochovaný exemplář *Vermaak der Jonkheyd, bestaande in Verscheyde Afbeeldinge van veelderlei Figuren, Als Menschen, Beesten, Vogelen, Visschen etc. Zeer bekwaam voor de Jeugd, om te leeren Teekenen, Schilderen, en alzo tot uwe playzier te gebruiken* (Pro radost mládeži, sestávající z rozličných vyobrazení četných figur, jako lidí, zvířat, ptáků, ryb atd. Velmi vhodné pro mládež k výuce kreslení, malování a též pro radost). Kniha obsahuje 78 ručně malovaných dřvořezeb. Nad každou z nich je umístěno dvojverší. Vyobrazení z obou uvedených publikací se objevovala rovněž na obrázcích za kačku, vydávaných nakladatelstvím Van der Putte v Amsterdamu. Obě publikace jsou jedinečné tím, že v nich obsažený text je na svou dobu netradičně „[...] zcela podřízen [obrazu] a funguje pouze jako nápis.“¹⁵⁴

Koncem 18. a začátkem 19. století se rovněž setkáváme s edukačními, encyklopedicky laděnými obrázkovými knihami (educatief-encyclopedische prentenboeken), které vycházely z německého vzoru Bertuchovy *Bilderbuch für Kinder*¹⁵⁵. V těchto publikacích je již na první pohled patrný jejich edukační záměr, který spočívá v posílení smyslové názornosti v procesu poznání za pomoci umělecky i technicky lépe zpracovaných obrazů, doplněných o do-provodný komentář

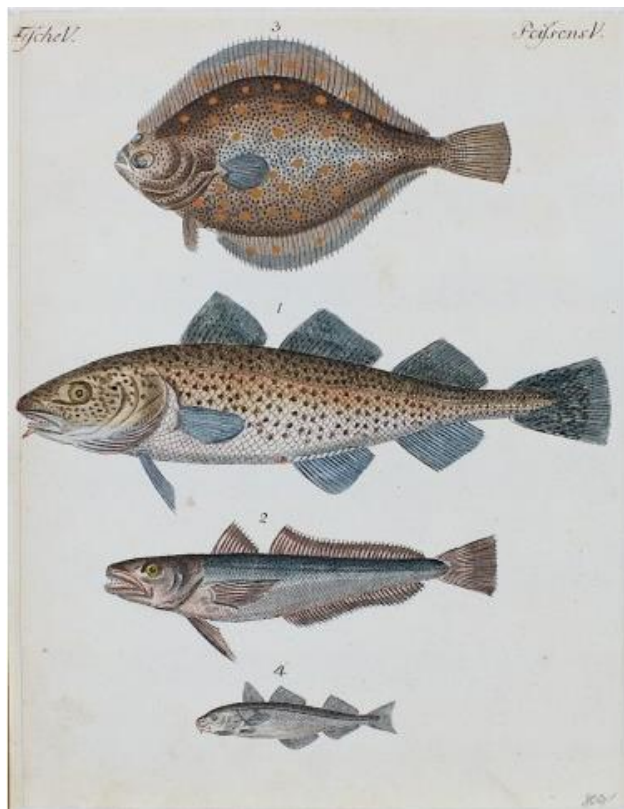
---

¹⁵³ *Extra fraai kinder prent-boek, zynde voorzien met differente afbeeldingen, benevens verscheide beesten en vogelen*. 3. vyd. Amsterdam: Erve Weduwe Jacobus van Egmont, 1775.

¹⁵⁴ BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. Nederlandse kinderboeken uit de achttiende eeuw. In: BEKKERING, Harry [red.]. *De hele Bibelebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek in Nederland & Vlaanderen van de Middeleeuwen tot heden*. 2. vyd. Amsterdam: Querido's uitgeverij b. v., 1990, s. 182. Originál citace: „[...] geheel ondergeschikt en fungeert enkel als bijschrift.“

¹⁵⁵ Friedrich Justin BERTUCH (1747–1822): *Bilderbuch für Kinder*. Bertuch započal s vydáváním této publikace v roce 1790 a do roku 1830 vyšlo postupně 12 dílů, obsahujících 1185 obrazových tabulí s přibližně 6000 vyobrazeními. Citováno z: <<http://www.rostemesknihou.cz/vesmir-10-2012-az1326/>> (9. 7. 2013).

s cílem zprostředkovat přenos informací a určité penzum znalostí. Encyklopedické obrázkové knihy motivovaly své čtenáře i díky precizně vyvedeným mědirytům často spíše k prohlížení než k vlastnímu čtení a jsou pěkným dokladem dobové idey názornosti.

Obr. 6: Ukázka z Bertuchovy *Bilderbuch für Kinder*, Výmarn, 1800, Ryby V.¹⁵⁶

V nizozemském prostředí se na edukační, encyklopedicky laděné obrázkové knihy soustředilo zejména nakladatelství Houtgraaff v Amsterdamu. Amsterdamský majitel a nakladatel W. H. Houtgraaff se věnoval literatuře pro děti. V roce 1790 začíná vydávat několikadílnou *Prenteboek voor kinderen* (Obrázková kniha pro děti) zcela v osvícenském duchu. Původně luxusní vzhled publikace, velký formát, moderní typografii bylo po Houtgraaffově smrti nutno přehodnotit a vrátit se z finančních důvodů o krok zpět k jednodušejí koncipovaným dílům menších rozměrů, která se zcela zaměřovala na zprostředkovávání zábavy. Popularita těchto děl je zřejmá i z poněkud

¹⁵⁶ Citováno z: <<http://www.antikvariatsbretschneider.cz/shop/fauna/2731-ryby-bertuchmediryt-1800.html>> (9. 7. 2013).

familiárního označování jednotlivých děl z této série jako 'Houtgraafjes' (Houtgraafky).

W. H. Houtgraaff se však ještě před svou smrtí stihl vyjádřit k problematice obrázkových knih, jež považoval za důležité společníky dětí. Plédoval za žádný, popřípadě skutečně minimalistický text k obrazům, neboť chuť bavit se je dětem vlastní. Jako pragmatický obchodník si byl vědom toho, že knihu prodává také její cena a ta by neměla být vysoká, aby děti mohly s obrázkovou knihou nakládat volně jako s kteroukoli jinou hračkou. Obrázková kniha by navíc měla být inspirující a měla by recipienty motivovat k dalším činnostem jako je např. stříhání, vybarvování, lepení. Rozhodně by se měla stát pevnou součástí života každého dítěte.¹⁵⁷ Jeden díl série (tedy jedna Houtgraafka) obsahoval vždy čtyři mědiryty, každý na samostatné straně a čtyři strany vysvětlujícího komentáře. Cena za jeden takový díl činila 30 centů, v případě kolorovaných vydání 70 centů.¹⁵⁸ Tato série vycházela přibližně až do roku 1830 a přinášela informace z tehdejšího každodenního života.

Figurativní obrázkové knihy se dočkaly v 19. století nových, přepracovaných vydání, v nichž se upravoval text, a modernizovala grafická úprava. Vydavatelé dávali přednost barevným dřevořezbám, rytinám nebo litografiím. Nové výtvarné techniky s sebou přinášejí přesnější zobrazení dané skutečnosti s důrazem na detail i snazší opakovaný tisk. Tematicky jsou však v obrázkových knihách stále reflektovány scény z běžného života (např. *Het leerzame prentboekje voor kinderen*¹⁵⁹, Poučná obrázková kniha pro děti), v některých dosud převládá encyklopedické třídění faktů (např. A. C. Bloemendal: *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai*

---

¹⁵⁷ Srov. HEIMERIKS, Nettie & TOORN, Willem van. Ene marssekorff mit prenten. Drukkers en uitgevers. In: BEKKERING, Harry [red.]. *De hele Biblebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek in Nederland & Vlaanderen van de Middeleeuwen tot heden*. 2. vyd. Amsterdam: Querido's uitgeverij b. v., 1990, s. 603.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 603.

¹⁵⁹ *Het leerzame prentboekje voor kinderen*. Amsterdam: Erve H. Rynders, ca. 1810. Citováno z: <[http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:861697936/&p=1&i=1&t=2&st=Het%20leerzame%20prentboekje%20voor%20kinderen&sc=%28cql.serverChoice%20all%20Het%20%20AND%20leerzame%20%20AND%20prentboekje%20%20AND%20voor%20%20AND%20kinderen%29/&wst=Het leerzame prentboekje voor kinderen](http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:861697936/&p=1&i=1&t=2&st=Het%20leerzame%20prentboekje%20voor%20kinderen&sc=%28cql.serverChoice%20all%20Het%20%20AND%20leerzame%20%20AND%20prentboekje%20%20AND%20voor%20%20AND%20kinderen%29/&wst=Het%20leerzame%20prentboekje%20voor%20kinderen)> (9. 7. 2013).

*gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*¹⁶⁰, Milá kniha: v níž je popsáno vše a zobrazeno podle skutečnosti na pěkných barevných obrázcích, vše, co by mohlo malé čtenáře něco naučit či nějak pobavit a dalších sto jiných věcí). V poslední jmenované publikaci se třídí informace podle kategorie času; čas, lépe řečeno časový výsek dne určuje téma a s ním spojené znalosti a informace, které mají být dítěti zprostředkovány. Členění knihy je typické – vlevo veršovaný text, vpravo obraz. Kniha je pozoruhodná určitým, velmi naivním (podle autora pravděpodobně odpovídající věku recipienta takové publikace) hodnocením obrázkové knihy, které se zaměřuje zejména lay-out a obrazovou část. Celkový dojem z obrázkové knihy (a potažmo z obrázkové knihy všeobecně) je kladný, jedná se o vhodnou četbu pro děti, děti jsou obrazem i textem pozitivně ovlivňovány. V závěru se pak objevuje vžitá stereotypní představa, na jejímž základě je autorství připisováno muži:

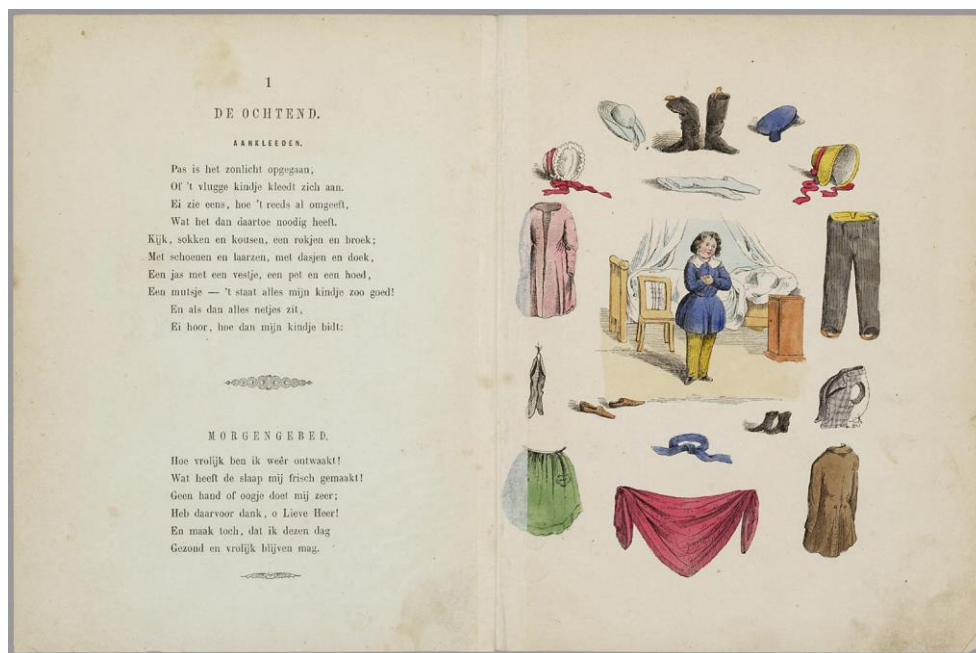
*„Jak obrázky jsou barevné!
Jak verše znějí líbezně!
Ten volek opravdový zdá se –
lépe to vykreslit jen stěžít dá se.
Ten, kdo takové knihy je autorem,
Jistě to muž je, jenž bystrou myslí byl obdařen.“*¹⁶¹

---

¹⁶⁰ BLOEMENDAL, A. C. *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*. Gouda: G. B. van Goor, 1854. Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:852472471/&p=1&i=2&t=2&st=Prenteboek%20voor%20kinderen&sc=%28cql.serverChoice%20all%20Prenteboek%20%20AND%20voor%20%20AND%20kinderen%29/&wst=Prenteboek voor kinderen>> (9. 7. 2013).

¹⁶¹ BLOEMENDAL, A. C. *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*. Gouda: G. B. van Goor, 1854, s. 6–7. Originál citace: „*Wat zijn die plaatjes kleurig! / Wat zijn die rijmpjes keurig! / Wat lijkt dat osje sprekend – / 't Is alles lief geteekend. / O, die zoo'n boekje maken kan, / Is vast een goede knappe man!*“ Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:852472471/&p=1&i=2&t=2&st=Prenteboek%20voor%20kinderen&sc=%28cql.serverChoice%20all%20Prenteboek%20%20AND%20voor%20%20AND%20kinderen%29/&wst=Prenteboekvoorkindere n>> (9. 7. 2013).

Obr. 7: Ukázka z knihy A. C. Bloemendala: *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*, část Ráno, podčásti Ranní oblékání a Ranní modlitba.¹⁶²

Příkladem výpravné, edukačně zaměřené obrázkové knihy je např. publikace *De kindertijd. Een geschenk voor vlijtige meisjes*¹⁶³ (Čas dětství. Dárek pro pilná děvčata). Kniha má horizontální obdélníkový formát, typický spíše pro zpěvníky, autor není uveden. Dedikace „*Všem pilným dívkám*“¹⁶⁴ je přinejmenším zarážející, uvážíme-li, že tento titul byl už jen svou pořizovací cenou (60 centů)¹⁶⁵ i provedením (částečně kolorované litografie) nepochybně určen dětem příslušníků movitější, tedy střední vrstvy. Všechny pilné dívky se skrze toto dílo seznamují

¹⁶² Tamtéž, s. 1–2.

¹⁶³ *De kindertijd. Een geschenk voor vlijtige meisjes*. Utrecht: J. G. Andriessen, 1838.

¹⁶⁴ BUIJNSTERS-SMETS, Leontine. Vroege prentenboeken. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 25. Originál citace: „*Aan alle vlijtige meisjes.*“

¹⁶⁵ Pro srovnání: v lepších dělnických profesích činila denní mzda v Amsterdamu cca. 1,5 guldenu, v Groningenu (sever Nizozemska) 90 centů. Za 60 centů bylo možné pořídit 1 kg masa. 40 % obyvatelstva se řadilo ke střední třídě. Srov. <<http://www.rug.nl/staff/r.f.j.paping/levengroningen17001900verhildersumpowerpoint.pdf>> (31. 12. 2015).

s výjevy ze života ženy; jednotlivé scény zachycují například šití, popř. vyšívání a pletení, zobrazují pomocné práce v kuchyni, praní či bělení apod. Až do poloviny 19. století se vydáváním obrázkových knih v Nizozemí zabývalo sice vícero vydavatelů, ale náklad každého jednoho titulu byl vzhledem k pracnému vzniku stále poměrně nízký, vezmeme-li v úvahu, že ruční kolorování obstarávaly ženy a děti doma nebo v ateliérech. Změnu přineslo až zavedení strojového rychlotisku.

V našem exkurzu do dějin obrázkové knihy bychom neměli vynechat ani almanachy pro děti, které v nizozemsky mluvící jazykové oblasti začaly vznikat v 18. století a v průběhu své existence byly zdrojem různých typů textů různé kvality, určených různým věkovým kategoriím. Salman¹⁶⁶ uvádí anekdoty, básně, divadelní hry, hádanky, dopisy dětem a bajky. Kvůli zatraktivnění obsahu a prodejnosti almanachů je jejich součástí i obrazová složka, jejíž kvalita se samozřejmě v různých vydáních almanachů výrazně liší, ovšem i v nich bychom mohli najít vlivy, které během literárního vývoje spoluutvářely vzhled i obsah moderních obrázkových knih. Mezi povedenější, alespoň částečně se obrázkovým knihám přibližující (vybrané pasáže) almanachy patří *Almanak voor de beschaafde jeugd*¹⁶⁷ (Almanach pro dobře vychovanou mládež) a *Prentjes almanach voor kinderen, voor het jaar 1838*¹⁶⁸ (Obrázkový almanach pro děti, na rok 1838). Almanachy pro děti se v dějinách literatury udržely jedno století, v 19. století poptávka po nich postupně klesala, až byly posléze nahrazeny časopisy pro děti.¹⁶⁹

Do našeho přehledu řadíme i první nizozemský grafický román (beeldroman) pocházející z pera romantismem silně ovlivněného básníka Willema Bilderdijka (1756–1831). Bilderdijk rozhodně nepatří k autorům literatury pro děti a mládež a snad ještě více než v případě Van Alphenově šlo z jeho strany o jednorázový literární počín,

---

¹⁶⁶ SALMAN, Jeroen., Kinderalmanakken. In: DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 26.

¹⁶⁷ *Almanak voor beschaafde jeugd*. Amsterdam: Egges, 1799.

¹⁶⁸ *Prentjes almanach voor kinderen, voor het jaar 1838*. Amsterdam, 1838.

¹⁶⁹ SALMAN, Jeroen. Kinderalmanakken. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 27.

samotným autorem již dopředu značně podceňovaným¹⁷⁰. Motivací i recipientem zároveň mu byl syn Julius Willem, jediný syn z druhého manželství s Catharinou Wilhelminou Schweickhardtovou. Obrázkovou knihu, v níž mnozí spatřují první nizozemský pokus o komiks, nesoucí název *Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem*¹⁷¹ (Muří noha: obrázková kniha pro syna Julia Willema), autor vytvořil pravděpodobně v roce 1806. Jejím protagonistou je přibližně osmiletý chlapec jménem Hanenpoot; jméno, lépe řečeno přezdívka i věk odpovídají Juliu Willemovi v době vzniku knihy. Julius Willem byl v té době odchovancem domácího vzdělávání, které mu zprostředkovávala matka a zejména v psaní měl – na rozdíl od svého otce – značné mezery. Bilderdijk svého syna proto často oslovoval škádlivě Hanenpoot. Dále se má někdy za to, že označení obrázkové knihy Hanenpoot odkazuje též na středověké knihy s kohoutem, které stejně jako Bilderdijkův Hanenpoot měly sloužit jako pomůcka při výuce čtení, potažmo i psaní. Nakolik *Hanenpoot* splnil svůj účel, není zřejmé, nicméně z dochovaných částí knihy je patrné, jak vřelé city Bilderdijk ke svému synovi choval. Ve zmíněné knize je Hanenpoot popisován jako neposedný nezbeda s ohromným smyslem pro humor¹⁷², který rozhodně nepředstavuje ideální ukázkově hodné a zodpovědné dítě; Hanenpoot je jeho pravým opakem. Bilderdijk se ukazuje jako velký znalec dětské duše a způsobu uvažování, soudě podle zobrazování alotrií, jichž se Hanenpoot dopouští a s požehnáním otce Bilderdijka dokonce smí dopouštět, což lze považovat na tehdejší dobu za velmi tolerantní pedagogický přístup. Kniha má foliový formát a čítá celkem 54 vyobrazení a 55 krátkých dvouverší na šesti listech.

---

¹⁷⁰ „Nikdy jsem si neosvojil schopnost psát pro děti. Pro většinu lidí nejsem dokonce ani dost populární, co teprve pro děti?“ SMEEKENS, Jan. Willem Bilderdijk, *Hanenpoot*. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 30. Originál citace: „Ik heb mij nooit de bekwaamheid toevertrouwd, om voor kinderen te schrijven. Ik ben zelfs te weinig populair voor gros der mensen, wat zou ik voor kinderen zijn?“

¹⁷¹ BILDERDIJK, Willem. *Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem*. 1. vyd. Culemborg: Tjeen Willink/Noorduijn, 1977. Za Bilderdijkova života nebyla kniha nikdy vydána, což potvrzuje naši úvahu o záměrech jejího vzniku.

¹⁷² Zde je patrný vliv romantismu a jeho velmi specifické, pro Nizozemí typické odnože, pro niž je typický humor, adresnost a vtipné, břitké zachycení aktuálního dění. Hovoříme o tzv. humoristech. Srov. KRIJT, Hans & KRIJTOVÁ, Olga. *Průvodce dějinami nizozemské literatury*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 107.

Obr. 8: Ukázka z knihy *Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem*¹⁷³

Dalším typem obrázkových knih jsou komické obrázkové knihy. Impulzem pro jejich vznik bylo rozšíření nizozemského přepracování anglické obrázkové knížky autorky Sarah Catherine Martinové (1768–1826) *The comic adventures of old mother Hubbard and her dog*. Originál vyšel v Londýně v roce 1805, první nizozemská verze se objevila v roce 1825. Jednalo se komické nonsensové vyprávění o paničce a jejím pozoruhodném pejskovi, které původně nebylo primárně určeno dětem, ale dětské publikum jej jako takové beze zbytku přijalo. Pro příběhy paničky a jejího pejska a jim podobným dílům je typický nonsensový absurdní obsah, na sebe spíše nenavazující epizody a jakákoliv absence poučení či morálního ponaučení, čímž se komické obrázkové knihy významně odlišují od tehdejší literární produkce. Publikace měly obvykle 14 až 15 obrazů a k nim odpovídající, většinou veršovaný text. U některých verzí je každý příběh uveden vysvětlujícím samostatným dvojverším, které lze rovněž chápat jako titulek k obrazu. V jednotlivých antropomorfních příbězích se seznámíme s paní Hubbardovou a jejím psem, který je ve své podstatě páníčkem (kouří dýmku, čte noviny, jezdí

¹⁷³ BILDERDIJK, Willem. *Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem*. 1. vyd. Culemborg: Tjeen Willink/Noorduijn, 1977, s. 10.

na koze, hraje na flétnu apod.), jenž svou paničky nakonec nechá na holičkách (závěrečná scéna, kdy pes umírá). Finální obraz pak obvykle ukazuje pejskův hrob s náležitým textem. První nizozemská verze *Vertellingen van de goede oude moeder Hubbard en haar hondje* (Příběhy dobré staré paní Hubbardové a jejího pejska) tenduje ještě v souladu s tehdejšími normami k moralizování alespoň „poučnými připomínkami“¹⁷⁴, které však původní komické nonsensové vyprávění mění na pohádku moralizujícího charakteru. Podle Buijnsterse¹⁷⁵ ovládla paní Hubbardová nizozemské čtenáře ve skutečnosti až ve 30. letech 19. století, kdy vychází *Kluchtige tafereelen in de huisselijke zamenleving tusschen Grootje Goedsloof en haar geliefkoosd hondje Blaf* (Veselé scény z domácího soužití bábí Dobrodřičky a jejího milovaného pejska Štěka). Tato verze je už veskrze nizozemská také díky politickým narážkám na tehdejší politickou situaci (povstání Belgičanů proti Vilému I. v roce 1830). Postupně se ale všechny nizozemské verze paní Hubbardové začaly přibližovat anglické předloze, jen vzezření hlavní postavy stále více připomínalo spíše starou tetu – např. *Oudtante Hubbard*¹⁷⁶ (Prateta Hubbardová), *De geleerde hond*¹⁷⁷ (Učený pes) a ona i její pes v některých verzích získaly nizozemská jména – např. *De geleerde hond* (Učený pes), *Moeder Hubbard en haar hond*¹⁷⁸ (Matka Hubbardová a její pes) či *Vertellingen van de goede oude moeder Hubbard en haar hondje*¹⁷⁹ (Příběhy dobré staré paní Hubbardové a jejího pejska).

---

¹⁷⁴ BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. *Moeder Hubbard en haar hond*. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 39.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 39.

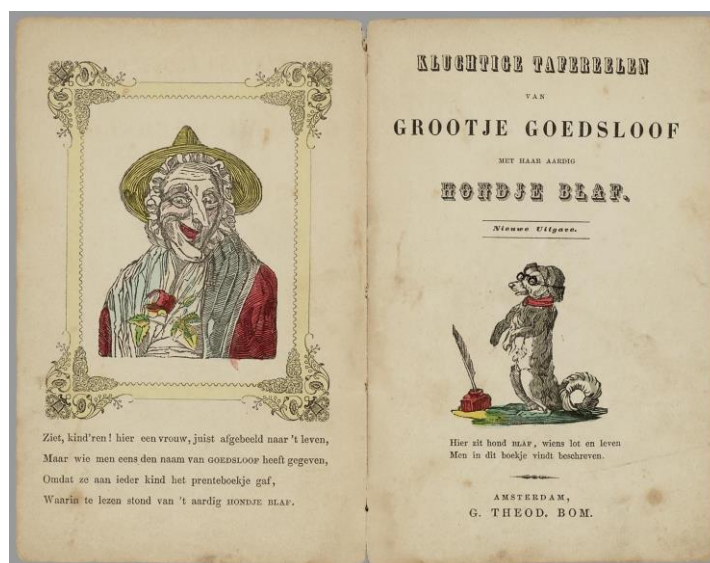
¹⁷⁶ GOSLER, Joan Christiaan Eleonor. *Oudtante Hubbard*. Rotterdam: 1875.

¹⁷⁷ CAMPAGNE, Herman Carl Anton. *De geleerde hond*. 1. vyd. Tiel, 1874.

¹⁷⁸ *Moeder Hubbard en haar hond*. Amsterdam: P.M. van der Made, 1860.

¹⁷⁹ *Vertellingen van de goede oude moeder Hubbard en haar hondje*. 2. vyd. Gouda: 1849.

Obr. 9: Ukázka z knihy *Kluchtige tafereelen van Grootje Goedsloof met haar aardig hondje Blaf*. Amsterdam: G. Theod. Bom, ca. 1850.

Ve výše uvedené verzi paní Hubbardové je text rozšířen o úvod, v němž jsou oba protagonisté představeni, paní Hubbardová má v této verzi nizozemské jméno Grootje Goedsloof (bábi Dobrodřička) a je vylíčena jako ta, jež každému dítěti dává knihu, v níž líčí osudy svého psího přítele, o němž se v úvodu píše:

„A tu pak pejsek ŠTĚK sedí,
zde osudy jeho a co se přihodí.“¹⁸⁰

Tyto příběhy prošly ve 20. století významnou transformací, kdy je zejména autorky Tine van Berkenová, Marie Hildebrandtová či Rie Cramerová tematicky zpracovaly do nádherných veršů pro nejmenší.¹⁸¹

Prvním skutečným románem v obrazech (beeldroman) je dílo z roku 1858 od J. J. A. Goeverneura *Reizen en avonturen van Mijnheer*

¹⁸⁰ *Kluchtige tafereelen van Grootje Goedsloof met haar aardig hondje Blaf*. Amsterdam: G. Theod. Bom, ca. 1850, s. 2–3. Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:266993591/&p1=i=5&t=7&st=Vrouw%20Hubbard&sc=%28cql.serverChoic e%20all%20Vrouw%20%20AND%20Hubbard%29/&wst=VrouwHubbard>> (14. 7. 2013). Originál citace: „Hier zit hond BLAF, wiens lot en leven / Men in dit boekje vindt beschreven.“

¹⁸¹ Srov. CRAMER, Rie. *Vrouw Hubbard en haar hondje*. Den Haag: G. B. van Goor Zonen's Uitg., 1937. HILDEBRANDT, Marie. *Oude vrouw Hubbard*. In: HILDEBRANDT, M. *Moeder de Gans. Baker- en kinderrijmpjes*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf, 1915, s. 118–121.

Prikkebeen; eene wonderbarlijke en kluchtige historie (Cesty a dobrodružství páně Prikkebeena; báječné a veselé příhody). Práce je zčásti nepochybně inspirována francouzskou předlohou Rodolphe Töpffera *L'histoire de Monsieur Cryptogame* (1845), kde hrdinou příběhu je zapřísáhlý starý mládenec, jehož nejmilejší činností je chytání motýlů a který po dlouhém boji slíbí sňatek své vdavkuchtivé protihráčce. Nicméně stále váhá a nakonec před ní utíká do světa, ona jej však všude zarputile následuje. Když se hrdina ocitne v břiše velryby a seznámí se zde s jinou ženou, rozhodne se pro rázný čin a ženu si vezme. Když se o tom dozví jeho snoubenka, pukne vzteky. Goeverneur se ve své verzi odrazil více od německého zpracování francouzského originálu *Fahrten und Abendteuer des Heren Steckelbein, in lustigen Reimen* (1847) Julia Kella, který některé pasaže upravil tak, aby byly vhodné i pro děti. U Goeverneura se vdavekchtivá hrdinka mění v sestru Uršulu, s níž žije Prikkebeen ve společné domácnosti a jež mu vyčítá, že neustále někde poletuje. Když se rozhodne, že před sestrou uteče do světa, sestra nelení a vydá se za ním, čímž dochází k mnoha po sobě rychle jdoucím komickým eskapádám, které silně připomínají grotesku. I Goeverneurův hrdina se žení a sestra v závěru opět puká zlostí. Ovšem ani závěr se neobejde bez 'nemilého' překvapení – novomanželka má osm dětí z předchozího manželství. Goeverneurův Prikkebeen to přijme, jelikož jeho nejoblíbenější činnost může vykonávat i tak, ve francouzském originále však tímto veškerá zábava končí a hrdina otročí své nové početné rodině. V originální verzi se příběh primárně odehrává na obrazové rovině a text je jen jakousi synopsí.¹⁸² I v ni-zozemské verzi je důležitější obraz, přičemž Goeverneurův veršovaný text funguje jen jakési dovysvětlení a upřesnění nabízené vizualizace. Text je členěn do 19 kapitol, z nichž každá ve svém velmi popisném názvu dává tušit, co Prikkebeena a potažmo čtenáře čeká.

---

¹⁸² Původní francouzská verze vyšla v nizozemském překladu až v roce 1970. TÖPFFER, Rodolphe. *Het geheime huwelijk van mijnheer Prikkebeen; ofwel de ware geschiedenis van mijnheer Prikkebeen en zijn fiancée Ursula*. 's-Gravenhage, 1970. Další nizozemský překlad vyšel v roce 1980 – TÖPFFER, Rodolphe. *De zonderlinge avonturen van Primus Prikkebeen. Voor de eerste maal in Nederland naar de oorspronkelijke tekeningen uitgegeven*. Amsterdam, 1980. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 42–43.

Obr. 10: Ukázka z *Reizen en avonturen van Mijnheer Prikkebeen; eene wonderbarlijke en kluchtige historie*¹⁸³:

*„Kapitán nevěřicně lapá po dechu,
Pak však už neváhá, přidává do kroku;
Popadne klobouk, i kord si bere
A do mořských vln už se dere
Žuch! – kormidelník jen zírá,
Jak někdo přes palubu mizí – uááá!“*

I další zahraniční příklad, obrázková kniha *Der Struwwelpeter*¹⁸⁴ (1845) Heinricha Hoffmanna (1809–1894) plná příběhů o absurdních činech a prohřešcích, za něž následují ještě absurdnější tresty jako je uřezávání rukou, ustříhávání palců, hladovka s následkem smrti, topení v inkoustu aj., si v Nizozemí našla řadu následovníků a epigonů. Tato 'bible černé pedagogiky' učarovala W. P. Razouxovi, jemuž již v roce 1848 vyšly knihy *Een aardig prentenboek met leerzame vertellingen naar het beroemde Hoogduitsche kinderwerk 'Der Struwwelpeter'* (Pěkná obrázková knížka s poučnými příhodami podle slavného hornoněmeckého díla pro děti 'Ježipetr') a *Een nieuw aardig prentenboek als vervolg op het beroemde Hoogduitsche kinderwerk 'Der Struwwelpeter'* (1849, Nová pěkná obrázková kniha jako pokračování slavného díla pro děti psaného v horní němčině 'Ježipetr'). H. A. M. Roelants, vydavatel těchto děl, popularity využil a experimentoval také s grafickou podobou

---

¹⁸³ GOEVERNEUR, Johan Jacob Antonie. *Reizen en avonturen van Mijnheer Prikkebeen; eene wonderbarlijke en kluchtige historie*. Groningen: Erven C. M. van Bolhuis Hoitsema, 1858, s. 12. Originál citace: „De kaptein ziet dat met schrik, / Maar verzuimt geen oogenblik; / Met zijn degen en zijn hoed / Werpt ook hij zich in den vloed: / Plomp! – De stuurman, die dat hoort, / Kijkt nieuwsgierig over boord.“ Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/goev0_01reiz01_01/goev001reiz01_01_0005.php> (14. 7. 2013).

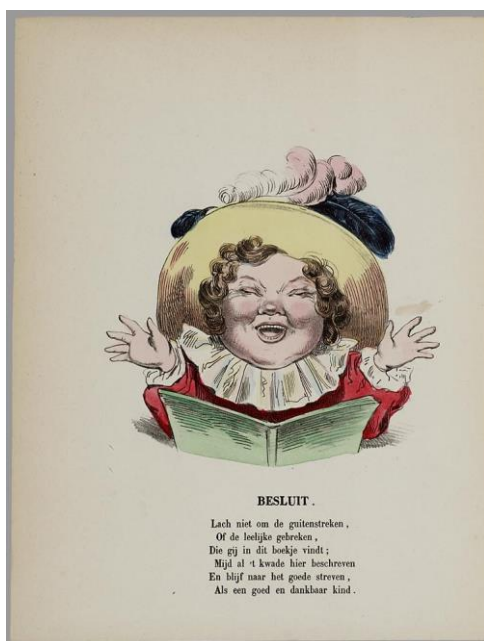
¹⁸⁴ Tato kniha vyšla česky až v roce 2004. HOFFMANN, Heinrich. *Ježipetr, aneb, Veselé historky a zertovné obrázky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2004, překl. Tomáš Kafka.

a formáty publikací. Všechna jím vydaná díla z této kategorie jsou i v obrazové rovině zcela ponizozemštěna a výrazně se tak liší od německé předlohy.

K Hoffmannovu nazírání na problematiku výchovy dětí a s tím spojenou hororovou literaturu jako určitou reakcí na francouzský klasicismus, osvícenství či sentimentalismus se v Nizozemí připojila řada dalších autorů. Kromě již uvedeného je třeba zmínit opět J. J. A. Goeverneura a jeho obrázkovou knihu *De ondeugende kinderen. Een vermakelijk prentenboek* z roku 1857 (Rozpustilé děti. Zábavná obrázková kniha), Harca Ilpsemu a jeho *Prenten en rijmen* (1859, Obrázky a rýmy) a Lambrechta van den Broecka a jeho dílo *Stoute jongens en meisjes. Een prentenboek voor zoete kinderen* (1859, Zlobiví

hoši a dívky. Obrázková kniha pro hodné děti).

Obr. 11: Ukázka z knihy *Stoute jongens en meisjes: een prentenboek voor zoete kinderen* (1859) L. van den Broeka

Van den Broeck neopomíná k drastickým scénám připojit moralizující komentář, což je mj. patrné v závěru knihy, kde uvádí¹⁸⁵:

---

¹⁸⁵ BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. Piet de Smeerpoets en navolgingen. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 45.

„ZÁVĚREM

*Lumpárnám a špatným návykům
nesmějte se ani ošklivým zlozvykům,
jež v této knížce stojí;
snažte se zlu spíše vyhýbat
a dobru raději vždycky nadbíhat
jak se na hodné a vděčné děti sluší.“¹⁸⁶*

Svého vrcholu dosáhla původní nizozemská hororová výchovná literatura v díle dvou autorů, a to Hopmania a zejména J. Norweba. První jmenovaný napsal v roce 1859 *Losse bladen uit het zondenregister van ondeugende kinderen. Een keurig boekgeschenk voor deugdzame Hollandsche jongens en meisjes* (Volné listy z rejstříků hříchů rozpustilých dětí. Řádný knižní dárek pro ctnostné holandské chlapce a dívky). Hopmanius (vl. jménem Johan Hopman) prezentoval ve svém díle osm litografiemi doprovázených obrázkových příběhů, z nichž všechny končí fatálně (i zde se – stejně jako v německé předloze – nešetří krví, chybějícími údy apod.). J. Norweb¹⁸⁷ je autorem knihy *Stoute kinderen voor zoete kinderen* (Zlobivé děti hodným dětem), která vznikla přibližně kolem roku 1860. Již z názvu lze vyvodit, že budeme konfrontováni se scénami, které je třeba chápat jako odstrašující příklad pro hodné (v doslovném překladu 'sladké') děti, které by se do podobných situací nikdy neměly dostat. Norweb je přesvědčivý karikaturista, který skvěle vystihl podstatu, absurditu i komičnost jednotlivých příběhů, jež nadto obohatil o veršovanou verzi příběhu. Hororová výchovná literatura se udržela až do 20. století.

---

¹⁸⁶ BROEK, Lambrecht van den. *Stoute jongens en meisjes : een prentenboek voor zoete kinderen*. Leyden: P. J. Trap, 1859, s. 10. Originál citace: „BESLUIT. Lach niet om de guitenstreken, / of de leelijke gebreken, / Die gij in dit boekje vindt; / Mijd al 't kwade hier beschreven / en blijf naar het goede streven / Als een goed en dankbaar kind.“

¹⁸⁷ Jde o pseudonym rotterdamského továrníka Johna Browna (1823–1901).

Obr. 12: Ukázka z díla *Stoute kinderen voor zoete kinderen* J. Norweba¹⁸⁸
Mietje en het mes (Mietje a nůž)

„MIETJE A NŮŽ

*Ach, MIETJE, MIETJE, pozor si dej
 A s nožem nikdy nemávej.
 Raději s panenkami si hrej,
 Pleť či jinak se vzdělávej.
 Ach, počkej, počkej chvílinku
 Na svoji milou maminku,
 Ta perník ukrojí ti;
 Polož ten nůž, povídám ti.
 Ale kdež, běda, MIETJE krájí sama,
 Zachrání se to modlitbama?
 Nůž náhle sklouzne, cestu pryč si razí
 A na té cestě už nic jej nezarazí!
 Udělá šmiky šmik a řízi říz*

¹⁸⁸ NORWEB, J. *Stoute kinderen voor zoete kinderen*. Rotterdam: H. Nijgh, 1860, s. 11.
 Originál citace: „MIETJE EN HET MES. O! MIETJE, MIETJE! pas toch op, / Wat doet ge met een mes?... / Speel liever met uw mooie pop, / Of brei, of leer uw les!... / Kom, wacht nog maar een oogenblik, / Dan komt uw moeder weêr, / En snijdt voor u dien peperkoek; / Toe, leg dat mes gaauw neêr. - / Maar neen, zij gaat met snijden voort, / Daar helpt geen bidden voor... / Het mes schiet uit, / Door niets gestuit! / En snijdt haar midden door! - / Daar rolt het lijfjen op den grond, / De beenen blijven staan! / Nu is 't te laat, / Geen schreeuwen baat, / Met MIETJE is 't gedaan! - / Dus kindertjes onthoudt de les: / 'Blijft met je handjes van het mes.'“ Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/norw001stou01_01/norw001stou01_01_0003.php> (1. 7. 2013).

*A než bys řekl ráz a dva
Tělo už padá na záda,
Nohy však zůstanou stát –
Je pozdě nad tím rozjímat
Bycha už nikdo nedohoní
A malá MIETJE už tu není! –*

*Poučení je třeba, děti, z toho si vzít:
„Od nože ruce vždycky dejte pryč.“*

Druhá polovina 19. století přináší spolu se vzrůstající industrializací i profesionálnější grafickou podobu obrázkových knih. Původní dřevořezy, mědiryty a dřevoryty zcela nahrazují litografie, které se nejprve barví ručně, což negativně ovlivňuje pořizovací náklady obrázkových knih, jež se později daří snížit díky chromolitografii. L. Buijnsters-Smetsová v této souvislosti upozorňuje na neobvyklé následky vylepšování věrné reprodukce předloh, a sice na fakt, že do poloviny 19. století „[...] většinou nizozemští umělci byli zároveň i ilustrátoři a své dílo signovali, zatímco od roku 1850 se objevuje celá řada anonymních obrázků a ilustrací zahraničních ilustrátorů.“¹⁸⁹ Jak dále uvádí, nizozemští vydavatelé většinou nakupovali německé, francouzské či anglické knihy pro děti s obrázky. Firmy specializující se na litografický tisk pak původní obrázky z knih zahraniční provenience barevně přetiskly s upraveným nizozemským textem. Mění se tak způsob ilustrování a také velikost obrázkové knihy, která má nyní formát 17 x 11 cm, popř. 30 x 23 cm a blíží se tak formátům, které jsou běžné v současnosti.¹⁹⁰

Mezi nejproduktivnější autory tohoto období patří bezesporu J. J. A. Goeverneur (1809–1889), který po vzoru zahraničních děl vytvořil nizozemský text k nejedné obrázkové knize. Asi nejznámější je kromě již uvedeného *De avonturen van kleine Piet. Eene vermakelijke en*

---

¹⁸⁹ BUIJNSTERS-SMETS, Leontine. Prentenboeken vanaf 1850 tot omstreeks 1870. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 46. Originál citace: „[...] meestal Nederlandse kunstenaars als boekillustrator optraden en hun werk signeerden, vindt men vanaf 1850 vele anonieme prenten van buitenlandse illustratoren.“

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 46.

leerzame historie (1867, Dobrodružství malého Péti. Zábavný a poučný příběh), vzdáleně připomínající vyprávění o Enšpíglovi.

Dalším významným autorem tohoto období je též Jan Schenkman (1806-1863), jenž se proslavil zejména publikací *Sint Nicolaas en zijn knecht* (ca. 1840, Svatý Mikuláš a jeho pomocník). Schenkman se ve své tvorbě zaměřil zejména na dobrodružství Jana Klaassena¹⁹¹ (nizozemskou obdobu českého Kašpárka): „[...] však jste ho jistě už někde viděly [děti], / v divadle či na obrázku nad svou postelí [...]“¹⁹², pierota¹⁹³ a typické výjevy z tehdejšího Amsterdamu a rovněž z cirkusové scény¹⁹⁴. Všechny tyto motivy dále rozpracoval a oprávil je veršovaným komentářem. Schenkmanovým záměrem je ve všech publikacích patrná snaha k přispění k pobavení čtenářů; moralizující ponaučení se do textu dostává jen občasně.

Výraznou autorkou textů k obrázkovým knihám byla též Reintje de Goejeová (1833–1893), která se proslavila spíše pod pseudonymem Agatha. Pracovala pro rotterdamského vydavatele J. G. Robberse, jenž se zaměřoval na obrázkové knihy-hračky z Anglie a vydával jejich ponizozemštěné verze (např. *De partij van Fidel en Fidelia*, 1870, Večírek pro Fidela a Fidélii). Všechny obrázkové knihy z tohoto období mají jeden společný znak, a to zvláštní zálibu v častém využívání antropomorfizovaných zvířat namísto jiných hrdinů.

Významným krokem vpřed ve vývoji obrázkových knih bylo zavedení tzv. pohyblivých knih či knih s pohyblivými obrázky (*beweegbare boeken*, *movable books*), které mají svůj původ v Anglii a datují se obvykle od roku 1765, kdy vznikají první harlekynády (*harlequinades*), vázané obrázky doplněné o krátký text a umožňující

---

¹⁹¹ Viz SCHENKMAN, Jan. *Het leven van Jan Klaassen verteld aan de Nederlandsche jeugd*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1859.

¹⁹² In: SCHENKMAN, Jan. *Het leven van Jan Klaassen verteld aan de Nederlandsche jeugd*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1859, s. 4.

Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/sche039leve03_01/> (15. 7. 2013). Originál citace: „[...] *gij hebt hem zeker, jonge liën! / Wel in de poppekast gezien / of anders op een prentje [...].*“

¹⁹³ Viz SCHENKMAN, Jan. *Pierrot's leven en bedrijf*, ca. 1900.

¹⁹⁴ Viz SCHENKMAN, Jan. *De nieuwe cirkus. Groot paarden-spel voor het jeugdige publiek*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1863; *De kermis-artisten, of De viervoetige kunstenmakers voor het kleine publiek*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1863.

čtenáři pohyb zejména vyklopením či zaklopením některé z částí obrázku. Mezi první nizozemské knihy s pohyblivými obrázky patří *De weldadige Louize, of het Meisje in zesderlei gedaanten* (Dobročinná Louisa aneb Dívka v šestero podobách) a *De schalksche Willem in zesderlei gedaanten, of de verrassing* (Veselý Vilém v šestero podobách aneb Překvapení), obě z roku 1827. Hlavní hrdinové zmíněných knih – Louize a Willem – šestkrát změň zaměstnání a tím i svou podobu. Čtenáři v těchto publikacích naleznou většinou vpředu na předsádce obálku, která obsahuje vyobrazení hrdiny a odpovídající převleky; tyto je možné podle čtení příběhů různě měnit. Text je rozdělen do sedmi kapitol.¹⁹⁵ Chlapec Vilém je například představován nejprve jako krásný jinoch, poté jako teolog, poustevník, hulán, trubadúr a zahradník. Knihy tohoto typu byly v Nizozemí stejně jako v ostatních evropských zemích velmi populární.

Obr. 13: Ukázka z knihy *De weldadige Louize*¹⁹⁶

¹⁹⁵ Srov. <<http://www.deweldadigelouize.be/>> (15. 7. 2013).

¹⁹⁶ *De Weldadige Louize, of het meisje in zesderlei gedaanten. Een Onderhoudend Geschenk voor Meisjes. Met Zeven Gekleurde beweegbare Plaatjes.* Amsterdam: gebr. Van Arum, 1827. Citováno z: <<http://www.artfact.com/auction-lot/movable-books,-pop-up-and-shape-books--de-2052-c-ad3f3ae082>> (15. 7. 2013).

Obr. 14: Ukázka z knihy *De schalksche Willem in zesderlei gedaanten, of de verrassing*¹⁹⁷

Od roku 1840 se prosazuje snaha ozvláštnit pohybem obrázkové knihy pro děti, které jsou primárně určeny pro zábavu a pobavení. Tyto knihy měli čtenáři obvykle spojené také s překvapením, tj. odkrytím a odhalením důležité informace za využití principu mobility. Formy pohybu se postupně vylepšovaly a rozrůstaly; Buijnsters¹⁹⁸ zmiňuje například „knihy s natahovacími, posuvnými a otáčivými obrázky, knihy-skládačky [...], knihy s průstřihy a knihy s výklopnými obrázky“. Vrchol představují samozřejmě trojdimenzionální pohybové knihy, podle Buijnsterse „skutečné pop-up“¹⁹⁹. Stejně jako dnes i v době svého vzniku byly knihy s pohyblivými obrázky velmi náročné a nákladné na výrobu, a proto – rovněž jako dnes – se usilovalo o minimum textu a inter-

¹⁹⁷ *De schalksche Willem in zesderlei gedaanten, of de verrassing. Een onderhoudend geschenk voor jongens. Met zeven gekleurde plaatjes.* Amsterdam: Joh. Guykens, 1827. Citováno z: <[http://www.b-n.nl/new_index.php?page=auktion&AuctionNumber=335&GroupNumber=55&Searchterm=Willem&submit="+Search](http://www.b-n.nl/new_index.php?page=auktion&AuctionNumber=335&GroupNumber=55&Searchterm=Willem&submit=)> (15. 7. 2013).

¹⁹⁸ BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. Beweegbare boeken. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek.* 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 48. Originál citace: „[...] boeken met trek-, schuif- of draaiprenten, opzetboeken [...], gatenboeken en omklapboeken“.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 48. Originál citace: „[...] een heuse pop-up.“

nacionální charakter provedení, k čemuž se velmi dobře hodily např. pohádky se zvířecími protagonisty.

Ačkoli se v Nizozemí obvykle vydávaly knihy s pohyblivými obrázky spíše zahraniční provenience, stojí za zmínku rozhodně série tří výklopných obrázkových knih pedagožky Elise van Calcarové (1822–1904), známé pod souhrnným názvem *Wonderboeken voor het 't jonge Nederland'* (Knihy zázraků pro mladé Nizozemí), čítající *Nooit uitgekeken* (Nekonečná podívaná), *Altijd wat anders* (Stále něco nového) a *Telkens mooier* (Pokáždé krásnější), které vyšly v letech 1873–1874 a přibližující zábavu a rozptýlení dětí doma i venku. Pohyb evokuje již ve svém názvu také obrázková kniha *Beweegbaar honden en apen boek* (ca. 1863, Pohyblivá psí a opičí knížka) s textem J. Schenkmana. Již vícekrát zmiňovaný Goeverneur přispěl svými texty i do této kategorie a opět se postaral o zcela 'nizozemský' text, např. *Goeverneur's prentenboek. Met tachtig wisselende tafereelen* (1875, Goeverneurova obrázková kniha. S osmdesáti střídajícími se scénami), který obsahuje osm barevných vyobrazení se záložkami, umožňujícími proměnu zobrazované scény. Tyto dotvářejí čtyři veršovaná vyprávění.

Pieter Louwerse vytvořil v roce 1880 abecedář se záložkami, v němž představil všechna velká písmena abecedy 'v pohybu' (*A.b.c., de poes gaat meê; Abécédé, kočka přede*). U příležitosti uvedení královny Wilhelminy na trůn 6. září 1898 vyšla kniha s pohyblivými obrázky *Van prinsesje tot koningin, een aardig tooverboek met versjes* (Z princezny královnou, pěkná čarodějná kniha veršů) F. H. van Leenta²⁰⁰. Čarování je v tomto případě asociováno s pohybem, neboť vykouzlit něco nečekaného zde umožňuje právě pohyb.²⁰¹ Knihy s pohyblivými obrázky doznaly svého největšího rozvoje v letech 1860–1890.²⁰²

---

²⁰⁰ Srov. též kap. Obrázková kniha a ideologie?

²⁰¹ Srov. BUIJNSTERS, Petrus Jacobus. *Beweegbare boeken*. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 48–49.

²⁰² Viz tamtéž. Moderní verze knih typu pop-up vznikají až kolem roku 1975 a jsou často doplněny o světelné či zvukové efekty. Termín pop-up bývá někdy v českém prostředí nahrazován či překládán jako plastické knihy viz <<http://www.youngstyle.cz/plasticke-knihy-pop-up-books>> (23. 7. 2013).

Pop-up knihy souvisí s vývojem umění vystřihování a vyřezávání z papíru, které se dostalo do Evropy z Asie přes Střední východ v 16. století. Polsky je toto umění nazýváno

V souvislosti s knihami umožňujícími určitý druh pohybu je vhodné uvést též publikace, v nichž je mobilita zdrojem překvapení. Pro tyto knihy je typická výrazná redukce textu, neboť se z nich stávají spíše knihy-hračky a jako takové jsou nesmírně oblíbené. Buijsters tvrdí, že „relativně nejznámější jsou výsuvné obrázkové knihy či leporela, která jsou velmi vhodná pro příběh v obrazech.“²⁰³ Kolem roku 1880 se rodí tzv. shapebooks²⁰⁴ (knihy tvarů), které v závislosti na tématu zobrazují pouze kontury lidí, zvířat či věcí, jako je tomu například v knize *Noach's ark* (1887, Noemova archa) s textem Agathy. Do našeho výčtu nepochybně patří i knihy s transparentními či 'neviditelnými' obrázky, tedy takové publikace, které kromě běžných vyobrazení obsahují i obrázky skryté; tyto lze objevit, prohlížíme-li si jednotlivé strany proti světlu. V téže době se velmi dobře prosazují také různé knihy, motivující čtenáře k činnostem spojeným s jemnou motorikou – omalovánky, vystřihovánky a knihy na lepení. K nejzdařilejším patří

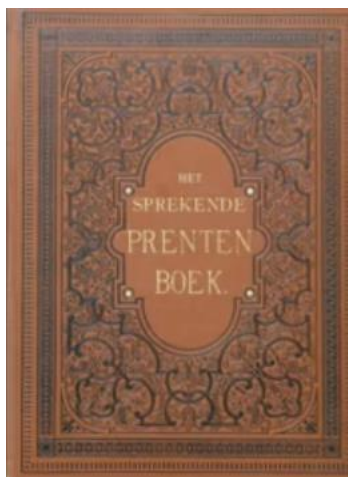
wycinanki, v Německu a Švýcarsku se hovoří o tzv. **Scherenschnitte**, v Mexiku o tzv. **papel picado**. V 18. století bylo v Evropě velmi populární vystřihování portrétů (vytváření siluet-miniatur). V současnosti toto umění zažívá další rozkvět, zejména v souvislosti s knižní produkcí, a to díky výtvarníkům (např. Rob Rayn, Elsa Moraová, Laura Coopermanová, Mia Pearlmanová, Emily Hogarthová), kteří vyměnili tradiční postupy a náměty za osobité autorské pojetí a tematiku vycházející a reflektující současný životní styl. Srov. MAJEROVÁ, Eva. *Knihy – Objekt. Očima rybníků. Prostorově pojednaná autorská kniha s využitím prořezávání papíru*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara, 2014, s. 7–10.

Pohyblivé pop-up knihy se vytvářejí za pomoci nůžek, lepidla a papíru s vyšší gramáží. Lze je dále členit dle způsobu, jímž navozují dimenzionalitu. Tzv. **volvelles** mají konstrukce s rotujícími částmi (např. Peter Apius: *The Astronomicum Caesareum*). **Tunelové knihy**, zvané též Peepshow books, vytváří soubory stránek, vzniklých ze dvou harmonikových pásů s otvory na víku i na každé stránce, díky nimž vidí recipient celý obsah knihy. Tyto se datují z pol. 18. století a postupně se etablovaly jako turistické suvenýry. Inspirací jim byly divadelní kulisy. Pop-up knihy byly původně určeny zejména pro dospělé, protože přinášely informace z různých vědních oborů. Jejich pomocí se daly přesvědčivě demonstrovat a pochopit různé úkazy a jevy, a tak je využívala astrologie, medicína apod. Srov. MAJEROVÁ, Eva. *Knihy – Objekt. Očima rybníků. Prostorově pojednaná autorská kniha s využitím prořezávání papíru*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara, 2014, s. 11–14.

²⁰³ BUIJSTERS, Petrus Jacobus. Beweegbare boeken. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 49. Originál citace: „relatief het bekendst zijn de uittrekbare prentenboekjes of leporello's, die zich goed lenen voor een beeldverhaal.“

²⁰⁴ Tamtéž, s. 49.

Iconomanie of zoo maken de kinderen een prentenboek (1869, Ikonománie aneb Takto si děti vyrobí obrázkovou knihu). Skutečný vrchol však představuje velmi sofistikovaná *Het sprekende prentenboek* (ca. 1880, Mluvící obrázková kniha), která byla vytvořena podle německého vzoru *Das sprechende Bilderbuch*, vytvořeného německým výrobcem hraček Th. Brandtem. Kniha zachycuje hlas sedmi zvířat a dítěte. Rozhodně však vzhledem ke svým výrobním nákladům nepatřila mezi obvyklé hračky běžné populace.

Obr. 15: Titulní strana knihy *Het sprekende prentenboek*²⁰⁵

Kolem roku 1900 znovuobjevují autoři literatury pro děti a mládež Ráj lenochů, tj. půvabnou fiktivní zem, kterou poměrně pravidelně ztvárňují. Nejvýrazněji se tato tendence projevuje v letech 1900–1940, kdy v Nizozemí vzniklo nepřeborné množství způsobů uchopení a zobrazení tohoto motivu, kombinujících středověké²⁰⁶ a moderní představy o této zaslíbené zemi. Zejména ilustrátoři se však postarali o její zcela novou, umělečtější podobu. Nelly Bodenheimerová (1874–1951) ve své verzi *Luilekkerland* (1915, Ráj lenochů) vsadila na jednotu textové a obrazové roviny, přičemž se obsahově velmi blíží středověké verzi z roku 1546. Pečení holubi létají obyvatelům Ráje přímo do úst,

²⁰⁵ Obrázek je převzat z videoukázky. Citováno z: <<http://www.youtube.com/watch?v=V6jfBQLF1fU>> (16. 7. 2013).

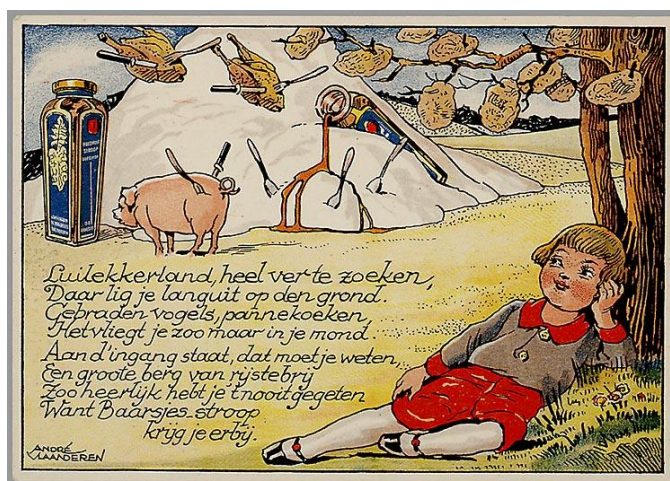
²⁰⁶ Příběh o Ráji lenochů není skutečným narativním příběhem, spíše se omezuje na výčet dobrot a vymožeností tamního způsobu bytí. Některé varianty jej nabízejí jako utopický cestopis. Fantasijní představy o tomto světě se kromě literatury dařilo zdárně realizovat také ve výtvarném umění, např. Pieter Brueghel starší a jeho *Het Luilekkerland* (1567, *V zemi peciválů*).

cesty jsou dlážděné klobáskami, jitrnicemi a špekem, střechy domů jsou z perníku, peníze rostou přímo ze země a pramen věčného mládí nabízí omlazení zdarma všem. Dětem mnohem přístupnější je verze Rie Cramerové (1887–1977), která rozvíjí svou představu utopistické země, v níž žijí samé šťastné, dobře živené děti. Postupně se však i ona vymaňuje ze středověkého vlivu (v díle *Liedjes uit wonderland*, 1926, Písničky z Ráje lenochů), bájnou zem volně transformuje, aby jí v díle *Luilekkerland* (1934, Ráj lenochů) vtiskla definitivní podobu. Jednota obrazu a textu zůstává zachována, z Ráje lenochů se stává Zem sladkostí: „Všude, kam oko pohlédne, / jsou čokoládky barevné / a prec-líky, cukrkandl, pendreky / cucací a bonbónky kávové.“²⁰⁷ Perník slouží jako nejrozšířenější stavební materiál, hnědý cukr jako písek a veskrze sladký svět narušují jen ploty z klobás a všudypřítomní pečení holuby a selata. Cramerová však nabízí i zdravou stravu v podobě čerstvého, snadno dostupného ovoce. Kdo už je opravdu unavený, může využít veřejné dopravy, již obstarává želva. Ovšem stejně jako v ostatních verzích o Ráji lenochů i zde kromě jídla a pití zůstává hlavní náplní dětí sladký spánek. Dalšími díly zobrazujícími Ráj lenochů jsou: *Nieuw luilekkerland* (konec 19. století, Nový ráj lenochů); Louis Landré, *Luilekkerland* (1900-1910, Ráj lenochů); Ch. van Abkoude, *Het boek van luilekkerland* (1912, Kniha o ráji lenochů); Jenny de Bloemeová, *De reis naar het wonderland* (1924, Cesta do podivuhodné země); Piet Worm, *Nanne's reis* (1938, Nannina cesta) aj. Že obraz této fantasijní země byl skutečně lákavý a ve své době velmi populární, dokládá následující ukázka transformace literárního textu a obrazu do světa reklamy.²⁰⁸

---

²⁰⁷ SALMAN, Jeroen. Luilekkerland. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 79. Originál citace: „In alle straatjes, / liggen fondants en chocolaadjes / en krakelingen, klontjes, dropjes, / en balletjes en Haagse hopjes!“

²⁰⁸ Podobně tomu bylo i v českém prostředí, jak upozorňuje např. Blanka Stehlíková: „Zájem o barevné obrázky šel tak daleko, že se reprodukce s krátkým textem na rubové straně staly dokonce oblíbeným prostředkem reklamy, přibalované k nejrůznějšímu zboží.“ In: STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Příběh české ilustrované dětské knihy 1900–2000*. 1. vyd. Písek: Sladovna, 2010, s. 11.

Obr. 16: Ukázka reklamního plakátu továrny na výrobu sirupů *Siroopfabriek de Baarsjes* přibližně z let 1900–1925²⁰⁹:

*„Do Ráje lenochů když pospíšíš,
Tam v klidu hoviš si a lenošíš.
Pečení holuby i palačinky
Létají každému až do pusinky.
Na hranicích Ráje – a to vězte –
Rýžové kaše, co hrdlo ráčí, snězte.
Nejlepe chutná, podává-li se všem
S naším skvělým výborným sirupem.“*

V souvislosti s vývojem obrázkové knihy nelze vynechat ani sbírky říkanek a veršů pro nejmenší (baker- en kinderrijmen), které často vycházely ve formě obrázkových knih. Tento druh poezie slouží ke konejšení, ukolébávání, k prvnímu seznámení s mateřským jazykem (většinou), učí recipienty první slova, což je spojeno s ukazováním i fyzickým kontaktem, přináší potěšení z kontaktu s druhou osobou a radost ze zvukomalebných, nonsensových či komických textů a baví i učí pomocí textů s hádankou. Vizualizace přitom hraje svou neodmyslitelnou roli, neboť vede k snazšímu pochopení a zapama-

²⁰⁹ Továrna na výrobu sirupů vyráběla různé druhy sladkých sirupů, tzv. Baarsjes stroop. Originál citace: „Luilekkerland, heel ver te zoeken, / Daar lig je languit op den grond ./ Gebraden vogels, pannekoeken, / Het vliegt zoo maar in je mond. / Aan d'ingang staat, dat moet je weten, / een groote berg van rijstebrij, / Zoo heerlijk heb je 't nooit gegeten, / Want Baarsjes-stroop krijg je erbij.“ Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/RA01:30051001485447/&p=2&i=7&t=37&st=Luilekkerland&sc=%28Luilekkerland%29>> (16. 7. 2013).

tování představovaného. Verše pro nejmenší se dlouho tradovaly pouze ústně a předávaly se v rámci výchovy obvykle z matky na dítě. V nizozemsky mluvícím jazykovém prostředí registrujeme první pokusy o sběr tohoto materiálu (říkanky, říkadla, hádanky, rozpočítadla) až v 19. století, např. J. van Vloten a jeho *Nederlandsche baker- en kinderrijmen* (1871 a dále, Nizozemské verše pro nejmenší děti). Velkou popularitu však tyto verše zaznamenaly až přibližně na přelomu 19. a 20. století, kdy se začaly objevovat první sbírky veršů pro nejmenší a pro mladé rodiče, doprovázené nádhernými ilustracemi, které tento druh poezie pomohly zatraktivnit a zpopularizovat. Podobným počínům se mimo jiné úspěšně věnovala Nelly Bodenheimová ve sbírkách *Het regent, het zegent* (1901, Poprchává, Bůh nám žehná), *Raadsels* (1902, Hádanky) a dalších. S. Abramsz sebral téměř všechny známé a oblíbené verše pro nejmenší do sbírky *Rijmpjes en versjes uit de oude doos* (1911, Rýmy a verše ze staré krabice), která se dnes řadí ke klasickým dílům nizozemské literatury pro děti a mládež, což dokládá i úctyhodný počet vydání.²¹⁰

Obr. 17: Titulní strana knihy S. Abramsze *Rijmpjes en versjes uit de oude doos* (vlevo pravděpodobně 5. vydání z roku 1937²¹¹, vpravo 54. vydání z roku 2009²¹²)

²¹⁰ Vydavatelství J. M. Meulenhoff v Amsterdamu připravilo v roce 2009 již 54. vydání této sbírky. Citováno z: <<http://www.literatuurplein.nl/boekdetail.jsp?boekId=668552>> (16. 7. 2013).

²¹¹ Citováno z: <http://www.dbnl.org/tekst/abra007rijm02_01/> (16. 7. 2013).

²¹² Citováno z: <<http://www.literatuurplein.nl/boekdetail.jsp?boekId=668552>> (16. 7. 2013).

Také již vícekrát citovaná Rie Cramerová sbírala tradiční verše pro nejmenší čtenáře, nicméně nezůstala pouze u sběru, ale podle jejich vzoru vytvářela verše nové, které v nizozemském prostředí postupně zlidověly (např. *Kindjes boek*, 1909, Kniha pro děti; *Kindjes nieuwe boek*, 1909, Nová kniha pro děti).

Obrázek, tj. ilustrace sloužila v knížkách až do konce 19. století spíše jako pouhá ozdoba či nanejvýš jako jakési dovysvětlení²¹³ textu. Teprve díky anglickým²¹⁴ umělcům (Kate Greenawayová, Randolph Caldecott a Walter Crane) se na přelomu 19. a 20. století etabloval názor, že „obrázky a text musí tvořit jednotu a měly by se vzájemně doplňovat“²¹⁵. Toto nové pojetí se začalo projevovat a aplikovat v kratších literárních útvarech, např. v básních, jak již bylo uvedeno výše. Wieke Goeman-van Randenová uvádí pěkný příklad požadované jednoty ilustrace a textu z 20. let 20. století, a sice dílo Thea van Hoytemy²¹⁶, který je mj. autorem i obrázkové knihy na motivy Andersenova *Ošklivého káčátka*.

Vývoj nizozemské obrázkové knihy byl determinován také některými předními zahraničními představiteli a jejich tvorbou. V Nizozemí našla například značný ohlas tvorba anglické autorky Beatrix Potterové (1866–1943), „považované za jednoho ze zakladatelů

---

²¹³ Wieke Goeman-van Randen hovoří o tzv. „*verduidelijking van de tekst*“, tj. objasnění textu. GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 100.

²¹⁴ Nizozemské literární prostředí vždy ovlivňovaly dva světy – svět anglosaský a svět germánský. „*Určující, v každém případě pro naši jazykovou oblast, jsou stále anglosaské země, s německy mluvícími zeměmi těsně v závěsu.*“ VERSCHUREN, Herman. Jeugdliteratuur: activiteiten en instellingen. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 351. Originál citace: „*Toonaangevend, althans voor ons taalgebied, zijn nog altijd de Angelsaksische landen, met de Duitstalige landen als goede tweede.*“

²¹⁵ GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 100. Originál citace: „*[...] prenten en tekst samen één geheel moeten vormen en elkaar dienen aan te vullen.*“

²¹⁶ Jeho literárním debutem byl titul *Hoe de vogels aan een koning kwamen* (1891, Jak ptáčkové ke králi přišli).

*literatury pro předškolní věk*²¹⁷, a jejích zvířecích protagonistů (králíček Petr Rabbit, žabák Jeremiáš Rybář, králíček Karlík, veverčák Oříšek aj.). Přírodní tematika, smysl pro observaci a dobrodružství, precizní znalost přírody činící její postavy přirozenými, aniž by ztratily svou zvířecí podstatu, stejně jako fakt, že Potterová přišla oproti svým krajanům a autorům výpravně provedených obrázkových knih (Walter Crane, Randolph Caldecott, Kate Greenawayová či Leslie Brooke²¹⁸) s formátem 14 x 10 cm a prostým provedením, v němž kromě své spisovatelské erudice odhalila i své skvělé ilustrátorské schopnosti – to vše ji přibližuje nizozemskému prostředí. Pevné sepjetí s přírodou, které je tak blízké nizozemské literatuře pro děti a mládež a patří k jednomu ze stěžejních témat touto literaturou zpracovávaných, v kombinaci s příkladem autorské obrázkové knihy padlo v Nizozemí na úrodnou půdu, o čemž svědčí dílo D. Bruny, M. Velthuijse či T. Tellegena, abychom jmenovali alespoň ty nejdůležitější, jež Potterová svou prací inspirovala. Potterová je však nizozemskému prostředí blízká nejen z hlediska literárního a ilustrátorského, ale i marketingového, vezmeme-li v úvahu, že se postupně stala značkou a výhodným prodejním artiklem.

Dějiny nizozemské literatury pro děti a mládež a tedy i dějiny obrázkové knihy ovlivňovaly rovněž místní tradice. V Nizozemí, kde je dosud silná tradice oslav sv. Mikuláše jakožto vůbec nejvýznamnějšího dětského svátku v roce, v některých částech této jazykové oblasti dokonce hluboce zastiňujícího vánoční tradice, se tato skutečnost musela promítnout i do dějin literatury pro děti a mládež. Setkáváme se zde logicky tedy s obrázkovými knihami s mikulášskou tematikou (*Sinterklaasboeken*). Mezi nejznámější rozhodně patří Schenkmanův *Sint Nicolaas en zijn knecht* (Svatý Mikuláš a jeho pomocník, ca. 1840), do níž autor o 10 let později zařadil další verše, které se staly „*národním kulturním dědictvím*“.²¹⁹ Schenkmanova úplná verze čítá 16 ručně

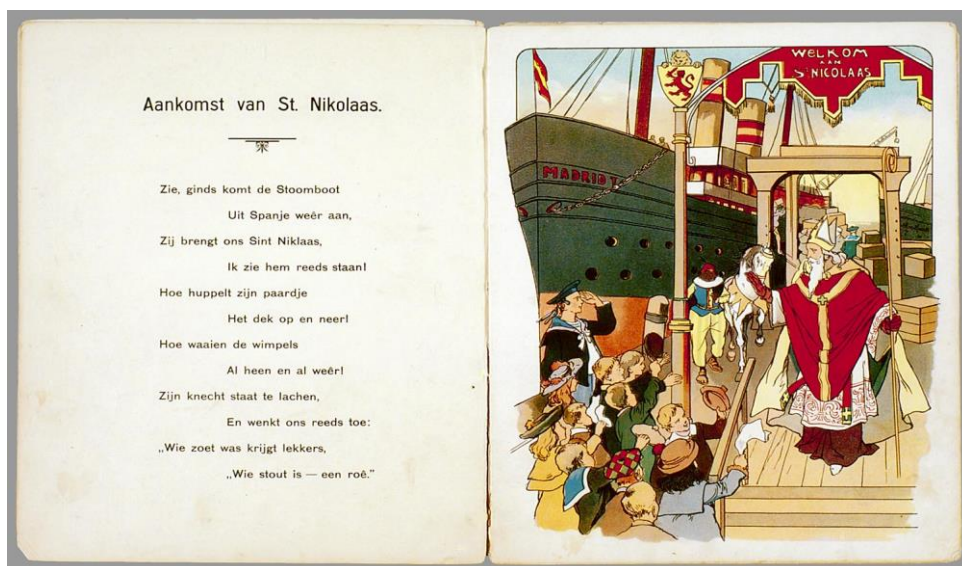
²¹⁷ DOROVSKÝ, Ivan a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. Zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007, s. 643.

²¹⁸ Srov. BOONSTRA, Bregje. Beatrix Potter, Het verhaal van Pieter Konijn. In: DELFT, Marieke van e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 88.

²¹⁹ SMEEKENS, Jan. Sinterklaasboeken. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 98. Originál

malovaných vyobrazení k 16 básním o 12 verších. Na rozdíl od českého Mikuláše, jehož doprovází Dobro (anděl) a Zlo (čerti), přijíždí podle Schenkmana nizozemský Mikuláš parníkem až ze Španěl, na nizozemském území se pohybuje koňmo a do domovů dětí leze komínem. I on má pomocníka či pomocníky, tzv. Zwarte Piet (černého Petra či Petry maurského původu).

Obr. 18: Báseň Mikulášův příjezd
z knihy *Nicolaas en zijn knecht* J. Schenkmana²²⁰

MIKULÁŠŮV PŘÍJEZD

*Ze Španěl parník, hej hola, je tu,
K přístavu spěchejme vcuku letu!
Už ke břehu lod' přirází,
Mikuláše nám přivází!*

Ten jeho šiml veselý je věru,

---

citace: „*het nationale cultuurbezit*“. Zejména je tak vnímána Schenkmanova úvodní báseň „*Zie ginds komt de stoomboot, uit Spanje weêr aan!*“

²²⁰ SCHENKMAN, Jan. *Sint Nicolaas en zijn knecht*. Amsterdam: J. Vlieger, 1907, ilustrace P. van Geldorp, s. 6–7. Citováno z: <<http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/PRB01:865856249/&p=1&i=1&t=2&st=Sint%20Nikolaas%20en%20zijn%20knecht&sc=%28cql.serveerChoice%20all%20Sint%20%20AND%20Nikolaas%20%20AND%20en%20%20AND%20zijn%20%20AND%20knecht%29/>> (17. 7. 2013). Originál citace: „*AANKOMST VAN ST. NIKOLAAS. Zie, ginds komt de stoomboot / Uit Spanje weêr aan! / Zij brengt ons Sint Niklaas, / Reeds zie ik hem staan! / Hoe huppelt zijn paardje / Het dek op en neêr! / Hoe waaijen de wimpels / Der boot heen en weêr! / Zijn knecht staat te lagchen, / En wenkt ons reeds toe: / „Wie zoet was, krijgt lekkers; / „Wie stout was, een roê.*“

*Skáče hned nahoru, hned zase dolů!
A lodní vlajka
Větrem se třepetá!
Vidíš černého Petra,
Jak mává nám zvesela:
„Kdo hodný byl, dostane dobrotu;
„Kdo zlobil však, slízne jen výplatu.“*

I nizozemského Mikuláše zajímá, zda byly děti hodné, což kontroluje ve své knize prohrěšků a těm hodným a poslušným přináší za doměnu pamlsky a hračky. O živé mikulášské tradici v současnosti svědčí např. sbírka mikulášských básniček a říkanek Cathariny Fredriksové a René Pullense *Sinterklaasje kom maar binnen...* (2000, Mikulášku, jen pojd' dál...), která se vymyká všem ostatním verzím se stejnou tematikou svým multikulturním aspektem, čímž reaguje na celospolečenskou změnu v nizozemské společnosti.

Nizozemsky mluvící jazyková oblast i přes svou liberálnost, otevřenost a značnou přizpůsobivost byla vždy kromě historických, kulturních, mezinárodních událostí a přírodních jevů ovlivňována také náboženstvím, ať už protestantským či římskokatolickým, což se odrazilo i na dějinách literatury pro děti a mládež. Kromě tzv. *zondagsschoolboekjes*²²¹, textů pro nedělní školu, se setkáváme rovněž s úpravami bible pro dětské recipienty. Vedle již dříve uvedeného příkladu *De kleine print-bybel* (Malá obrázková bible) vyšlo během 19. století v Nizozemí na 25 variant dětských biblí²²², svého vrcholu

---

²²¹ Jedná se o speciálně upravené texty pro děti, které se využívaly při výuce náboženství v nedělní škole. Tyto texty kladly, zejména pod vlivem hnutí *het Réveil* na začátku 19. století, důraz na hřích, jeho uznání a následnou osobní nápravu a vznikaly obvykle podle osvědčeného schématu (drobná krádež, černé svědomí, vážná nemoc nutící k zamyšlení, pokání a odpuštění), což pěkně dokládají následující příklady: Jan Jakob Lodewijk TEN KATE, *Nieuwe beooring* (Nová odplata); MARIJO, *Twee buurjongens* (Dva chlapci ze sousedství). Knihy pro nedělní školu byly až na výjimky, např. Hesba STRETTON, *Jessica's eerste gebed* (Jessičina první modlitba), spíše sporné umělecké kvality a záležitostí jen vybraných nakladatelství (G. F. Callenbach – Nijkerk, J. M. Bredée – Rotterdam, W. D. Meinema – Delft či J. N. Voorhoeve – Den Haag). Dále srov. VRIES, Anne de. *Zondagsschoolboekjes*. In: DELFT, Marieke van e.a. [red.], *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 114–115.

²²² Srov. DUIN, Lieke van. *Kinderbijbels*. In: DELFT, Marieke van, e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002, s. 116.

však tyto snahy dosáhly až ve 20. století.²²³ Způsob uchopení byl dvojitý: v protestantských variantách je patrná tendence k větší autenticitě a snaze zůstat i ve verzi pro děti skutečnou biblí či alespoň na ni jednoznačně odkazovat. Katolická zpracování plní funkci spíše zástupnou, neboť v katolických kruzích se textem Písma laici (tedy většina náboženské obce) obvykle pravidelně nezabývají.²²⁴ Oba přístupy jsou odrazem toho, jak jednotlivé církve přistupují ke svatým textům.

Dětské bible z první poloviny 20. století vykazují většinou historizující přístup, naopak druhá polovina 20. století přináší rovněž taková zpracování, do nichž autor zařazuje i zcela smyšlené postavy, jako například D. A. Cramer-Schaapové *Bijbelse verhalen voor jonge kinderen* (1957, Biblické příběhy pro malé děti). Joanne Klinková ve své *Bijbel voor de kinderen* (1959, Bible pro děti) se biblického textu drží poměrně přesně, ale vkládá do něj historický výklad, přičemž čerpá např. z děl Josepha Flavia. Současné moderní bible pro děti již nehistorizují, spíše kladou důraz na narativní charakter příběhů. Text bible není přejímán doslova, nýbrž prezentován v širším kontextu doby svého vzniku jako dílo mnohokrát upravované a výrazně ovlivněné dobou a kulturou. Nové pojetí je navíc často patrné již ze samotného názvu, v němž v mnoha případech slovo bible či biblický již zcela absentuje (Gertie Evenhuisová & Nico Bouhuijs, *Dromen van vrede* (1971, Snít o pokoji); Karel Eykman, *Woord voor woord* (1976, Slovo za slovem); Henk Barnard, *Het verhaal* (1984-1997, Příběh). Od 60. let prakticky neexistuje rozdíl mezi protestantskými a katolickými verzemi dětské bible. Od roku 1966 vychází jednotlivé biblické příběhy samostatně v sérii obrázkových knih s názvem *Wat de bijbel ons vertelt* (Co nám bible vypráví) a v roce 1992 jsou sebrány do souborného díla s názvem *De kijkbijbel*²²⁵ (Bible k prohlížení), která vznikla jako

---

²²³ V letech 1900–1945 vyšlo 36 protestantských a 3 katolická zpracování bible pro děti, v letech 1945–1969 se objevilo 17 katolických verzí oproti 26 protestantským. Tamtéž, s. 116.

²²⁴ Srov. tamtéž.

²²⁵ Zvýšený zájem o tento typ publikací dokládá mimo jiné skutečnost, že např. *De kijkbijbel* vyšla během let 1992 až 2005 patnáctkrát a v internetových čtenářských hodnoceních pravidelně získává pět hvězdiček a označení 'bijbeltrouwe topper' (nejprodávanější dětská bible nabízející dětským recipientům věrný obraz klasické bible). O velké popularitě svědčí i mnohá kladná slovní hodnocení, např.: „*Postupně máme*

vyústění společného projektu Nizozemské biblické společnosti (het Nederlands Bijbelgenootschap), Katolické biblické nadace (de Katholieke Bijbelstichting) a autora Keese de Korta. Devadesátá léta 20. století přinášejí další větší zájem o bible pro děti (Baukje Offringa, *Op weg*, 1994, Na cestě; Piet van Midden, *Groeibijbel*, od r. 2000, Bible, s níž vyrůstáme). Vzhledem k tomu, že bible pro děti většinou přináší upravený (často krátký) text doplněný o vizualizaci zobrazovaného, jeví se nám jako plnohodnotná součást dějin obrázkové knihy.²²⁶

Za druhé světové války získala obrázková kniha výjimečné postavení a jednoznačně se potvrdilo, že „mnohé z obrázkových knih nebyly a nejsou – určeny výlučně dětem.“²²⁷ Hrdinové, poražení, válka, bitvy, boj dobra se zlem – to vše jsou náměty, které se v literatuře pro děti a mládež objevují v různých variacích stále znovu. Je zřejmé, že v oblasti nizozemské literatury pro děti a mládež patří téma války stále mezi

---

slušnou sbírku dětských biblí, které s dětmi střídavě čteme. Každá má své klady i zápory. Tato Bible k prohlížení (De Kijkbijbel) je držák, vždycky udrží pozornost dětí, skvělé obrázky, přesně podle klasické bible. Hodí se hlavně jako první bible a to především pro věkovou kategorii tří- až čtyřletých. Naše církevní rada tuto bible dává též rodičům, když nechávají pokřtít své první dítě (GKV).“ Originál citace: „Ondertussen hebben we aardige rij kinderbijbels die we afwisselend met onze kinderen lezen. Elk met eigen voor- en nadelen. Deze Kijkbijbel is echter een blijver, houdt altijd de aandacht van de kinderen vast, schitterende platen, bijbelgetrouw. Vooral geschikt als eerste bijbel en dan tot en met groep 3/4. Als kerkenraad geven we deze bijbel ook weg aan ouders als ze hun eerste kind laten dopen (GKV).“ Jde o příklad anonymního hodnocení z 8. 1. 2010, věk hodnotitele 40–49 let. Citováno z: <<http://www.bol.com/nl/p/bijbel-kijkbijbel/666787069/>> (17. 7. 2013).

²²⁶ O velké oblibě dětských biblí v Nizozemsku svědčí i řada komiksových zpracování. Nejvýraznějším domácím autorem je v tomto ohledu Willem de Vink se svým komiksem *Jesus Messias* (Amerongen: Proclama, 1993). Tento komiks vyšel ve více než 80 světových jazycích (v češtině pod názvem *Ježíš Mesiáš*) a je volně dostupný v elektronické podobě (v české mutaci) na facebooku. Viz <https://www.facebook.com/jmpbk/photos/a.755834504546780.1073741937.302877343175834/755834511213446/?type=3&theater>. De Vink je též autorem komiksu *Jesus Messias dichtbij* (Ježíš Mesiáš zblízka. 1. vyd. Ark Media, 2008) a *Tienerbijbel* (Bible pro náctileté. Jongbloed, 2011). Ovšem Nizozemští autoři biblické příběhy v podobě komiksu zase tolik nezpracovávají. Tento způsob je spíše přebírán ze zahraničí, kde je velmi oblíbený zejména v USA (MADDOX, Mike. *De Bijbel in strip. Het verhaal van Genesis tot Openbaring*. 4. vyd. 2013), Francii či ve francouzské části Belgie. Srov. <<https://www.nd.nl/nieuws/geloof/bijbels-stripboek-niet-populair-in-nederland.395323.lynkx>> (15. 12. 2015).

²²⁷ In: BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, s. 12.

nejčastější a nejzajímavější, přičemž se ale až na výjimky²²⁸ jedná zejména o tematizaci druhé světové války. Zatímco se nepokoje v bývalé Nizozemské Indii, búrské války i první světová válka odehrály mimo území Nizozemského království a chodu této země se dotkly spíše z povzdálí, druhá světová válka vstoupila Nizozemcům přímo do jejich osobního života a po celou dobu ji tak museli nazírat zcela z blízka, což může být důvodem pro zvýšený zájem o toto téma nejen v oblasti literatury.

Obrázkové knihy²²⁹ za druhé světové války často přejímaly znaky komiksu a rovněž obsahovaly narážky na válečný stav. Pro tvorbu autorů židovského původu či autorů, kteří se z různých důvodů uchýlili do ilegality, jsou charakteristické práce vznikající v autorském kolektivu, znázorňující fantazijní světy, kam je možné před skutečností utéct. Mnohé z nich vznikaly často primárně jako možný zdroj pro financování ilegálních aktivit podzemního hnutí. Všechny však pomáhaly zpracovat traumatizující válečné zážitky, dávaly svým recipientům na chvíli zapomenout na válečné běsnění, zachycovaly slovem i obrazem válečný stav i pro další generace a někdy nabízely odlehčení situace v podobě nadsázky a ironie. Válka je v nich však vždy určitým způsobem přítomná, ať již explicitně v textu či obrazu, nebo jen tak mezi řádky.

Vznik moderní éry obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové oblasti se datuje od 50. let 20. století a je spojen se změnami v přístupu k dětské ilustraci, již bylo až do začátku 20. století věnováno jen velmi málo pozornosti. Využití barevného tisku umožnilo zvýšit kvalitu a rozšířit možnosti dětské ilustrace. Na počátku nové etapy stojí redaktorské duo Annie M. G. Schmidtová a Han G. Hoekstra a jejich

---

²²⁸ Zmíněnou výjimku představovala tvorba Louise Raemaekerse (1869–1956), který například o průběhu první světové války publikoval obrázkovou knihu pro dospělé a tematizoval v ní tehdejší válečné dění. V této práci zaujal značně kritický postoj k nizozemské neutralitě a celkové vyznění bylo výrazně protiněmecké. Raemaekers získal záhy i mezinárodní renomé a vysloužil si přezdívku 'bojovník perem'. Jeho tvorba se dočkala také řady překladů do různých světových jazyků. Po skončení první světové války se zaměřil na sociální problematiku a neutěšenou politickou situaci. Druhou světovou válku prožil ve Velké Británii, kde jako ilustrátor zachycoval aktuální dění pro různé deníky. Srov. KAPELLE, Jeroen. *De strijd met het potlood. De oorlog en het prentenboek*. In: BODT, Saska de & KAPELLE, Jeroen. *Prentenboeken. Ideologie en illustratie 1890–1950*. 1. vyd. Amsterdam – Gent: Ludion, 2003, s. 188.

²²⁹ Více viz kap. 1.6 Obrázková kniha a ideologie?

cyklus 84 Zlatých knížek (tzv. Gouden boekjes), vzniklých mezi lety 1953–2002 podle amerického vzoru. Jednalo se o velmi jednoduché obrázkové knížky, v nichž se klade důraz na jednoduchost obrazu i textu a skrze něj čtenář poznává důvěrně známé prostředí.

Dalším významným autorem, který výrazně – a to i na mezinárodní úrovni – ovlivnil tvorbu obrázkových knih, je nizozemský autor a ilustrátor Dick Bruna a propagátor dnes již světoznámé králičí slečny Miffy (Nijntje). V 50. letech si obrázkové knížky umělecké kvality sympatie dospělých²³⁰ nezískaly. Průlom²³¹ nastal teprve kolem roku 1960, kdy se na trhu objevuje větší výběr a pestrost. Zde je důležité uvést nakladatelství *Lemniscaat*, které se jako jedno z prvních nezaleklo a začalo vydávat umělecké obrázkové knihy. Toto nakladatelství čtenářům představilo nejen zahraniční umělce, ale dalo šanci a prostor i nizozemským ilustrátorům (např. Jawo Tol a Georgette Apolová).

V nizozemské jazykové oblasti přetrvával ještě hluboko do 20. století názor, podle něhož byla literatura pro děti a mládež (dále LPDM) považována za spíše druhořadou literaturu. Navíc autoři, kteří se někdy uchýlili k tvorbě LPDM, to sami zpočátku považovali spíše za selhání, neboť původně byli autory literatury pro dospělé. Postupně se situace zlepšila a na nizozemské literární scéně se etablovali autoři tvořící intencionální LPDM²³² jako např. Miep Diekmannová, Max Velthuijs, Willem Wilmink, Joke van Leeuwenová, Margriet en Anemie Heymansovy, Imme Drosová, Wim Hofman, Ted van Lieshout a řada dalších).

---

²³⁰ Dospělí, i když primárně nebyli cílovou skupinou těchto publikací, byli a jsou pro obrázkovou knihu a její existenci nepostradatelní, protože jsou to právě oni, kdo je mohou, nebo nemusí koupit a dát je do rukou svým potomkům. „V rámci literatury pro mládež existuje přece často značný rozdíl mezi tím, co chválí a oceňují dospělí a co horlivě čtou děti.“ GHESQUIÈRE, Rita. Tussen droom en daad! *De hele Bibelebontse berg* tien jaar later. In: DONGELMANS, Berry (red.), *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. 1. vyd. Den Haag: Biblion, 2000, s. 10. Originál citace: „Binnen de jeugdliteratuur is er immers vaak een scherpe kloof tussen wat de volwassenen aanprijzen of bekronen en wat kinderen gretig lezen.“ Srov. též kap. 3.1.1 Dick Bruna.

²³¹ Rozuměj: obdiv a zájem ze strany dospělého publika.

²³² Srov. TOUFAROVÁ, Eva. Nizozemská literatura pro děti a mládež. In: DOROVSKÝ, Ivan a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. Zahraniční spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2007, s. 93–94.

Obrázková kniha stále představuje pro řadu umělců zajímavý prostředek, jak dát myšlenkám určitou formu. Někteří se od počátku vědomě zaměřovali na dětské čtenáře, pro ostatní se hlavním motorem stal „samotný příběh, vize, poselství či experimentování s grafickou podobou díla“²³³. Překotný vývoj informačních technologií a médií v posledních třech dekadách ještě více vyzdvihl již tak velký důraz na vizualizaci a přinesl s sebou preferenci vizuálního ztvárnění před ztvárněním verbálním (textovým). Slova nás totiž někdy poněkud omezují či spoutávají, vyžadují větší exaktnost, naopak vizuální zpracování představuje v mnoha ohledech větší svobodu projevu a vyjádření, což je dle našeho názoru i důvodem, proč již nějakou dobu nejsou obrázkové knihy určeny jen a pouze dětem. „*Objevují se obrázkové knihy, které si vzhledem k tématu, způsobu zpracování či obrazotvornému způsobu vyjadřování žádají určitou zralost. Zpracovávaná témata se sice nacházejí mimo zkušenostní svět dítěte předčtenářského věku, ale mohou zaujmout například starší čtenáře, teenagery, nebo dospělé. Široké spektrum používaných technik, experimentování s možnostmi výtvarných prostředků, tj. s barvou, liniemi a plochou mají za následek, že je třeba se naučit dívat se a chápat, stejně jako je nutné naučit se poslouchat, nebo číst a dívat se.*“²³⁴ Není tedy vůbec neobvyklé, když se aktuálně setkáváme s obrázkovými knihami s téměř naprostou absencí textu, určenými pro čtenáře mladšího školního věku a starší (např. Charlotte Dematonsová, *Nederland*²³⁵).

---

²³³ GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 101. Originál citace: „[...] staat het verhaal, een visie, een boodschap of het experimenteren met de grafische vormgeving zelf centraal.“

²³⁴ Tamtéž, s. 101. Originál citace: „*Er verschijnen prentenboeken, die door hun onderwerp, benaderingswijze of beeldtaal een zekere rijpheid vereisen. Aangesneden onderwerpen liggen buiten de belevingswereld van de kleuter, maar zullen bijvoorbeeld oudere kinderen wel aanspreken of tieners en volwassenen. De grote variatie in gehanteerde technieken, het experimenteren met de mogelijkheden van beeldende middelen als kleur, lijn en vlak maakt dat kijken en verstaan geleerd moeten worden, zoals ook luisteren of lezen én verstaan geleerd moeten worden.*“

²³⁵ DEMATONS, Charlotte. *Nederland*. 3. vyd. Rotterdam: Lemniscaat, 2013. K této obrázkové knize vyšla v roce 2013 ještě informativní obrázková knížka (*Duizend dingen over Nederland*), v níž se pracuje s obrazovou rovinou přejatou z knihy *Nederland*, doplněnou o autorčin text. Autorka tak čtenáře seznamuje se svým pohledem na Nizozemsko a zároveň milým způsobem informuje o faktech, historických i aktuálních

Důležitým faktorem pro vznik obrázkových knih je také jejich cena. Díky výpravným ilustracím cena významně převyšuje částky, za něž lze vydat romány, ale i básnické sbírky. Proto se některé obrázkové knihy vydávají ve vyšších nákladech v několika jazykových mutacích najednou.²³⁶

Od 80. let 20. století vidíme stále větší rozvoj a vzrůstající zájem o obrázkové knihy a zaměření na různé cílové skupiny. V knižním průmyslu však hraje stále častěji hlavní roli také komerční stránka věci, což dává vzniknout řadě laciných, nepřliš kvalitních obrázkových knih. Často se jedná o překladovou literaturu, která „*snadno osloví, ale jen zřídka je dostatečně promyšlená, co se zpracování tématu, logiky či vhodnosti pro vývojové možnosti dítěte týče*“²³⁷. Na druhé straně ale

---

událostech. Ve zprávě literární a ilustrátorské poroty, která knize *Nederland* udělila cenu Zilveren Penseel 2013 (Stříbrný štětec 2013) se uvádí: „**Nederland** (Nizozemsko) je víc než jen kniha plná obrázků: jde o národní monument v obrazech. Je to kniha, která se snaží nabídnout úplný přehled všeho, co jsme v roce 2012 nazývali Nizozemskem. [...] Každé vyobrazení je jiné a z hlediská uměleckého přesto překvapivé. Dematonsové vize Nizozemska jako přeplněné země, kde přesto všechno ladí (ač se občasnému chaosu nelze vyhnout), je patrná ze zcela přeplněných obrazů, které však přes plnost vykazují i naprostou rovnováhu. [...] Myslíce na **Nederland** (Nizozemsko) Charlotte Demantonsové nevidíme pouze řeky, pomalu se valící nekonečnou nížinou, ale téměř jedno století po Marsmanovi si všímáme i meandrujících dálnic a mnoha, velmi mnoha lidí.“ In: *Juryrapport Griffels, Penselen, Paletten en Vlag en Wimpels*. Stichting Collectieve Propaganda van het Neerlandse Boek, 2013, s. 25. Originál citace: „**Nederland** is meer dan een boek vol tekeningen: het is een nationaal monument in beelden, een boek dat het definitieve getekende overzicht wilde zijn van alles wat wij anno 2012 Nederland noemden. [...] Elke plaat is anders én in artistiek opzicht verrassend. De visie van Dematons op Nederland, als overvol land waarin alles niettemin naast elkaar past (al wordt het soms wat chaotisch), toont zich in de stampvolle platen, die vol en toch evenwichtig zijn. [...] Denkend aan **Nederland** van Charlotte Dematons zien we niet alleen brede rivieren traag door oneindig laagland gaan, maar bijna een eeuw na Marsman ook meanderende snelwegen, en heel, heel veel mensen.“

²³⁶ VERSCHUREN, Herman. Jeugdliteratuur: activiteiten en instellingen. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 351. „Navíc je produkce obrázkových knih natolik nákladnou záležitostí, že se při její realizaci většinou přistupuje k mezinárodní koprodukcí.“ Originál citace: „Bovendien is de productie van prentenboeken een dermate kostbare zaak, dat die meestal in een internationale coproductie wordt aangepakt.“

²³⁷ GOEMAN-VAN RANDEN, Wieke. Groot worden met prentenboeken. In: SPELBRINK, Hanny & GRAAFF, Wendy de. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997, s. 101. Originál citace: „Het zijn op het eerste gezicht gemakkelijk

existují nakladatelství i část čtenářského publika, která ráda vsadí na kvalitní obrázkovou knihu, určenou i vyšším věkovým kategoriím.

Obrázková kniha posledních let se snaží vycházet z empirie dítěte. Překvapivě se nebrání ani nevyhýbá žádnému tématu, naopak stále častěji vybírá témata konfrontační; je až s podivem, co všechno lze v obrázkových knihách najít (poslední desetiletí víc než kdy dříve zpracovává například motivy dementních babiček a dědečků a vyrovnávání se se stářím a následným odchodem; stejně často se objevuje téma narození či homosexualita²³⁸. Výrazný podíl na ztraktivnění obrázkových knih má mnohdy i jejich 'třetí' dimenze v podobě digitální varianty či čehosi 'navíc' (obrázková kniha často sestává z částí, které lze vyjmout, osahat a případně dále jinak využít). Informativní (naučné) obrázkové knihy většinou čerpají z historických událostí či se zaměřují na konkrétní významné historické osobnosti, což odpovídá i aktuální situaci v ČR. V oblasti knižní ilustrace lze sledovat velkou diverzitu jak ve formě, tak kreativité i originalitě. Odbornou veřejností a mnohdy i čtenářskou obcí jsou kladně hodnoceny zejména takové knihy, které přinášejí něco nového či neočekávaného.

2.2 Osudy obrázkové knížky v ČR

Na počátku vývoje bilderbuchů stály následující žánry: ilustrované abecedáře, bible a ilustrovaná vydání bajek.²³⁹ Ovšem za první skutečnou obrázkovou knihu pro děti bývá všeobecně považován Komenského *Orbis sensualium pictus* (1658)²⁴⁰, který se stal

---

aansprekende boeken, maar zelden zijn ze echt doordacht wat betreft uitwerking van het onderwerp, logica of aansluiting bij de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen."

²³⁸ Velký ohlas vzbudilo vydání obrázkové knihy Lindy de HAANOVÉ a Sterny NIJLANDOVÉ *Koning & Koning* (2000), která vyšla v roce 2013 i v České republice pod názvem *Princ & Princ*. Více viz kap. 5.5 České překlady nizozemsky psané literatury pro děti a mládež.

²³⁹ BAROKOVÁ, Jana: *Ausgewählte Kapitel aus der Kinder- und Jugendliteratur der deutschsprachigen Länder*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2010, s. 52.

²⁴⁰ *Orbis pictus* vyšel v Norimberku. První česká v Čechách publikovaná verze je z roku 1845, nicméně česká verze textu vyšla již v roce 1685 v Levoči.

předchůdcem a vzorem ilustrovaných učebnic a byl v 18. století po Bibli druhou nejvydávanější publikací. „*Orbis pictus je kniha víceúčelová a mnohofunkční. Byla za prvé používána jako slabikář, za druhé jako jazyková příručka pro výuku mateřského jazyka, latiny a u nás němčiny. Za třetí, jak řekl Komenský, „kromě toho může vzbuditi pozornost i ke kreslení, ba může sloužiti jako první vzory k němu.“ Za čtvrté předložil Komenský dětem první dětskou encyklopedii („smylových věcí encyklopédičku“).*“²⁴¹ Komenský přišel s revoluční výukovou metodou ‘škola hrou’, neboli názorně ukázal, že učení může a má být zábavné a je-li takové, pak je obvykle i efektivnější. Do výukového procesu zařadil jako pomůcku vizualizaci, neboť si v praxi ověřil, že osvojení i zapamatování informací pozitivně ovlivňuje znázorňování vyučovaného. Dle Barokové se podle jeho vzoru postupně vyvinuly tzv. „*Elementar- und Sachbilderbücher*“²⁴², tj. naučné obrázkové knihy, fungující na principu názornosti, který se v tomto médiu aplikuje dodnes.

Obrázková kniha se jako samostatné médium poprvé objevuje koncem 18. století, což souvisí „*s pedagogickou osvětou (výchovné snahy filantropů) a s vývojem literatury v osvícenství*“²⁴³. Osvícenští pedagogové a myslitelé tak navázali na Komenského hravý způsob výuku.

Moderní bilderbuchy existují od poloviny 19. století. Předtím však existovaly například slovem komentované jarmareční obrázky, knihy lidového čtení dostupné na trzích, např. Ezopovy bajky, o Enšpíglovi, o brabantské vévodkyni Genovefě a další.²⁴⁴ Pro vývoj evropské obrázkové knihy a komiksu byla v 19. století zásadní práce frankfurtského doktora Heinricha Hoffmanna (1809–1894), který pro svého syna k Vánocům 1844 vytvořil vlastní bilderbuch, protože z tehdejší nabídky knih pro děti si nevybral. Svůj výtvarný tvor nazval

---

²⁴¹ ILIEV, Jiří & ZAPLETAL, Zdeněk. *Výtvarné umění a kniha pro mládež I.* 1. vyd. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1993, s. 10.

²⁴² BAROKOVÁ, Jana: *Ausgewählte Kapitel aus der Kinder- und Jugendliteratur der deutschsprachigen Länder.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2010, s. 52.

²⁴³ ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury.* 1. vyd. Praha: Portál, 2006, s. 13.

²⁴⁴ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1999, s. 7.

Struwwelpeter (Ježipetr, č. 2004) a zachycuje v něm praktiky tehdejší výchovy dětí, prezentované naruby. Děti jsou obětí násilné výchovy, což vede ke vzniku téměř hororových příkladů, jež není záhodno v praxi následovat. Pro své zvláštní pojetí práce s dětmi bývá dílo H. Hoffmanna považováno za příklad par excellence tzv. černé pedagogiky. Je zajímavé, že v českém prostředí na rozdíl od prostředí nizozemského nedošlo k bezprostřední recepci uvedeného práce a český překlad se objevil až v roce 2004.²⁴⁵

*„Především však, vždyť jsi muž,
necumlej si palec už!
Jinak krejčí s nůžkami,
který bydlí nad námi,
přiběhne v ten okamžik,
udělá hned šmiky šmik!“*

Obr. 19: Příběh kluka s palcem v puse – ilustrace a text²⁴⁶

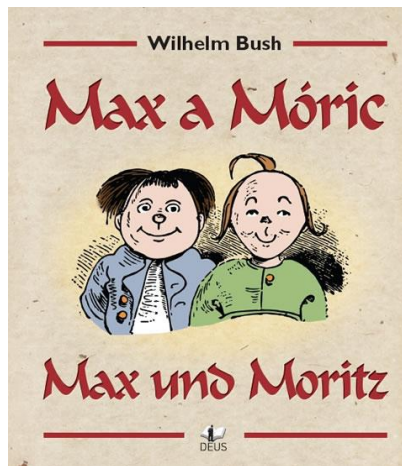
O něco lépe se v českých zemích vedlo recepci prací dalšího německého autora, humoristy a satirika Wilhelma Busche (1832–1908), jehož stěžejní dílo *Max und Moritz* (1857, Max a Mořic) se znovu dočkalo vydání až v roce 2005.²⁴⁷

---

²⁴⁵ Receptce německy píšících autorů v Čechách zásadním způsobem ovlivnil i fakt, že velká část populace ovládala němčinu a k německým autorům se tedy mohla dostat právě přes němčinu.

²⁴⁶ Dostupné z: <<http://www.macekvbotach.cz/nedelni-chvilka-poezie-tentokrat-o-knizce-der-struwwelpeter-/>> (3. 10. 2015).

²⁴⁷ BUSCH, Wilhelm. *Max a Mořic*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2005, překl. Tomáš Kafka. Existuje i další dvojjazyčné vydání: BUSCH, Wilhelm. *Max a Móric / Max und Moritz*. 1. vyd. Praha:

Obr. 20: Wilhelm Busch: *Max und Moritz* – titulní strana českého překladu z roku 2012

Vzájemné ovlivňování národních literatur není ničím neobvyklým, zvláště jde-li z hlediska geografického o naše bezprostřední sousedy a z hlediska geopolitického o národ, s nímž nás v určitých historických okamžicích spojovaly dějiny. Česká literatura, a logicky i obrázková kniha, byly výrazně ovlivňovány německým jazykem a literaturou v 18. a 19. století, což se odrazilo především v původnosti děl. Jedna z prvních českých obrázkových knih byla publikace Karla Boleslava Storchy (1812–1868) *Dárek hodným dívčinkám a Dárek hodným chlapečkům* (1846), v níž je zřejmě obsažen první původní český text určený pro obrázkovou knihu jako samostatný knižní útvar²⁴⁸, nicméně obrazová rovina byla původu cizího. První skutečně českou obrázkovou knihou s původním českou textovou i obrazovou rovinou je dle Po-spíšila a Suka *Pohádka o slepičce a kohoutkovi* z roku 1865 Josefa Pečírky.²⁴⁹

Deus, 2012, překl. Jindřich Švehla. S Buschovým dílem se však český čtenář přece jen mohl seznámit již dříve – srov. BUSCH, Wilhelm. *Jan a Jíra. Páté čtveráctví*. Brno: Jíchovo nakl., 1944, překl. Ivan Til (dílčí překlad). BUSCH, Wilhelm. *Vít a Věna*. Praha: SNDK, 1959, překl. Otokar Fischer. BUSCH, Wilhelm. *Žerty, šprýmy, taškařiny*. Praha: Albatros, 1971 (1. vyd. 1965), překl. Hana Prošková.

²⁴⁸ In: POSPÍŠIL, Otokar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924, s. 21. Srov. též KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce*. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 25.

²⁴⁹ POSPÍŠIL, Otokar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924, s. 24.

Obr. 21: Z Pečírkovy *Pohádky o slepičce a kohoutkovi*²⁵⁰

V tomto období je výrazná tematizace zvířecí říše, doplněná o vhodnou vizualizaci. O tom ostatně svědčí i práce katolického kněze Františka Douchy (1810–1884), jenž ve své tvorbě využívá zvířecí říši k prezentaci křesťanských ideálů (*Podívání na zvířata*, 1861 aj.). Volá též po lidském zacházení se zvířaty. Obrázkovou knihu vnímá jako dar a zásadní pedagogickou pomůcku, skrze niž se dítěti dostává zábavy i poučení. Jako jeden z mála dbal i na lay-out svých publikací a využíval k tisku kvalitnější plátěné listy.²⁵¹ Douchovy deklamovánky, vinšovníky však postrádají poetičnost lidové poezie a tendují k přílišnému moralizování.

Kocour se vyplatil

*Horo, horo, vysoká jsi –
spadnul kocour do podmáslí,
omočil se pěkně celý; - -
proč byl mlsný a tak smělý!?*

*Jak se mu to bídne skáče,
když tu žblunknul do krajáče!
mokrý kulhal, smutně pravil:
„To jsem si to pěkně spravil!“*

Přišla k tomu ještě metla,

---

²⁵⁰ Tamtéž, s. 24.

²⁵¹ PEISERTOVÁ, Lucie. František Doucha – autor literatury pro děti a mládež aneb Kudy cesta nevedla. In: FEDROVÁ, Stanislava & HAVLÍK, Jiří & JEDLIČKOVÁ, Alice. *Cesta tam a zase zpátky v české literatuře. Sborník příspěvků z celostátní studentské literárněvědné konference pořádané Katedrou české literatury Pedagogické fakulty UK pod záštitou Ústavu pro českou literaturu AV ČR ve dnech 29. a 30. května 2002*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003, s. 50.

*Mlsnost jemu celou smetla.
Chtěls, ty mlsný, dobré hody:
zato´s nabral – košem vody!*

F. Doucha: *Jaré listy* (1855)²⁵²

Až do konce 19. století bojovala česká obrázková kniha o původnost. Převládají české texty s obrazovou rovinou 'odjinud', nejčastěji především z Německa, později z Anglie a Francie. Textová rovina je spíše „řemeslným rýmováním“²⁵³, o něco lépe jsou na tom texty prozaické. Obrázková kniha je vnímána jako hračka, jejíž prodej přináší slušný zisk, byť je často nevalné umělecké hodnoty. Mezi nejdůležitější česká nakladatelství tohoto období patří Hynek a rovněž A. Štorch syn. Hlavním znakem tehdy vydávaných knih byla anonymita jejich autora. Z této linie vybočuje např. J. Soukal (*Malý zvěřinec, Obrazy z domácnosti*), A. Mojžíš (*Domácí zvířata, Z dětského světa*, 1886), Podlipská (*Světélka*, 1882), E. Krásnohorská (*Čti povídání, hled' malování*), K. Bulíř (*Obrazy zvířat*). Obrázky ze života dětí v doprovodu veršovaného textu a s obrazovou rovinou od tehdejších domácích malířů vydalo nakladatelství u Šimáčků pod názvem *Mezi dětmi* (1889). Také v Čechách byly populární obrázkové abecedáře. Nejvíce ceněné jsou ty, jejichž autorem je F. Ambrož. Také se poprvé objevují omalovánky pro děti.²⁵⁴

Výrazné zlepšení na poli české obrázkové knihy je patrné na konci 19. a na přelomu 20. století, kdy se do knižní produkce zapojují ilustrátoři-profesionálové. Prvním z nich byl Viktor Oliva (1861–1928), který svou práci doprovodil verše Karla Václava Raise (1859–1926)²⁵⁵ (*Třešně*, 1897; *Pod modrým nebem*; 1897, *Veselý svět*, 1897) či

---

²⁵² In: POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže. (Od počátků obrození a předchůdců do vzniku socialistické literatury)*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 141.

²⁵³ POSPÍŠIL, Otokar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924, s. 26.

²⁵⁴ POSPÍŠIL, Otokar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924, s. 26–28.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

francouzský ilustrátor H. M. Benett (K. V. Rais, *Když slunéčko svítí*, 1889; J. Kožíšek, *Oku i srdéčku*, 1891).

Zásadní obrat nastává na počátku 20. století, kdy nastupuje generace autorů a ilustrátorů v jedné osobě (např. Vojtěch Preissig (1873–1944), Jaroslav Panuška (1872–1958), Adolf Kašpar (1877–1934), Hanuš Schwaiger (1854–1912), Richard Lauda (1873–1929) či Josef Wenig (1885–1939) a další).

První jmenovaný se proslavil obrazovým doprovodem k *Broučkům* (1876) evangelického duchovního Jana Karafiáta (1846–1929). Do vývoje obrázkové knihy se však zapsal útlou publikací *Byl jednou jeden domeček* (1904), v níž vychází z národní poezie a jednotlivá dvojverší opatřuje celostránkovou obrazovou rovinou, do níž zakomponoval vlastní text. Stehlíková toto dílo charakterizuje jako „[...] cyklický příběh v obrazech. Bylo to první české umělecky řešené leporelo.“²⁵⁶ Vychází z ryze českých reálií, text skrze obrazovou rovinu segmentuje a zasazuje do dekorativního až ornamentálního rámce, v němž jsou patrné vlivy secese. „Prosté říkadlo zachycuje takovými uměleckými prostředky, že chápání dětskému jsou přirozené, blízké a srozumitelné.“²⁵⁷

Obr. 22: Ukázka z knihy *Byl jednou jeden domeček* (1904) Vojtěcha Preissiga²⁵⁸

²⁵⁶ In: STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Příběh české ilustrované dětské knihy 1900–2000*. 1. vyd. Písek: Sladovna, 2010, s. 17.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 29–32.

²⁵⁸ Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/5387-5297-large_default/v-tom-domecku-stolec-na-stolecku-mistica-byl-jeden-domecek-.jpg> (4. 2. 2015). PREISSIG, Vojtěch. *Byl jednou jeden domeček: Obrázková kniha pro malé děti*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1996.

Významným českým ilustrátorem byl rovněž Mikoláš Aleš (1852–1913), jehož kresby byly používány jako výtvarný doprovod mnoha publikací určených dětskému recipientovi (např. *Špalíček jednoho sta národních písní a říkadel*, 1906; *Aleš mládeži*, 1913). V Alšově tvorbě je patrná inspirace českou lidovou slovesností. „Perokresby k lidovým písničkám, říkadlům, ale i kalendářům s českými pranostikami bez výhrad vystihují jeho bezmeznou lásku k vlasti.“²⁵⁹ První české původní obrázkové knihy vznikají na motivy Sládkových básní z pera J. Weniga: *Král Honza* (1918), *Komedie-Koníček* (1919). Kromě obrazového doprovodu je Wenig také autorem textu k autorským obrázkovým knihám *Bohoušek* a *Malý Čech*.

Obrázkové knihy poskytly v prvních dekádách 20. století nový prostor a novou dimenzi také pohádkám, jejichž textová rovina se někdy zkracovala, např. F. Hrnčíř/J. Filip: *O kohoutkovi a slepičce* (1907), *Pejskovi přátelé* (1909), *O neposlušných kozlátkách* (1911), jindy byla naopak výrazně akcentována obrazová rovina (Erbenovy pohádky). V meziválečném období přichází ke slovu humoristické kresby a karikatury, primárně vytvářené pro noviny, což se odrazilo na výtvarném zpracování, jež vycházelo z dobových možností. Ilustracemi jsou pak černobílé, lineární kresby. I do obrázkových knih postupně proniká více humoru, což dokládají především díla Josefa Lady (1887–1945), jenž s oblibou a bravurou karikoval zvířecí svět (např. *Svět zvířat*, 1919; *Veselý přírodopis*, 1919). Vlastní zkušenosti, zážitky a vzpomínky zasazoval do krajiny svého rodného kraje. Přetrvávající pedagogické tendence jsou pak patrné zejména v abecedářích, která představují významnou didaktickou pomůcku v tehdejší vzdělávacím systému (J. Kožíšek: *Poupata*, 1921 a *Studánka*, 1924). Autoři postupně věnovali stále větší pozornost zpracování knihy. V tomto ohledu se doma i v zahraničí proslavil ve své době především Richard Lauda (*Radosti malých*, 1904; *Rodiče a děti*, 1914). Tematicky se zcela záměrně zaměřoval na knihy o dětech, v nichž byla posílena rekreační funkce a radost ze čtení. V realistické linii navazoval na M. Alše, zároveň je i u něj patrný vliv secese, např. rostlinné motivy a ornamenty, včleňování písma do obrazu.

---

²⁵⁹ BÍMOVÁ, Šárka. *Autorská obrazová kniha pro děti. Diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015, s. 26–27.

Obr. 23: Typická česká ladovská krajina²⁶⁰

Dvacáté století přineslo do tvorby obrázkových knih mnoho nového. Je to poprvé, kdy jsou si obě roviny – textová i obrazová – rovnocenné. Obrazová rovina přestává hrát roli pouze doplňkovou, dovysvětlující a stává se nositelem vyprávění. Autoři se inspirovali u Josefa Lady i Mikoláše Alše jako propagátorů českého kulturního dědictví. *„Vytvoření krásné ilustrace a literárně hodnotného textu je dobrým počátečním východiskem pro vznik kvalitní obrázkové knihy. Stěžejní podstatou, která tvoří základ obrázkové knihy, je harmonie a symbióza při spojení těchto dvou složek, které mají jedna druhou doplňovat, prolínat.“*²⁶¹ V první fázi začínají tvořit např. Karel Svoboda (1896–1986), Josef Čapek (1887–1945), Cyril Bouda (1901–1984), Ondřej Sekora (1899–1967), Zdeněk Burian (1905–1981), Václav Fiala (1896–1980), Jiří Trnka (1912–1969), Jiří Šalamoun (1935), Kamil Lhoták (1912–1990), Radek Pilař (1931–1994), Zdeněk Miler (1921–2011), Helena Zmatlíková (1923–2005), Květa Pacovská (1928) a mnozí další.²⁶²

²⁶⁰ Dostupné z: <https://www.google.cz/search?q=josef+lada&biw=794&bih=416&source=lnms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwiCq9HB7-fKAhVCuxQKHbZ3CMwQ_AUIBigB#imgrc=f__Mt8WMUicl4M%3A> (11. 10. 2015).

²⁶¹ KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce*. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 30.

²⁶² Srov. též REISSNER, Martin. *Ilustrace v dialogu s textem*. In: REISSNER, Martin. *Česká literatura pro děti a mládež. Reflexe vybraných východisek a stavu*. 1. vyd. Brno, 2006, s. 62–76.

Obr. 24: (zleva) Jiří Trnka: *Zahrada* – Ondřej Sekora a Ferda Mravenec – Helena Zmatlíková: Protagonisté z knihy *Děti z Bullerbynu* – Cyril Bouda: *Gulliver* – Radek Pilař: Postava Večerníčka – Zdeněk Miler: Postava Krtečka – Kamil Lhoták: *Pocta Rousseauovi*²⁶³

²⁶³ Cyril Bouda: *Gulliver* (1952), dřevoryt.

Dostupné z: <<http://www.artbohemia.cz/cs/soudoba-tvorba/38175-gulliver.html>> (13. 11. 2015).

Ondřej Sekora a Ferda Mravenec

Dostupné z: <<http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/autori-a-knihy/spisovatele-a-knihy/402-sekora-ondrej-byl-to-basnik>> (13. 11. 2015).

Jiří Trnka: *Zahrada*

Dostupné z: <http://www.obrazky.cz/?q=Ji%C5%99%C3%AD+Trnka#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=link&utm_term=Ji%C5%99%C3%AD%20Trnka&utm_content=lista&id=69845a8ea068bcd0> (13. 11. 2015).

Kamil Lhoták: *Pocta Rousseauovi* (1964), olej na plátně.

Dostupné z: <http://www.obrazky.cz/?q=Kamil%20Lhot%C3%A1k&fulltext&mm=2#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=Kamil%20Lhot%C3%A1k&utm_content=obrazky&id> (13. 11. 2015).

Radek Pilař: Postava Večerníčka

Dostupné z: <http://www.obrazky.cz/?q=Radek+Pila%C5%99#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=link&utm_term=Radek%C5%99&utm_content=lista&id=5d619ad182c2ef99> (14. 11. 2015).

Zdeněk Miler: Postava Krtečka

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Zden%C4%9Bk+Miler&size=any&color=any&pornFilter=1&sgld=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMzSzvYGpfkL%3D%3D&oq=Zden%C>>

Stoupající poptávka po kvalitní dětské a tedy i obrázkové knize rezultuje ve vznik specializovaných nakladatelství (např. Albatros, Mladá fronta).

Do vývoje české obrázkové knihy významnou měrou zasáhl rovněž malíř, grafik, ilustrátor a autor prostorových pohyblivých pop-up knih Vojtěch Kubašta (1914–1992). Absolvoval studium architektury u prof. Oldřicha Blažíčka, Zdeňka Wirtha, V. V. Štecha a Antonína Engela. Výtvarné vzory našel v tvorbě M. Alše, J. Lady a Jaroslava Panušky. Kubaštovy pop-up knihy, jejichž tvorbu zahájil v roce 1953 v nakladatelství Atria, byly přeloženy do mnoha světových jazyků. Čítají obvykle maximálně 19 stran, někdy však i pouhých sedm, „*ale divadelností a pohyblivostí na světě nenacházejí sobě rovných*“²⁶⁴. Kubašta se záhy prosadil i v cizině. Vytvořil na 200 pop-up knih, v nichž prostorově ztvárňoval digesty klasických literárních děl (*Gulliverovy cesty*, *O perníkové chaloupce* 1957). Jeho knihy-hračky kromě trojdimenzionálního světa upoutávají vtipem (např. jeden ze tří králů v ruce třímá ošuntělý kufr polepený obrázky z cest), smyslem pro detail, řemeslnou precizností, smyslem pro napětí a jeho vygradováním a schopností za pomoci obrazové pohyblivé, prostorové a mechanické složky odvyprávět celý příběh. Recipienti kromě humoru oceňují nepochybně i časté téměř hororové výjevy, které lze dle libosti opakovat (např. pohyblivá lopata, na níž ježibaba vjíždí do plamenů, oživé stromy a kameny s lidskou tváří apod.). Kubašta se proslavil i litografickými a ručně kolorovanými cykly o Praze (např. pohlednice Staroměstského orloje se zakomponovaným otáčivým mechanismem pro apoštoly)²⁶⁵. Ve své tvorbě také mnohokrát tematizoval české Vánoce. Jeho vystřihovací betlémy vycházely časopisecky (např. v roce 1947 v magazínu MONO, Betlém L. P. 1847). Pro čokoládovny Orion

---

9Bk+Miler&aq=-1&su=e#id=433c9d5332a0658a> (14. 11. 2015).

Helena Zmatlíková: Protagonisté z knihy Děti z Bullerbynu

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Helena+Zmatl%C3%ADkov%C3%A1&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRJTnzMznRMYGpNz7%3D%3D&oq=Helena+Zmatl%C3%ADkov%C3%A1&aq=-1&su=b#id=12135d5557631b4b>> (14. 11. 2015).

²⁶⁴ Citováno z: <<http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/autori-a-knihy/ilustratori-a-knihy/2919-kubasta-zivot-a-dilo>> (3. 12. 2015).

²⁶⁵ Srov. <<http://www.citarny.cz/index.php/ilustratori-cesko/601-kubata-vojtech>> (3. 12. 2015).

navrhl obaly k vánočním kolekcím ve stylu zasněžené biedermeierovské Prahy.²⁶⁶

Obr. 25: Ukázka z Kubaštova *Gullivera*²⁶⁷

V 60. letech pracoval i pro Disneyho (*Bambi*, *Mickey*, *101 dalmatinů*, *Knihy džunglí* apod.) Možná právě díky přílišnému úspěchu v zahraničí a neotřelému pohledu na svět se stal pro tehdejší režim nepohodlným. Režim podporoval prodej Kubaštových děl do zahraničí, nicméně doma byl téměř neznámý. Vystavoval spíše výjimečně, jeho práce byly v Čechách záměrně opomíjeny a pro mnohé tak upadl v zapomnění. Jeho záběr byl nesmírně široký, v 70. letech vytvořil obrazový doprovod k mnoha naučným publikacím (*Československo z ptáčích perspektivy roku*, 1976; *Hurá na 52 výletů*, 1973, *Už vím proč*, 1979–1980, *Zákulisí velkoměsta*, 1982). Kubaštův obrovský přínos zejména v oblasti pohyblivých knih-hraček rehabilitovala až výstava v roce 2005 na Floridě a v roce 2014 v Praze.²⁶⁸ Současní mladí tvůrci na něj v oblasti pop-up knih úspěšně navazují.

---

²⁶⁶ Viz <<http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/autori-a-knihy/ilustratori-a-knihy/2919-kubasta-zivot-a-dilo>> (3. 12. 2015).

²⁶⁷ Dostupné z: <https://www.google.nl/search?q=Kuba%C5%A1ta+Vojt%C4%9Bch&biw=1366&bih=667&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj05tej8PHKAhXLvhQKHUKOB2kQ_AUIBigB&dpr=1#imgrc=_plmXAbg7vEx3M%3A> (3. 12. 2015).

²⁶⁸ O životě a díle tohoto autora vyšly rovněž dvě publikace: ŠKODOVÁ, Helena & ŠKODA, Eduard. *Opus V. K.: Soupis díla Vojtěcha Kubašty*. Zdíby: MNV, OPS, 1989. BRANALD, Adolf a kol. *Utajený kouzelník Vojtěch Kubašta (1914–1992)*. 1. vyd. Praha: Gallery, 2006.

Obr. 26: ukázka z anglické pop-up knihy *Ricky the Rabbit* (1961)²⁶⁹

Obr. 27: Kubaštův *Pražský betlém* (Prague Nativity, Orbis 1968 & 1969)²⁷⁰

Významné období ve vývoji obrázkové knihy představují zejména 60. léta 20. století, kdy je obrázková kniha sice stále primárně chápána ve své knižní podobě, tedy jako kodex a nosič, ale vlivem výtvarné avantgardy je současně vnímána také jako nový druh média, jež lze úspěšně využít ke konceptuální tvorbě, ke svobodnému vyjádření, přičemž je akcentován komunikační aspekt přenosu informací mezi adresátem, dílem a vnímatelem. „[... rozuměj kniha] byla využita od druhé poloviny 20. století jako ideální prostředek pro porozumění a interpretaci doby.“²⁷¹ Stále častěji je tvůrcem pouze jeden jediný autor. V takovém případě hovoříme o autorské obrázkové knize, v níž výrazně stoupá podíl kreativity. Charakterizuje ji rovněž experimentální práce, a lze ji brát jako protipól ke klasické knižní masové produkci. „*Tvorba autorské knihy jako svébytného uměleckého díla však směřuje k řešení řady problémů či aspektů práce, jež realizace klasicky tištěné, sériově vyráběné knihy neznala, nebo se jich dotýkala jen velice letmo. Jednotlivé podoby tvorby autorských knih mají své předstupně v umění objektu, ve vizuální či konkrétní poezii nebo v akčním a konceptuálním umění, užívajících média knihy jako prostorového útvaru, jako dokumentu činnosti či demonstrace myšlenky. V jistém smyslu je tvorba autorských knih jedním z projevů všech těchto aktivit;*

²⁶⁹ Dostupné z: <https://www.google.nl/search?q=Kuba%C5%A1ta+Vojt%C4%9Bch&biw=1366&bih=667&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj05tej8PHKAhXLvhQKHUKOB2kQ_AUIBigB&dpr=1#imgrc=iRlfwQTFLXD-bM%3A> (3. 12. 2015).

²⁷⁰ Dostupné z: <https://www.google.nl/search?q=Kuba%C5%A1ta+Vojt%C4%9Bch&biw=1366&bih=667&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj05tej8PHKAhXLvhQKHUKOB2kQ_AUIBigB&dpr=1#imgrc=tOWC0jErAqQEuM%3A> (3. 12. 2015).

²⁷¹ BÍMOVÁ, Šárka. *Autorská obrazová kniha pro děti. Diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015, s. 34.

ze způsobu uměleckého myšlení v těchto oblastech se vynořuje, ze vztahu k nim se rozevírají i skryté síly knihy jako vyjadřovacího prostředku. Fascinující inspirativnost média knihy je pro nás dnes dána především syntetizační povahou knihy. Její prostor umožňuje integraci textu, kresby, fotografie, grafiky, malby, ale i plastiky a navíc svým charakterem vychází vstříc komunikaci (touze po sdělení).“²⁷²

V 90. letech 20. století se v literatuře pro děti a mládež odráží uspěchaná, po nevšedních a netradičních zážitcích prahnoucí společnost, LPDM cílí na vnímatele-potenciálního kupce a využívá při tom komerční aspekty knižního trhu. 90. léta byla poznamenána těž nadprodukcí knižní tvorby, danou volným přístupem k necenzurované domácí i zahraniční tvorbě, což se postupně upravuje a v prvních dekádách 21. století přežívají jen ti nejsilnější. Zážitkovost je nutností, knihy se snaží o konkurenceschopnost v boji o zákazníka, jenž si velmi rychle zvykl na nepřeborné možnosti a chce být rozmazlován všemi dostupnými prostředky multimediální zábavy. V této oblasti dobře čelí konkurenci zejména (autorská) obrázková kniha. V posledních letech víc než kdy jindy vnímáme snahy a pokusy o zatraktivnění tohoto literárního média pro recipienty tak, aby však zůstala zachována jeho vzdělávací (poznávací), estetická, ale i rekreační funkce a v ideálním případě, aby zábava, popř. estetický zážitek tímto médiem zprostředkovaný alespoň na první pohled převážil nad funkcí vzdělávací, čili aby se poznání a vzdělávání dostalo vnímateli jaksimimochodem. Nikoli prvoplánově či vynuceně.²⁷³ Mezi výrazné autorské osobnosti v oblasti současné obrázkové knihy patří např. Milan (1970) a Ester (1969) Starých, Jindra Čapek (1953), Josef Paleček (1932), Lucie Dvořáková (1959), Renáta Fučíková (1964), Barbora Šalamounová (1964), Eva Volfová (1979), Juraj Horváth (1974), Alžběta Skálová (1982), Alžběta Zemanová (1987), Petr Sís (1949), Petr Nikl (1960), Tereza Říčanová (1974), Martina Skala (1958), Dagmar Urbánková (1972), Petr Šmalec (1974) a mnozí další, jejichž produkce se dostává na český knižní trh zejména prostřednictvím nakladatelských domů Baobab, Běžiliška, Meander, NaPOLI, Brio,

---

²⁷² Dostupné z: <<http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperovanknihovna/kniha/autor-ske-knihy/lang/cz-cs/>> (6. 2. 2015).

²⁷³ Viz KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce*. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008, s. 7.

Popokatepetl, Bohem Press. Tradiční nakladatelství Albatros, Paseka či Mladá Fronta produkují především překladovou tvorbu.

Obr. 28: (zleva) Lucie Dvořáková – Petr Šmalec – Jindra Čapek – Martina Skala: *Strado&Varius* – Eva Volfová: *Kočička z kávové pěny* – Petr Sís: *Zed'* – Petr Nikl: *Pohádka o Rybitince* – Alžběta Skálová: *Marseille*²⁷⁴

²⁷⁴ **Jindra Čapek.** Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Jindra+%C4%8Capek&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMzGLMYGqiTL%D%3D&oq=Jindra+%C4%8Capek&aq=-1&su=e#id=05de7a8c1fe77583>> (14. 11. 2015).

Martina Skala: *Strado&Varius*

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Martina+Skala&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCNBuyuFwokSRjTnzMks-1&su=e#id=b29128c1165ab004>> (14. 11. 2015).

Petr Sís: *Zed'*

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Petr+S%C3%ADs&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMkn4iYGLfTw%3D%3D&oq=Petr+S%C3%ADs&aq=-1&su=e#id=1ddc6f286bae430f>> (15. 11. 2015).

Petr Nikl: *Pohádka o Rybitince*

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Petr+Nikl&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMkGpaYGmaz7%3D%3D&oq=Petr+Nikl&aq=-1&su=e#id=d54f2fbff00834e5>> (16. 11. 2015).

Eva Volfová: *Kočička z kávové pěny*

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Eva+Volfov%C3%A1&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMTnwMYGzNTw%3D%3D&oq=Eva+Volf>>

Obr. 29: Josef Paleček: *Vzpomínka na G. Klimta*²⁷⁵

---

ov %C3%A1&aq=-1&su=e#6f225cdc145d88bc> (17. 11. 2015).

Petr Šmalec

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=%C5%A0malec&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzbzSzaYG-fz7%3D%3D&oq=%C5%A0malec&aq=-1&su=e#id=2965581bd0015f0d>> (16. 11. 2015).

Alžběta Skálová: *Marseille*

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Al%C5%BEb%C4%9Bta+Sk%C3%A1lov%C3%A1&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzbnZaYGLbkq%3D%3D&oq=Al%C5%BEb%C4%9Bta+Sk%C3%A1lov%C3%A1&aq=-1&su=e#id=724298154ba28c52>> (17. 11. 2015).

Lucie Dvořáková

Dostupné z: <<http://artscool.cz/cs/lektori/lucie-dvorakova/>> (17. 11. 2015).

²⁷⁵ **Josef Paleček: *Vzpomínka na G. Klimta***

Dostupné z: <<http://www.obrazky.cz/?q=Josef+Pale%C4%8Dek&size=any&color=any&pornFilter=1&sgId=xelURBIJ6Zu3znuCnBuyuFwokSRjTnzMzipvYGwbzq%3D%3D&oq=Josef+Pale%C4%8Dek&aq=-1&su=e#id=cf220d807472a4c5>> (14. 11. 2015).

3 Současná nizozemská, vlámská a česká obrázková kniha a její tvůrci

V této kapitole postupně představíme vybrané autory nizozemské, vlámské a české provenience, které jsme si na základě níže uvedených kritérií vybrali jako důstojné a reprezentativní představitele námi zkoumaného knižního média. V naší práci jsme upřednostnili ty autory, kteří vytvářejí autorské obrázkové knihy. Výběr byl v neposlední řadě ovlivněn i naším subjektivním vnímáním obrázkových knih. Jednotlivé autory v daných podkapitolách řadíme abecedně.

Kritéria výběru byla následující:

- pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, nebo české národnosti
- zahraniční ohlas
- zaměřeno na tvorbu v letech 2000–2010 a dále
- originalita, osobité obrazové i textové zpracování
- literární ocenění
- četnost překladů & prodávanost
- subjektivní hledisko

K jednotlivým kritériím přiřazujeme u zvolených autorů symboly ✓✓, ✓ a ☒ podle toho, zda dané kritérium bylo splněno (symbol ✓✓), nebylo splněno (symbol ☒) či bylo splněno pouze částečně (symbol ✓). Podrobnější informace k jednotlivým údajům v úvodní tabulce jsou podány v podkapitolách, jejichž členění je u každého autora stejné.

3.1 Současná nizozemská obrázková kniha

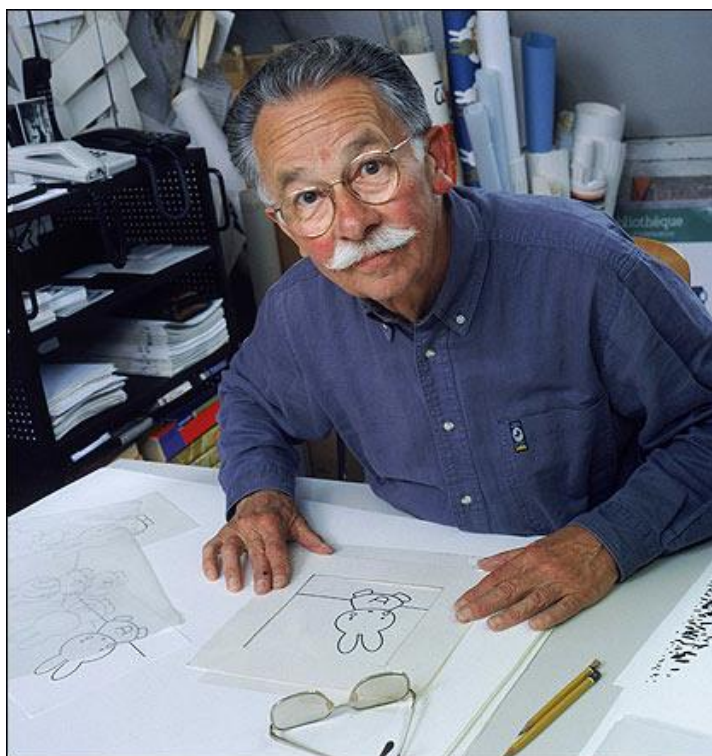
3.1.1 Dick Bruna

POŽADAVEK	HODNOCENÍ
pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, české národnosti	✓✓
zahraniční ohlas	✓✓
zaměřeno na tvorbu v letech 2000–2010 a dále	✓

originalita, osobité obrazové i textové zpracování	✓✓
literární ocenění	✓✓
četnost překladů & prodávánost	✓✓
subjektivní hledisko	✓✓

Hovoříme-li o nizozemských obrázkových knihách, pak musíme zmínit nizozemského spisovatele, ilustrátora, grafika a designéra **Dicka Brunu**, jehož králičí holčička Nijntje (česky Miffy) je v tzv. nízkých zemích u moře nesmírně oblíbená již od okamžiku svého vzniku v 60. letech 20. století.

Obr. 1: Dick Bruna²⁷⁶

Hendrik Magdalenus (Dick) Bruna se narodil 23. 8. 1927 v Utrechtu a původně se věnoval návrhům knižních obalů (vytvořil např. přebaly k Simenonovým příběhům o detektivu Maigretovi). V této oblasti dosáhl sice mnoha úspěchů, nicméně slavným se stal až tvorbou obrázkových knih pro děti. Jeho práci významnou měrou ovlivnilo dílo Henriho Matisse či Fernanda Légera; z nizozemských výtvarníků jej

²⁷⁶ Dostupné z: <https://www.google.nl/imgres?imgurl=http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/01130/arts-graphics-2008_1130444a.jpg&imgrefurl=http://www.telegraph.co.uk/culture/3557790/.html&h=440&w=420&tbnid=jvKXmzjvkfWxcM:&tbnh=160&tbnw=152&docid=mACwQbKLuq4hZM&itg=1&usg=__eaM_7vSn85NzOJSmwa-6_svz50c=>> (25. 12. 2015).

inspirovali především dva hlavní představitelé nizozemského modernismu a funkcionalismu, Piet Mondriaan a Gerrit Rietveld.

Brunova první obrázková kniha pro děti *De appel* (Jablko) vyšla v roce 1953 a králičí holčička **Miffy** se zrodila v roce 1955. Bruna není jen autorem textu, ale i ilustrací, které k Miffy neodmyslitelně patří. Autor určitou dobu experimentoval se samostatnými objekty, barvami a tvary, než vytvořil konečnou podobu hlavní hrdinky. V prvním příběhu o Miffy zkombinoval na tehdejší dobu dosti odvážně výraznou modrou a zelenou barvu, za což byl také kritizován, ačkoli děti jeho výtvarné pojetí přijaly s obrovským nadšením. Definitivní podoba Miffy – tak jak ji známe dnes – se datuje z roku 1963. Postoj, tvar obličeje, ruce, nohy, uši – vše se jakoby napřímilo a získalo sebevědomější výraz. Původní vystrašený a poněkud skleslý králíček zmizel. Autor rovněž upravil tvar očí, které stejně jako u ostatních hrdinů umístil poměrně daleko od sebe. Postavy se tak na čtenáře dívají přímo, což vzbuzuje důvěryhodnost. Svým upřímným výrazem si získávají čtenářovu pozornost a sympatie.

Bruna při práci využívá minimalistických černých linií, kterých je pokud možno co nejméně. Zdůrazňuje tím zjednodušené formy a kombinuje je s výraznými základními barvami. Při své práci záměrně nevyužívá perspektivu. Brunovy postavy a všechny objekty jeho příběhů jsou znázorněny dvojdímní, takže na první pohled mohou působit poněkud ploše a studeně. Tento dojem ale s první přečtenou stránkou mizí. Dvojdímní kompozice ilustrací evokuje dětskost a přímou.

Knihy²⁷⁷ o Miffy čítají obvykle 24 stran, přičemž autor důsledně dodržuje rozvržení textu a obrazu. Na každé pravé stránce knihy je umístěna ilustrace, na straně vlevo se pak nachází text, respektive čtyřverší (většinou se jedná o rým střídavý). Ilustrací a čtyřverší je většinou dvanáct. Autor v textu obvykle nebere ohled na interpunkci ani na velká písmena. Stejně jako jsou jeho ilustrace minimalistické, je i text velmi úsporný, ovšem společně vytvářejí dokonalou jednotu, již nic nepřebývá ani nechybí. Čtenář má rozhodně pocit, že v příběhu bylo řečeno všechno a nerozlišuje, zda tento pocit získal díky textu či ilustracím. Knihy mají čtvercový formát, maximálně o velikosti 155 mm

---

²⁷⁷ Cyklus příběhů o králičí holčičce Miffy tvoří dnes na 30 samostatných příběhů.

x 155 mm, čímž se autor snaží dát jasně najevo, že jsou primárně určeny pro nejmenší čtenáře (do 6 let).

Obr. 2: Miffy²⁷⁸

Brunovy příběhy začaly v poválečném Nizozemsku přes počáteční obtíže postupně konkurovat takovým velikánům, jako jsou např. Milneův *Medvídek Pú*, slon *Babar* Jeana de Brunhoffa, *Ošklivé káčátko*, příběhy kluka *Jipa* a holčičky *Janneke* Annie M. G. Schmidtové či *Žabák* Kennetha Grahama. Kromě cyklu o Miffy vyšly i samostatné tituly a také edukační knihy, pomocí nichž se čtenáři učí číst a počítat. Ačkoli je Miffy určena především nejmenším čtenářům, získala si nesmírnou popularitu a stala se módní ikonou i výhodným prodejním artiklem-značkou, kterou mají v oblibě i starší čtenáři v mnoha zemích světa. Brunova práce má mnoho obdivovatelů, ale i nežádoucích napodobovatelů, o čemž svědčí mimo jiné postava Cathy z *Hello Kitty*, s jejímž autorem se Dick Bruna ještě donedávna soudil o porušení autorských práv.

Bruna ve svých knihách vypráví o běžných věcech každodenního lidského života, jehož protagonisty jsou však místo lidí zvířata (kromě Miffy jsou to např. prasátko *Betje Big*, medvědi *Boris* a *Barbara*, psík *Snuffie* či medvídek koala *Ko*). Miffy je křehká a plachá, ale stejně jako vše kolem nás se i ona postupně proměňuje. Její postava v sobě spojuje strach, radost, údiv a překvapení, zvědavost i špetku smutku. Zůstává však stále modelovým dítětem-jedináčkem. Až v roce 2003 jí v příběhu *Kleine pluis* (Malý chlupáček) nadělil Dick Bruna sourozence. Další výrazná změna se týkala jejího zevnějšku. Po dlouhá léta nosila Miffy pouze šaty. Avšak v roce 2004 se emancipovala, když si v díle *De tuin van Nijntje* (Miffy na zahradě) poprvé oblékla kalhoty. Další zajímavý okamžik prožila při setkání s králíkem jiné barvy, rozuměj rasy, v příběhu *Nijntjes droom* (1996, Miffy se zdá sen). Autor tak reagoval

---

²⁷⁸ In: BRUNA, Dick. *nijntje*. 23. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2007, s. 16.

na stále se zvyšující počet imigrantů na nizozemských školách. Na základě konfrontace Miffy s králíkem hnědé barvy Bruna poukazuje na to, že vnější odlišnosti nejsou pro vzájemné soužití podstatné. V roce 1999 na tento příběh navázal vyprávěním *Nijntje en Nina* (Miffy a Nina), v němž se Miffy osobně setká s kamarádkou ze vzdálené země. Také role babičky a dědečka Chlupáčkových se v jednotlivých příbězích mění, což souvisí se změnami v Brunově soukromém životě. Jeho děti se stávají rodiči a on sám přebírá funkci prarodiče. Důležitý okamžik je zachycen v knize *Lieve oma Pluis* (1996, Milá babička Chlupáčková), v níž se autor zaměřil na smrt v rodině a vyrovnání se s ní. Tento díl patří k vrcholům jeho literární tvorby vůbec. Ačkoli v něm nechal babičku Chlupáčkovou zemřít, nic nezabrání Miffy v tom, aby si v roce 2002 v příběhu *Nijntje danst* (Miffy tancuje) s babičkou znovu nezatancovala. Dick Bruna v příbězích o Miffy nikdy nepostupoval striktně logicky či chronologicky. Miffy a její roztomilá dobrodružství jsou natolik oblíbená, že byla též několikrát zhudebněna (2001, *Nijntje de musical*, Miffy a muzikál; 2004, *Nijntje is er weer*, Miffy znovu na scéně; 2007, *Nijntje op vakantie*, Miffy na prázdninách – text Ivo de Wijs, hudba Joop Stokkermans).

Česky dosud vyšly pouze tři tituly²⁷⁹, které jsou jen skromným dokladem Brunovy edukační tvorby. Děti se učí v knize listovat. Během prohlížení pojmenovávají barvy, zvířata, počítají zobrazené objekty a seznamují se s novými tvary. Miffy je přitom jejich laskavou průvodkyní, která jim pomáhá objevovat nové světy a vytvářet si nové asociace. Brunovy edukační knihy mají sice rovněž svůj půvab i jistou poetičnost, nicméně nabízejí na rozdíl od cyklu příběhů o Miffy poněkud zploštělý pohled na svou protagonistku.

Dick Bruna oslovuje stále malé i velké čtenáře, a to absolutní jednoduchostí a čistotou forem svých ilustrací v kombinaci s výraznými černými konturami a výběrem sytých primárních barev. Veškeré linie, které jsou pro příběh i čtenáře nadbytečné, autor vynechává a tím se dostává k podstatě příběhu a předává čtenáři jen to skutečně esenciální.

---

²⁷⁹ 1) BRUNA, Dick., *Kuku Miffy, kdo je to?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011. 2) BRUNA, Dick. *Kuku, Miffy! Kdo je tam?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011. 3) BRUNA, Dick. *Počítej s Miffy. Kolik je to?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011.

V roce 2014 oznámil Dick Bruna definitivní konec své kariéry,²⁸⁰ nicméně vydavatelství Mercis, které je výhradním vydavatelem příběhů o králičí holčičce Miffy, bude ve své práci pokračovat. Bruna byl během své aktivní dráhy velmi plodným autorem, a proto se vydavatelství zaměří na dosud nepublikované kresby.²⁸¹

3.1.1.1 Několik poznámek k tvorbě

Brunovy knihy mají vždy na vnitřní straně obalu uvedeno, komu kniha patří, respektive majitel je nenásilně vyzván, aby si svou knihu podepsal: *tato kniha patří _____*²⁸².

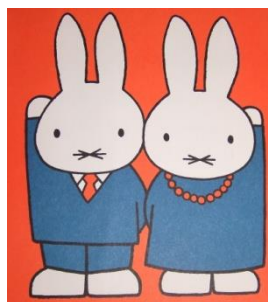
Kromě Miffy se v jednotlivých dílech objevují i další protagonisté, většinou členové rodiny, popř. kamarádi. Na první pohled je ve vyobrazeních těchto protagonistů jasná spojitost s Miffy, nicméně autor přece jen drobnými, pro dětského recipienta však významnými detaily odlišuje Miffy od ostatních. Miffy tak například nemá – na rozdíl od svých rodičů – fousky. Rodiče jsou téměř identické postavy, jen s náležitými maskulinními (např. kravata, oblek) a femininními (např. korále, dámské šaty) znaky. Výběr barev akcentuje zde prezentovanou ideální rodinu, čili dva rodiče opačného pohlaví, kteří drží spolu a společně s láskou vychovávají své dítě. Miffyiny rodiče působí spíše jako celek (ve smyslu jedno tělo, jedna duše) a jen červené detaily (kravata a korále) a nepatrný rozdíl ve velikosti postavy (otec je o trochu vyšší než matka) prozrazují pohlaví. Jejich role jsou ale tradičně rozděleny, a tak se v Brunově pojetí Miffyiny rodiče věnují vždy činnostem, které jejich pohlaví příslušejí, tj. otec opravuje, seká zahradu, matka vaří, zašívá apod.

---

²⁸⁰ Srov např. <<http://www.parool.nl/binnenland/nijntje-tekenaar-dick-bruna-stopt-definitief~a3705918/>> (25. 12. 2015).

²⁸¹ Viz <<http://www.ad.nl/ad/nl/1002/Show/article/detail/3706611/2014/07/31/Dick-Bruna-al-jaren-gestopt-toch-nieuwe-boekjes-nijntje.dhtml>> (25. 12. 2015).

²⁸² Tento způsob převzal Bruna z protestantských biblí pro děti. Originál citace: „*dit boek is van _____*.“ In: BRUNA, Dick. *nijntje*. 23. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2007, s. 1–2.

Obr. 3 Miffyini rodiče²⁸³

Bruna ve svých autorských příbězích důsledně dodržuje psaní malých písmen i tam, kde se v nizozemštině obvykle velké písmeno píše. Rovněž zcela záměrně nerespektuje interpunkci, až na občasné užití čárek.

<i>zij is mijn liefste tante</i>	<i>tuhle tetu já mám nejradši</i>
<i>wij hebben veel plezier</i>	<i>spolu můžem' se smát</i>
<i>en zij bakt lekker koekjes</i>	<i>sušenky peče totiž nejlepší</i>
<i>kijk maar, dat zie je hier</i>	<i>chceš taky ochutnat</i>

Obr. 4: Příklad Brunova textu²⁸⁴

Na přebalu knihy je vždy znázorněna Miffy²⁸⁵ s atributem, který je pro daný příběh typický (např. Miffy s hráběmi v díle *de tuin van nijntje* (Miffy na zahradě), Miffy na houpačce v knize *nijntje in de speeltuín* (Miffy na hřišti), Miffy v letadle v příběhu *nijntje vliegt* (Miffy lítá) apod.).

V příbězích o králičí slečně Bruna důsledně používá verš, což působí v jeho podání a ve spojení s ilustracemi nanejvýš přirozeně. Ačkoli se jedná o veršovaný text, je tento analogií komunikace mezi dětmi a dospělými tak, jak se taková komunikace realizuje v současné

---

²⁸³ BRUNA, Dick. *het feest van nijntje*. 4. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998, s. 6.

²⁸⁴ BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 13.

²⁸⁵ Pakliže není v titulu knihy uvedena Miffy, pak se na přebalu objevuje ten, jemuž je daný díl věnován. Například *opa en oma pluis* (dědeček a babička chlupáčkovi) či *lieve oma pluis* (milá babička chlupáčková) atd.

nizozemštině. Brunovy texty jsou ideálním příkladem komprimovaného vyjadřování. Text i obraz odpovídá věku dítěte a jeho schopnosti identifikovat se se zobrazovaným prostředím.

Čtenář je vtažen do příběhu díky ilustracím, které Miffy²⁸⁶ i ostatní zachycují vždy ve frontální kompozici s očima posazenými daleko od sebe, hypnotizujícíma čtenáře. Rovněž díky vhodně použitým pobídkám v textu (např. *kijk maar* = podívej, hele; *hoor* = poslyš, atd.) a otázkám obsahujícím podmět 'je', který v češtině odpovídá českému 'ty' nebo 'vy všichni' (např. „*a wíte, co to bylo*“²⁸⁷ =), se recipient snadno do příběhu vžije.

Brunovy ilustrace jsou na první pohled koncipovány staticky, ale autor dokáže přimalováním několika málo linií naprosto jednoznačně přesvědčit čtenáře o tom, že má tento v dané chvíli co dočinění s pohybem (např. přimalování tří krátkých linií v ilustraci, kdy jede celá rodina na hřiště²⁸⁸ nebo když Miffy skáče na trampolíně²⁸⁹).

Obr. 5: Miffy jede na hřiště

Obr. 6: Miffy skáče na trampolíně

Bruna svými ilustracemi dokáže také vyjádřit čas; to je patrné například právě v díle *nijntje in de speeltuín* (Miffy na hřišti), zaměříme-li se na vyjádření času, k čemuž autor využil zobrazení cesty autem na hřiště a zpět, přičemž cesta zpět je vnímána jako cesta večer, eventuálně pozdě odpoledne, po uplynutí náročného dne (Miffy si

²⁸⁶ Ačkoli autor píše Nijntje důsledně s malým n, přidržujeme se v tomto bodu pravidel českého pravopisu a jméno této protagonistky uvádíme v textu s velkým počátečním písmenem.

²⁸⁷ Originál citace: „*weet je wat het was*“. In: BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 7. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 1.

²⁸⁸ BRUNA, Dick. *nijntje in de speeltuín*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 4.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 20.

dosytnosti vyhrála na hřišti), což je navíc umocněno tím, že při zpáteční cestě už králičí slečna spí, což jen podtrhuje následující explicitní vyjádření: „a tat'ka řídí rychle zpět // a miffy vzadu si hová // nádherný den, chce se jí pět // a pak...už spí jako když do vody ji hodí.“²⁹⁰

Obr. 7: Cesta na hřiště²⁹¹

Obr. 8: Cesta z hřiště²⁹²

Popisovaná ilustrace dokládá navíc autorovu mimořádnou pečlivost, event. důslednost, neboť všichni sedí v obou případech (tedy na cestě na hřiště i při zpáteční cestě) v autě na správné straně.²⁹³

V Brunově tvorbě, podobně jako i u dalších autorů, jejichž tvorba se nevyhýbá nejmladším čtenářům, nalezneme také tituly, v nichž se text vůbec nevyskytuje, nebo se v něm vyskytuje skrytě a jako takový je volně – dle vlastní fantazie podpořené Brunovými ilustracemi – realizován adresátem nebo jeho průvodcem. Příkladem může být třeba dílo *Boek zonder woorden*, příběh holčičky, která se o své hračky rozdělí se svými pěti kamarády (každý od ní dostane jednu hračku a i ona sama si ponechá pouze jedinou). I když v tomto příběhu Miffy nevystupuje, přesto se i zde s králíčkem coby hrdinčinou nejoblíbenější hračkou setkáváme. Kniha cílí na čtenářovu schopnost sdílet se a podělit nebo rozdělit se s ostatními o něco nám milého a blízkého.

---

²⁹⁰ Originál citace: „en vader zat weer aan het stuur // en nijntje achterin // het was een fijne dag, zei zij // en toen...sliep nijntje in.“ In: BRUNA, Dick. *nijntje in de speeltuin*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 23.

²⁹¹ In: BRUNA, Dick. *nijntje in de speeltuin*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 4.

²⁹² Tamtéž, s. 24.

²⁹³ Srov. BRUNA, Dick. *nijntje in de speeltuin*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 4 a s. 24.

Jak již bylo vícekrát řečeno, v obrázkových knihách je přítomen jak text, tak obraz. Text je doplněn o obraz (ilustrace), nebo spíše obraz text doprovází a poskytuje i takové informace, které v textu obsaženy nejsou. Jak v edukačních obrázkových knihách, tak v autorských obrázkových knihách o Miffy či v literárních adaptacích vybízejí obrazy (ilustrace) k tomu, aby o nich dětský recipient či jeho průvodce hovořili (jak co/kdo vypadá, kdo co dělá, proč, jak apod.). I přes zdánlivou strohost a minimalismus Brunova výtvarného projevu obsahují jeho obrazy (ilustrace) významné detaily, které mnohdy fungují jako výzva k rozhovoru mezi recipientem a průvodcem, např.:

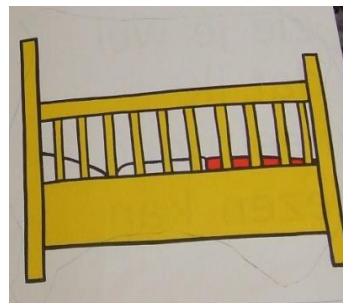
Obr. 9: Popelka chystající se na ples²⁹⁴

Obr. 10: Miffy s košíkem zeleniny²⁹⁵

Obr. 11: kočka (edukační kniha)²⁹⁶

Obr. 12: postel (edukační kniha)²⁹⁷

Bruna se striktně drží svých jednou vytvořených tvarů a představ, takže není neobvyklé, že se se stejnou kočkou z knihy *ik kan nog meer lezen* (Už umím přečíst víc, viz obr. 11) setkáme také např. v jiné

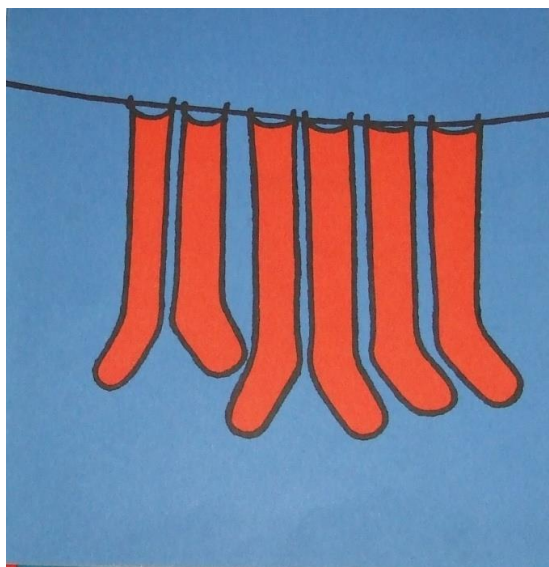
²⁹⁴ BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998, s. 12.

²⁹⁵ BRUNA, Dick. *de tuin van nijntje*. 7. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2008, s. 18.

²⁹⁶ BRUNA, Dick. *ik kan nog meer lezen*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis, 1969, s. 14.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 22.

edukační knize *knippen met een schaar* (Vystřihuj nůžkami)²⁹⁸. Také podkolenky z další edukační knihy *Telboek* (Počítáme) se jen v zrcadlovém zobrazení a jiné barevné variaci objevují v pozdější *waar is nijntje* (Kde je Miffy).

Obr. 13: podkolenky²⁹⁹

Obr. 14: podkolenky³⁰⁰

Bruna je v zachování obrazů skutečně důsledný. Čtenářům to ale vyhovuje, ví, co mohou očekávat. Konsekvence je nepochybně i v tom, že již od roku 1963 se Miffy vizuálně téměř nemění, jen se objevuje v jiném oblečení a v jiných situacích.

Bruna se ve své tvorbě věnuje také adaptacím klasických literárních děl. Takto zpracoval např. Popelku, Palečka, Červenou Karkulku či Sněhurku.³⁰¹ V literárních adaptacích vždy na titulní straně uvádí „*upravit*“³⁰². Texty adaptací se od jeho autorské tvorby liší na prv-

²⁹⁸ BRUNA, Dick. *knippen met een schaar*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2000, s. 2.

²⁹⁹ BRUNA, Dick. *telboek*. 2. vyd. Turnhout: Brepols, 1975, s. 12.

³⁰⁰ BRUNA, Dick. *waar is nijntje*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1999, s. 9–10.

³⁰¹ Srov. BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998. BRUNA, D. *Klein Duimpje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998. BRUNA, D. *Roodkapje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998. BRUNA, D. *Sneeuwwitje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998.

³⁰² Originál citace: „*bewerkt door*“. Srov. např. BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998, titulní strana.

ní pohled – jsou výrazně delší, než je pro Brunu obvyklé, nejsou veršované, autor v nich dodržuje interpunkci, stejně jako psaní velkých i malých písmen. Nicméně přímou řeč v textu explicitně nevyznačuje: „*Mně bude, princi, volaly obě Popelčiny sestry zároveň.*“³⁰³ Z hlediska vizuálního se však i v těchto případech jedná o „typického“ Brunu (srov. např. obr. 9). V Brunově podání Popelce přičaruje plesové šaty holub. Šaty jsou sytě žluté barvy (opět odkaz na jednu z Brunových oblíbených primárních barev) a Popelka svým vzezřením připomíná spíše běžnou nizozemskou dívku než pohádkovou postavu (opět brunovský realismus). V textu Bruna využívá současný jazyk a i v jazykovém projevu je patrná věcnost a nizozemská přímota: „[...] *a byli strašně šťastní.*“³⁰⁴ Někdy se v textu objevují třeba přejímky z ostatních jazyků, nejčastěji se jedná o anglicismy, jako je tomu kupříkladu v díle *nijntje op de fiets* (Miffy na kole): „*pak musím domů vyrazit // už je dost pozdě, zdá se // z kopce čeká mě pěkný sprint // fajn je to a tak krásné.*“³⁰⁵

Tematika jízdního kola se v nizozemském prostředí samozřejmě nabízí a rozhodně zde nemůže chybět. Autor však jízdu na kole pojal jako sen, který se Miffy vyplní, až bude velká: „*až já budu velká // [...] // na kole budu se prohánět.*“³⁰⁶ Během snění o samostatné jízdě na kole projíždíme s Miffy typickou „holandskou“ krajinou, míváme tulipánová pole (s. 4), vodní plochy (s. 6), lesy (s. 8), nemine nás déšť (s. 22), ani kopec (s. 10), kam se chce Miffy stoprocentně dostat, neboť po jeho zdolání a tedy po dosažení vrcholu ji čeká dvojitá odměna – nejen radost a euforie z dosaženého sportovního výkonu („*no páni, to je vám dřina // já velká jsem však už víc než dost // a silná – žádná*

---

³⁰³ Originál citace: „*Mij zal het wel passen, prins, riepen de zusjes van Assepoester allebei tegelijk.*“ In: BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998, s. 21. Námi zvolená citace je sice uvedena v uvozovkách, abychom naznačili, že se jedná o citaci; v textu samém je však uváděna bez uvozovek.

³⁰⁴ Originál citace: „[...] *en waren verschrikkelijk gelukkig.*“ In: BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998, s. 25.

³⁰⁵ Originál citace: „*dan moet ik weer naar huis toe // het wordt al aardig laat // ik race dan van de heuvel af // wat wel heel heerlijk gaat.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 15.

³⁰⁶ Originál citace: „*later als ik groot ben // [...] // ga ik een fietstocht maken.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 1.

*kopretina*³⁰⁷), ale rovněž z návštěvy u tety Chlupáčkové (Trijntje Pluis), která na kopci bydlí a kterou má Miffy očividně velmi ráda: „*tuhle tetu já mám nejradši // spolu můžem' se smát // sušenky peče totiž nejlepší // chceš taky ochutnat.*“³⁰⁸

Stejně jako v ostatních Brunových dílech je i v tomto skryto určité ponaučení, jež se v daném případě týká divoké jízdy z vršku. Miffy si je moc dobře vědoma, že pojedede-li při zpáteční cestě z kopce příliš rychle, pravděpodobně to nedopadne dobře: „*přesto však pozor si musím dát // zádrhel snadno nastane // potom by čekal mě z kola pád // což není zrovna příjemné.*“³⁰⁹ Při závěrečné sebereflexi si Miffy po návratu z cyklistického snu nejen očistí a uklidí kolo (s. 24), ale zároveň si uvědomuje, že zatím musí na podobná dobrodružství zapomenout, neboť jak říká: „*[...] jsem ještě moc malá*“³¹⁰. Tím nás autor opět utvrzuje v tom, že máme co dočinění s takřka ideálním dítětem, což lze částečně vnímat jako určité pokračování nizozemské výchovné linie, započaté H. van Alphenem. Při podrobnějším zkoumání Brunových textů je však zřejmé, že Miffy má stejně jako každé jiné dítě i své slabší stránky a autor na ně hravě poukazuje právě ve snu o jízdě na kole.

Miffy nás i přes mnohdy příliš kladné vyznění svého charakteru strhne svou fantazií, která příjemně narušuje čtenářův zidealizovaný pohled na tuto protagonistku. Právě v rovině fantazie je Miffy nejpřirozenější a nejvíce se svým jednáním a konáním přibližuje svým dětským obdivovatelům. Bruna tak stejně jako Annie M. G. Schmidtová, významná nizozemská autorka literatury pro děti a mládež a zastánkyně názoru, že děti zlobit musí a že zlobení je dokonce zdravé, tvrdí, že

---

³⁰⁷ Originál citace: „*o, o, wat gaat dat zwaar // maar 'k ben dan ook al erg groot // en sterk – gelukkig maar.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 9.

³⁰⁸ Originál citace: „*zij is mijn liefste tante // wij hebben veel plezier // en zij bakt lekker koekjes // kijk maar, dat zie je hier.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 13.

³⁰⁹ Originál citace: „*maar toch moet ik voorzichtig zijn // want anders gaat het mis // dan val ik van mijn fiets af // wat niet zo prettig is.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 17.

³¹⁰ Originál citace: „*ik ben nu nog te klein.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001, s. 25.

vše je třeba dělat s mírou a vysvětlení problému či případné pokárání je tak zcela namístě.

Kromě Miffy vystupují v cyklu o králičí holčičce i s další hrdinové. Nejčastěji jsou to Miffyiny rodiče (tatínek a maminka Chlupáčkovi), prarodiče (dědeček a babička Chlupáčkovi), teta Chlupáčková, strýc Letec, kamarádky Aag a Willemijn, ale i bezejmenná kamarádka z dílu *nijntje gaat logeren* (Miffy na návštěvě).

Ilustrace v Brunových knihách jsou svým pojetím univerzální, o čemž svědčí množství překladů i do poměrně exotických jazyků a popularita jeho tvorby zejména v Asii. Nicméně zobrazované vychází jednoznačně z domácího, tedy nizozemského prostředí, které je zobrazováno velmi realisticky s citem pro detail. Např. zobrazení židle v díle *het feest van nijntje*³¹¹ (Miffy má narozeniny) odkazuje na typické židle, s nimiž se v zemích Beneluxu dodnes běžně setkáváme v restauracích, domácnostech, kostelech apod. V Brunově podání je židle ozvláštněna u příležitosti Miffyinych narozenin drobnými kvítky, stejnými, jaké má Miffy během oslavy na šatech. Stejný smysl pro detail autor projevil i v textu, když píše: „*Podívej na to zdobení // židle je samý list a samé kvítky // kytičky jsou to, co mám je i na šatech // ach, jak mohli jste to znáti.*“³¹²

V tomto díle se Brunovi navíc podařilo velmi prostě a přesto výstižně vyjádřit dětskou radost z dárků k narozeninám a z narozeninové oslavy vůbec: z ozdobené židle (s. 8), z dárků a jejich rozbalování (s. 10–12), z příchodu kamarádek (s. 14), ze společné hry (s. 16), z příchodu prarodičů (s. 18), z plyšového medvídka (s. 20), ze společné slavnostní večeře (s. 22). I zde dochází po prožitém dnu k náležitě sebereflexi, vyjádřeno Miffyiny slovy: „*strašně moc děkuji // ten den byl ale krásný.*“³¹³ Bruna své čtenáře učí, že za všechno je třeba poděkovat.

---

³¹¹ BRUNA, Dick. *het feest van nijntje*. 3. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 8.

³¹² Originál citace: „*o kijk, mijn stoeltje is versierd // met bloemen en met blad // dat zijn de bloempjes van mijn jurk // hoe wisten jullie dat.*“ In: BRUNA, Dick. *het feest van nijntje*. 3. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 7.

³¹³ Originál citace: „*heel hartelijk bedankt // het was een fijne dag.*“ In: BRUNA, Dick. *het feest van nijntje*. 3. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 23.

Radostné okamžiky zažívá Miffy s rodinou, případně s blízkými přáteli poměrně často. Nejinak je tomu v díle *nijntje vliegt* (Miffy létá), v němž je vystavena dosud nepoznanému. Strýček Letec ji přiletí navštívit a nabízí jí, že se s ním může proletět. Miffy souhlasí, ale v zápětí prohlásí, že se musí doma dovolit: „*to bych opravdu tuze ráda // myslím však, že bude nejlepší // když mi to naši nejdřív' dovolí.*“³¹⁴ Ze strany rodičů je udělení povolení podmíněno jedním požadavkem: „*poslyš, miffy, přeji si // aby sis vzala čepici.*“³¹⁵ V letadle si Miffy připadá jako ve snu (s. 13, s. 23). Podobný motiv se objevuje i v knize *nijntje op de fiets* (Miffy na kole); v tomto případě se však jedná o skutečnost přirovnávanou ke snu. Během letu totiž Miffy není sama, ale doprovází ji dospělý, a proto se nemůže nic stát a jí tak nehrozí žádné nebezpečí, na rozdíl od jízdy na kole. Jako modelové dítě Miffy neprotestuje, když je nutné zábavu ukončit a vrátit se zpátky na zem; pouze si povzdychne, že je škoda, že ten čas tak letí („*to je škoda, strýčku, Miffy vykřikne // ten čas tak letí, jémine*“³¹⁶). Je však zřejmé, že je šťastná z právě prožitého zážitku: „*mně, letci, štěstí přeje // a stejně i mému strýčkovi.*“³¹⁷

3.1.2 Charlotte Dematonsová

POŽADAVEK	HODNOCENÍ
pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, české národnosti	✓✓
zahraniční ohlas	✓
zaměřeno na tvorbu v letech 2000–2010 a dále	✓✓
originalita, osobitě obrazové i textové zpracování	✓✓
literární ocenění	✓
četnost překladů & prodávánost	✓
subjektivní hledisko	✓✓

³¹⁴ Originál citace: „*dat wil ik reuze graag // ik denk wel dat het beter is // als ik het even vraag.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 9. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 9.

³¹⁵ Originál citace: „*maar luister, nijn, dan wil ik wel // dat jij je muts op doet.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 9. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 11.

³¹⁶ Originál citace: „*wat jammer, oom, riep nijntje uit // wat gaat de tijd toch vlug.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 9. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 21.

³¹⁷ Originál citace: „*wat ben ik toch een bofferd, he // een vliegenier als oom.*“ In: BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 9. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1996, s. 23.

Charlotte Maria Delphine Dematonsová pochází z nizozemsko-francouzské rodiny. Narodila se v roce 1957 v Evreux (Francie). Po střední škole, kterou absolvovala ve Francii, vystudovala v roce 1982 Akademii Gerrita Rietvelda v Amsterdamu. Během studia se pod odborným vedením svých učitelů (např. Piet Klaasse, Lidia Postma či Thé Tjong-Khing) specializovala na knižní ilustraci a začala spolupracovat s časopisy (např. časopis pro dívky *Tina*) a vydavatelskými domy (např. s Meulenhoff Educatief). Po ukončení studia navázala spolupráci s vydavatelstvím *Lemniscaat* a její tvorba se od té doby zaměřuje převážně na obrázkové knížky.

Obr. 15: Charlotte Dematonsová³¹⁸

Autorka debutovala obrazovou knihou *Dido* (1985), v níž se představila nejen jako ilustrátorka, ale i jako autorka textu. V roce 2010 se zúčastnila výstavy ilustrací *An elephant came by*, kterou uspořádal Nizozemský literární fond (*Het Nederlands Letterfonds*) jako přehlídku nejvýraznějších nizozemských ilustrátorů současnosti, kteří se ve své tvorbě věnují mimo jiné obrázkovým knihám určeným dětským recipientům. Doposud ilustrovala více než 150 knih.

Tvorba Charlotte Dematonsové je silně propojena s pohádkovou atmosférou a překvapuje smyslem pro detail a humor. Mezi její významné literární počiny patří dvě v Nizozemsku velmi populární beztextové obrázkové knihy k prohlížení a objevování *Žlutý balónek* (*De gele ballon*, 2003) a *Mikuláš* (*Sinterklaas*, 2007). Za svou tvorbu získala řadu prestižních ocenění. Mezi nejvýznamnější patří Stříbrný

---

³¹⁸ Dostupné z: <http://www.leesplein.nl/LL_plein.php?hm=2&sm=1&id=719> (21. 08. 2014).

štětec³¹⁹ v roce 2006 za knihu pohádek *Grimm: volledige uitgave van de 200 sprookjes* (2005, Úplné vydání 200 pohádek bratří Grimmů) a Zlatý štětec v roce 2008 za obrázkovou knihu *Mikuláš (Sinterklaas, 2007)*. Je vdaná a v současnosti žije s rodinou v Haarlemu.

Obr. 16: Ukázka z knihy *Sinterklaas* (2007, Mikuláš)³²⁰

Dematonsová upřednostňuje akvarel, tužku a tuš. Její vizualizace jsou obvykle silně realistické a v současnosti patří mimo jiné mezi žádané ilustrátory rovněž v oblasti naučné literatury a různých výukových metod pro děti. Ráda ilustruje pohádky – kromě Pohádek bratří Grimmů (2005) stojí za zmínku její ztvárnění Pohádek H. Ch. Andersena (1992), Pohádek tisíce a jedné noci (1993, *Verhalen uit duizend-en-één-nacht*) či obrazová kniha *Popelko, kde jsi?* (1996, *Waar*

---

³¹⁹ **Zlatý štětec** se od roku 1973 uděluje jedenkrát ročně za nejlepší ilustrovanou dětskou knihu nizozemského ilustrátora. Od roku 1981 se uděluje rovněž **Stříbrný štětec**, který může být udělen jednou za rok ilustrátorům nizozemských nebo do nizozemštiny přeložených knih pro děti.

³²⁰ Dostupné z: <https://www.google.nl/search?q=Charlotte+Dematons+Sinterklaas&tbm=isch&imgil=FtvbaQlqFcjQEM%253A%253BAKi_GZ9vPzle7M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.bol.com%25252Fnl%25252Fp%25252Fsinterklaas%25252F1001004005513890%25252F&source=iu&usg=__yVN2f2r6P47tKIVqJMPTng9W0pU%D&sa=X&ei=mPD2U-jJH8a40QWwroFA&ved=0CDEQ9QEwAA&biw=1024&bih=475#facrc=_&imgdii=_&imgrc=kPEHYvUTdDQXtM%253A%253B9zQwl7QLHHVuaM%253Bhttp%253A%252F%252Fshelleysdavies.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2013%252F11%252Fsinterklaas.jpg%253Bhttp%253A%252F%252Fpicturebookillustration.blogspot.com%252F2013%252F11%252Fcharlotte-dematons.html%253B950%253B639> (22. 8. 2014).

is *Assepoester?*), v níž se kromě Popelky objevuje celá řada dalších známých pohádkových postav.

3.1.2.1 Několik poznámek k tvorbě

Dematonsová – ostatně jako mnozí kolegové-illustrátoři – je především ilustrátorkou a až na druhém místě spisovatelkou. V obrazové knize Nizozemsko (*Nederland*, 2012) je to nanejvýš patrné, neboť vizuální stránka jednoznačně dominuje a text – je-li jaký – je zcela včleněn do obrazu. Z hlediska teorie knižní ilustrace lze tedy tento bilderbuch co do dekorativní funkčnosti ilustrace v knize zařadit mezi výtvarné knihy s uměleckými ilustracemi³²¹; z hlediska vztahu ilustrace a textu se jedná o beztextový variant knihy, v níž ilustrace narativního charakteru představuje hlavní informační jednotku.³²²

Tematicky se autorka od původního záměru vydavatele odchýlila a prvotní Amsterdam rozšířila na celé Nizozemsko, což jí poskytlo daleko větší volnost při zpracování. Od začátku bylo zřejmé, že půjde o obrázkovou knihu. Autorka se nejprve omezila na 12 obrazů, což se záhy ukázalo jako nedostačující. Téma zpracovávala a utvářela tři roky, neboť si žádalo velmi podrobnou znalost věci a v praxi s tím bylo spojeno mnoho cestování. Ve snaze co nejlépe vystihnout Nizozemsko si Dematonsová kromě vlastních návrhů a nápadů provedla i soukromý výzkum a dotazovala se Nizozemců, co by podle nich mělo být do knihy zařazeno. Vzhledem k tomu, že adresátem publikace měly být primárně děti, rozhodla se nakonec přiřadit ke každé části knihy kromě jiného i obrazový odkaz, tematicky odpovídající známé písni pro děti. V každém obraze rovněž prezentuje důležitou událost z dějin nizozemské literatury i z historie státu. Tímto způsobem se jí podařilo vytvořit svého druhu literárně-historický kánon, který v jejím pojetí nakonec čítá na 50 obrazů. Pečlivý čtenář-divák objeví v každém obraze i další pravidelně se opakující položky: literární postavy z nizozemské literatury pro děti a mládež, typické architektonické skvosty či zvláštnosti Nizozemska, obrazové ztvárnění tradic a zvyků, vizualizace speci-

---

³²¹ Srov. TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižné ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, 2000, s. 51.

³²² Více tamtéž, s. 254–256.

fických slovních spojení, významné osobnosti, díla slavných holandských mistrů a odkazy na lokální speciality.

Mezi jednotlivými obrazy je patrná koheze, která se projevuje několika způsoby; autorka se od centrálního tématu Nizozemsko dostává k několika jeho významným parciálním částím, které vzájemně propojuje asociačními řetězci. Jednotlivé obrazy tvoří v konečném důsledku obrázkový kruh, kterým nám připomínají obrázkové seriály. S Nizozemskem se tedy primárně seznamuje z vody (tj. coby čtenáři-pozorovatelé objíždíme nizozemské pobřeží, vplouváme do největšího evropského přístavu a odtud putujeme dál po celé zemi, abychom cestování zakončili opět na vodě u tzv. Závěrové hráze, nizozemsky tzn. Afsluitdijk. Text se v tomto stylu vyprávění jeví jako redundantní a „[...] zaniká jako autonómna entita knihy, resp. v skutočnosti sa „prevteľuje“ do obrázkov“.³²³

Při prvním pohledu na jednotlivé obrazy nás nepochybně upoutá a překvapí obrovská aktivita a energie, která z nich vyzařuje, jakož i značné množství zobrazovaných osob. Jde však o 'přelidněnost' a v jistém smyslu i o chaos pouze zdánlivý³²⁴, v kterém je již na druhý pohled patrný určitý řád. Každá jedna postava má svou funkci, své místo, příběh by bez ní nebyl úplný a její absencí by se narušilo jeho vizuální vyprávění.

Dematonsová ve svém výtvarném projevu navazuje na tradici holandských mistrů (např. Pieter Bruegel de Oude, Hendrick Avercamp aj.) a na mnoha místech zcela záměrně do svých obrazů vkládá fragmenty a odkazy na obrazy svých slavných předchůdců (např. Jozef Israëls, Anton Mauve, Hans Holbein de Jonge, Piet Mondriaan, Vincent van Gogh a další), jejichž dílo je tak vnímavějším čtenářům nenásilnou formou předkládáno.

Koncepce knihy je založena na symetrii, která se rovněž zcela zjevně promítá do nizozemského způsobu vnímání světa (vzpomeňme

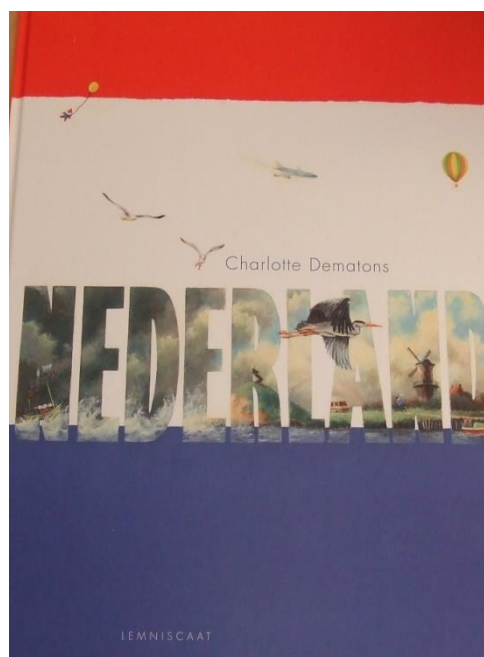
---

³²³ In: TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižné ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, 2000, s. 256.

³²⁴ Zde je třeba vzít v potaz i skutečnost, že Nizozemsko je objektivně jednou z nejhustěji osídlených zemí Evropy. V roce 2012 činila hustota obyvatelstva v této zemi 494 obyvatel/1 km². Nizozemsko. In: *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nizozemsko/index.html> (14. 10. 2013).

například na poldry, oddělené odvodňovacími kanály, městskou zástavbu, značení jízdních pruhů pro auta a cyklisty, pravidelné pestré lány tulipánů, či větrné mlýny, které nejsou jen nahodilými shluky pohybujících se staveb apod.).

V knize se od prvního okamžiku setkáváme se sedmi elementy, které jsou pro Nizozemsko typické, v očích Nizozemců se nikdy neomrzí a ve čtenáři navodí postupně pocit určité jistoty.

Obr. 17: Titulní strana knihy, na níž je zobrazeno všech sedm uvedených elementů

Jedná se o žlutý balónek³²⁵, volavku³²⁶, trpaslíka³²⁷, mužskou postavu s dodávkou³²⁸, malého kapitána na lodi *Nepotápka*³²⁹, člun *Chameleón*³³⁰ a o Černého Petra³³¹.

---

³²⁵ **Žlutý balónek** se snadno a rychle nakreslí, je nepřehlédnutelný a svým způsobem je symbolem a značkou ilustrátorské práce Charlotte Dematonsové. Autorka mu v minulosti věnovala dokonce samostatné dílo (2003, *De gele ballon*).

³²⁶ **Volavka** je zástupcem typického nizozemského ptactva; volavka zůstává své zemi za všech okolností věrná a neodlétá na zimu do teplých krajín.

³²⁷ **Trpaslík** ve skutečnosti s Nizozemskem nijak nesouvisí, je však poměrně častou ozdobou nizozemských zahrad. Navíc se nabízí jako zajímavý kontrast k Nizozemcům, kteří jsou z hlediska průměrné výšky jeho skutečným opakem.

³²⁸ **Muž s dodávkou** představuje autorčina kamaráda Geerta-Jana, který jí byl při práci na této knize velkou inspirací a oporou.

Uvedené elementy spojuje skutečnost, že se ve všech sedmi případech jedná o 'cestovatele', kteří v rámci příběhu poskytují čtenáři jistotu, ukazují mu cestu, neboť se ve své podstatě mnohdy stávají skutečnými důležitými orientačními body a napomáhají čtenáři na jeho pouti Nizozemskem.

Jak již bylo řečeno, Dematonsová začíná pouť Nizozemskem stylově na moři, neboť voda je podle ní tím nejtypičtějším, s čím si sama Nizozemsko asociuje: „*Že Nizozemsko tvoří tulipány, dřeváky a mlýny, to všichni víme. Ale co je mnohem markantnější, je přítomnost vody. Nizozemci se vodou neustále zaobírají – plavou v ní, plaví se přes ni a jsou nadšení, když zamrzne; to pak mají nutkání a musí stůj co stůj na led.*“³²⁹ Nizozemsko vnímá coby ilustrátorka především v proměnách vody, potažmo dvou barev – modré a zelené, přičemž se snaží experimentovat se světlem. První setkání s Nizozemskem je v noci za bouře. O to krásnější je pak následující den, zalitý barvami.

Kromě hry světla a střídání dne a noci v knize narážíme na celou řadu dalších faktorů, které v konečném důsledku vytvářejí obrázkový oblouk. Autorka využívá například měsíce v roce a k nim přiřazuje určité oblasti a události, kterými nás provází. To samé platí o čtvero ročních obdobích. Zároveň se však přesně nefixuje na konkrétní dny

---

³²⁹ **Malý kapitán na lodi *Nepotápka*** – tímto vzdala hold nizozemskému spisovateli Paulu Biegelovi, který je autorem knihy *Malý kapitán* (1970, *De kleine kapitein*), v níž se zmiňuje loď objevuje. Biegel patří k autorčiným oblíbeným spisovatelům pro děti.

³³⁰ I **člun *Chameleón*** a jeho dvoučlenná posádka jsou převzaty z literatury a patří dnes již ke klasickým dílům nizozemské produkce pro děti a mládež (Hotze de Roos: *De schippers van de Kameleon*, 1949).

³³¹ **Černý Petr** je Mikulášovým pomocníkem a nizozemskou obdobou českého čerta. Je znázorňován v pážecím obleku, vždy od hlavy až k patě umazaný od sazí. Dematonsová této tematice v minulosti věnovala samostatnou beztextovou publikaci, kterou si v nizozemském prostředí získala obrovské renomé (2007, *Sinterklaas*).

³³² Originál citace: „*Dat Nederland bestaat uit tulpen, klompen en molentjes, dat weten we allemaal. Maar wat nog veel meer aanwezig is, is het water. Nederlanders zijn altijd bezig met water: ze zwemmen erin, ze zeilen erover, en ze worden gek als het water bevroert, dan krijgen ze opeens de kriebels en moeten per se dat ijs op.*“ In: DEMATONS, Charlotte & GOOSSENS, Jesse. *Duizend dingen over Nederland*, s. 3. Skutečnost, že Nizozemce voda velmi ovlivňuje, je dána i tím, že 26 % území Nizozemska leží pod úrovní mořské hladiny. Srov. Nizozemsko. In: *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nizozemsko/index.html> (cit. 14. 10. 2013).

v kalendáři a nepřirazuje k nim striktně významné události či významné osobnosti. Každá dvojstrana tvoří svým způsobem samostatný příběh, jenž však vychází z obrazu předešlého a na nějž následující obraz navazuje. Realismus ilustrací posiluje jejich aktuálnost. Hravost se v její tvorbě projevuje ztvárňováním mnoha miniaturních individuálních osudů, které mohou být snadno přehlédnuty, ale při odhalení přinášejí čtenáři zvláštní pocit uspokojení (např. muslimská žena v burquinách na s. 5, marihuana či žena lehkých mravů na s. 11). Způsob podání Dematonsové je hravý, neotřelý, pohotový. Při pohledu na jednotlivé obrazy čtenář spatří pokaždé něco nového, další drobnost, kterou při předchozím pročítání pominul. Obrazy vyvolávají řadu asociací, které se vždy váží ke stanovenému hlavnímu tématu. Toto však čtenář nevidí nikde explicitně uvedeno, jen to jaksi intuitivně chápe.

Nejvíce prostoru je však bezpochyby věnováno vodě. Moře nás nejprve donese do největšího evropského přístavu, pak do hlavního města, poté do Haagu, abychom se pak více zaměřili na přírodu a na nizozemské přírodní (De Veluwe) a zábavní parky (De Efteling). Autorka nezapomíná ani na proměny přírody s příchodem zimy. I zde hraje voda významnou roli, tentokrát je však zamrzlá a Dematonsová tak může představit nekonečnou škálu stylů bruslení. Využívá a odkazuje přitom rovněž na holandské mistry a své inspirátory, kteří tento sport s oblibou tematizovali (např. Pieter Bruegel de Oude a Hendrick Avercamp).

Obr. 18: Charlotte Dematonsová – Nizozemsko v zimě³³³

³³³ Autorka odkazuje na H. Avercampa stejně jako její český kolega A. Born zachycením důsledků pádů při bruslení (např. paní s holým pozadím vpravo apod.). In: DEMATONS, Charlotte. *Nederland*. 3. vyd. Rotterdam: Lemniscaat, 2013, s. 33–34.

Obr. 19:
Nizozemští
bruslaři
podle
Borna³³⁴

Tuto knihu lze z hlediska didaktického s úspěchem využít při hodinách nizozemského jazyka a literatury, dějepisu, ale i občanské nauky, zeměpisu či výtvarné výchovy. Svůj přínos bude mít i při výuce nizozemštiny jako cizího jazyka. Sama autorka si své práce cení zejména pro: „*All the details, the way there's so much to keep looking at, the little jokes.*“³³⁵ Ze stejného důvodu oceňují její práci i recipienti a rovněž kritika. Navíc však toto dílo jasně ukazuje, že i obrazy lze číst, zvláště nepostrádají-li nadhled, vtip, smysl pro detail, precizní zpracování a pečlivý výběr barev, vystihujících měnící se atmosféru. Dematonsová má obrovský smysl pro detail a rozhodně se nebojí ztvárňovat ani skutečnosti problematické (např. psí exkrementy, emancipace, reklama, obtíže multikulturní společnost aj.).

V práci Charlotte Dematonsové se odráží osobní zkušenost (tzv. subjektivní pravda), kterou příjemně vyvažuje nakládání s pravdou objektivní, tj. s obecně známými nenapadnutelnými fakty. Dematonsová si v průběhu celé cesty pohrává rovněž se spojováním opaků (běžné versus neobvyklé, nové versus staré, problematické versus pohodové apod.) a s vytvářením asociačních řetězců. Podobný postup volí i u lite-

³³⁴ A. Born odkazuje na dílo H. Avercampa zejména padajícími bruslaři, kteří ukazují to, co by za normálních okolností mělo zůstat skryto (např. dáma vpravo, močící bruslař vlevo, bruslař na zemi vzadu vlevo). In: BORN, Adolf. *Na cestách*. Praha: Slovart, 2006, s. 80.

³³⁵ In: LIESHOUT, Ted van. *An elephant came by. 24 Dutch illustrators*. 1. vyd. Amsterdam: NLPVF, 2010. s. 14.

rárních hrdinů, které konfrontuje s historickými osobnostmi i konkrétními skutečnými žijícími postavami typu sousedka odvedle, přičemž výjimečnost přirozeně mísí s každodenností.

V roce 2013 vznikla ke knize *Nederland* ze spolupráce Charlotte Dematonsové a Jesse Goossenové publikace Tisíc věcí o Nizozemsku (*Duizend dingen over Nederland*), v níž jsou za pomoci fragmentů obrazů z knihy *Nederland* a pravidelně se střídajícího černého a modrého textu čtenáři nabídnuty a vysvětleny zobrazované skutečnosti. Čtenář je tak nejen upozorněn na určité detaily a skutečnosti, které by mohl v beztextové variantě zcela přehlédnout, ale zároveň se dozvídá řadu užitečných informací z dějepisu, umění, nizozemského jazyka, geografie i občanské nauky. Modrý text psaný kurzívou je subjektivním názorem autorky, černá barva přináší objektivní informace vycházející z doložitelných faktů.

Nakladatelství Lemniscaat považuje publikaci *Nederland* (Nizozemsko) za *nejpozoruhodnější a nejbarvitější obrazovou knihu v nizozemských dějinách*³³⁶, jiní ji zase označují za *publikaci pro všechny věkové kategorie i kultury*³³⁷.

Charlotte Dematonsová, jíž se dostalo bilingvní výchovy a možnosti vnímat a pozorovat burgundský i germánský způsob života, má dostatečný nadhled a dokáže vtipně prezentovat klady i zápory současného Nizozemska. Jedná se o unikátní publikaci, která poslouží nejen jako atlas nebo fotoalbum, ale i jako zápisník s důležitými údaji či zábavná učebnice. Proto nás nepřekvapí, že za ni získala v roce 2013 právem cenu Stříbrný stětec. „*Nizozemsko je víc než jen knížka plná obrázků – je to národní památka v obrazech, knížka, která je definitivním kresleným přehledem všeho, čemu jsme v roce 2012 říkali Nizozemsko.*“³³⁸

---

³³⁶ Originál citace: „*Het meest bijzondere en kleurrijke prentenboek in de Nederlandse geschiedenis.*“ *Nederland* [online]. In: *Lemniscaat* [online]. [cit. 13. 10. 2013]. Dostupné z: ><http://www.lemniscaat.nl/Jeugd/Prentenboeken/titels/9789047704980/Nederland>>.

³³⁷ Originál citace: „*Een boek voor alle leeftijden en culturen.*“ *Nederland* In: *hallo-Nederland* [online]. © 2012 [cit. 13. 10. 2013]. Dostupné z: <<http://www.hallo-nederland.nl/>>.

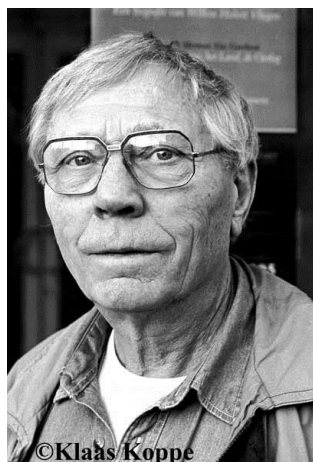
³³⁸ Originál citace: ***Nederland is meer dan een boek vol tekeningen: het is een nationaal monument in beelden, een boek dat het definitieve getekende overzicht wilde zijn van alles wat wij anno 2012 Nederland noemden.*** In *Jurypport Griffels, Penselen, Paletten en Vlag*

3.1.3 Max Velthuijs

POŽADAVEK	HODNOCENÍ
pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, české národnosti	☒
zahraniční ohlas	✓✓
zaměřeno na tvorbu v letech 2000-2010 a dále	✓
originalita, osobité obrazové i textové zpracování	✓✓
literární ocenění	✓✓
četnost překladů & prodávánost	✓✓
subjektivní hledisko	✓✓

Také Max Velthuijs, malíř, spisovatel a ilustrátor v jedné osobě, se ve své tvorbě zaměřil na obrázkové knihy a i on se v této oblasti dokázal prosadit doma i v zahraničí.

Narodil se 22. 5. 1923 v Haagu. Už od dětství maloval a kreslil. Po absolvování oboru grafický designér-malíř na Akademii výtvarných umění v Arnhemu se začal věnovat reklamě. Debutoval sbírkou básní

pro nejmenší *Versjes die wij nooit vergeten* (1962, Verše, které se nezapomínají) a postupně se zcela zaměřil na tvorbu obrázkových knih. Následoval slabikář *A is een aapje: het echte oude ABC met nieuwe plaatjes* (1964, A jako andulka: pravý starý slabikář s novými obrázky).

Obr. 20: Nizozemský spisovatel a ilustrátor Max Velthuijs

Už od počátku se projevoval jako autor, který klade důraz na zvířecí hrdiny a je přitahován světem zvířat, jenž je v jeho podání barvitější, klidnější, idyličtější než svět skutečný. Ve svých prvních dílech konfrontoval zvířata s lidmi; v pozdějších příbězích už figurují pouze zvířecí protagonisté, kterým však přisoudil také typické lidské vlastnosti.

---

en *Wimpels* 2013. 1. vyd. Amsterdam: Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, 2013, s. 25.

Velthuijsovým nejznámějším hrdinou se stal Žabák. Jeho postava zaujala natolik, že Velthuijs vytvořil celý cyklus knih, v nichž popisuje Žabákova dobrodružství a jeho přátele. První knihou z této řady se stal příběh *Kikker is verliefd* (1989, Zamilovaný Žabák). Velthuijsovy knihy byly přeloženy do mnoha světových jazyků. Za svou práci byl několikrát vyznamenán, naposledy v roce 2004 cenou Hanse Christiana Andersena. Zemřel 25. 1. 2005.

V autorových ilustracích (obrazech) lze objevit mnohé z jeho soukromého života³³⁹, například nadšení pro mapy všeho druhu či kladný vztah k hudbě (*Trompet voor Olifant*, 1990, Trumpeta pro slona; *De trouwe dienaar*, 1998, Věrný sluha) či k výtvarnému umění (*Krokodil en het meesterwerk*, 1988, Krokodýl a mistrovské dílo). Snad ve všech dílech narážíme na Velthuijsův vztah k přírodě, který mu i jeho sourozencům vštípil otec. Autor tak například rád pracuje s obrazem jabloně, která je vlastně symbolem *bezpečí a útulnosti*.³⁴⁰ Láska k přírodě je patrná nejen ze zobrazovaného, ale i ze způsobu, jímž jsme jako čtenáři konfrontováni s příběhem. Velthuijs miluje barvy, v čemž jej nepochybně ovlivnilo nejen vlastní pozorování přírody, ale i setkání s pracemi fauvistů, kteří kladli zvláštní důraz na barvy a na vše, co kvete a roste. Velký zdroj inspirace Velthuijs našel rovněž v Picassovi³⁴¹.

---

³³⁹ Velthuijs pocházel z láskyplné rodiny, byl nejmladším z pěti sourozenců, matčin mazlíček. Doma pěstovali hudbu, navštěvovali pravidelně výstavy. Za druhé světové války začal Velthuijs studovat na Akademii, dostal se do kontaktu s odbojem a ilegální činností, seznámil se se svou budoucí ženou a v závěru války byl nucen se skrývat. Jeho rodné město Arnhem bylo téměř celé vybombardováno. Sestra Vera, která měla za války vážnou známost s německým vojákem, se postupně rodině odcizila, psychicky se zhroutila a nakonec spáchala sebevraždu. Jednotlivé fáze osobního života se do autorovy tvorby vždy promítaly. Více viz LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003.

³⁴⁰ Originál citace: „*veiligheid en huiselijkheid*“. In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 20.

³⁴¹ „*Tomu chlapovi stačilo prostě jen dýchat, tolik měl v sobě síly a potenciálu. A o to jde. Že dostanete barvu na papír takovým způsobem, že už to není barva, ale život. Picasso dokázal být zcela sám sebou a tomu museli všichni ustoupit.*“ Originál citace: „*Die man hoefde alleen maar te ademen, zoveel kracht en potentie had hij. En daar gaat het om. Dat je je verf zo op papier krijgt dat het geen verf meer is maar leven. Picasso kon volstrekt zichzelf zijn; daar moest Allen en iedereen voor wijken.*“ In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een*

3.1.3.1 Několik poznámek k tvorbě

Ačkoli ve Velthuijsových dílech původně kromě zvířat vystupovali i lidé (např. *De jongen en de vis*, 1972, Chlapec a ryba; *De schilder en de vogel*, 1972, Malíř a pták; *Het goedige monster en de revers*, 1976, Hodná obluda a loupežníci; *De arme houthakker en de duif*, 1978, Chudý dřevorubec a holub; *De jongen en de vlieger*, 1979, Chlapec a drak), v pozdější tvorbě autor pracuje již pouze se zvířecími protagonisty. Ovšem svět zvířat tak, jak nám jej představuje, není světem pohádkovým, nýbrž světem lidí. Je to svět bolestí i radostí, smutku i veselí, katastrof i úspěchů.

Postava Žabáka se vůbec poprvé objevila v knize *Klein-Mannetje heeft geen huis* (Malý mužíček nemá dům) v roce 1983, což byla autorova v pořadí již jedenáctá obrázková kniha. I když byl výběr tohoto hrdiny víceméně náhodný, ukázalo se, že šlo o nanejvýš šťastnou volbu. Žabák je sám o sobě skvělou metaforou pro určitou dualitu, která se v přírodě projevuje jeho schopností žít zároveň na souši i ve vodě, přičemž souš lze vnímat jako metaforu života a podvodní existenci jako symbol ponoření se do podvědomí.³⁴² Dualita je pak patrná i ze žabího vzezření. Na první pohled není žába příliš krásná a oproti jiným zvířecím hrdinům rozhodně bezprostředně neláká k pohlazení, ovšem vždy vyvolává emoce, ať už jsou tyto jakékoli. Lindersová³⁴³ v této souvislosti připomíná, že v nizozemštině žába evokuje emoce spíše negativní (nedostatek citu, frigiditu, vychloubačnost, bezcitnost, emoční plochost, výbušnost atd.). Nizozemcům se také někdy hanlivě přezdívá „kickers“³⁴⁴, stejně jako je Nizozemsko někdy hanlivě spojováno pouze s vodou, chladem a nepříliš přátelskými obyvateli. I když v uvedeném příběhu hraje žabák vedlejší úlohu, využil jej Velthuijs i v příbězích, které následovaly: *Klein-Mannetje vindt het geluk* (1985, Malý mužíček

---

kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 66.

³⁴² Srov. též LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 152.*

³⁴³ Tamtéž, s. 152.

³⁴⁴ 'Kikker' znamená v nizozemštině žabák.

hledá štěstí) a *Klein-Mannetje helpt een vriend* (1986, Malý mužiček pomáhá příteli).

Velthuijs původně používal pro žabáka označení 'de kikker' – psáno se členem a malým písmenem. Protože však žabákova důležitost v jednotlivých pokračováních narůstala, použil pro něj termín 'kikker' s malým písmenem bez členu, aby nakonec Malého mužička a žabáka sloučil v jednu postavu, v tzv. Žabáka (Kikker) s velkým ž, čili ve zvířecího protagonistu s vlastními pocity a myšlenkami. Žabák časem přerostl v nezapomenutelného hrdinu a jedinečného zprostředkovatele dlouhé řady Velthuijsových příběhů.

Dávno před Velthuijsovým Žabákem se v literatuře setkáváme s jemu podobnými hrdiny, ať už to jsou Kvak a Žbluňk Arnolda Lobela, *Žabákova dobrodružství* Kennetha Grahama či Janoschův Žabí král. Žádný z nich však Velthuijse explicitně neinspiroval. Podle Lindersové lze spatřovat jistou podobnost mezi Janoschovým Žabím králem a Velthuijsovým Žabákem zejména „v atmosféře a mentalitě. Z obou žabáků vyzařuje optimismus a víra v přátelství. Oba se zastávají slabších a milují přírodu.“³⁴⁵ Žabák v sobě skrývá jak dobré, tak i špatné vlastnosti: „[...] umí být zlý i mívá strach, někdy je smutný i veselý, chytrý i naivní, statečný i bezradný, nesmělý, ale i silný a ochotný pomoci, ctižádostivý i líný, věrný svým přátelům, nejistý a rozhodně vždy hledající pravdu, domov, štěstí, bezpečí a především svobodu. Někdo, kdo plný přesvědčení může říct: Není nic krásnějšího, než být žabákem.“³⁴⁶

Z počátku měli Velthuijsovi zvířecí protagonisté pouze několik málo lidských vlastností, ale po přelomovém příběhu Zamilovaný žabák (*Kikker is verliefd*, 1989) autor jasně ukázal, že podobnost s lidmi není čistě náhodná, soudě například dle široké palety charakterových vlastností zvířat, ale i podle typického kusu oblečení, které je určitým

---

³⁴⁵ Originál citace: „[...] in de sfeer en de mentaliteit. Zowel de kikker van Janosch als die van Velthuijs stralen optimisme uit en geloof in vriendschap. Ze komen op voor de zwakkeren en houden van de natuur.“ In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 156.

³⁴⁶ Originál citace: „[...] kan boos zijn en bang, verdrietig en opgewekt, slim en naïef, dapper en hulpeloos, verlegen maar ook stoer en hulpvaardig, ambitieus en lui, trouw aan zijn vrienden, onzeker en altijd op zoek naar waarheid, een huis, geluk, geborgenheid én vrijheid. Iemand die vol overtuiging kan zeggen: Er is niets mooiers dan een kikker te zijn.“ In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 157.

atributem, spojovaným vždy s konkrétním zvířetem. V každém příběhu dominuje jiná vlastnost a je patrné, že protagonisté autorovi pod rukama dospívají a transformují se.

Spolu s Žabákem v příbězích vystupuje např. Kachna, Prasátko, Zajíc či Krysa. Všichni si rádi hrají venku, na poli, louce, u vody či v lese, všichni jsou tak trochu outsideri, samotáři, ale také hledají spojení, solidaritu, lásku, přátelství, radu a domov. Bydlí v pěkných příbytcích, mají k dispozici vše, co k životu potřebují lidé, vždy – v nizozemském duchu – s důrazem na praktičnost a použitelnost. V případě Velthuijsových zvířecích protagonistů lze hovořit o „polidštěných zvířatech“, u nichž stojí touha po svobodě spolu s pocitem bezpečí a pohodovou atmosférou na prvním místě.³⁴⁷

Zajíc se zpočátku profiluje jako vypočítavý intelektuál, ale postupně přejímá roli otce, k němuž ostatní přicházejí pro radu. Často bývá zobrazován s knihou v ruce či s knihovnou za zády. Prasátko, představující ženskou postavu, se z přitažlivé ženy, která ráda vaří (obvykle zobrazováno), promění v emancipovanou ženu, která i přes starostlivou péči o druhé dokáže trvat neochvějně na svém.

Prasátko se s tím nemohlo ušít.
„S tou hnusnou krysou se nemít stykat,“ procedilo nablouzně.
„Ale proč ne?“ reptal se Žabák.
„Proč je jiná,“ odbyla ho Kachna.
„Jiná?“ podívil se Žabák. „My jsme přece také každý jiný.“
„Ne, my patříme k sobě.“

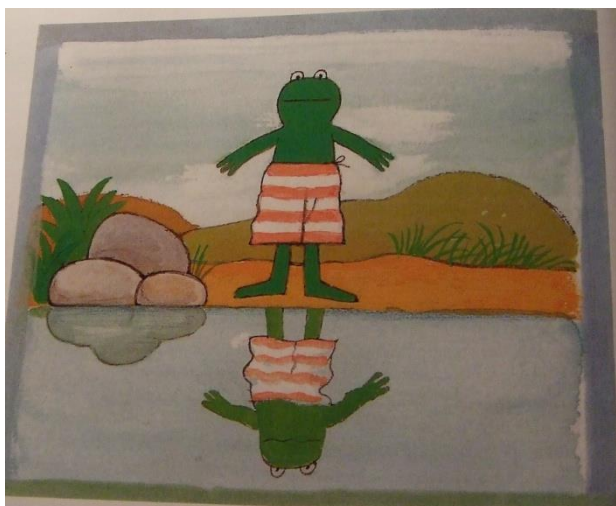
Obr. 21: Žabákovi kamarádi³⁴⁸

³⁴⁷ Srov. LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 80.

³⁴⁸ In: VELTHUIJS, Max. *Žabák a cizinec*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2005, s. 15.

Krysa, zobrazovaná s batohem a tedy vlastně stále na cestách, představuje vzdělaného, zručného outsidera a samo-rosta, který dokáže překvapit. Žabák ve svých proužkovaných plavkách působí na první pohled dojemně a nevinně. Často přesně netuší, co se s ním děje, přesto však dokáže v jednotlivých situacích instinktivně reagovat a nachází sám nebo za pomoci ostatních vhodné řešení. Autor jej nechal prožít mnohá dobrodružství a mnohé těžké okamžiky, než Žabákovi dovolil, aby si uvědomil, kým vlastně je a přijal svou vlastní identitu, což je zároveň jedno z nejdůležitějších Velthuijsových poselství, které příběhy o Žabákovi čtenářům přináší.

Autor v jednotlivých příbězích ukazuje, že bez přátelství a lásky není život možný. I když se zvířata někdy nepohodnou, nakonec k sobě vždy naleznou cestu a dokážou si vzájemně pomáhat. Žabák je sice hlavním hrdinou, ale autor jej neupřednostňuje na úkor ostatních. Zvířata jsou si rovná, každé reprezentuje určitý živočišný druh, ale i lidský charakter s jeho pozitivy i negativy. Pohlaví zde nehraje roli. Autor se skrze své zvířecí hrdiny vyjadřuje i k takovým velkým tématům, jakými jsou láska, smrt, předsudky a rasismus, iracionální strach z neznámého či identita a jinakost. Nemoralizuje, spíše daná témata nabízí k úvaze.

Obr. 22: Velthuijsův Žabák z knihy *Kikker is Kikker* (1996, Žabák je Žabák)

Podobně postupoval i při vzniku obrázkové knihy *Kikker en de vreemdeling* (1993, *Žabák a cizinec*, č. 2005), kde se zásadním způsobem dotýká problematiky soužití různých národů v multikulturní společnosti. Nizozemskou, evropskou kulturu prezentuje Žabák a jeho kamarádi Prasátko, Kachna a Zajíc, zatímco symbolem mimoevropské

civilizace je Krysa. Velthuijs tak reaguje na sociokulturní změny nejen v nizozemské společnosti, odkrývá a pojmenovává evropský strach z neznámého a na základě rozhovorů mezi jednotlivými protagonisty demonstruje sílu předsudků. Hned v úvodu nastolí základní problém: „*Na kraj lesa se přistěhoval nějaký cizinec.*“³⁴⁹ Prvotní reakce Žabákových kamarádů prozrazují zděšení, strach, hrůzu a úzkost z toho, co by je při soužití s nově příchozím mohlo čekat. „*Podle mě to je špinavá smradlavá krysa,*“ řeklo Prasátko. „*Krysy, na ty si musíš dávat pozor,*“ prohlásila Kachna. „*Jsou to zloději.*“³⁵⁰ Jediný Žabák chce Krysu poznat, aby si o ní mohl udělat objektivní úsudek. Ostatní se odvolávají na tradované, všeobecně známé skutečnosti. Velthuijs nám zde nabízí jednu ze svých velmi zdařilých alegorií, aniž by se snažil realitu mírnit a vylepšovat. Prasátko tak klidně o Kryse říká: „*Přišla sem všechno sežrat. Ale pracovat, kdepak.*“³⁵¹ Žabák s Krysou vede dialog, na jehož základě dospěje k názoru, že Krysy se není nutné bát, ale lze se od ní mnohému přiučit. „*Nejsem [Krysa] hlupák, umím číst a psát, a taky umím tři jazyky. Francouzsky, německy a anglicky.*“ Na Žabáka to udělalo velký dojem. *To neuměl ani Zajíc.*“³⁵² Zvířátkům se nelíbilo, že se Krysa usadila v 'jejich' lese a že se s ní Žabák vybavuje. Šla si pro radu k Zajícovi, který dokázal pojmenovat to, co zvířátkům vadilo. „*Je jiná než my, ale nikomu přece neškodí. A les je tu pro každého.*“³⁵³ Krysa v určitém okamžiku hodnotí svou situaci: „*No jo, zase za to může krysa. Na krysu se vždycky všechno svede [...]*“³⁵⁴ Velthuijs si tento živočišný druh nevybral náhodou. Ani krysa totiž ve většině populace neevokuje příliš pozitivního, převážně bývá vnímána jako nechtěný, byť velmi chytrý hlodavec. V minulosti byla již v rámci hitlerovské propagandy zneužita a prezen-tována jako symbol židovstva, které musí být vymýceno. I v běžné řeči se setkáváme s označením krysa pro někoho, kdo nám není sympatický a kdo disponuje negativními povahovými vlastnostmi. I ve Velthuijsově příběhu se musí krysa velmi snažit, aby v nové společnosti uspěla, a te-

---

³⁴⁹ In: VELTHUIJS, Max. *Žabák a cizinec*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2005, s. 3.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 4.

³⁵¹ Tamtéž, s. 8.

³⁵² Tamtéž, s. 10.

³⁵³ Tamtéž, s. 13.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 12.

prve její dobré skutky (záchrana Prasátka při požáru, s. 16–18, zachrána topícího se Zajíce, s. 19) jí zajistí právoplatné místo v nové společnosti, kterou však nakonec coby neúnavná cestovatelka k lítosti všech zvířátek zase opouští. Nové kraje, nové poznání, lidé a nové zážitky vítězí nad již známým, byť milým. Velthuijs byl za tento postoj kritizován, ale trval si na svém, že tak to v reálném světě chodí: *„Tak to na světě chodí. Menšiny musí nejprve vždy podat důkaz o tom, že vyhovují, aby mohly být přijaty. My přijímáme lidi s jinou barvou kůže a jinými názory teprve tehdy, až když jsme v souvislosti s nimi viděli nebo prožili něco dobrého či pozitivního. Netvrdím, že je to dobře, je to jen obraz skutečnosti.“*³⁵⁵

Velthuijsova tvorba je založena na vyváženém spojení ilustrace a textu, i když autor sám se považoval vždy především za ilustrátora a teprve pak za spisovatele.³⁵⁶ K vytvoření příběhu mu obvykle stačí přibližně 25 ilustrací, v nichž dokáže najít rovnováhu mezi barvou, kompozicí, formou a emocemi. Jednotlivé ilustrace jsou zasazené do barevného rámu a vyprávějí. Dýchá z nich atmosféra příběhu, která je umocněna zajímavým využitím barev a kontur. Ilustrace doprovází jednoduchý výstižný text, srozumitelný všem generacím. Každý příběh v sobě nese určité poselství, kterého jsme si jako čtenáři obvykle sice vědomi, ale autor nám jej jen pro jistotu nenásilným způsobem znovu připomíná.

„His stories have a contemporary feel to them as well as containing elements of fairytale and fabel, and he does not shy away from difficult subjects such as racism (Kikker en de vreemdeling, Žabák a cizinec) and death (Kikker en het vogeltje, Žabák a ptáček). His stories are suffused with a sense of security, and they have a moral which he presents with

---

³⁵⁵ Originál citace: *„Zo werkt het nu eenmaal. Minderheden moeten altijd het bewijs leveren dat ze deugen voor ze geaccepteerd worden. Wij accepteren mensen met een andere huidskleur en andere opvattingen pas als we iets goeds of positiefs van gezien of beleefd hebben. Ik zeg niet dat dat goed is, het is een weergave van de werkelijkheid.“* In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs. Schrijversprentenboek 50.* Amsterdam: Leopold, 2003, s. 162.

³⁵⁶ *„Vždycky jsem se cítil být víc ilustrátorem. A tenhle pocit vlastně stále trvá. Psaní je nezbytné, protože ke každému obrázku patří příběh.“* Originál citace: *„Ik voelde me altijd meer tekenaar. Nog steeds eigenlijk. Het schrijven is noodzakelijk, omdat er een verhaaltje bij de tekeningen moet.“* Max Velthuijs [online]. Dostupné z: <http://oudnieuws.weblog.nl/oud_nieuws/2008/01/schrijver_van_k.html> (21. 2. 2008).

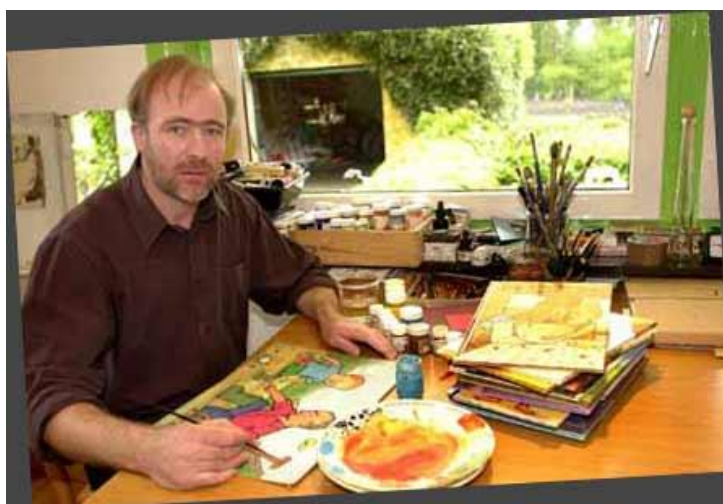
*gentle humour, and it is this humour, in both word and picture, as well as the safeness, that the Frog books show to perfection.*³⁵⁷

3.2 Současná vlámská obrázková kniha

3.2.1 Guido Van Genechten

POŽADAVEK	HODNOCENÍ
pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, české národnosti	✓✓
zahraniční ohlas	✓
zaměřeno na tvorbu v letech 2000–2010 a dále	✓
originalita, osobité obrazové i textové zpracování	✓✓
literární ocenění	✓✓
četnost překladů & prodávánost	✓✓
subjektivní hledisko	✓

V českém prostředí je zatím nepřekládanějším autorem nizozemsky psaných obrázkových knih Guido Van Genechten (*19. 8. 1957), vlámský spisovatel a ilustrátor. Absolvoval studium grafiky.

Obr. 23: Vlámský spisovatel a ilustrátor Guido Van Genechten

Patnáct let pracoval v tiskárně, ale kreslení a malování jej přitahovalo stále víc. V současnosti se živí jako ilustrátor.³⁵⁸ Debutoval

³⁵⁷ In: LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. Amsterdam: Leopold, 2003, s. 216.

v roce 1995 knihou *In het donker* (Ve tmě), ale prosadil se až o tři roky později autorskou obrázkovou knihou *Rikki* (1999, Matýsek, č. 2002), která mu vynesla Cenu města Hasseltu v mezinárodní ilustrátorské soutěži. Příběh o králíčkovi Matýskovi vyšel ve více než 20 zemích světa a také další Van Genechtenovy tituly se často překládají, zejména ve frankofonní oblasti.

Van Genechten vytváří autorské obrázkové knihy, v nichž ke svým ilustracím přidává rovněž vlastní text. Snaží se o maximální jednoduchost textu i obrazu, přičemž obojí rád kombinuje s humorem. „Snažím se vždy o co nejjasnější obraz (co se kompozice, barvy, nálady i linií týče), který není dvojsmyslný. Jednoduchost, opravdovost, spontánnost, živost... to jsou kvality, o něž v ilustracích usiluji.“³⁵⁹ Jeho výtvarný projev je díky výběru jasných barev a díky výrazným černým konturám a vzhledem k absenci detailů snadno rozpoznatelný. V minulosti používal zejména pastelky, vodovky a tuš, v současnosti pracuje hlavně s kvašovými barvami. Dokáže ztvárnit obtížná témata jako strach ze tmy, osamělost, zamilovanost, šikanu a to vždy jasně, a přesto dojemně. Vyváženost textu a obrazu zpřístupňuje jeho knihy nejmenším čtenářům.

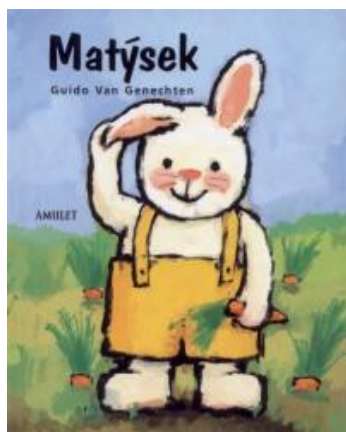
Mezi Van Genechtenovy nejznámější protagonisty patří kromě králíčka Matýska (v nizozemštině *Rikki*) například Zmrzlinka (*Ijsje*), Tito Čaroděj (*Tito Tovenaar*), Klokánek (*Kleine Kangoeroe*), Max, Malá bílá rybka (*Klein wit visje*) a další. Publikace *Kleine Kangoeroe* (Klokánek) se v roce 2007 stala Obrázkovou knihou roku a byla zdigitalizována.³⁶⁰ Stejnou cenu získal i v roce 2010 za obrázkovou knihu *De wiebelbillenboogie* (Sloní boogie). Van Genechtenovy knihy

---

³⁵⁸ Ilustruje časopisy *Doremi* a *Dopido* vydávané nakladatelstvím Averbode či několik francouzských časopisů vydavatelství Bayard Presse. Ilustracemi opatřil knihu *Spook wil...* (Duch si přeje...) Luka Depondta či *Muis is veel te klein* (Myš je příliš malá) autorky Brigitte Minne.

³⁵⁹ Originál citace: „Ik streef een zo helder mogelijk beeld na (zowel qua compositie, kleur, toon als lijn) dat ondubbelzinnig is. Eenvoud, echtheid, spontaniteit, levendigheid... zijn kwaliteiten die ik in een prent nastreef.“ Guido Van Genechten [online]. Dostupné z: <<http://www.villakakelbont.be/html/auteurs/auteursContent.asp?show=id&id=942>> 2. 4. 2012.

³⁶⁰ Digitální verzi *Kleine Kangoeroe* (Klokánek) vytvořila knihovna v Bredě. *Kleine Kangoeroe* [online]. Dostupné z: <<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/special/s/nvd2007/KleineKangoeroe.html>>.

milují především předčtenáři ve Vlámku a Nizozemsku, ale i v dalších nejméně třiceti zemích světa.

Obr. 24: Matýsek

Nejprodávanější knihou se stal titul *Omdat ik zoveel van je hou* (Protože tě mám tak rád), které se prodalo přes 200 000 exemplářů. Velmi úspěšně se prodávala také *Het grote billen-boek* (Kniha o velkém zadku, 160 000 prodaných výtisků) a *Matýsek* (*Rikki*, 140 000 prodaných výtisků).³⁶¹

3.2.1.1 Několik poznámek k tvorbě

Úvodní příběh z cyklu o králíku Matýskovi se v nizozemsky mluvící jazykové oblasti představil v roce 1999, v ČR pak v roce 2002.³⁶² Autor v duchu tradice nizozemské LPDM³⁶³ zvolil za protagonistu příběhu zvířecího hrdinu, který má velmi charakteristické animální vzezření, nicméně chování a jednání odpovídá člověku. Van Genechten z Matýska dělá hrdinu atypického, neobvyklého: „*Matýskovy uši byly jiné. Králíčí uši mají stát zpříma. OBĚ! Matýskovi však pravé ucho VISELO DOLŮ. „Ušáku!“ volali na něj ostatní králíci.*“³⁶⁴ Aby se Matýsek vyhnul peskování, výsměchu a šikaně, rozhodne se aktivně svůj

---

³⁶¹ Viz Clavis. Dostupné z: <[http://www.clavis.be/functi\(ons/fiche.asp?Pag=2&pnav=;3;&Aid=39](http://www.clavis.be/functi(ons/fiche.asp?Pag=2&pnav=;3;&Aid=39)> (2. 4. 2012).

³⁶² Srov. Seznam použité literatury – prameny.

³⁶³ Více viz TOUFAROVÁ, Eva. Lišák, Žabák a ti druzí aneb Zvířata jak je (ne)známe. Významní zvířecí protagonisté v nizozemské literatuře pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 27. – 29. března 2008*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2008, s. 65–66.

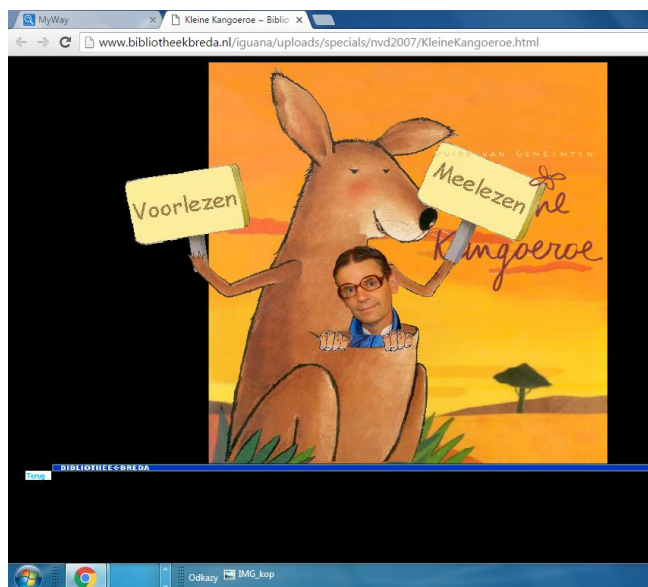
³⁶⁴ GENECHTEN, Guido Van. *Matýsek*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, s. 4.

problém řešit a začíná u sebe – visí na větvi hlavou dolů (s. 7), snaží se ohnuté ucho zamaskovat pod čepicí (s. 8), dává si do svěšeného ucha mrkev, aby se narovnal (s. 10), přikládá si k němu dlahu (s. 11), obvazuje je (s. 12), zkouší také udici a kolíček na prádlo (s. 13) i nafukovací balonek (s. 14). Jeho snaha všach vychází naprázdno, ostatním králíkům je stále pro smích. Je zoufalý, nic nepomáhá, a tak zvažuje i zcela radikální řešení (amputaci ucha). Nakonec navštíví pana doktora, který mu z pozice určité morální i odborné autority vysvětlí, že ucho je zcela v pořádku a že žádné dvě uši nejsou stejné (s. 18). S doktorovým přispěním Matýsek akceptuje svoji jinakost. Ostatním králíkům už je bez Matýska smutno a dožadují se dalších veselých kousků. Matýsek jim hrou ukáže, jaké to být jiný. „[...] a teď si mrkvičku přivažte provázkem k pravému uchu. Předvedu vám to: Hop, a jedno ucho stojí, druhé visí.“³⁶⁵ Autor v tomto díle tematizoval problematiku outsiderství, šikany, života s handicapem a v Matýskovi spojil touhu po šťastném životě v komunitě, schopnost udělat z handicapu přednost a dokázat se zasmát sám sobě a tak s nadhledem řešit problémy.

V roce 2005 vyšla další Van Genechtenova autorská obrázková kniha, v níž se opět setkáváme se zvířecími protagonisty, klokany a po nichž je – jak je u tohoto autora obvyklé – také dílo pojmenováno *De kleine Kangoeroe* (Klokánek). Vydavatelství Clavis, které přináší Van Genechtenovu tvorbu na knižní trh, souhlasilo s digitalizací tohoto příběhu, čehož se chopila knihovna v Bredě a nabídla tak tento příběh o vztahu rodiče a dítěte, o osamostatňování a vylétání z hnízda širokému publiku. Digitální verze textem i obrazem zcela vychází z verze tištěné, pouze je doplněna o některé audioefekty, např. úvodní melodii, hlas předčítače, zvuky zvířat a o vizuální efekty, které evokují pohyb. V úvodu si případný recipient může zvolit, zda si knihu bude číst sám, tj. bude sledovat obrazovou i textovou rovinu zároveň (mee-lezen), či zda si nechá text předčítačem na-hlas přečíst, aniž by mohl sledovat text (voorlezen).

---

³⁶⁵ GENECHTEN, Guido Van. *Matýsek*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, s. 24.

Obr. 25: *Kleine Kangoeroe* (Klokánek) – úvodní strana digitalizované verze³⁶⁶

Hlavní hrdina Klokánek nechce opustit mamčin vak, ačkoli věk i schopnosti na to už má. Zcela mu vyhovuje, jak se maminka o všechno stará (o potravu, teplo, bezpečí, krásné zážitky). Maminka se ze všech sil snaží svého potomka přesvědčit, aby se postavil na vlastní nohy a začal sám prozkoumávat svět. Seznamuje ho s okolní krajinou a na příkladu některých vybraných zvířecích druhů (motýli, sloni, papoušci, opice, žirafy) se jej snaží motivovat k osamostatnění. Klokánek si však vždy porovná výhody a nevýhody takového zásadního kroku, což jej nakonec přivádí k opětovnému setrvání v 'mámahotelu', kde nic nemusí, kde je bez námahy dopraven na místo určení, kde mu nic nehrozí apod. Klokání maminka je nakonec ale tak unavená, že už nemůže dál. Když už se zdá, že ji Klokánek nikdy neopustí, objeví se v jejich blízkosti další malý klokan, který přiláká Klokánkovu pozornost. Zjišťuje, že malý skokan má stejné tlapy, čumáček, uši i postavu a navíc umí báječně skákat. Bazální otázka: „*Jdeš se mnou?*“³⁶⁷, vyvolá v Klokánkovi tolik zvědavosti, že překoná i svou pohodlnost a bázlivost a rozhodne se zkusit něco nového, nicméně si vymíní, že jej malý skokan musí naučit také tak skákat.³⁶⁸ I když se klokaní mamince nakonec podaří

³⁶⁶ Dostupné z: <<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/specials/nvd2007/KleineKangoeroe.html>> (5. 12. 2015).

³⁶⁷ Originál citace: „*Kom je mee?*“ In: Dostupné z: <<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/specials/nvd2007/KleineKangoeroe.html>> (5. 12. 2015).

³⁶⁸ „*Jen když mě naučíš také tak skákat.*“ Originál citace: „*Als je mij net zo leert springen.*“ In: Dostupné z: <<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/specials/nvd2007/Klein>

vyslat potomka do světa, přesto pro ni stále – i v dospělosti – Klokánek dítětem zůstává, což Van Genechten vyjadřuje v doporučení, které v závěru maminka svému potomkovi dává: „*Hlavně neskákej moc daleko!*“³⁶⁹

Kromě *Matýska* byly do češtiny přeloženy ještě další tři tituly.³⁷⁰ V ČR zaznamenal patrně nejvíce ohlasů (pozitivních i negativních) poslední překlad z roku 2009 s názvem *Víš, co má v plínce myš?*³⁷¹, který se dočkal recenze například v internetovém literárním časopisu *iLiteratura.cz*.³⁷² Také v tomto případě se jedná o obrázkovou knihu s přírodní tematikou, nicméně jak titul napovídá, jde o publikaci s výrazným didaktickým zaměřením. Na příkladu zvířátek se nejmenší čtenáři seznamují s tím, k čemu slouží plenka a jak příjemné je být bez ní. Průvodcem v tomto procesu učení je myš, která jako první ze všech zvířátek chodí na nočník a právem jí tak náleží poučit všechny ostatní. „*Víš, čím pochlubí se myš, // když všichni přijdou blíž? // Plínečka už pro mě není, // já mám pro vás překvapení!*“³⁷³ Děti se hravou formou učí nejenom poznávat zvířátka, mohou však rovněž v případě zájmu nahlédnout do obsahu jejich plenky tím, že otevřou patřičnou záložku. Ilustrace jsou stejně jako v ostatních Van Genechtenových dílech dostatečně srozumitelné; výběrem barev i celkovým zpracováním odpovídají dětské empirii, což je navíc akcentováno přidáním atributů, typických právě pro nejmladší věkovou kategorii (dětské hračky, dětské oblečení, plenky, nočník apod.). Text je veršovaný, což umožňuje snadnější memorování vybraných pasáží. Překladatel naložil s poměrně choulostivým tématem velmi zdařile a vytvořil tak velmi čtivý text,

---

eKangoeroe.html> (5. 12. 2015).

³⁶⁹ Originál citace: „*Niet te ver, hoor!*“ In: Dostupné z: <<http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/specials/nvd2007/KleineKangoeroe.html>> (5. 12. 2015).

³⁷⁰ Srov. Seznam použité literatury – prameny.

³⁷¹ Viz GENECHTEN, Guido Van. *Víš, co má v plínce myš?* 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009. Tematikou vyměšování se zabývá dnes již proslulá obrázková knížka *O krtkovi, který chtěl vědět, kdo se mu vykakał na hlavu* (1989) Wernera Holzwardta.

³⁷² Viz GREČNEROVÁ, Barbora. Genechten, Guido van: *Víš, co má v plínce myš?* 11. 12. 2010. Recenze [online]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/27525/genechten-guido-van-vis-co-ma-v-plince-mys>> (2. 9. 2012).

³⁷³ GENECHTEN, Guido Van. *Víš, co má v plínce myš?* 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009, s. 21.

do něhož vhodně zakomponoval současný jazyk a způsob komunikace nejmladší věkové kategorie, pro niž je tato publikace zamýšlena.

Obr. 26: Ukázka z knihy *Viš, co má v plínce myš?* (s. 12–13)

Obr. 27: Ukázka z knihy *Viš, co má v plínce myš?* po otevření záložky (s. 12–13)

3.3 Současná česká obrázková kniha

V tvorbě autorských obrázkových knih došlo rovněž v ČR v posledních desetiletích k výrazným změnám. Dnešní obrázkové knihy kladou často důraz na prostor, rytmus, dotek, fyzické vnímání, možnosti dalších průhledů a ostatní směry čtení. Vzhledem k tomu, že v naší práci se primárně zaměřujeme na situaci v nizozemsky mluvící jazykové oblasti a občasné příklady a odkazy na situaci na domácí půdě mají čistě ilustrační charakter, přičemž jimi podtrhujeme svá tvrzení či

upozorňujeme na některé odlišnosti, hledali jsme pro tuto subkapitolu jednoho zásadního autora, který by splňoval naše kritéria a zároveň mohl být vnímán jako inovátor, který pomáhá konstituovat současné vnímání obrázkové knihy. Dle našeho mínění není lepším příkladem nikdo jiný než Květa Pacovská.

3.3.1 Květa Pacovská

POŽADAVEK	HODNOCENÍ
pokud možno žijící autor nizozemské, vlámské, české národnosti	✓✓
zahraniční ohlas	✓✓
zaměřeno na tvorbu v letech 2000–2010 a dále	✓
originalita, osobité obrazové i textové zpracování	✓✓
literární ocenění	✓✓
četnost překladů & prodávanost	✓✓
subjektivní hledisko	✓✓

Jméno Květy Pacovské je ve světě knižní ilustrace velice dobře známé a to již po mnoho let, byť v Čechách je tato malířka, autorka, ilustrátorka a grafička stále spíše neznámá. Narodila se 28. července 1928 v Praze. Po absolvování Státní grafické školy v Praze studovala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové tamtéž. Jako studentka v ateliéru monumentální malby u Emila Filly se nechala ovlivnit nejen významnými směry první poloviny 20. století (např. konstruktivismus, Bauhaus), tvorbou Paula Kleea, ale i románským a gotickým uměním. Po absolutoriu v roce 1952 se živila především jako ilustrátorka knih pro děti.³⁷⁴ S partnerem Milanem Grygarem, grafickým designérem, založila rodinu a má dvě děti.

---

³⁷⁴ Právě starší generace si mnohdy vybaví typické ilustrace této autorky v některých dětských knihách (např. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Malovaná říkadla*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982, ilustrace Květa Pacovská), které vycházely v ČR v 70. a 80. letech 20. století.

Obr. 28: Květa Pacovská³⁷⁵

Pacovské tvorba je velmi obsáhlá a nesestává tedy pouze z knižní ilustrace, ale též z grafických děl, soch, objektů a instalací. Její díla vždy spojuje nesmírná hravost, barevnost, kompoziční přesnost a harmonie. Pacovská ke každému úkolu přistupuje velmi zodpovědně a nebojí se experimentovat. „*Je [autorka] nezaměnitelná, kreativní, nekonvenční, překračuje hranice tradičně pojímané ilustrace nebo obrázkové dětské knihy.*“³⁷⁶

Její autorské knihy byly přeloženy do mnoha světových jazyků a uvedeny na trh ve více než 20 zemích světa, nikoli však v ČR. Po celý svůj život byla velmi aktivní, o čemž svědčí mj. její pedagogické působení v 90. letech 20. století na významných uměleckých školách v Německu a ve Velké Británii, dále velké množství uspořádaných samostatných výstav i mnohá významná ocenění. Květa Pacovská získala za svou experimentální knižní tvorbu pro děti i dospělé řadu významných ocenění (např. Cena Hanse Christiana Andersena v roce 1992 za celoživotní tvorbu). V roce 1993 získala za knihu *Papier Paradise*³⁷⁷, jíž vzdala hold Kurtu Schwittersovi, Cenu za nejkrásnější knihu světa Golgene Letter. V roce 1999 jí byl udělen čestný doktorát univerzitou Kingston University ve Velké Británii (Honorary Doctor of Design). Pacovské styl je jedinečný a tvorba nepřehlédnutelná. Ilustrace

---

³⁷⁵ Převzato z: < https://www.google.cz/search?q=kv%C4%9Bta+pacovsk%C3%A1&biw=1366&bih=667&tbm=isch&imgil=bQuzRas9t_3DjM%253A%253BLdNTrnRVd3Z8XM%253Bh#imgrc=cD93YutlI9l64M%3A > (30. 12. 2015).

³⁷⁶ URBANOVÁ, Svatava. Tři paradoxy Květy Pacovské. In: URBANOVÁ, Svatava. *Pohyby/Movimientos*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 15.

³⁷⁷ CHARVÁTOVÁ, Pavla. Ilustrátorka Květa Pacovská – první dáma dětské fantazie. 19. 11. 2015. Citováno z: <<http://www.citarny.cz/index.php/component/content/article?id=722>> (30. 12. 2015).

i její autorské knihy „se vyznačují smyslem pro hravost, experimentem a vtípem, překypují výtvarnou a typografickou fantazií.“³⁷⁸

3.3.1.1 Několik poznámek k tvorbě

Pacovská se coby ilustrátorka prosadila díky své výjimečné tvorbě pro děti zejména v německy, francouzsky, španělsky a nizozemsky mluvících zemích. Ač se ilustrováním knih zabývá již od počátku 2. poloviny 20. století, je zřejmé, že její pojetí ilustrace pouze nedoplňuje text.³⁷⁹ Mnohem blíže má její pojetí k středověké knižní výzdobě (iniciály a iluminace). Text je krásný a dokonalý sám o sobě a nepotřebuje žádné doplnění. Ilustrování knihy „*znamená předložit dětskému čtenáři dílo, které respektuje výtvarné zákonitosti*“³⁸⁰, kde je text i obraz v dokonalé symbióze, kde nic nepřebývá ani nechybí.

Postupně se od ilustrací dostala až k autorským knihám, které definuje následujícím způsobem: „*[Autorské knihy] jsou sdělením verbálním a vizuálním a mohou být také malou papírovou sochou v prostoru. [...] Kniha má obvykle čtyři autory, Architekta, Grafika, Malíře a Autora textu. V autorské knize je to úkol pro jednoho – v tom je velká zodpovědnost, ale i úžasné dobrodružství.*“³⁸¹ Vše začíná už u jejího přístupu k potenciálnímu dětskému čtenáři, kterého považuje za rovnocenného partnera, s nímž jedná a k němuž přistupuje s velkou úctou. Obdivuje na něm a využívá jeho dětské bezprostřednosti, dosud neovlivněné vnějšími vlivy (tj. výchovou, vzděláním, sociálním prostředím), cení si jeho schopnosti přijímat tvůrčí podněty a zcela automaticky na ně tvořivě reagovat a rovněž schopnosti vizuální komunikace, která je u dětského recipienta výrazně vyvinutá v období,

---

³⁷⁸ ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská. Časoprostor/Spacetime*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 49.

³⁷⁹ Viz ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. In: KOUDELKOVÁ, Eva. Red.: *Současnost literatury pro děti a mládež, Liberec 30. – 31. října 2012*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci / nakladatelství Bor, 2013, s. 15.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 15.

³⁸¹ ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská. Časoprostor/Spacetime*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 10.

kdy se verbální komunikace teprve konstituuje.³⁸² „Pro mě je každá kniha malé muzeum, do kterého instaluji obrázky. Myslím si, že to má velký dosah, protože když je bytost maličká, tak má mozek ještě nepopsaný. To je, jako když máte čistou pásku a tam se všechno zapíše velice čistě a důkladně. Myslím, že to ovlivní činnost člověka v jeho životě. Já v to věřím. Když to dáváte dospělému, tak se někdy stane, že už má plnou tašku a vůbec neví, že mu tam něco přibylo nebo ubylo. Tady máte ještě pocit vkladu.“³⁸³

Vzhledem k tomu, že Pacovská je primárně grafička a malířka, je i její uchopení a práce s autorskou obrázkovou knihou stejně jako při vzniku obrazu nebo sochy. Její obrazové knihy vycházejí z papírových plastik, čili návrhů, podle kterých pak jednotlivá díla připravuje pro vydání. Tyto knihy stejně jako autorské obrázkové knihy mnoha dalších výtvarníků umožňují čtení doslova všemi smysly (nejvíce klade důraz na zrak, hmat, popř. sluch). Vzhledem k tomu, že v souvislosti s knihou Pacovská uvažuje vždy trojdimenzionálně, nazývá své knihy „*sochami*’ nebo *architekturami*’ pro jejich schopnost vytvářet, modelovat a traktovat prostory“³⁸⁴. U Pacovské je důležitá fyzická prostorová prezentace, odtud její knihy-objekty, knihy-akordeony. Do takové knihy, tj. prostoru lze vstoupit a procházet se v něm.³⁸⁵

---

³⁸² V této souvislosti lze připomenout např. divadelní představení *Bramborry* (Karel Van Ransbeeck, 2008), které čerpá z kubistických forem navržených autorkou přímo pro toto představení. Jednotlivé objekty v doprovodu hudby tří protagonistů příběhu-saxofonistů ožívají a zvou diváky do snového světa, kde z těchto objektů něco vzniká a zase zaniká a abstraktní se stává hmatatelným a naopak. Recipienti poznávají zobrazovaný svět všemi smysly, což je zcela v duchu autorčina pojetí umění. Představení je určeno pro nejmenší recipienty ve věku 1 až 3 roky a slaví velké úspěchy.

³⁸³ PACOVSKÁ, Květa. Tvorba je jen jedna. In: JIRKALOVÁ, Karolina ed. *Pořád něco. Rozhovory s umělci*. 1. vyd. Praha: Ambit Media a.s., 2013, s. 95.

³⁸⁴ ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská. Časoprostor/Spacetime*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 50. V německy mluvící jazykové oblasti jsou její knihy označovány za tzv. Gesamtkunstwerk.

³⁸⁵ Kniha a písmo se v průběhu 20. století celosvětově dostaly ke slovu dvakrát velmi výrazně – 1) vizuální poezie, jež má své kořeny v avantgardě (v nizozemsky mluvící jazykové oblasti např. dílo Paula Van Ostaijena) a 2) v 60. letech, která byla ve znamení mezioborových přesahů a hledání intenzivní komunikace ve vztahu objekt-autor-divák (z české proveniencí např. dílo Jiřího Koláře). Knižní objekty, dle Pacovské sochy či architektury, tak představují svébytnou součást konceptuálního umění. Jedním z aspektů knižních objektů je skutečnost, že autory nejsou jen výtvarníci, ale i představitelé dalších

Obr. 29: Ukázka knihy-akordeonu z tvorby Květy Pacovské

Její autorské knihy na první pohled zaujmou barvou, formou a použitím různých materiálů na bázi papíru, které jsou v harmonii s předkládaným příběhem. „Barva je velice důležitá svým emocionálním sdělením. Jsem pro čistou jednoduchou formu a barvu, barevné hýření nevylučuji, je-li dáno barevným cítěním a kulturou a může být i nesmírně krásné. V umění, v životě a také v modě. Kontrast a harmonie jsou principy, kterými se řídím.“³⁸⁶ To je velmi dobře patrné v knize *Es war einmal eine Blume*³⁸⁷, v níž ztvárnila hlavní hrdinku – bezbarvou, ale po barvě toužící květinu – jednoduchou kresbou na pauzák, druh papíru sloužící primárně pro náčrty, rysy apod., rozhodně však nepatřící ke kvalitnímu druhu papíru. Pauzák je snadno dostupný a sám o sobě nic neříkající. Kvalitou a vlastnostmi tohoto papíru ilustrátorka stimuluje nejen čtenářovu představivost, ale zároveň hmatatelně podtrhuje a upozorňuje na hlavní hrdinku a její bytí. V příběhu nakonec květinu dostane možnost získat nějakou barvu, ale v okamžiku, kdy stojí

---

druhů umění, mj. literáti. Srov. HORÁČEK, Radek. *Kniha jako výtvarné vyjádření*. In: HORÁČEK, Radek (ed.). *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 36. „Také v umění knihy se hranice možností posouvaly vždy tehdy, když se knihou jako autorským objektem začali zabývat umělci různých oborů.“ Tamtéž, s. 36.

³⁸⁶ ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. In: KOUDELKOVÁ, Eva. Red.: *Současnost literatury pro děti a mládež, Liberec 30. – 31. října 2012*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci / nakladatelství Bor, 2013, s. 15.

³⁸⁷ PACOVSKÁ, Květa & SAID: *Es war einmal eine Blume*. 1. Vyd. Zürich: Neugebauer Michael Verlag, 1998.

před volbou, zda být barevná či zůstat bezbarvá, rozhodne se pro druhou variantu.

U Pacovské nacházíme střídání tzv. tichých stránek (monochromních) s pestrobarevnými³⁸⁸, čímž příběhům propůjčuje nezbytnou dynamiku. Pacovská má v oblibě červenou, což v dnešní době kromě konkrétních ukázek z jejích děl dokládá i termín červeň Pacovské, který se běžně ve výtvarném umění používá a označuje onen typický tón sytě červené barvy, který se v její práci stále vrací.

Jak již bylo řečeno, je u této autorky patrný výrazný vliv konstruktivismu a s tím související záliba také v kombinacích bílé a černé barvy. Pacovská se pak logicky řadí mezi nekonstruktivisty, přičemž v jejím celém díle pozorujeme zejména výrazný důraz na tvary a zaujetí čarou. Rovněž však hojně narážíme na prvky dekonstruktivismu. Autorka miluje geometrické tvary, které rozstříhá, a pak je opětovně znovu skládá na vyznačenou plochu dle principu koláže. Je si dobře vědomá toho, že využití různých forem má v dílech pro děti své opodstatnění. Pacovská například využívá velmi ráda kruh, který se v jejím pojetí stává vlastně jakýmsi emblematickým obrazem; někdy bývá vnímán – zejména odbornou veřejností – jako její podpis. Další oblíbenou formou je čtverec, který pootočením dovoluje změnit úhel pohledu a vytvářet novou kompozici. Mnohé z jejích autorských knih vycházejí právě ve čtvercovém formátu.

Knihy-objekty vytváří od roku 1983, kdy dostala nabídku na spolupráci s jedním německým nakladatelstvím. V roce 1990 vydala kniha o počítání *Eins, fünf, viele* (1990), v níž poprvé ožily číslice, s nimiž pracuje stejně jako s ostatními tvary a formami. V Německu byla tato publikace přijata velmi dobře a tím se Květa Pacovské otevřely dveře i do dalších zemí.

Kromě tvarů, barev a čísel později podobným způsobem pracovala s písmeny. Z obvyklých znaků textu sestavila nečekané obrazy v dílech *Abeceda*³⁸⁹ či *À l'Infini*³⁹⁰.

---

³⁸⁸ ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. In: KOUDELKOVÁ, Eva. Red.: *Současnost literatury pro děti a mládež, Liberec 30. – 31. října 2012*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci / nakladatelství Bor, 2013, s. 16.

³⁸⁹ PACOVSKÁ, Květa: *Alphabet*. 1. vyd. Berlin: Tivola Verlag, 2000.

³⁹⁰ PACOVSKÁ, Květa: *À l'Infini*. 1. vyd. Paris: Panama, 2007.

Obr. 30: Vokály –
ukázka z knihy *À l'Infini*
(2007, s. 65–66)

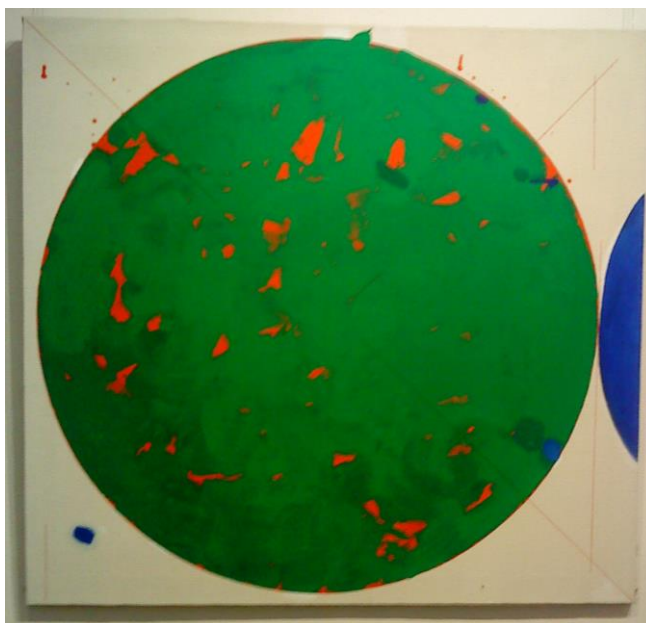
Obr. 31 : Vokály –
písmeno A (*À l'Infini*,
2007, s. 7–8)

Podle recenzenta Manfreda Schiefera³⁹¹ čtenáře *Abecedy* nic neruší, ani jim nekazí radost ze hry, zároveň jde však o hru s nenásilným edukačním podtextem. Recipient hravou formou vstřebává informace o jazyku, barvách, různých formách i o umění. To lze ostatně vstáhnout na celé dílo Květy Pacovské, která rovněž zdařile nakládá s momentem překvapení, což pramení z její touhy po experimentálnosti a hravosti.

Pacovská „změnila status obrázkové knihy na status 'art book', umělecké knihy určené dětem“³⁹² a významným způsobem tak spoluurčila směřování současné LPDM.

³⁹¹ Srov. SCHIEFER, Manfred. 15. 12. 2000, Süddeutsche Zeitung. Dostupné z: <<http://www.perlentaucher.de/buch/kveta-pacovska/alphabet.html>>. (24. 7. 2014).

³⁹² ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská. Časoprostor/Spacetime*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 50.

Obr. 32: Květa Pacovská, *Circle space*. 1995, akryl, plátno

3.4 Srovnání

Na základě srovnání tvorby výše uvedených autorů lze dospět k určitým závěrům, o nichž se domníváme, že mohou mít širší platnost a referují tak o aktuálním dění a trendech v oblasti obrázkových knih v Nizozemsku, Vlámku i České republice.

1) V obrázkových knihách uvedených autorů je vzájemný poměr textu a obrazu v rovnováze, popřípadě obraz zaujímá dominantnější postavení nežli text. Text a obraz jsou vzájemně provázané. Knihy slouží k prohlížení, ukazování, čtení, vyprávění, objevování a poznávání a mají výraznou didaktickou a estetickou funkci. Jsou určeny recipientům různých věkových kategorií³⁹³ a napomáhají rozvíjet verbální i sociální kompetence a pozitivně ovlivňovat fantazii a tvořivost. Obrázkovým knihám nelze upřít výraznou zážitkovost, a to i v případě naučných obrázkových knih (např. Pacovská). Typická je častá absence obvyklých knižních znaků (např. obvykle chybí číslování stran). V současných obrázkových knihách jsou zpracovávána různorodá témata (nic není

---

³⁹³ Nejedná se tedy nutně jen o předčtenářský věk a věková kategorie buď nebývá uvedena vůbec, nebo se udává ve formě pro čtenáře 1–99 let, což odpovídá označení tzv. all-age-books.

tabu) za využití nejrůznějších výtvarných technik. Každý z autorů má však svůj nezaměnitelný, jedinečný a často snadno rozpoznatelný styl.

2) Všichni jmenovaní³⁹⁴ se věnují tvorbě autorských obrázkových knih se zvířecí tematikou, přičemž u Velthuijse a Bruny je toto téma zásadní (jiní než zvířecí protagonisté se v jejich tvorbě vyskytují zřídka a většinou jim opět sekunduje zvířecí hrdina); u Van Genechtena a Pacovské máme co do činění i s dalšími protagonisty (lidé, nadpřirozené bytosti, oživé tvary). Zájem o přírodní tematiku navazuje na tradici nizozemsky psané literatury, v níž mají zvířecí epika i zvířecí protagonisté své pevné místo již od 12. století.³⁹⁵ Pro dětské čtenáře v české i v nizozemsky mluvící jazykové oblasti je využití zvířecích protagonistů dostatečně čitelné, neboť skrze zvířata lze určité jevy (hodné nápodoby či naopak varování) snáze pojmenovat a dětským recipientům lépe přiblížit.

3) Pro dětské recipienty tvoří primárně Bruna a Van Genechten, ale jejich tvorba nachází odezvu i u starších čtenářů; Velthuijsova tvorba naopak cílí na starší a dospělé čtenáře. Současnou českou ani nizozemsky psanou obrázkovou knihu nelze tedy rozhodně asociovat pouze s předčtenářskou věkovou kategorií. Nizozemsky psaná LPDM se nevyhýbá problematikým ani konfrontačním tématům. V aktuální tvorbě pravidelně narážíme např. na problematiku outsiderství, vykořeněnosti, života v multikulturní společnosti a na jejím samém okraji, osamění, strachu ze tmy, smrti v rodině, přátelství, hledání vlastní identity, iracionálního strachu z neznámého, šikany, homoparentality aj. Obdobnou tematiku zpracovávají i čeští autoři.

4) U všech jmenovaných registrujeme snahu o realistický přístup, který má reálný základ – realistické zobrazování světa, které je dětskému recipientovi přístupné a pochopitelné. Přesto si jednotlivé příběhy zachovávají svou poetiku. Autoři mnohdy využívají jakási

---

³⁹⁴ Vzhledem k tomu, že předmětem našeho zkoumání jsou pouze autorské obrázkové knihy, omezujeme se pouze na tuto kategorii. Je však zřejmé, že současný knižní trh přináší také obrovské množství neautorských obrázkových knih čili takových děl, na jejichž vzniku se podílejí nejméně dva činitelé – autor textové roviny a autor vizuální roviny.

³⁹⁵ Viz také TOUFAROVÁ, Eva. Lišák, Žabák a ti druzí aneb Zvířata jak je (ne)známe. Významní zvířecí protagonisté v nizozemské literatuře pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva. (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 27. – 29. března 2008*. Liberec: Bor, 2008, s. 65–66.

novodobá podobenství, skrze něž se děti snáze učí vnímat realitu a která jim umožňují konfrontovat viděné, slyšené, čtené a vyprávěné s osobní zkušeností.

5) Všem autorům je vlastní také laskavý humor, něžnost jazyka i obrazu, přičemž obé se snaží podat co nejjednodušším způsobem za využití působivých výrazových prostředků jak v rovině textové, tak obrazové (přirovnání, metafora, volba barev, kombinováním netradičních výtvarných technik atd.). Obrazy (ilustrace) mají vysokou výpovědní hodnotu, text naopak akcentuje některé důležité momenty příběhu a explicitně vyjadřuje to, co implikuje obraz (může to však být i naopak).

6) Vnější znaky obrázkové knihy tvoří rozměr (obvyklá je nezvyklá velikost: extra large 37 cm x 27 cm; 34 cm x 25 cm; normal 21 cm x 24 cm; mini 16 cm x 16 cm; 13 cm x 13 cm; 11 cm x 11 cm), rozsah (maximálně do 50 stran, upřednostňuje se 24, příp. 32 stran), velikost a typ písma (písmo je často přímou součástí obrazu), text v próze nebo ve verších, obvyklý formát čtverec, obdélník často doplněn o průřezy, výklopné nebo výsuvné části, vázané, pevná vazba, tisk na kvalitní papír, drahé výrobní i pořizovací náklady.

7) Uvedení autoři se snaží o vybočení z tradičního pojetí a zpracování obrázkových knih. V první řadě je zde patrná snaha o 3D, čehož docilují pomocí různých průrv, prostřihů a průřezů a kombinací různých materiálů, skrze něž kniha získává další dimenzi.³⁹⁶ Těmito otvory/materiály lze na příběh, ale i na sebe, na části svého těla, na objekty či okolí, ale i na svého průvodce (předčítač, vychovatel, rodič, sourozenec, spolučtenář apod.) nahlížet jinou optikou. Zároveň se čtenářům kdykoli nabízí možnost pohledu dopředu i zpět, čili čtení různými směry.

8) Mnohá z děl vybízejí ke komunikační interakci (autor-čtenář, zprostředkovatel-recipient). I sami autoři se chovají interaktivně a komunikují se svými čtenáři. Využívají přitom veškerých výtvarných a technických současných moderních výpočetních technik, přičemž fungující a pravidelně aktualizované webové stránky jsou samozřejmostí. Prodávánost děl jde ruku v ruce s příměřenou komercializací. Nejvýraznější postavy z jejich

---

³⁹⁶ Autoři tak většinou vycházejí a navazují na tradici tzv. pop-up books.

tvorby se stávají ikonami (Nijntje/Miffy, Kikker/Žabák, Rikki/Matýsek), zažívajícími život dnešních celebrit.

9) Tvorba Bruny, Velthuijse i Van Genechtena tenduje k seriálovitosti, což je dáno oblíbeností a popularitou u čtenářů (Bruna – příběhy o Miffy, 30 dílů; Velthuijs – příběhy o Žabákovi, 23 dílů; Van Genechten – příběhy o Matýskovi, 13 dílů). Nadčasovost tvorby všech zmíněných autorů dokládají mj. stále nová vydání, dlouholetá oblíbenost u čtenářů, literární ocenění i zahraniční ohlas.

10) Všichni námi uvedení autoři patří k hojně překládaným tvůrcům, kteří byli za svou práci nejménou oceněni. S recipienty dokáží o své práci hovořit, mnohdy tak činí cíleně a jsou hojně zvaní (v případě žijících autorů) na veřejná čtení a besedy.

11) Digitální technologie zasáhly i do umění knihy, v němž jak v textové, tak i v obrazové rovině vnímáme výrazný posun od práce s konkrétním, hmatatelným materiálem k projektům virtuálním a vizuálně-virtuálním či k počítačovému umění (např. Van Genechten).³⁹⁷

---

³⁹⁷ Srov. HORÁČEK, Radek. *Knihy jako výtvarné vyjádření*. In: HORÁČEK, Radek (ed.). *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 36.

4 Ilustrace v současné nizozemské, vlámské a české obrázkové knize

4.1 Ilustrace v LPDM

V dětské literatuře hraje významnou roli také ilustrace, která je zejména u tvorby pro nejmenší čtenáře zcela nezastupitelná. Ilustrace v ní obvykle neplní funkci pouhé dekorace, ale je i výkladem, objasněním či zobrazením líčeného. Překlady LPDM do češtiny však většinou bývají – z důvodů finančních³⁹⁸ či právních³⁹⁹ – opatřeny ilustracemi českých ilustrátorů (až na výjimky se nezachovávají originální ilustrace), což u některých žánrů nijak nevedí (próza s dívčí hrdinkou – např. Francine Oomen, *Jak přežít svou maličkost?*, ilustr. Lukáš Urbánek; Miep Diekmann, *Annejet má problémy*, ilustr. Bedřich Budil), ale u jiných žánrů a knižních typů to může být na závadu, neboť to titulu ubírá jeho estetickou a svým způsobem i literární hodnotu.⁴⁰⁰ Zde máme na mysli zejména ty případy, kdy je spisovatel zároveň i ilustrátorem svých děl (např. Tonke Dragt, *Dopis pro krále*, ilustr. Markéta Šišková). Možná i z tohoto důvodu je do češtiny přeloženo jen minimum obrázkových knih, kterým by 'ztráta' původních ilustrací rozhodně neprospěla.

---

³⁹⁸ Srov. NOVOTNÝ, Robert. *Když Klepiš potkal Klepiš. Sloupky o překládání z let 2008–2011*. Praha: Galen, 2011, s. 14.

³⁹⁹ Problém autorských práv.

⁴⁰⁰ LPDM, zejména pak ta zaměřená na mladší vnímatele, má výrazný podíl na nácviu a osvojení správných čtenářských kompetencí. V tomto procesu je knižní ilustrace, tj. kombinace ilustrace (= obrazu) a uměleckého slova nezbytná. Viz ŽEMBEROVÁ, Viera. Slovo a obraz, význam a výraz autorském rozprávky jako výzva pre čitateľa na textoch Václava Šúplatu. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 30.

V zásadě lze tvrdit, že u literatury pro mládež a pro dospělé čtenáře není ilustrace nezbytná (záleží čistě na fantazii daného čtenáře, co si během čtení bude představovat; navíc má již dostatečnou životní zkušenost, a tak není nutné jej ilustrací rušit a 'vnucovat' mu určitý konkrétní směr), je-li však v knize přítomna, pak je vlastně jen jakýmsi bonusem k danému příběhu.⁴⁰¹

Dětská literatura se však bez ilustrace neobejde a u některých žánrů má význam přímo kardinální, neboť nese celý příběh, vypráví jej a text má naopak doplňkovou funkci (obrázkové knihy, komiksy). U ostatních žánrů (např. již uvedená próza s dívčí hrdinkou, dobrodružná próza pro chlapce, pohádky, bajky aj.) ilustrace text doprovází, doplňuje, případně rozšiřuje, zaměřuje se na detail příběhu, na některé z jeho postav, na určitou zápletku atd., pomáhá dětskému čtenáři rozvíjet fantazii (jedná-li se o kvalitní ilustrace) a spoluutváří jeho umělecký a estetický vkus, tj. tříbí jeho vizuální, intelektuální i smyslovou citlivost.⁴⁰²

4.2 Kniha a ilustrace = knižní ilustrace?

*„V detskej knihe sa spájajú a organicky doplňajú dve umenia: slovesné a výtvarné. Jedno umocňuje druhé a o to väčšia je hodnota a sila knihy.“*⁴⁰³ Hovoříme-li o ilustraci, pak jí obvykle chápeme originální dílo, čili výtvarný artefakt hodný vystavení (ve smyslu výstavy či umístění do publikace).

Ilustrace v knihách určených dětským recipientům působí na své vnímatele emocionálně, zároveň jim zprostředkovává poznání a má

---

⁴⁰¹ Saskia de Bodtová uvádí, že zejména starší recipienty může ilustrace až nudit a odvádět od poselství, které je v textu obsaženo. Srov. BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, s. 273.

⁴⁰² Srov. HORÁČEK, Radek (ed.). *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 2008, s. 11.

⁴⁰³ KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež*. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou 55. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1983, s. 3.

i nezanedbatelnou funkci výchovnou.⁴⁰⁴ Dle Vařejkové je kniha „*první médium, oslovující dítě ilustracemi a probouzející zájem tajemnými znaky písma pro ně dosud nečitelnými. [... kniha] Dostává šanci ve světě dítěte již natrvalo zůstat, i když si v ní malý nečtenář zatím jen zaujatě listuje. To zaujetí se velmi rychle realizuje ve vyhledávání obrázků, v jejich komentování a „čtení“ [...]*“⁴⁰⁵

Knížní ilustrace je v současnosti vnímána jako samostatná výtvarná disciplína, jejíž produkty jsou svébytnou součástí knih pro děti a mládež, a která je v ideálním případě v symbióze s textovou rovinou dané knihy. Je obrazovým zachycením určitého dílčího aspektu literárního díla, není však pro existenci slovesné složky nezbytná. V tomto textu používáme termín ilustrace v užším slova smyslu a označujeme tak „...*iba ten maliarsky prejav, ktorý sa úzko pripína k literárnému dielu, k jeho životu a schránke – ku knihe.*“⁴⁰⁶

4.3 Pohled do minulosti

Snaha ilustrovat, čili názorně zobrazovat je člověku odnepaměti vlastní, což dokládají mj. výtvarné projevy našich dávných předků např. v jeskyni Altamiře⁴⁰⁷ ve Španělsku či v jeskynním komplexu Lascaux⁴⁰⁸ ve Francii, výzdoba egyptských pyramid, ale i malířská výzdoba rukopisných středověkých kodexů, tzv. iluminace, používaná od 11. sto-

---

⁴⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 3.

⁴⁰⁵ VAŘEJKOVÁ, Věra. Vyprávění – předčítání – čtení. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998.* 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 35.

⁴⁰⁶ TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižném ilustrácie.* 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, 2000, s. 9.

⁴⁰⁷ Viz PIJOAN, José. *Dějiny umění I.* 2. vyd. Praha: Odeon, 1982, s. 21–23.

⁴⁰⁸ Gombrich tyto výtvarné projevy v Altamiře či Lascaux označuje za „*stopy lidské dovednosti*“. Primitivní národy podle něj tyto obrazy nevnímaly jako „*něco, na co se člověk rád dívá, nýbrž za cosi mocného, co používá.*“ In: GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění.* 2. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1997, s. 40.

letí n. l., tapisérie z Bayeux⁴⁰⁹, či gentský oltář Beránek Boží a další. Všechna tato díla jsou si v mnoha ohledech podobná. Jedná se o obrazy (ilustrace), které v sobě primárně zachycují příběh, mají tedy zásadní narativní charakter s významnou komunikačně-informační funkcí. Vzhledem k tomu, že gramotnost nebyla po mnohá staletí u většiny populace obvyklá, byly to právě obrazy, ilustrace, které byly nositeli poučení.⁴¹⁰ Výrazný posun vpřed v dějinách ilustrace představoval nepochybně vynález knihtisku v 15. století. „*Vďakaa tlači – technickej zložke – reprodukovanej písma a tlačené ilustrácie nadobudou oproti odpisovanej knihe nové kvality.*“⁴¹¹ Z artefaktu, určeného jen pro vyvolené, se postupem doby stala věc běžné (s)potřeby, která byla coby zdroj vědomostí postupně zpřístupněna mnohým.

Knižní ilustrace, tj. ilustrace vázaná na text, byla vždy odrazem dobových možností umělcových, využívajících přitom tehdy dostupné materiály, formy a techniky, a proto není divu, že jí po několik století dominoval dřevořez, mědirytina, dále lept a dřevoryt (xylografie) a litografie, posléze fotografie a ofset.

Samotný termín ilustrace⁴¹² byl však zaveden výrazně později, a sice až v první polovině 19. století (1840). Od druhé poloviny 20. století se vzhledem k výrazným kvalitativním změnám na tomto poli vžil pojem knižní ilustrace⁴¹³, kterou lze v současnosti studovat jako samostatný výtvarný obor, byť vychází a spadá pod grafiku.

---

⁴⁰⁹ Viz <<http://www.medievalists.net/2009/06/11/the-bayeux-tapestry/>> (18. 8. 2015), též <<http://stavitele-katedral.cz/bayeux--tapiserie-z-bayeux-historie-a-ikonografie-dila/>> (18. 8. 2015).

⁴¹⁰ Srov. „*Boli najdôležitejšou a často jedinou formou šírenia vzdelanosti (poučenia) pred vynájdením kníhtlače.*“ In: TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižné ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2000, s. 41.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 14.

⁴¹² Z latinského *illustrare*, což znamená něco osvětlovat, objasnit, vysvětlit, vnést do věci jasno, popř. dodávat vznešenosti. In: ŠENKOVÁ, Silva. *Latinsko-český a česko-latinský slovník*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 56.

⁴¹³ Srov. TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižné ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2000, s. 10–11.

4.4 Význam ilustrace v obrázkové knize

V případě obrázkových knih se však nedá hovořit jen o pouhých ilustracích. Zejména u obrazového knižního typu, kde text explicitně nenajdeme, je situace podobná jako u výše uvedených slavných výtvarných děl našich předků, zmiňovaných v kapitole 4.3. I zde se klade hlavní důraz na narativnost, komunikaci, informovanost a poučení, přičemž text je v těchto knihách přítomen jaksi skrytě a je každým jedním vnímatelem modifikován a spoluutvářen.⁴¹⁴ Ilustrace, resp. obrazová složka obrázkové knihy není v takovém případě totiž na textu nezbytně závislá.⁴¹⁵ V některých případech se jedná o výtvarné zpracování určitého konkrétního výseku z textu a pak je jí text pouze dokreslován, dále rozvíjen a rozšiřován, mnohdy doplňuje to, co je skryto mezi řádky či co verbálně nelze vyjádřit nebo se dá vyjádřit jen s obtížemi. V neposlední řadě přispívá k rozvíjení čtenářovy fantazie a k podnícení zájmu o daný příběh.

Základním rysem obrázkových knih je skutečnost, že jsou tvořeny složkou textovou a složkou obrazovou či vizuální. V tomto typu publikací obraz nelze vynechat, jako je tomu u běžné knižní ilustrace; lze-li v obrázkových knihách něco vynechat, pak je to spíše text. S tím se setkáváme zejména v případě dětských recipientů, kteří ještě neumí číst a čtení/prohlížení obrázkové knížky se věnují v přítomnosti další (čtení znalé) osoby. A právě tato osoba, poskytující pomoc malému, dosud samostatně nečtoucímu recipientovi, propojuje text a obraz, ovšem i malý recipient k tomuto procesu významnou měrou přispívá. Lze hovořit o vzájemném sdílení, vzájemné interakci mezi knihou, zprostředkovatelem a vnímatelem (popis obrázků, čtení/převyprávění příběhu, kladení otázek, upozorňování na detaily a významné skutečnosti, objevování nových světů, prostor pro fantazii a vlastní

---

⁴¹⁴ Srov. kapitola 1.5 Obrázková kniha a komunikace.

⁴¹⁵ Spíše text závisí na ní. Podle nizozemské spisovatelky Joke van Leeuwenové, je totiž „ilustrace klíčem ke slovu.“ In: BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boek-illustratie in de twintigste eeuw*. 1. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, s. 7. Originál citace: „Een tekening is een poortje naar het woord.“ Z našeho pohledu je nutné rozlišovat mezi ilustrací knižní (běžně používané ilustrace pohádek, románů, povídek, básní apod., které odkazují a přibližují určitou konkrétní scénu, konkrétní část příběhu či některého z hrdinů) a tzv. ilustrací obrázkových knih. V druhém případě je dle našeho mínění lépe hovořit o obrazech či obrazové rovině.

příběhy, nácvik verbálních i nonverbálních komunikačních dovedností, rozvoj sociální inteligence, apod.). Průvodcem (zprostředkovatelem) je obvykle rodič, sourozenec, učitel, knihovnice, (galerijní) lektor, animátor, starší kamarád.

Z dětství si obvykle pamatujeme některé ilustrace z knih, které nás nějakým způsobem zaujaly či oslovily a jen někteří si pamatují i texty. V období předškolního a mladšího školního věku je tedy pro recipienty významnější obrazová rovina než rovina textová. Zrakové vnímání je pro děti jednodušší. Vydržet poslouchat text bez vizualizace je možné pouze několik málo minut, potom se pozornost ztrácí. Zvukové vjemy jsou pro děti velmi důležité. Poslouchání vyžaduje vynaložení většího úsilí. V zásadě lze tvrdit, že nezáleží na kvalitě ilustrace/obrazové roviny, ale spíše na skutečnosti, aby v knize obrazová rovina byla vůbec obsažena.⁴¹⁶ Při výběru obrázkových knih rodiče často myslí spíše na sebe než na své děti, neboť do výběru knih projektují svá vlastní přání a zkušenosti. Je však otázkou, zda je možné ve vztahu rodič-dítě vždy stoprocentně popřít vlastní přání a zkušenosti.

4.5 Funkce a hodnocení ilustrace

U ilustrací rozlišujeme čtyři základní funkce⁴¹⁷:

1) **Funkci výtvarně-estetickou**, díky níž se dětský recipient seznamuje s výtvarným uměním a tvořivým uměleckým procesem.

2) **Funkci poznávací, tj. noetickou**, která u recipientů vyvolává asociace, třídí a umocňuje jejich zážitky z daného literárního díla.

---

⁴¹⁶ Osobně se přikláníme k názoru, že je vhodné nabízet dětem odmalička kvalitní publikace obsahující kvalitně zpracovanou obrazovou rovinu, neboť „*knihy je první galerie, kterou dítě navštíví, je to malé a vzácné Muzeum pro Slovo a Obraz*“. In: ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská / Časoprostor*. Katalog k výstavě. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 10.

⁴¹⁷ Viz KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež*. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou 55. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1983, s. 5–6). Rovněž BÍMOVÁ, Šárka. *Autorská obrazová kniha pro děti. Diplomová práce*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015, s. 22–24.

Noetická funkce je výrazná zejména v dílech pro nejmladší recipienty, a též v literatuře faktu či v dobrodružné literatuře. Díky poznávací funkci si dítě spoluutváří, koriguje, doplňuje či prohlubuje vlastní představu čteného.

3) **Funkci emocionálně-etickou**, která cílí na citový život dětí. Dle Kordošové⁴¹⁸ lze v textové rovině snáze a lépe postihnout citový život a emoční prožívání vzhledem k mnoha výrazovým prostředkům, jimiž text disponuje. S tímto přístupem lze však polemizovat. V obrazové rovině se nabízí rovněž celá škála prostředků, jimiž je možné emoce vyjádřit (výběr barvy, formy, kontury, jas, mat, světlo versus stín, vřazení textu jako znaku či symbolu do obrazu, kombinace různých materiálů a technik apod.) Výše uvedené lze v obrazové rovině velmi dobře dle potřeby kombinovat a akcentovat tak např. určitý životní postoj či žebříček hodnot.

4) **Funkci pedagogicko-psychologickou**, jinak též nazývanou **funkcí výchovnou**, která působí na utváření osobnosti recipienta, ovlivňuje jeho obrazotvornost, zájem o text i obraz, umělecký vkus, koncentraci, paměť apod.

K tomuto přehledu funkcí ilustrace je však třeba uvést, že obrazová rovina v sobě obvykle nenese pouze jednu z výše jmenovaných funkcí, spíše v ní častěji nalezneme funkcí víc, přičemž jedna bývá výraznější, dominantní.

Při hodnocení ilustrací je však třeba vždy vycházet „z *ich vzťahu k textu*. ... *Krásna kniha – ilustrácia a text musia vyznieť súzvučne a tak sa aj kniha prijíma a vníma: ako organická jednota syntetizujúca slovesný a výtvarný prejav.*“⁴¹⁹ Při čtení vnímáme současně text i obraz. Čím starší je recipient, tím méně bude – vzhledem k vlastním zkušenostem a dosažené míře poznání – závislý na obrazové rovině a tím snáze si obrazovou rovinu odmyslí.⁴²⁰ To se samozřejmě týká všech

---

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 6.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 6–7. Srov. též TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižné ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, 2000, s. 55.

⁴²⁰ Srov. HEJNOCHOVÁ, Jarmila & HUČÍKOVÁ, Zuzana. Dětský čtenář a ilustrace – postřehy z praxe. In: ROSOVÁ, Milena & NOVÁK, Radomil. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Cesty ke komunikaci. Sborník příspěvků z odborného semináře pořádaného katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, jazykové a lite-*

literárních žánrů. V případě obrázkové knihy a zejména pak autorské obrázkové knihy je situace jiná a odmyslit si obrazovou, tj. stěžejní rovinu – jak již bylo řečeno – nelze.

Autorské obrázkové knížky se v obrazové rovině od ostatních děl LPDM liší právě tím, že slovesná a obrazová rovina jsou v rovnováze a jedno nemůže smysluplně existovat bez druhého. V případě, že bychom u obrázkových knih chtěli obrazovou rovinu oddělit od roviny slovesné, výrazně poškodíme autorský záměr a znehodnotíme, popř. zkreslíme výpovědní hodnotu díla. Z tohoto důvodu se v naší práci snažíme o důsledné rozlišování termínů ilustrace a obraz. *„Cielom každej ilustrácie je posilniť zážitok zo stretnutia čitateľa so slovesným dielom, tlmočiť výtvarnými prostriedkami námetové, obsahové a formálne vlastnosti literárneho diela.“*⁴²¹

Ilustrace, tj. obrazový doprovod či obrazová rovina, musí respektovat funkci knihy, vlastní textovou rovinu knihy, originalitu a jedinečnost daného díla i recipienta.⁴²² Je konkretizací obsahu literárního díla a jako taková je determinována též osobním prožitkem a zkušeností ilustrátora, který tím dílu propůjčuje velmi specifický ráz.⁴²³

Při hodnocení knižní ilustrace či obrazové roviny se obvykle sledují následující hlediska: Jaký je vztah mezi textem a obrazem/ilustrací? Nakolik se podařilo zachytit a vyjádřit atmosféru literárního díla, vidění skutečnosti i lidských osudů? Které stránky literárního díla jsou ilustrací/obrazem potlačeny nebo naopak akcentovány? Jaké výrazové prostředky ilustrace/obraz používá?⁴²⁴

Je zřejmé, že při hodnocení knižní ilustrace/obrazové roviny obrázkové knihy je přístup dvojitý. Z estetického hlediska je ilustrace/obraz hodnocena jako objekt výtvarného umění; z hlediska mimoestetického se hodnotí její výchovné zaměření, poznávací funkce, tj. zprostředkovávání poznatků z různých oborů, dále též emocionální

---

rární komunikace KČJL Pdf OU v listopadu 2000. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2001, s. 84.

⁴²¹ KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež*. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou 55. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1983, s. 4.

⁴²² Tamtéž, s. 4.

⁴²³ Tamtéž, s. 4.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 4–5.

funkce (vzájemné citové mezilidské vztahy, charakterové vlastnosti) a funkce morální (etické ideály).

4.6 Výtvarné pojetí ilustrace v obrázkové knize

Vzájemný vztah ilustrace/obrazu a textu je určující pro volbu výtvarného pojetí a výběr výtvarné techniky, materiálu i pro celý tvůrčí ilustrátorský proces. Dle ilustrátorského uchopení dané literární předlohy lze diferencovat několik výtvarných pojetí⁴²⁵: **epické** (zaměřuje se primárně na dějovou linku a je obvyklé u textů s výraznou noetickou funkcí), **poetické** (poetická výtvarná transpozice, rozvíjející fantazii, zdůrazňující atmosféru), **poeticko-epické** (nejčastěji zastoupené pojetí, v němž je patrná snaha o udržení vazby „*medzi realitou textu a ilustráciou a poetizovanie celkovej atmosféry literárneho diela*“⁴²⁶ za zdůraznění etické a noetické funkce), **poeticko-lyrické** (v němž absentuje dějovost, je v něm patrný ilustrátorský rukopis, často se ke slovu dostává metafora, zkratka a detail), **lyrické** (toto pojetí odhlíží výrazně od textové roviny a jeho produktem je pak spíše samotné umělecké dílo, které odráží ideový význam daného literárního díla) a **lyricko-expresivní** (důraz na emoční aspekt a osobitý výraz, typické zejména pro poezii, popř. v historické próze).

4.7 Znázornění a zobrazení

Z hlediska teorie knižní ilustrace je možné používat základní členění na ilustrace sémantické a asémantické. Ilustrace sémantické

---

⁴²⁵ Srov. KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež*. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou 55. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1983, s. 7–9).

⁴²⁶ Tamtéž, s. 8.

jsou relevantní k obsahu textu⁴²⁷, asémantické jsou naopak k obsahu textu irelevantní. Jedná se o ilustrace dekorativní, které lze dále členit na ornamentální a volné.⁴²⁸

Typickým, na první pohled patrným znakem ilustrace je její snaha transformovat vnější realitu, tj. trojrozměrnou skutečnost, do dvojrozměrného kódu, byť právě u obrázkových knih se setkáváme se snahou o zachování 3D efektu, zejména u pop-up knih. Ilustrace je ztvárněním reality mimoliterární i literární a lze odstupňovat, jak blízko či daleko od reality daná ilustrace stojí. Nejvěrněji spodobňují realitu fotografické záběry, dále lidskou rukou vytvořená realistická zobrazení až po složité umělecké transformace, které jsou realitě mnohdy velmi vzdálené.

Způsob, jak literární a mimoliterární svět zobrazit, je dvojitý – může jít na jedné straně o způsob zobrazující, na straně druhé o způsob znázorňující. **Zobrazení** (zobrazující, popř. reprezentativní ilustrace) je téměř identické přenesení objektivní skutečnosti do systému dvojrozměrného, čili na plochu, papír, plátno apod. a lze je členit na figurativní (zobrazování nejen osob, ale i předmětů, jevů) a abstraktní ilustrace a obě varianty lze označit termínem umělecká ilustrace. **Znázornění** (znázorňující, tj. kódové ilustrace) reflektuje skutečnost ve značném stupni zjednodušení a patří sem tabulky, diagramy, grafy, schémata, mapy, plány, vědecké modely apod.⁴²⁹ Obecnějším označením je pak vědecká ilustrace.

V souvislosti s obrázkovými knihami máme co dočinění s uměleckou ilustrací. *„O umelečkej ilustrácii hovoríme vtedy, keď obrázok zobrazujúcim spôsobom názorne opisuje, vizualizuje, konštatuje alebo dotvára literárny umelecký (obrazný) text, literárnu skutočnosť (jej náladu, ducha), rozširuje jej dimenzie, polemizuje s textom, prípadne ho len sprevádza (výtvarný sprievod). Cieľom umelečkej ilustrácie je vniest*

---

⁴²⁷ „...označujú tému (myšlenku), odrazovú aktivitu autorského subjektu, štrukturovanie vzťahu k literárnej skutočnosti alebo vecnému textu prostredníctvom znakov.“ In: TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižném ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovského univerzity v Prešove, 2000, s. 62.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 56–62.

⁴²⁹ Srov. TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižném ilustrácie*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovského univerzity v Prešove, 2000, s. 63–89.

*do literárneho diela výtvarný zážitok textu, ktorý môže byť na predlohu viazaný tesne, ale môže byť voči nemu iba voľnou parafrázou.*⁴³⁰

Textová i obrazová rovina by však měla ponechat recipientovi určitou míru hravosti při objevování (čtení, prohlížení, listování atd.). Abychom mohli ilustraci vnímat, potřebujeme zapojit představivost, která však nefunguje bez nutné dávky volnosti. Ilustrace by měla poskytnout prostor pro odkrývání vrstvených významů a pro vnímání vazby mezi nimi. Navíc by nás měla obohatit o estetický zážitek.⁴³¹

Ilustrace nelze chápat – ani v dílech LPDM – jen jako popisná díla, jsou to spíše obrazy reagující na text a ilustrátor se obvykle snaží o zachování určité duchovní podobnosti s textem. Interpretace je vždy subjektivní, vždy vychází ze subjektivního pohledu ilustrátora, k němuž se přidává subjektivní vnímání recipienta. V ilustracích určených pro díla LPDM se setkáme snáze s realistickým základem. Symboly bývají využívány vždy s ohledem na věk recipienta. Pro dětské vnímatele je podstatné akcentovat poměr, mezi tím, co se odehrává uvnitř a co naopak vně příběhu, protože jen tak je předmětný fikční svět uchopitelnější. Velkou roli hrají barvy a výběr různých pozadí, která napomáhají dotvářet nálady. Každá ilustrace je z části experimentátorská, protože experiment je součástí každé tvůrčí práce.

4. 8 Současná nizozemská a česká knižní ilustrace

Mezi typické znaky současných autorských knih patří na rovině obrazové využívání průstřihů, průřezů a průhledů, které mají aktivovat čtenářovu fantazii, zapojit jej do aktivního čtení či prohlížení. Někteří

---

⁴³⁰ Tamtéž, s. 90.

⁴³¹ „Optimální imaginační interpretace uměleckého textu je ta, která uvolňuje dostatečný prostor pro dětskou tvůrčí fantazii, kontroluje obrazy, které si vytvořila představivost dětského čtenáře, s uměleckými obrazy v textu a shledává smysl zobrazeného.“ DOUPALOVÁ, Eva. Dětská obrazotvornost a literatura. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998.* 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 48.

autoři (Květa Pacovská, Dick Bruna, Lucie Seifertová a další) jimi dokážou čtenáři zprostředkovat vstup do jiné dimenze příběhu. Někteří ilustrátoři rovněž v obrázkových knihách pracují se světlem a do hry světél umí zapojit nejen barvy a jejich různou intenzitu, ale kombinují je s aluminiovou fólií či zrcátky, které lámou světlo jinak a nabízejí tedy i jiný pohled na zobrazovanou realitu (např. Květa Pacovská).

Také barva přináší čtenáři či pozorovateli určitý druh sdělení a zejména v ilustracích obrázkových knih se na ni klade velký důraz. Pro výtvarníka může mít barva i svůj vlastní zvuk (tj. frekvenci vlnění, kterou výtvarník – často na rozdíl od ostatních lidí – dokáže vnímat). *„Je rozdíl, když písmeno vidíme, když je vyslovíme nebo když nasloucháme barvě jeho zvuku.“*⁴³²

Řada autorů-ilustrátorů se shoduje na tom, že texty obrázkových knih by měly být krátké, přitom však výstižné a plně funkční (např. Max Velthuijs). To je dle našeho soudu také důvodem, proč někteří ilustrátoři časem přešli i k samostatné autorské tvorbě, v rámci níž kromě obrazu sami vytvářejí i text ilustrované obrázkové knihy (např. Květa Pacovská, Max Velthuijs, André Sollié a mnozí další).

Jak již bylo naznačeno dříve (viz kap. 1), autorské obrázkové knihy mohou být rovněž zcela beztextové, jak dokládá tvorba např. Charlotte Dematonsové. V takovém případě existuje cosi jako 'pracovní scénář ilustrovaného příběhu' v hlavě daného ilustrátora, konečným výsledkem jeho práce je pak beztextová publikace, v níž čteme ilustrace. Text je v nich někdy zakomponován zevnitř, ilustrace je tvořena – alespoň do určité míry (někdy i vysvětlujícím) textem – někdy je jediným textem jméno autora, název díla a případně informace na předšádce knihy.

Současná ilustrace je ovlivněna mj. kresleným filmem. Některé příběhy jsou původními literárními díly, které byly transponovány do podoby animovaného filmu, popř. videohry, jiné se z média filmu dostaly rovněž do knižní podoby. Dle Hejnochové a Hučíkové v současnosti knižní ilustraci pro děti významně konkuruje animovaný, resp.

---

⁴³² ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana: *Květa Pacovská – časoprostor*. 1. vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011, s. 5.

kreslený film, jenž trh a jeho konzumenty zaplavuje velkým množstvím vizuálních vjemů značně rozdílné umělecké kvality.⁴³³

Aby kniha a s ní i knižní ilustrace v dnešním světě obstály, musí být čtenářsky přitažlivé, nabídnout neotřelý způsob zpracování tématu, musí vnímatele oslovit. Jak v nizozemsky psané, tak i v české literatuře pro děti a mládež se v oblasti knižní ilustrace setkáváme stále s osvědčenými recepty, které využívají i animátoři kreslených filmů – „*postavičky vypadající mile, dětsky, s velkýma očima nebo alespoň s velkou hlavou.*“⁴³⁴ V českém prostředí nelze nezpomenout Helenu Zmatlíkovou, Zdeňka Milera či Ladislavu Pechovou, z nizozemsky mluvící jazykové oblasti pak Dicka Brunu, Fiep Westendorpovou, Martijna van der Lindena a další. Knižní ilustrace pro děti navíc velmi ráda využívá jako důležitý stavební kámen humor a vtip.

Svět dětí – stejně tak jako svět dospělých – se v posledních letech výrazně změnil, zrychlil a dle Urbanové se vizualizoval⁴³⁵, čímž je možné vysvětlit také zvýšený zájem o obrázkové knihy, komiksy, grafické romány apod. Překotný vývoj informačních technologií a stále se vylepšující a zrychlující možnosti komunikace ovlivňují vizuální vnímání dnešních nejen dětských recipientů, zároveň se tyto změny odráží i v nové grafické podobě dětské obrázkové knihy, která se kromě obvyklého dvojdimenzionálního zobrazování snaží o 3D efekt, využívá též kinetických a rotačních prvků a modifikuje v současné tvorbě postupy používané v minulosti při výrobě pop-up books.

---

⁴³³ Srov. HEJNOCHOVÁ, Jarmila & HUČÍKOVÁ, Zuzana. Dětský čtenář a ilustrace – postřehy z praxe. In: ROSOVÁ, Milena & NOVÁK, Radomil. Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Cesty ke komunikaci. Sborník příspěvků z odborného semináře pořádaného katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, jazykové a literární komunikace KČJL PdF OU v listopadu 2000. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2001, s. 84.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 84.

⁴³⁵ URBANOVÁ, Svatava. Literatura pro děti a mládež v posledním desetiletí 20. století v podobách tvorby i recepce. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Problematika tvorby pro děti a mládež a její recepce na konci 20. století. Sborník příspěvků z odborného semináře pořádaného katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v prosinci 1999. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2000, s. 9.

Technický pokrok je patrný všude a má tedy vliv i na knihu a její vzhled. Svět i jeho vnímání a zobrazování je výrazně pragmatické a často v něm absentuje citová (emoční) výchova a schopnost rozlišovat dobro od zla, prospěšné od škodlivého. Právě toto rozlišování je pro děti obtížné, byť se s přehledem pohybují v pro ně samozřejmém virtuálním světě. Mají k dispozici tuny informací, které však nedokážou zařadit. V podpoře emoční výchovy mohou tedy obrázkové knihy sehrát významnou roli. Mnozí současní ilustrátoři a autoři preferují u obrázkových knih méně textu⁴³⁶, který s oblibou různě modifikují (například R. Fučíková do obrázkové knihy *TGM* včlenila komiks).

Práce na obrázkové knize stejně jako práce na komiksu je syntetická. Lze ji připodobnit k točení filmu, kdy autor knihy je zároveň režisérem, scénáristou, kameramanem i hercem. Výraz je třeba zhutnit, je nezbytné být úsporný a přesný ve vyjadřování, umět vygradovat zápletku, dramatizovat a zaměřit se na použití barev.

V obou námi zkoumaných oblastech registrujeme nejen rozvolnění žánrových struktur, ale i výtvarných technik a materiálů. Převládá tendence jednotlivé výtvarné techniky i materiály vzájemně kombinovat a vytvářet nečekané, přesto však funkční ilustrace. *„A velký důraz je tu kladen na práci s různými materiály, což v divácích aktivizuje nejen intelektuální a vizuální rovinu vnímání, ale především jejich vjemy smyslové. Knihami se stávají objekty z přírodních materiálů, ze dřeva, z umělých hmot či z elementů elektronických. Ale také vznikají práce, které mají dějový charakter, a divák jimi může manipulovat, jako by listoval knihou, některé voní a jiné jsou neustále v pohybu.“*⁴³⁷ Rovněž je patrná snaha uchopit obrázkovou knihu jako autorský objekt či umělecký artefakt. Významné počiny v oblasti knižní ilustrace a obrázkové knihy se rodí ve specializovaných atelierech a pracovištích na Univerzitě Tomáše Bati či na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni. Významné jsou i mezinárodní stu-

---

⁴³⁶ Český rodič je konzervativní (např. mu velmi záleží na počtu slov a množství textu a často vychází z úměry, že čím více slov, tím více se dítě dozví) a ve výběru obrázkových knih mnohdy omezený (vychází spíše z osobní zkušenosti či je ovlivněn známou postavou z filmové a televizní produkce).

⁴³⁷ Srov. HORÁČEK, Radek (ed.). *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 2008, s. 11.

dentské soutěže, jako např. Fenomén kniha na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty MU v Brně.

5 Současná nizozemsky psaná obrázková kniha v (českém) překladu

Ačkoli je dnes výuka cizích jazyků, stejně jako znalost minimálně jednoho cizího jazyka něčím zcela normálním a i možnost aktivního setkávání s rodilými mluvčími není dnes naštěstí již ničím pozoruhodným, je přesto čtení literatury v originím znění pro mnohé nepředstavitelné. A ač to někteří odborníci či učitelé jazyků neradi vidí, většina čtenářů nepohrdne literárním překladem a mnohdy – v lepším případě – takový text ani jako překlad nevnímá.

Pro malé jazyky, k nimž v našem případě řadíme i nizozemštinu a češtinu, má literární překlad naprosto zásadní význam; díky němu se čtenář může seznámit s tím, co by mu jinak – četl-li by díla pouze v jazyce originálu, jež ovládá – zůstalo skryto. „*Překlad napomáhá k utváření obrazu, který si určitá kultura udělá o literární tvorbě jiné země. Jeden jediný překlad často charakterizuje celou tvorbu daného autora, někdy dokonce celou literaturu dané doby.*“⁴³⁸ Obdobně se k tomuto tématu vyjadřuje také Wilken Engelbrecht, když tvrdí, že „*in einem gewissen Sinne sind Übersetzungen die Botschafter einer Kultur; sie bringen dem Publikum der Übersetzungssprache die sonst unzugängliche Literatur einer Fremdsprache näher*“⁴³⁹.

Malé jazyky musí častokrát za překlady do ostatních jazyků více bojovat a překladatelé z nich pracující musí i lépe vážit, co má být přeloženo, což – zdá se – vede k tomu, že výběr překládaných literárních děl z malých jazyků se někdy může jevit jako kvalitnější.⁴⁴⁰

---

⁴³⁸ Originál citace: „*De vertaling draagt bij tot het beeld dat in een bepaalde cultuur ontstaat over de literaire werken vanuit een ander land. Eén enkele vertaling vertegenwoordigt vaak het hele oeuvre van de auteur, soms zelfs de hele literatuur van die tijd.*“ KRIJTOVÁ, Olga. Een woord vooraf – achteraf gezien. Een beschouwing over de inleidende teksten bij vertalingen uit het Nederlands. In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 2, Germanistica Pragensis*, XII, 1994, s. 90.

⁴³⁹ ENGELBRECHT, Wilken. Schwejk versus Kapitän Bontekoe. Die niederländische Literatur in tschechischer und die tschechische Literatur in niederländischer Übersetzung. In: DECLOEDT, Leopold. & VAN UFFELEN, Herbert (ed.). *Der niederländische Sprachraum und Mitteleuropa*. 1. vyd. Wien: Böhlau Verlag, 1995, s. 103.

⁴⁴⁰ Na rozdíl od velkých jazyků (např. angličtina, němčina apod.) se zdá, že se v překladech literárních děl malých jazyků objevuje méně děl triviálních, protože každý překlad

5.1 Úvodem

„Obrázková knížka je pro dětský pokoj stejně nezbytná a nepostradatelná jako kolébka, panenka či koníček.“⁴⁴¹

W. H. Houtgraaff
amsterdamský vydavatel
2. pol. 18. stol.

V tradičním pojetí je obrázková kniha (bilderbuch) chápána jako jeden z klíčových knižních typů pro předčtenáře do 8 let⁴⁴² a jako taková by měla být vždy vybírána s ohledem na věk dítěte. I když je obrázková kniha obecně považována za publikaci, v níž převažují ilustrace a text je v ní obsažen jen v omezené míře, je třeba zmínit, že právě skrze obrázkovou knihu jsou dětské recipienti uváděni do světa literatury vůbec a pro některé může být toto setkání s literaturou bohužel i setkáním posledním.

Sonya Hartnettová, vítězka Ceny Astrid Lindgrenové za rok 2008, v této souvislosti tvrdí: *„Mladý člověk, který si dnes přečte knihu, si zkušenost z ní bere s sebou do budoucna, je touto zkušeností formován a ovlivňován, učí se z ní, pamatuje si ji a uchovává ji ve svém srdci. A protože se toto děje s knihami napsanými pro mladé lidi, proto je literatura pro děti a mládež důležitá. Já si troufám tvrdit, že je dokonce důležitější*

---

z malého jazyka bývá chápán jako velvyslanec či symbol dané jazykové oblasti, která skrze něj propaguje svou kulturu a případného čtenáře s ní seznamuje. Ale i u malých jazyků registrujeme, že výběr děl pro překlad podléhá módním trendům, reklamě, médiím, což ale nemusí být vždy nutně jen na závadu.

⁴⁴¹ Originál citace: *Een prentboek is voor een kinderkamer een even zo noodzaaklyk en onontbeerlyk meubel als een Wieg, Pop of Stokpaardje*. In: BEKKERING, Harry. (red.). *De hele Biblebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek in Nederland & Vlaanderen van de middeleeuwen tot heden*. 2. vyd. Amsterdam: Querido's uitgeverij b.v., 1990, s. 603.

⁴⁴² Srov. ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006, s. 17 a ROSOVÁ, Milena. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta, 2002, s. 17. Věkovou hranici 8 let explicitně uvádí např. Jana Baroková. In: BAROKOVÁ, Jana. *Gattungen der Kinder- und Jugendliteratur. Ihre Charakteristik und Geschichte samt Leseproben für den Unterricht an der Pädagogischen Fakultät der Masaryk-Universität*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 5.

než literatura pro dospělé.“⁴⁴³ Obrázkové knihy své dětské čtenáře formují a utvářejí a výrazně také ovlivňují jejich psychický vývoj. Právě díky společnému čtení a prohlížení, což implikuje vzájemné sdílení mezi dětským recipientem a průvodcem (tj. předčítačem)⁴⁴⁴, jsou obrázkové knihy výborným stimulem pro komunikaci a osvojování si adekvátních sociálních návyků.

Tak jako v jiných národních literaturách zažívá i v současném Nizozemsku a Vlámku obrázková kniha velmi dynamický rozvoj. Autorská obrázková kniha, tedy taková obrázková kniha, kde autorem textu i obrazu je jedna a tatáž osoba, má v uvedené oblasti dlouholetou tradici, ovšem zejména v posledních dvou desetiletích zažívá opravdový boom.

V této kapitole se primárně zaměřujeme na ty nizozemské a vlámské autory, kteří se zabývají autorskou obrázkovou knihou a jejichž práce byly přeloženy do češtiny. Dobu vzniku překladu jsme si stanovili na období po roce 1989, s důrazem na první dekádu 21. století.

Při vyhledávání autorů, kteří odpovídají navrženým kritériím, jsme vycházeli z vlastní inventarizace překladů literárních děl pro děti a mládež přeložených z nizozemštiny do češtiny, eventuálně do slovenštiny.⁴⁴⁵ Překlady z nizozemštiny jsou v českém prostředí oficiálně poměrně přesně zmapovány pro období 1890 až 1993.⁴⁴⁶ O zmapování překladů od roku 1993 do současnosti se pokoušeli již mnozí, vždy se

---

⁴⁴³ Originál citace: „*Een jong mens die vandaag een boek leest, neemt die ervaring mee naar morgen, wordt erdoor gevormd en beïnvloed, leert ervan, onthoudt ze en bewaart ze in zijn hart. En omdat dit gebeurt met boeken die voor jonge mensen worden geschreven is kinder- en jeugdliteratuur belangrijk. Ik durf zelfs beweren belangrijker dan literatuur voor volwassenen.*“ In propagační materiál k anketě *De 99 Mooiste Kinderboeken Aller Tijden*, vydaný nadací *Stichting Lezen* v roce 2008. Více též *Het mooiste kinderboek* [online]. <<http://www.hetmooistekinderboek.be>>.

⁴⁴⁴ Rosová v této souvislosti hovoří o **vnímateli** (tj. dítě/čtenář) a **zprostředkovateli** (tj. ten, kdo vnímateli příběh zprostředkovává). In: URBANOVÁ, Svatava. & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, s. 225.

⁴⁴⁵ Viz příloha 1a a příloha 1b.

⁴⁴⁶ Viz KRIJTOVÁ, Olga & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993*. 1. vyd. Praha: JTP, 1994.

však nakonec jednalo spíše o pokusy dílčí, neúplné či namátkové.⁴⁴⁷ Nicméně i přesto se nám podařilo shromáždit soubor dat, s nimiž v souvislosti s recepcí nizozemských děl v ČR dále pracujeme. Jsme si vědomi toho, že ani náš seznam není úplný vzhledem k povaze zkoumaného a zůstává tak jen jakýmsi pokusem o přehled aktuálního stavu překladů nizozemsky psané literatury pro děti a mládež.

5.2 Překladaelé z nizozemštiny

Jedním z požadavků na překlad je rychlost jeho zhotovení. Není tedy neobvyklé, že jednoho autora překládá více překladatelů, což se

---

⁴⁴⁷ V roce 2003 se objevil první pokus o doplnění a rozšíření základní bibliografické databáze překladů z nizozemštiny: KRIJTOVÁ, Olga & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Doplňky k publikaci Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993* [online]. Dostupné z: <http://jtpunio.org/spip/IMG/doc/holandska_biblio_dopl_nek.doc>. O podobný přehled se opakovaně pokusili také brněnští nederlandisté: NOVÁKOVÁ, Marta. Bibliografie k tématu. In: *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu – Obrázky z Nizozemska a Flander*, 2007, č. 7–8, s. 90. Též NOVÁKOVÁ, Marta. Výběrová bibliografie překladů vlámských autorů. In: *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu – Belgie: literatura pomezí*, 2009, č. 3, s. 41–43. Aktuální přehled do češtiny překládaných nizozemsky píšících autorů a děl nabízí také např. Bibliografie nizozemské literatury v českém překladu za období 1990–2010. In: TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika. (ed.). *Gutenbergova čítanka současné prózy z Nizozemska. Holandská čítanka. Nizozemsko-české vydání*. 1. vyd. Praha: Gutenberg, 2011, s. 228–232. Uvedený přehled však vůbec nezohledňuje literaturu pro děti a mládež. Informace o překladech též viz *Host* (2011), no. 3, Literární Flandry [online]. Dostupné z: <<http://www.casopis.hostbrno.cz/cs/archiv/2011/3-2011/obsah-cisla-3-2011>>. Další zdroj představuje databáze nizozemských autorů [online]. Dostupné z: <<http://www.databazeknih.cz/index.php?stranka=autori&nid=86&dle=&id=1>>. Ani zahraniční databáze literárních nadací nedisponují úplným seznamem přeložených děl. Srov. např. databáze překladů nadace Nizozemský literární fond (dříve Nizozemský literární fond pro produkci a překlady NLPVF) [online]. Dostupné z: <<http://www.nlpvf.nl/vertalingendb/zoek1.php>>. Přehled překladů z nizozemštiny v letech 1990–2003 Veroniky Havlíkové také není úplný. Za toto období uvádí pouze 10 přeložených děl z nizozemské LPDM. Srov. HAVLÍKOVÁ, Veronika. *Nederlandstalige literatuur in Tsjechië sinds 1990. Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur na de val van de muur*. In: *Neerlandica Extra Muros*. roč. 42, č. 3, 2004, s. 26–32. Rovněž ve výběrové bibliografii překladů nizozemské beletrie a poezie v letech 1945–2011 Lucie Smolka Fruhwirtové je přehled děl LPDM pouze částečný. In: SMOLKA FRUHWIRTOVÁ, Lucie. *Recepte nizozemské literatury v českém literárním kontextu let 1945–2010*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 101–116.

může projevit na kvalitě překladu. U malých jazyků je však situace jiná. Počet překladatelů z nizozemštiny je ve srovnání s velkými jazyky výrazně omezen. Výhodou je, že si každý z překladatelů 'může' vybrat 'svého' autora a toho pak obvykle překládá jen on.⁴⁴⁸ „V případech, že je žijící autor tak brzo a často překládán, hraje nezřídka důležitou roli přátelství mezi ním a překladatelem. [...] Takové přátelství, nebo alespoň živoucí kontakt mezi spisovatelem a jeho překladatelem působí velmi inspirativně a je – od 20. let tohoto století [20. stol.] – skoro pravidlem.“⁴⁴⁹

A tak je v českých překladech nizozemské literatury spjato jméno Veroniky ter Harmsel Havlíkové neodmyslitelně s díly Arnona Grunberga, Harryho Mulische či Joosta Zwagermanna. U Jany Pellarové⁴⁵⁰ je v její překladatelské práci patrná určitá afinita s jižním Nizozemím, a ačkoli má na svém kontě více překladů nizozemských než vlámských autorů, přesto i tato díla mají často určitou souvislost s vlámským prostředím. V tomto případě se navíc jedná o překladatelku, která pravidelně překládá díla písničích žen (např. Tessa de Looová, Annelies Verbekeová, Tonke Dragtová, Kristien Hemmerrechtsová). V posledních letech se na poli literárního překladu prosadila také Magda de Bruin-Hüblová⁴⁵¹, kterou si čtenáři spojují mj. s díly nizozemské autorky Margriet de Moorové. Kromě již uvedených překladatelek se literárním překladům věnují také Petra Schürová (historická témata, detektivní příběhy), Jitka Růžičková (dětská literatura), Jiřina Holeňová (Toon Tellegen), Ruben Pellar (Leon de

---

⁴⁴⁸ Výjimka potvrzující pravidlo – např. překlady děl Arnona Grunberga nebo Harryho Mulische.

⁴⁴⁹ Originál citace: *“In de gevallen dat een levende auteur al zo vroeg en dikwijls veelvoudig vertaald wordt, speelt niet zelden de vriendschap tussen de auteur en de vertaler een belangrijke rol. [...] Zo’n vriendschap, of ten minste levendig contact tussen de schrijver en zijn vertaler werkt zeer inspirerend en is – vanaf de 20-er jaren van deze eeuw – haast een regel [...].”* KRIJTOVÁ, Olga. Een woord vooraf – achteraf gezien. Een beschouwing over de inleidende teksten bij vertalingen uit het Nederlands. In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 2, Germanistica Pragensia*, XII, 1994, s. 94.

⁴⁵⁰ Některé ze svých překladů publikovala ještě pod svým dívčím jménem; občas lze narazit i na kombinaci současného příjmení s rodným (Jana Irmannová-Pellarová).

⁴⁵¹ Magda de Bruin-Hüblová je emigrantka, vdaná za Edgara de Bruina, jednoho z nejznámějších nizozemských překladatelů ze slovanských jazyků. Žije v Nizozemsku a má tak někdy jednodušší přístup k nizozemským vydavatelům a občas svým kolegům-kolegyním přebírá 'jejich' autory (Grunberg, Nootboom), přičemž jde obvykle o takové autory, kteří se v zahraničí dobře prodávají.

Winter), Jaroslava Znamenaná (dětská literatura) či Jana Broekman-Minářová (dětská literatura).⁴⁵² Ve většině případů se jedná o bývalé studenty nestorky české nederlandistiky a významné překladatelky Olgy Krijtové (1931–2013), která do češtiny přeložila přes dvě stě nizozemsky psaných děl a patří tím tak mezi nejplodnější a výběrem překládaných děl mezi nejvšestrannější překladatele z nizozemštiny. Z nastupující generace pak jmenujme alespoň Lenku Křest'anovou, Martinu Loučkovou, Martu Kosteleckou⁴⁵³, Lenku Řehovou či Adélu Elbelovou.

5.3 Co se překládá?

Sledováním překládaných autorů a jejich děl jsme došli k následujícím závěrům. Na úplném počátku překladů z nizozemštiny stojí „*obdiv k Belgičanům, kteří se dokázali v roce 1830 osvobodit od Nizozemců, a rovněž k Vlámům, kteří urputně bojovali za zrovnoprávnění vlastního mateřského jazyka, problém, který byl Čechům velmi blízký.*“⁴⁵⁴ Do roku 1989 se tak ve velké míře překládaly historické romány (např. H. Conscience, J. Fabricius), což je podle Krijtové dáno „*politickou minulostí, dlouhodobým bojem za národní jazyk a bojem za národní sebeurčení*“⁴⁵⁵. Velké popularitě se ve stejné době těšily rovněž biografie

---

⁴⁵² Přehled všech překladatelů z nizozemštiny do roku 1993 je uveden v publikaci KRIJTOVÁ, OLGA & PELLAR, RUBEN & SCHÜROVÁ, Petra. *Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993*. 1. vyd. JTP: Praha, 1994, s. 63–66. Přehled překladatelů od roku 1993 po současnost zatím nikde publikován nebyl; náš seznam v příloze 2 je zaměřen pouze na překladatele dětské literatury a není tedy úplný.

⁴⁵³ Některé překlady publikovala pod svým dívčím jménem Marta Nováková.

⁴⁵⁴ ENGELBRECHT, Wilken a kol. *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015, s. 508.

⁴⁵⁵ Originál citace: „[...] van hun politieke verleden, de eeuwenlange taalstrijd en de strijd voor nationale zelfbeschikking [...]“. In: KRIJTOVÁ, Olga. *Literatuur of Lectuur?* In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3, Germanistica Pragensia*, X, 1991, s. 59. Výše uvedené je jakýsi oficiální postoj české nederlandistiky k dané problematice. Wilken Engelbrecht však ve svém článku přichází s novátorskou myšlenkou, že v případě překladů děl H. Conscience šlo o sociálně-katolické důvody. Srov. ENGELBRECHT, Wilken. Hendrik

významných osobností (např. T. de Vries) a vesnický román (A. Coolen, E. Claes, F. Timmermans, S. Streuvels). I v současnosti patří uvedené žánry mezi často překládané (např. A. Japin *Nádherná vada*, T. de Loo *Dvojčata*, H. Claus *Fámy*, T. Lieske *Moje výsostná láska*). Dále se z nizozemštiny přes němčinu dostala do češtiny díla spadající do náboženské literatury (např. W. Kelly, K. H. Miskotte) a náboženská literatura se nepřestala vydávat ani po roce 1989, teď se však většinou překládá přímo z nizozemštiny (H. L. Heijkoop, P. Bosmans, E. Schillebeeckx).

Kromě výboru *Vlámská lyrika*⁴⁵⁶, ukázek v dějinách literatury (Krijt, H. a Krijtová, O., *Průvodce dějinami nizozemské literatury*. Praha: Panorama 1990 či W. Engelbrecht a kol., *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*⁴⁵⁷) a ve vysokoškolských skriptech se téměř nesetkáme s překlady nizozemské a vlámské poezie. V tomto ohledu přišla výraznější změna až po roce 1989. Významný počín představuje *Tanec gnómů* od Paula van Ostaijena (výbor, Praha: Odeon 1990), výbor z poezie, který vznikl ze spolupráce Ivana Wernische a Olgy Krijtové. O 17 let později pak konečně vychází reprezentativní antologie nizozemské poezie *V Nizozemsku už nechci žít* (Praha: Mladá fronta 2007), v níž se o překlady básní podělily Olga Krijtová, Veronika ter Harmsel Havlíková a Jana Pellarová. Překládání moderní nizozemské a vlámské lyriky se soustavněji věnuje především Martina Loučková, která své překlady básní publikuje převážně v časopisech.

Dramatická tvorba je zastoupena opět především zásluhou Olgy Krijtové, nicméně i v současnosti se alespoň příležitostně tímto žánrem zabývají také např. Lenka Křest'ánová či Alexandra Andreasová.

Conscience, de man die de Tsjechen Nederlandse literatuur leerde lezen. In: HRNČÍŘOVÁ, Zdenka. *Praagse Perspectieven 7. Handelingen van het colloquium van de sectie Nederlands van de Kareluniversiteit te Praag op donderdag 24 en vrijdag 25 maart 2011*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2011, s. 83–107. Dále srov. ENGELBRECHT, Wilken. A Moravian Picture of Dutch Literature. In: ZEHNALOVÁ, Jitka & MOLNÁR, ONDŘEJ & KUBÁNEK, Michal. *Tradition and Trends in Trans-Language Communication*. Olomouc Modern Language Series (OMLS), Vol. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 215–228.

⁴⁵⁶ Zde je však třeba uvést, že básně obsažené v tomto výboru byly přeloženy z francouzštiny pouze s přihlédnutím k vlámské verzi. Srov. *Vlámská lyrika*. Výbor. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.

⁴⁵⁷ ENGELBRECHT, Wilken a kol. *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015.

Mladá generace překladatelů svými překlady mapuje zvláště současnou nizozemsky psanou literaturu, takže čtenář má šanci získat poměrně ucelenou představu o tom, jaká nizozemsky psaná literatura je. Objevují se v ní stále častěji a silněji prvky multikulturalismu (např. H. Bouazza) či autobiografické prvky (Jona Oberski, K. Glastra van Loon, Connie Palmenová). Nesmíme zapomenout ani na výrazný ženský hlas v literatuře, který nám v překladech zprostředkovávají díla K. Hemmerrechtsové, Tessy de Looové, Margriet de Moorové, Diane Broeckhovenové či Anny Enquistové. Je rovněž nezbytné připomenout, že nizozemsky psaná literatura se ke čtenářům nedostává pouze v knižní podobě, ale i prostřednictvím internetu (e-books, profily spisovatelů na facebooku), performancí, předčítáním, one-man-show (Tom Lanoya) či jako divadelní představení. Ter Harmseel Havlíková trefně charakterizuje aktuální literární dění v Nizozemsku „*jako stále silnější osmózu mezi uměleckou literaturou a populární kulturou, v níž někdo vidí apokalyptický zánik esteticky hodnotného psaného slova jeho postupným rozmělněním a komercializací, která se však za několik desetiletí stane jen další kapitolou v dějinách literatury, možná pojmenovanou nějakým tím 'ismem'*“⁴⁵⁸

Po roce 1989 vyšlo více než 250 překladů z nizozemštiny, které vydala nakladatelství Mladá fronta, Aurora, Eroika, Argo, Český spisovatel, Labyrint, Paseka, Brána, Prostor, Euromedia Group Odeon aj. Z hlediska recenzního mapuje překladovou tvorbu zejména internetový portál *iliteratura*⁴⁵⁹, kde jsou pod dohledem Magdy de Bruin-Hüblové v nizozemské sekci uveřejňovány recenze aktuálních překladů, portréty autorů, ukázky z přeložených děl, ale i aktuality ze světa nizozemské literatury v návaznosti na české prostředí. Příležitostně je nizozemsky psané literatuře a tedy i jejím překladům do češtiny věnován prostor v literárních časopisech.⁴⁶⁰ Až do Sametové revoluce hrála významnou

---

⁴⁵⁸ TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika. (ed.). *Gutenbergova čítanka současné prózy z Nizozemska. Holandská čítanka. Nizozemsko-české vydání*. 1. vyd. Praha: Gutenberg, 2011, s. 226.

⁴⁵⁹ Srov. <<http://www.iliteratura.cz/Sekce/189/boeken-nizozemsko-belgie>>.

⁴⁶⁰ Např. *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu* (2007), no. 7 – 8 představil nizozemsky psanou literaturu pod názvem Obrázky z Nizozemska a Flander. *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu* (2009), no. 3 Belgie: literatura pomezí. Vlámské literatuře se věnoval také *Host* (2011), no. 3 Literární Flandry. O nizozemsky psané literatuře a tedy i o překladech z nizozemštiny do češtiny v kostce informuje rovněž Magda de Bruin-Hüblová

roli *Světová literatura*, která českým čtenářům představila mnohé nizozemské i vlámské autory.⁴⁶¹ Jejimi pokračovateli se po roce 1989 staly časopisy *Literární noviny*, *Host*, *Plav* a *Aluze*, které se však nizozemsky psané literatuře věnují spíše sporadicky. Významnou literární teoretičkou na poli nizozemsky psané literatury byla již zmíněná Olga Krijtová, která nejen svými překlady, ale i odbornými statěmi o literatuře ovlivnila několik generací českých a slovenských nederlandistů. Připomeňme rovněž její publikaci k problematice literárního překladu *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*⁴⁶², kde velmi čtivým způsobem seznamuje s úskalími a nástrahami literárního překladu. Hodnocením literárních překladů z nizozemštiny do češtiny a literárním překladem obecně se v současnosti zabývá především Magda de Bruin-Hübllová.

Překlady nizozemské literatury si v Česku již několikrát vysloužily literární ocenění; cenu Magnesia Litera za překladovou knihu získala v roce 2006 Olga Krijtová za překlad *Fám* od Huga Clause, Cenu Josefa Jungmanna za nejlepší překladové dílo (mimořádné tvůrčí ocenění) obdržela v roce 2010 Veronika ter Harmsel Havlíková za překlad *Objevení nebe* Harryho Mulische a v roce 2001 Prémii Tomáše Hrachy za *Proceduru* téhož autora; Olze Krijtové⁴⁶³ byla udělena tvůrčí odměna v roce 1999 za *Následující příběh* Ceese Nootebooma), naopak

---

ve stati Nizozemsky psaná literatura. In: KITZLER, Petr (ed.). *Literatura ve světě. Svět v literatuře 2006–2007*. 1. vyd. Praha: Gutenberg, 2007, s. 261–270.

⁴⁶¹ Srov. ENGELBRECHT, Wilken a kol. *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015, s. 514.

⁴⁶² KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. Tato publikace vyšla v aktualizovaném a rozšířeném vydání zásluhou Veroniky Ter Harmsel Havlíkové. Srov. KRIJTOVÁ, Olga & TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika. *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. 2. vyd. Praha: Apostrof, 2013.

⁴⁶³ Práce Olgy Krijtové si cenila i nizozemská strana, což dokládá např. Cena M. Nijhoffa (tj. Martinus Nijhoff Vertaalprijs), kterou Krijtová získala za své překlady již v roce 1969. Za zásluhy o propagaci nizozemské literatury v České republice jí byla v roce 2007 udělena Překladatelská cena Nizozemského literárního fondu NLPVF. Během svého života se stala rovněž členkou Královské akademie nizozemského jazyka a literatury v Gentu (Belgie) a byla nositelkou Oranžsko-Nasavského řádu v hodnosti důstojníka (Officier van de Orde van Oranje-Nassau), čímž nizozemská strana naprosto jednoznačně potvrdila přínos docentky Krijtové v oblasti šíření nizozemské literatury a jazyka. Srov. např. <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/32321/krijtova-olga>> (30. 12. 2015).

anticenu Skřipec za nejhorší umělecký překlad zatím nikdy nezískal žádný překlad z nizozemštiny.

Za posledních dvacet let se již mnohokrát ukázalo, že bez náležité publicity a reklamy může i výtečné literární dílo zapadnout. Proto jsou pořádány na území České republiky různé kulturní akce, během nichž se nizozemsky psaná literatura dostává ke slovu, např. Café Amsterdam. Podporou a propagací nizozemské literatury se zabývají taktéž katedry nederlandistiky v Olomouci, Brně a Praze a Společnost pro nizozemskou a vlámskou kulturu NE-BE⁴⁶⁴.

5.4 Literatura pro děti a mládež v překladu

Jestliže u uměleckého překladu obecně platí, že „překladatel musí ctít záměry autora a dát své síly a umění do služeb dílu, aby v překladu nabylo tvaru, který v maximální možné míře bude odpovídat původnímu textu“⁴⁶⁵ a „musí brát v úvahu podmínky, v nichž dílo vznikalo a je v nich ukotvené“⁴⁶⁶, pak konkrétně u překladů literatury pro děti a mládež to platí o to víc, že cílový čtenář má určité, zejména věkem dané limity, což od překladatele vyžaduje úpravy a jistou dávku vynalézavosti i tam, kde by to u překladů pro dospělé čtenáře nebylo vůbec potřeba. Máme na mysli např. problematiku překladu reálií, vlastních jmen, slovních hříček či veršovaného textu. Ne že by se snad výše zmíněné objevovalo jen a pouze v literatuře pro děti a mládež, ale při jejím překládání musí mít překladatel na paměti, že dává vzniknout převodu, který bude číst dítě, tj. vnímatel bez zkušeností a znalostí dospělého. Přitom však – stejně jako u všech uměleckých překladů – by i ty pro děti měly být věrné, tvořivé a zároveň věcně správné. Výše uvedené, stejně jako skutečnost, že dětská literatura bývá někdy považována spíše za okrajovou záležitost, vede pravděpodobně k tomu, že se dlouhodobě tolik nepřekládá. Minimálně to platí pro překlady dětské literatury

---

⁴⁶⁴ Srov. <http://www.ne-be.cz/o_nascz.html>.

⁴⁶⁵ NOVOTNÝ, Robert. *Když Klepiš potkal Klepiš. Sloupky o překládání z let 2008–2011*. 1. vyd. Praha: Galen 2011, s. 14.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 14.

z nizozemštiny, které zastávaly zejména do roku 1989 v celkové překladové tvorbě spíše marginální pozici. Tento stav se částečně zlepšil změnou politického režimu po pádu železné opony, nicméně dětská literatura zůstává v překladech z nizozemštiny do češtiny stále spíše okrajovým žánrem.⁴⁶⁷

Do roku 1989 registrujeme v této oblasti zejména tituly, jejichž autory jsou ženy-spisovatelky. „*Nizozemská literatura byla v překladech poválečných let reprezentována převážně, ba skoro výlučně muži (ženy-autorky se u nás uplatnily v překladech knih pro děti a mládež asi do 15 let).*“⁴⁶⁸ V Čechách nejpřekládanější autorkou tehdejší doby se stala Miep Diekmannová, jejíž díla českým čtenářům zprostředkovala Olga Krijtová. Diekmannová patří k výrazným postavám nizozemsky psané literatury pro děti a mládež poválečného období. Píše pro různé věkové kategorie a kromě prózy se zejména malým čtenářům přibližuje básněmi a říkadly. Do češtiny byla přeložena série knih o dívce Annejet, která představuje prózu s dívčí hrdinkou. O její velké oblibě svědčí několik vydání, naposledy na začátku tohoto století. Dobrodružná próza pro chlapce je v českém překladu zastoupena románem *Marijn u pirátů* (1971; *Marijn mezi pirátmi*, 1977). Z její tvorby pro nejmenší čtenáře můžeme uvést např. publikaci *Kuli kuli tap* (1983). To, že tvorba Miep Diekmannové byla tak často překládána, je dáno i tím, že autorka má k České republice zvláštní vztah; spolupracovala např. s Dagmar Hilarovou⁴⁶⁹ a před rokem 1989 pomáhala českému disentu a propagovala české autory v Nizozemsku.

Jednou z nejméně výraznějších postav nizozemské literatury pro děti a mládež, jejichž dílo se dočkalo českého překladu, je Annie M. G.

---

⁴⁶⁷ Ter Harmsel Havlíková uvádí, že v letech 1990–2003 bylo přeloženo 48 titulů, z toho 10 knih patří mezi non-fiction, triviální či oddechovou literaturu. Z 38 zbývajících řadí 10 děl do LPDM, tj. v uvedeném období představovaly překlady LPDM 26 % z celkové překladové tvorby. Problémem zůstává neúplná inventarizace přeložených titulů, což má za následek určité zkreslení skutečné situace. Srov. HAVLÍKOVÁ, Veronika. *Nederlandstalige literatuur in Tsjechië sinds 1990. Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur na de val van de muur*. In: *Neerlandica Extra Muros*. roč. 42, č. 3, 2004, s. 28. Podrobněji k počtu přeložených děl LPDM viz kapitola 5.5.

⁴⁶⁸ KRIJTOVÁ, Olga. Hella S. Haasse. In: *iliteratura*, 5. 11. 2003. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14635/haasse-hella-s>> (2. 12. 2011).

⁴⁶⁹ Viz TOUFAROVÁ, Eva, Osmdesátka Miep Diekmannové. In: *Ladění. Časopis pro teorii a kritiku dětské literatury*. 2006, no. 1, s. 41.

Schmidtová. Ačkoli se jedná plodnou a všestrannou autorku, byly zatím přeloženy pouze dva tituly (*Slečna Mici*, 1999) a (*Viplala*, 1999) a čtenáři tak mohou získat poněkud zkreslený dojem o tvorbě této autorky⁴⁷⁰. Z ostatních autorek jistě stojí za zmínku Tonke Dragtová coby zástupkyně žánru sci-fi (*Planoucí lesy Venuše*, 1979, 2006) a fantasy (*Dopis pro krále*, 2000), Sonia Garmersová, která čtenáře konfrontuje s antilskou realitou v próze s dívčí hrdinkou (*Žít v úsměvu*, 1988) či Nienke van Hichtumová, jejíž dva přeložené tituly *Eskymáček hrdina* (1941) a *Uhuhu* (1939) zastupují nizozemsky psanou literární tvorbu z přelomu 19. a 20. století, výrazně ovlivněnou změnami v oblasti politicko-sociální.

Dobrodružná a historická próza je charakteristická pro Johana Fabricia, jehož dílo patří rovněž k nejpřekládanějším, byť nepatří k vrcholům nizozemské literatury⁴⁷¹. V Čechách zaujaly romány *Plavčíci kapitána Bontekoea* (překlad Lídy Faltové se dočkal v roce 2010 dokonce 7. vydání⁴⁷²) či *Tonek z Napoleonovy armády* (1981).

Do roku 1989 se překlady nizozemsky psané literatury pro děti a mládež omezovaly na tituly pro tehdejší vládnoucí stranu přijatelné (např. Frank, Anne *Deník Anne Frankové* (1956, 1957, 1966) a politicky nezávadné (např. Rutgers van der Loeff-Basenuová, *An Laviny nad vsí*, 1961). Po změně režimu se postupně začal měnit také výběr autorů – od komerčněji laděných překladů (Fröhlich, Francesca, *365 slůňátek: příběhy před spaním*, 1996; Jansen, Maan, *365 dobrodružství medvídka Bruma: příběhy před spaním*, 1995 a *Každý den usínáme s medvídkem*, 1994), přes bestsellery Francine Oomenové (*Jak přežít svou maličkost?*, 2005; *Jak přežít tuhle třídu?*, 2006; *Jak přežít první pusy*, 2007), filozofické úvahy (Menno Lievers, *Je to skutečně pravda? Čítanka pro*

---

⁴⁷⁰ V případě Schmidtové, která je nejznámější nizozemskou autorkou pro děti a mládež a jejíž tvorba ovlivnila celé generace nizozemských čtenářů i autorů, jistě nebyl problém v jejich politických postojích, které směřovaly vždy spíše 'doleva', ale právě ona všestrannost a laskavý humor, který zejména v básnické tvorbě vyžaduje pro případný překlad nadaného překladatele-básníka, a ochotné nakladatelství, které by se uvolilo případný další překlad vydat a propagovat.

⁴⁷¹ Myšleno k vrcholům nizozemské poválečné literatury. Ovšem v období před 2. světovou válkou byl Fabricius jedním z nejvýznamnějších nizozemských písícih autorů.

⁴⁷² O osmé vydání (1996) se postaral překladatel G. Kadlec. Tento román vyšel celkem v počtu 750 000 kusů a je tak nejrozšířenějším a nejčastěji překládaným titulem z nizozemštiny.

toho, kdo si myslí, že neumí myslet, 2004), prózy se zvířecími hrdiny (Toon Tellegen, *Veverčák a mravenec*, 1998) až po umělecké obrázkové knihy (Max Velthuijs, *Žabák a cizinec*, 2005; Guido van Genechten, *Víš, co má v plínce myš? Víš? Nevíš?*, 2009). Některé obrázkové knihy se do češtiny dostaly přes další cizí jazyk. V případě Dicka Bruny šlo o překlad z angličtiny, čemuž odpovídá i vlastní jméno protagonistky Brunových příběhů (*Kuku Miffy! Kdo je tam?*, 2011; *Kuku Miffy, kdo je to?*, 2011; *Počítej s Miffy. Kolik je to?*, 2011). Příběhy Hanse de Beera byly naopak přeloženy z němčiny (*Lední medvídku, kam pluješ?*, 1991; *Lední medvídku, vrať se brzy*, 1991 a *Lední medvídku, vezmi mě s sebou!*, 1991).

Nizozemsky psaná literatura pro děti a mládež byla příležitostným předmětem zájmu také v časopise *Ladění* a bývá rovněž zastoupena v rámci pravidelné konference *Současnost literatury pro děti a mládež* v Liberci. Je rovněž prezentována v samostatné kapitole⁴⁷³ v *Průvodci dějinami nizozemské literatury*, v *Dějínách nizozemské a vlámské literatury*⁴⁷⁴ a ve studii⁴⁷⁵ ve *Slovníku autorů literatury pro děti a mládež 1, zahraniční spisovatelé*, vždy s přihlédnutím k existujícím českým překladům. I když po roce 1989 počet překladů stoupl a s ním i počet těch, kteří dětskou literaturu překládají, je třeba konstatovat, že na tomto poli zatím nikdo nepřekonal všestrannost a erudici Olgy Krijtové.

---

⁴⁷³ KRIJTOVÁ, Olga. Nizozemské knížky pro děti a mládež. In: KRIJT, Hans & KRIJTOVÁ, Olga. *Průvodce dějinami nizozemské literatury*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 250–255.

⁴⁷⁴ BRÁZDOVÁ TOUFAROVÁ, Eva. Nizozemsky psaná literatura pro děti a mládež. In: ENGELBRECHT, Wilken a kol. *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015, s. 468–502.

⁴⁷⁵ TOUFAROVÁ, Eva. Nizozemská literatura pro děti a mládež. In: DOROVSKÝ, Ivan a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. Zahraniční spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, s. 91–97.

5.5 České překlady nizozemsky psané literatury pro děti a mládež

Dle nám dostupných zdrojů⁴⁷⁶ lze konstatovat, že v období let 1890 až 1989 bylo přeloženo 54 titulů LPDM, přičemž do tohoto období byly započteny i překlady do slovenštiny, které však svou četností představují jen marginální položku. V letech 1990–1999 vyšlo 24 titulů nizozemské LPDM v českém překladu a od roku 2000 do současnosti bylo zatím publikováno 38 titulů. Zdá se tedy, že v polistopadovém období se překladům LPDM daří o něco lépe než v období před rokem 1989. V překladech jsou během všech tří uvedených období zastoupena díla celkem 35 nizozemsky píšících autorů, z nichž sedm se ve své tvorbě věnuje výhradně obrázkovým knihám.

PŘEKLADY NIZOZEMSKY PSANÉ LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ		
Období	Počet přeložených děl (všechna vydání)	Počet přeložených děl (pouze 1. vydání)
1890 – 1989	53	29
1990 – 1999	24	16
od 2000 do současnosti	37	26
Celkem	114	71

Tab. 1: Počet přeložených děl LPDM z nizozemštiny do češtiny

Budeme-li sledovat žánrové spektrum přeložených titulů, pak můžeme tvrdit, že kromě bajek je v překládané nizozemské LPDM obsaženo všech deset dalších základních literárních žánrů LPDM⁴⁷⁷, přičemž v období po roce 1989 jsou nejčastěji zastoupeny pohádky, próza s dívčí hrdinkou a zejména obrázkové knihy.

⁴⁷⁶ Vycházíme z výsledků vlastní inventarizace překladů LPDM z nizozemštiny viz příloha 1.

⁴⁷⁷ Zde se držíme rozlišování literárních žánrů LPDM dle Urbanové a Rosové. Srov. URBANOVÁ, Svatava & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: FF Ostravská univerzita, 2005. Jednotlivé žánry pro naše účely dále nediferencujeme.

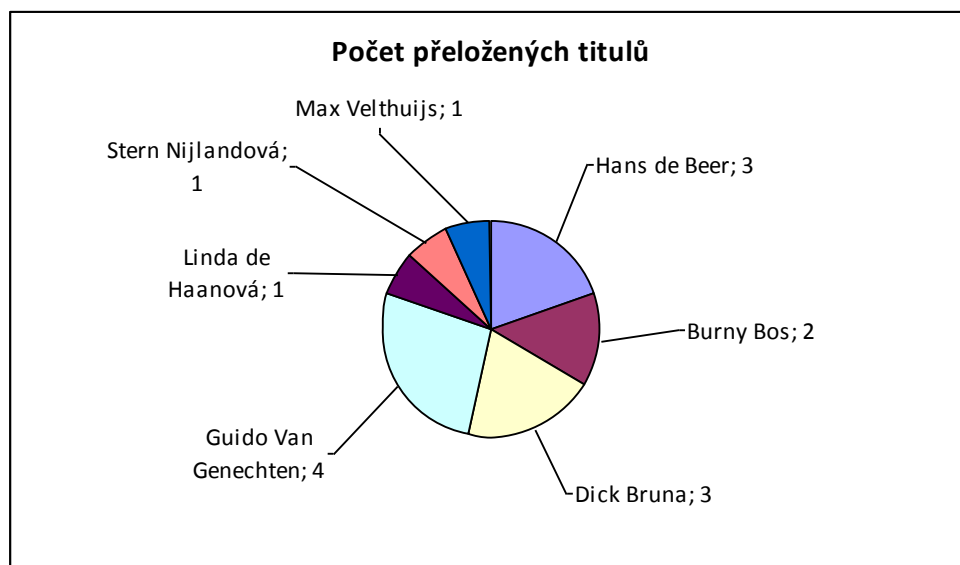
Zkratka	Literární žánr	Počet přeložených titulů daného literárního žánru (jen 1. vydání; po roce 2000)	Počet přeložených titulů daného literárního žánru (jen 1. vydání; 1989–1999)	Počet přeložených titulů daného literárního žánru (jen 1. vydání; 1890–1989)
PO	Poezie pro děti	-	-	1
DF	Dětský folklór	1	-	-
POH	Pohádky	2	4	2
PBL	Pověsti, báje, legendy	-	1	1
BA	Bajky	-	-	-
OBR	Obrázková kniha	10	5	-
PŘÍR	Próza s přírodní tematikou	-	1	5
HIST	Próza s historickou tematikou	2	-	8
DOBR	Dobrodružná literatura	3	1	3
DÍVČ	Próza s dívčí hrdinkou	5	1	4
DĚTS	Příběhová próza ze života dětí	3	3	5
Celkem	71	26	16	29

Tab. 2: Žánrové spektrum přeložených titulů LPDM z nizozemštiny do češtiny

Nizozemsky psaná obrázková kniha se však k českým čtenářům dostala až po roce 1989, a to nejprve v podobě děl Hanse de Beera a Burny Bose. Tyto obrázkové knihy byly přeloženy z němčiny, což je dáno zejména nesmírnou popularitou prvně jmenovaného autora v německy mluvící jazykové oblasti, ale i skutečností, že pro své dílo dlouho nemohl najít v Nizozemsku vydavatele. Hans de Beer psal původně nizozemsky, prosadil se až u Nord-Süd Verlag ve Švýcarsku. Poté začal psát mj. také německy, což by mohl být důvod, proč se k nám jeho tvorba dostala přes německý jazyk. V Nizozemsku jeho tvorba vychází u vydavatelství De Vier Windstreken.

Ostatní na český trh uvedení autoři – Van Genechten, Velthuijs, Bruna, De Haanová a Nijlandová – se na české knižní pulty propracovali teprve po roce 2000, a proto lze těchto deset obrázkových knih považovat za značné množství, které částečně odráží nejen již zmíněný velmi dynamický vývoj v produkci obrázkových knih v nizozemsky

mluvící jazykové oblasti, ale odpovídá i vývojovým tendencím českého knižního trhu po roce 1989.⁴⁷⁸

Graf 1: Autoři nizozemsky psaných obrázkových knih – počet přeložených titulů

Vzhledem k tomu, že nizozemsky nepíše jen Nizozemci, ale i Vlámové – pomineme-li pro tentokrát autory ze Surinamu a Nizozemských Antil⁴⁷⁹ – je v překladech obrázkových knih zastoupen pouze jediný vlámský autor (Guido Van Genechten), jehož tvorbu reprezentují hned čtyři tituly, a dále šest nizozemských autorů (Hans de Beer, Burny Bos, Dick Bruna, Linda de Haanová, Stern Nijlandová a Max Velthuijs), u nichž je počet překladů do češtiny nižší. Všechny dosud vydané obrázkové knihy se zatím dočkaly pouze prvního vydání.

Je všeobecně známo, že náklady na realizaci obrázkových knih jsou velmi vysoké, což je jedna z příčin, proč zejména autorské obrázkové knihy nalézají v zahraničí jen obtížně svého vydavatele. V praxi se tento problém řeší často koprodukcí, kdy se jedna obrázková knížka přeloží do několika cílových jazyků, a pak se všechny jazykové

⁴⁷⁸ Dle Pistoria je jednou z těchto vývojových tendencí mj. i vzestup dětské literatury. Srov. PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha. Příručka pro nakladatele*. 2. vyd. Praha / Litomyšl: Paseka, 2005, s. 19.

⁴⁷⁹ Nizozemsky psané obrázkové knihy antilských a surinamských autorů dosud do češtiny přeloženy nebyly.

mutace tisknou současně, což zásadním způsobem ovlivní výši nákladů i cenu pro cílového zákazníka.

V souvislosti s nizozemsky psanými autorskými obrázkovými knihami narážíme rovněž na problém autorských práv, která není vždy jednoduché k jednotlivým publikacím získat. Příkladem autora, který velmi dbá na dodržování a uplatňování autorských práv a zároveň pečlivě kontroluje kvalitu překladů svých děl vydávaných v zahraničí, je Dick Bruna. Z jeho tvorby byly do češtiny zatím přeloženy tři tituly.⁴⁸⁰ Nakladatelství Baobab vybralo možná poněkud nešťastně pro první seznámení českých čtenářů s tvorbou Dicka Bruny naučné obrázkové knížky a nikoli některé z příběhů o králičí holčičce Miffy, které slavily a slaví úspěch ve více než 50 zemích světa. Podle pracovníků vydavatelství se Brunovy publikace v Čechách moc dobře neprodávají, což není tak nečekané, uvážíme-li, mezi kolika naučnými obrázkovými knihami případní čtenáři musí volit a vezmeme-li v potaz rovněž pořizovací cenu. Samotný překlad všech tří titulů vycházel z anglické verze, nikoli z verze nizozemské; ta hrála při překladu pouze zcela okrajovou úlohu, tak jako překladatelka z nizozemštiny na telefonu. Tak jako v anglosaských zemích zůstal i v české verzi zachován převod křestního jména hlavní hrdinky Nijntje jako Miffy, avšak Brunův záměrný odmítavý postoj k pravidlům psaní velkých písmen a interpunkčních znamének byl v české verzi zcela opominut. Ačkoli se nakladatelství Baobab „věnuje vydávání původních textů a zajímavých překladů“⁴⁸¹, v tomto případě rozhodně nevyužilo potenciál, který Brunova tvorba nabízí, a tak Miffy spolu s dalšími Brunovými příběhy zůstane v Čechách patrně výsadou těch, kteří vládou nizozemsky, případně jiným světovým jazykem, do něhož byly příběhy o králičí holčičce přeloženy.

Úspěch překladu nepochybně souvisí s výběrem vhodné knihy pro překlad, což jde ruku v ruce s výběrem tématu, které musí být pro cílové publikum dostatečně zajímavé a originální. Obecně bychom mohli tvrdit, že nizozemsky píšící autoři LPDM stejně jako nizozemská a vlámská společnost přistupují ke zpracovávaným literárním tématům mnohdy velmi otevřeně, netradičně a rozhodně se nevyhýbají ani

---

⁴⁸⁰ Více viz kap. 3.

⁴⁸¹ Viz *Baobab* [online]. [cit. 25. 10. 2012]. Dostupné z: <<http://www.baobab-books.net/>>.

tématům problematickým či konfrontačním, pomocí nichž se snaží bořit hranice a posouvat mantinely. Příkladem by mohl být z oblasti LPDM překlad knihy *Žabák a cizinec* nizozemského autora Maxe Velthuijse. Překladatelka nizozemské mutace, Věra Ebels-Dolanová k tomu uvedla: „Vzhledem k vysokým výrobním nákladům se u nás nizozemské obrázkové knížky vydávají jen vzácně. V tomto případě se podařilo v roce 2005 využít rozsáhlejšího projektu, kdy vybraný titul **Žabák a cizinec** vyšel souběžně ve dvanácti jazycích. Nakladatelství Albatros prý vydání odmítlo s tím, že české děti jsou zvyklé na humánní literaturu. Titulu se ujalo nakladatelství Slovart a vydalo ho souběžně česky i slovensky, a tak se Max Velthuys, nizozemský laureát ceny H. Ch. Andersena, přece jen představil i našim čtenářům.“⁴⁸²

Ještě větší rozruch vzbudila obrázková kniha *princ & princ* (č. 2013) nizozemského autorského dua Linda de Haanová a Stern Nijlandová. Autorky se v krátkém příběhu zaměřily na problematiku homosexuality, která se nevyhýbá ani těm nejvýznamnějším z významných. Korunní princ se při hledání nevěsty poněkud překvapivě zamiluje do jiného korunního prince, a tak království nakonec vládne atypický pár, což však odráží jeden z aspektů života současné populace. Kniha byla přeložena do devíti světových jazyků, zdramatizována a dětem i jejich rodičům nabízí čtení „o životě lidském, jak někdy vypadá jinak, než je obvyklé“⁴⁸³. I v České republice se kolem uveřejnění této publikace strhla bouřlivá diskuze, zda by děti měly být s touto tematikou v obrázkové knize konfrontovány či nikoli. Je třeba uvést, že překlad vznikl díky portálu hithit.cz, na němž se lidé dobrovolně skládají a podporují dle svého vlastního uvážení projekty, které jim připadají smysluplné, byť z oficiálních zdrojů nejsou dotované.⁴⁸⁴ Podstatné je, že kniha i s takto kontroverzním tématem

---

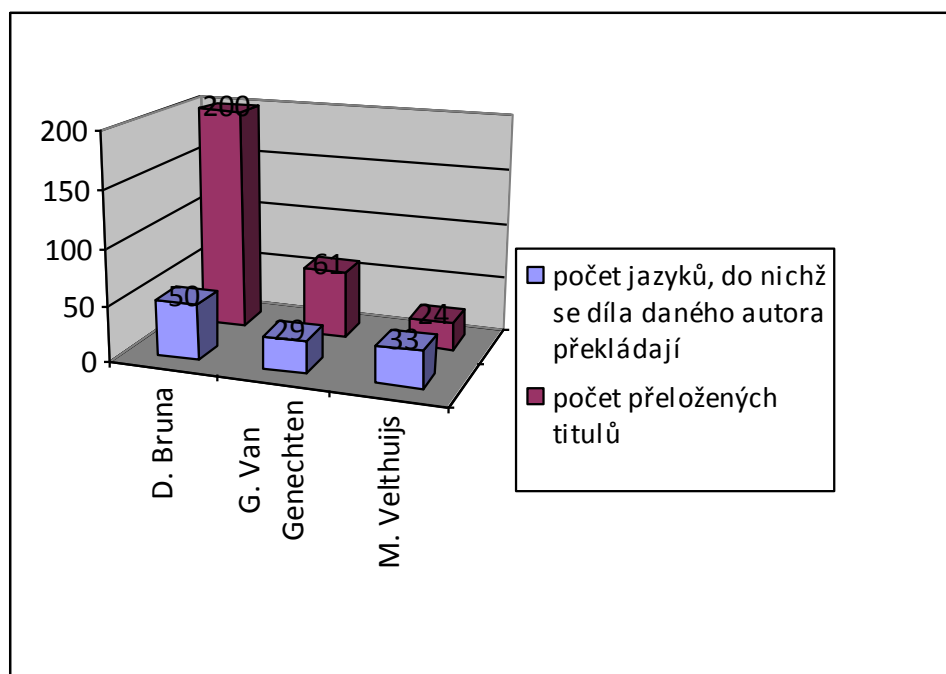
⁴⁸² Viz DE BRUIN-HÜBLOVÁ, Magda. Café.cz, překladatelské fórum 3. 12. 2007. In: *Iliteratura* [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/21857/cafecz-prekladatelske-forum-2007>>. K tématu uvedené publikace odkazujeme na kapitolu 3.1.3, která je věnovaná právě Maxu Velthuijsovi.

⁴⁸³ WOLFOVÁ, Pavlína. Ti princové jsou teplouši. In: *Víkend Mladá fronta dnes*, 30. 3. – 1. 4. 2013, s. 17.

⁴⁸⁴ Také Česká televize reagovala na zveřejnění uvedené publikace. Viz <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/22867-mile-deti-zili-byli-dva-princove-milovali-se-a-tak-se-vzali>>.

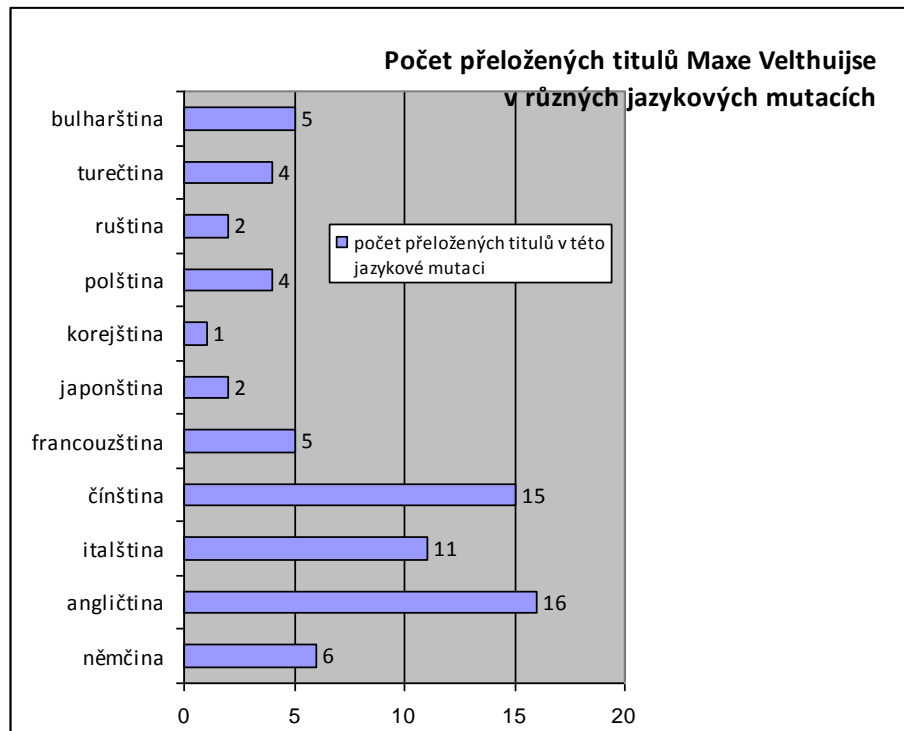
mohla vyjít a je k dispozici v knihovnách a knižních pultech a dětem se líbí.⁴⁸⁵

Většina z nizozemštiny přeložených obrázkových knih vyšla v nákladu 1500 až 3000 kusů, přesto se obdobně jako Bruna ani Velthuijs či De Haanová s Nijlandovou nestaly na českém knižním trhu bestsellerem a čtenářská odezva byla kvůli absenci propagace a reklamy nevalná. Z našeho dotazování vyplývá, že obrázkové knihy se často rozdávaly zdarma jako milá pozornost v rámci různých projektů a akcí. Situace v České republice se tak výrazně liší od situace ve světě, kde Bruna, Velthuijs, ale i jejich mladší kolegové Van Genechten, De Haanová a Nijlandová patří mezi autory hojně překládané, jejichž díla jsou převáděna dokonce i do méně obvyklých jazyků, jakými jsou čínština, korejština, japonština, turečtina, hindština, telugština, maráthština, baskičtina, fríština, katalánština či afrikánština. V případě uvedených autorů se většinou nejedná o náhodné nebo ojedinělé překlady, ale díla jmenovaných autorů se v zahraničí překládají spíše kontinuálně. S tím pak souvisí i odpovídající distribuce a propagace, která je na vyšší úrovni než v Čechách, což dokládá mimo jiné i 85 miliónů prodaných výtisků děl Dicka Bruny po celém světě.

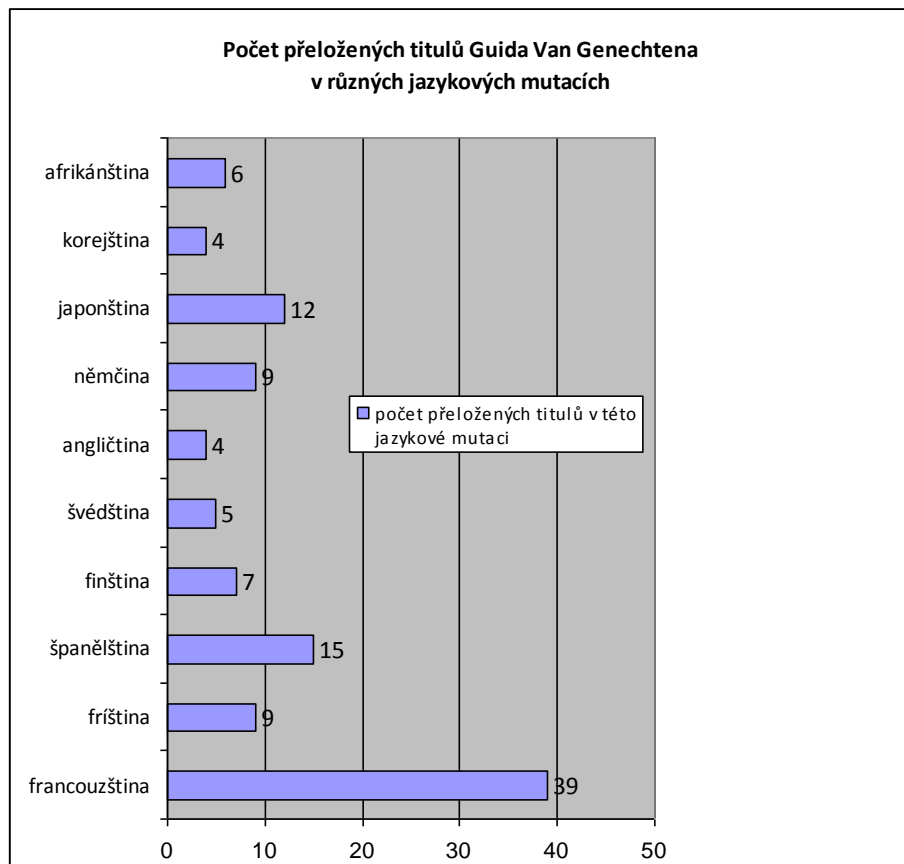

Graf 2: Bruna, Van Genechten a Velthuijs v českém překladu

⁴⁸⁵ WOLFOVÁ, Pavlína. Ti princové jsou teplouši. In: *Víkend Mladá fronta dnes*, 30. 3. – 1. 4. 2013, s. 17.

Graf 3: Překlady děl Maxe Velthuijse v nejčastějších jazykových mutacích

Graf 4: Překlady děl Guida Van Genechtene v nejčastějších jazykových mutacích

5.6 Některá překladatelská úskalí v dílech LPDM

U krásné literatury se setkáváme z hlediska translatologického se dvěma extrémními názory. Na jedné straně jsme konfrontováni s přístupem zastánců krásnou literaturu nepřekládat a vždy a za všech okolností vycházet a čerpat pouze z textu originálu. Tento postoj je však velmi limitující vzhledem k relativně omezenému množství aktivně používaných jazyků recipientů. Výsledkem striktního zachování výše uvedeného by pak bylo zaměření se na velmi specifickou oblast krásné literatury, což by výrazně ovlivnilo recipientovo vnímání nejen reality. Opačný postoj naopak upřednostňuje využívání překladů z různých jazykových oblastí, což recipientům dává rychleji a snáze nahlédnout do vybrané kultury, jazykového prostředí apod. V ideálním případě by se mělo jednat o takový překlad, při jehož čtení recipient nemá pocit, že čte přeložené.

V oblasti literatury pro děti a mládež se – vzhledem ke specifické skupině recipientů LPDM – obvykle problém originál versus překlad téměř neřeší a v případě tvorby zahraničních autorů jsou v podstatě automaticky využívány překlady do různých cílových jazyků. Tento postoj lze nepochybně odůvodnit skutečností, že u dětských recipientů se zejména na začátku jejich seznamování se s literaturou neočekává znalost jiného než mateřského jazyka.⁴⁸⁶ Rieken-Gerwingová v této souvislosti uvádí další důvod na podporu překladů LPDM, „*da sie [rozuměj: literární překlady] einen Beitrag zur Völkerverständigung leisten können, in dem sie dem Leser fremde Lebensweisen und Einstellungen nahebringen.*“⁴⁸⁷ V této souvislosti dále upozorňuje na vzrůstající intoleranci mezi národy, národnostními menšinami, na projevy nesnášenlivosti většinové společnosti vůči nepřizpůsobivým, přičemž je to právě LPDM, která umožňuje „*bereits bei Kindern und*

---

⁴⁸⁶ Záměrně zevšeobecňujeme a nebereme v potaz například bilingvně vychovávané děti apod.

⁴⁸⁷ RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmH, 1995, s. 13.

*Jugendlichen Verständnis für andere Menschen und ihre Kultur zu schaffen.*⁴⁸⁸

Vzhledem k jisté specifičnosti LPDM a jejího zaměření zejména na dětského recipienta se v této kapitole zmíníme pouze o nejtypičtějším aspektech, které jsou pro překlady LPDM signifikantní. Zaměříme se na obsahové hledisko, kulturní specifika, vlastní jména, humor a překlad knižního titulu.

Výběr titulu, popř. autora významně ovlivňuje aktuální literární vývoj ve výchozím i cílovém prostředí, zároveň je však taktéž spoluurčován proměnami kulturních hodnot a v neposlední řadě podléhá rovněž módním trendům. Svou roli zde sehrává vývoj trhu, vliv institucí propagujících výchozí/cílovou kulturu a jazyk. V nizozemsky mluvící jazykové oblasti tuto roli přebírají Nizozemský literární fond v Nizozemsku a Vlámský literární fond ve Vlámsku, instituce, které se programově zabývají propagací nizozemského jazyka a nizozemské kultury a podporující překlady nizozemsky psané literatury do různých světových jazyků. Zmíněné organizace autorům, překladatelům a badatelům umožňují výzkumné a překladatelské pobyty a zároveň upozorňují na tituly, které v oblasti LPDM v daném výchozím jazykovém prostředí vyšly. Setkáváme se s tendencí prosadit (tj. finančně se spolupodílet na vydání vznikajícího překladu) i u malých jazyků překlady, které vyšly v dominantních jazykových mutacích (rozuměj anglicky, německy, francouzsky, španělsky, čínsky apod.). Zároveň však zavedeným překladatelům ponechávají jistou dávku volnosti a osobní svobody ve výběru, který je nejčastěji motivován překladatelovým osobním vztahem k autorovi a/či jeho dílu a u žijících autorů je mnohdy determinován osobním kontaktem mezi překladatelem a autorem.⁴⁸⁹

Umělecký, rozuměj, literární překlad lze chápat jako text, který se od pragmatických a odborných textů liší zaprvé zvláštní literární intencí autora, ale i literárním očekáváním příjemce. Pod označením „literární“ či „umělecký“ rozumíme aspekty, které jsou pro literární text typické: nezaměnitelné a vyvážené propojení obsahu a formy, rejstřík,

---

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 13.

⁴⁸⁹ Srov. též kap. 5.2.

větná stavba, rytmus, kompozice. Tyto aspekty charakterizují autorův osobitý specifický způsob literárního projevu.⁴⁹⁰

Překladatel se snaží o dosažení stejného účinku překladu na recipienty cílového jazyka a kultury jako tomu bylo ve vztahu výchozího textu k recipientům výchozí kultury, zároveň však během jazykového transferu zohledňuje zachování stylistických a obsahových elementů textu v překladu. Takto lze definovat ideální, v praxi nerealizovatelný stav, vzhledem k rozdílu mezi výchozím a cílovým jazykem a kulturou. Z tohoto důvodu se překladatel musí uchýlovat k překladatelským strategiím, zejména pak ke kompenzaci. Přikláníme se k názoru Rieken-Gerwingové, že „*der Übersetzer nicht der Originalautor, sondern bereits Rezipient und somit Interpret ist*“⁴⁹¹, a proto je i z tohoto důvodu výše popsán ideální stav nemožný. Rovněž upozorňujeme, že při překladu literárních textů dochází snáze k prolínání literárního překladu a adaptace literárního díla. „*Die Vorstellung, eine Übersetzung könne vollkommen sein, ist utopisch. Das äußerst Erreichbare ist: Annäherung. Nur um den Grad der Annäherung kann es gehen; eine Nähe, die kaum mit Verschmelzung enden kann.*“⁴⁹²

Jednou z translatologických teorií je i tzv. teorie skoposu, která tvrdí, že každý překlad vznikl za nějakým účelem a plní určitou vymezenou funkci a právě účel překladu výrazným způsobem spoluurčuje způsob, jak se s textem během jazykového transferu z výchozího do cílového jazyka nakládá. Dle zakladatelů teorie skoposu, Kathariny Reißové a Hanse Vermeera⁴⁹³, je nezbytné na počátku překladatelského procesu stanovit typ (tj. Texttyp, funkční styl) a druh

---

⁴⁹⁰ RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmH, 1995, s. 54.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 55.

⁴⁹² BORCHERS, Elisabeth. *Übersetzer und Lektor*, s. 53. In: NIES, Fritz & GLAAP, Albert-Reiner & GÖSSMANN, Wilhelm (Hrsg.). *Ist Literaturübersetzen lehrbar?* 1. vyd. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1989, s. 45–62.

⁴⁹³ Srov. např. REIß, Katharina & VERMEER, Hans Josef. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. 1. vyd. Tübingen: Niemeyer, 1984; též FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces. Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. 1. vyd. Brno: Host, 2009, s. 135–136. Teorii skoposu dále rozpracovává také např. Christiane Nordová.

(tj. Textsorte, slohový útvar, žánr)⁴⁹⁴ překládaného textu. Texty lze rozlišovat na a) informativní, kam spadají veškeré oficiální dokumenty, návody k použití, odborné texty, triviální literatura, u nichž při transferu obsah jednoznačně dominuje nad formou; b) na expresivní, které zahrnují veškeré „*künstlerisch organisierte Inhalte*“⁴⁹⁵, tj. všechna poetická a prozaická díla, ale rovněž oddechovou literaturu, přičemž forma i obsah musí být v rovnováze a velký důraz se klade na estetické působení textu na recipienta; c) na operativní, které mají apelativní charakter a mají svým vyzněním pohnout recipienta k určitému jednání (např. reklamní, propagační i propagandistické texty) a konečně d) na texty multimediální, které teprve ve spojení s další složkou (vizuální, auditivní) působí na adresáta jako celek. Do této kategorie řadí Reißová mj. obrázkové knížky, rozhlasové a televizní hry, hudební představení apod.

Výše naznačenou typologii lze v praxi nepochybně bez výraznějších problémů aplikovat při překladu pragmatických textů, ale u překladů literárních textů vyvstávají různé otázky⁴⁹⁶ – proč dle autorů spadá triviální literatura pod informativní texty; nakolik se kryjí či nekryjí termíny oddechová a triviální literatura; jak se zachovat v případě, že bude překladatel mít co do činění s textem, který nelze jednoznačně přiřadit k žádné z vymezených typologických skupin, protože tento vykazuje znaky více typologických skupin apod. Teorie skoposu nevychází jen ze samotného textu, ale bere rozhodně v potaz cílového adresáta. I když obvykle každý překladatel ví, kdo bude adresátem jím vypracovávaného překladu, není zažité kategorizování dle věku adresáta rozhodně nejpřesnější, vzhledem k tomu, že hranice věkovosti se stírají a překladatel rozhodně nemůže tušit, kdo kdy a za jakým účelem jeho překlad bude číst. Může mít pouze přibližnou představu. Domníváme se, že to není málo a rozhodně to nebrání ve vytvoření kvalitního překladu.

---

⁴⁹⁴ Viz FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces. Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. 1. vyd. Brno: Host, 2009, s. 115–116.

⁴⁹⁵ REIß, Katharina & VERMEER, Hans Josef. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. 1. vyd. Tübingen: Niemeyer, 1984, s. 206.

⁴⁹⁶ Srov. též VANDEWEGHE, Willy. *Duoteksten. Inleiding tot vertaling en vertaalstudie*. 1. vyd. Gent: Academia Press, 2005, s. 144–145.

Z našeho pohledu je nutné se v překladu děl LPDM zaměřit především na aspekty, které výchozí a cílová kultura mohou chápat a často i skutečně chápou odlišně. První z těchto odlišností jsou reálie, tzv. kulturní specifika⁴⁹⁷, což jsou „*jene Merkmale (politische und gesellschaftliche Strukturen und Konventionen, Ereignisse, Sitten und Gebräuche, etc.) zu verstehen, die dazu beitragen, eine speziell für das Land charakteristische Kultur zu formen.*“⁴⁹⁸ Literární texty jsou vlastně vždy kulturně specifické a překladatelé obvykle řeší problém, jak s kulturními odlišnostmi naložit, co přeložit, co zachovat, co kompenzovat apod. Dle Levého rady „*má smysl zachovávat jen ty prvky specifická, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí, tj. jen ty, které jsou schopny být nositeli významu „národní a dobová specifická“.* Všechny ostatní, které čtenář nechápe jako odraz prostředí, pozbývají obsahu a poklesají na bezobsažnou formu, protože nejsou schopny konkretizace.“⁴⁹⁹ Levý rovněž upozorňuje na skutečnost, že tak jako se vyvíjejí jazyky, mění se i společenské vědomí národa, v rámci něhož bylo dané dílo vytvořeno, což má za následek, že některé jeho obsahy nemusí být pro pozdější generace srozumitelné.

Dalším z problémů je překlad vlastních jmen, který lze rovněž vnímat jako problém překladu kulturních specifik⁵⁰⁰ a „*překladatel musí případ od případu hledat nejúnosnější řešení*“⁵⁰¹. Překlad vlastních jmen je závislý na jejich formě, stejně jako na situačním a dobovém kontextu,

---

⁴⁹⁷ Rieken-Gerwingová používá termín „*Kulturspezifika*“. In: RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmNH, 1995, s. 68. Vandeweghe hovoří o tzv. „*culturele referenties en realia*“ (kulturních referencích a reáliích) a definuje je jako součásti textu, které jsou s danou kulturou pevně spjaty a které ve výchozím a cílovém jazyce nesdílejí stejný ekvivalent. In: VANDEWEGHE, Willy. *Duoteksten. Inleiding tot vertaling en vertaalstudie*. 1. vyd. Gent: Academia Press, 2005, s. 38. Jiří Levý v tomto kontextu mluví o „*národní a dobové specifickosti*“. In: LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 119.

⁴⁹⁸ RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmNH, 1995, s. 68.

⁴⁹⁹ In: LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 122.

⁵⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 122–123.

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 96.

zároveň je jeho nejdůležitější funkcí jmenovaného identifikovat. Není neobvyklé, že části jmen či celá jména jsou apelativy, charakterizující danou osobu.

Je vhodné vlastní jména diferencovat, a dle Zimmera⁵⁰² i Rieken-Gerwingové⁵⁰³ lze využít následujících kategorií. Kategorii pravých jmen tvoří křestní jména, příjmení, topografická jména i 'embodied names', která svému nositeli dodávají určité zvláštní postavení, neboť jsou ve všeobecném světovém povědomí (např. Václav Havel, Praha, Amsterdam apod.). Většina křestních jmen i příjmení je nepřeložitelná. U křestních jmen se lze uchýlit k adaptaci v cílovém jazyce (např. Griet → Markéta), ale i pro tu by měl být jasný důvod. Překlad vlastních jmen je nutný spíše výjimečně, a sice vede-li k „*einem in der Zielsprache nicht nachvollziehbaren Kollektivempfinden*“⁵⁰⁴. U toponym je velmi důležité zvážit, nakolik jsou v povědomí v dané kultuře. Lze volit mezi dvěma přístupy – zachování originálního označení a tím zdůraznit lokální kolorit; pro lepší porozumění lze však zvolit i úpravu a převedení toponyma do cílového jazyka s ohledem na úzus cílového kulturního prostředí (např. Praag – Praha; Luik → Liège → Lutych).

Druhou velkou skupinu tvoří jména vytvořená či umělá, tedy jména literární, jež lze dále členit na jména promlouvající/hovořící (např. Mijnheer Prikkebeen⁵⁰⁵, Kleine⁵⁰⁶ apod.) a sugestivní (např. Der Struwwelpeter = Piet de Smeerpets = Ježípetr⁵⁰⁷). V českém kontextu obvykle mluvíme o jménech charakterizačních, kdy je postava

---

⁵⁰² Srov. ZIMMER, Rudolf. *Probleme der Übersetzung formbetonter Sprache. Ein Beitrag zur Übersetzungskritik*. 1. vyd. Tübingen: Niemeyer, 1981, s. 63.

⁵⁰³ Srov. RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmH, 1995, s. 73–74.

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 74.

⁵⁰⁵ Protagonista grafického románu *Reizen en avonturen van Mijnheer Prikkebeen: eene wonderbaarlijke en kluchtige historie* (1858) J. J. A. Goeverneura. Příjmení Prikkebeen lze přeložit jako Pan Samárukasamánoha nebo též jako Pan Kostakůže.

⁵⁰⁶ Remi, jeden z hrdinů románu Els Beertenové *Allemaal willen we de hemel*, je svými vrstevníky a členy své rodiny oslovován jako Kleine, tj. Prcek. Srov. BEERTEN, Els. *Allemaal willen we de hemel*. 1. vyd. Amsterdam / Antwerpen: Querido's Uitgeverij bv, 2008.

⁵⁰⁷ Viz HOFFMANN, Heinrich. *Ježípetr, aneb, Veselé historky a žertovné obrázky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2004, překl. Tomáš Kafka.

v literárním textu charakterizována jménem na principu *nomen – omen*. V použití literárních jmen se často odráží autorský záměr, a proto by jména z této kategorie měla být převáděna tak, aby byla zachována výpovědní hodnota a motivovanost při výběru vhodného protěšku. Zvláště u sugestivních jmen se očekává od překladatele značná erudice a tvořivost.

Třetí skupinu představují jména vymyšlená pro reklamní účely (např. Whiskas). I v tomto případě velmi záleží na stupni frekvence a obeznámenosti daného jména a na tom, zda v cílové kultuře existuje či neexistuje vhodný ekvivalent.

Při převodu vlastních i místních jmen je třeba zohlednit stupeň transparentnosti, charakteristiky a již zmíněné obeznámenosti s daným jménem⁵⁰⁸. Transparentnost jména překladateli sděluje, nakolik je ve zkoumaném jméně obsažena apelativní složka (pokud je jméno bezpříznakové, lze jej jako takové v překladu použít, je-li však součástí jména i apelativní složka, může to v cílovém jazyce výrazně ovlivnit celkové vyznění i pochopení). Překladatele samozřejmě zajímá i to, jak moc se do jména promítá charakteristika protagonisty, jeho určitých povahových rysů apod. – příklad *Kruimeltje*⁵⁰⁹). V případě, že je určitý charakteristický rys součástí jména, doporučuje se jméno překládat. Třetí kritérium tvoří stupeň obeznámenosti, tj. domestikace s daným jménem, přičemž platí, že čím je jméno známější, tím méně je nutný překlad (u některých jazyků je však zaveden všeobecně vžitý ekvivalent; navíc je nutné respektovat jazykový úzus v cílové kultuře – např. *Empire State Building*, *socha Svobody*, *Rijksmuseum* apod.).

V literárních textech se překladatel musí mnohdy vypořádat se satirou a humorem, což jsou složky textu, které jsou vázané na konkrétní kulturní prostředí a nemusí nutně vždy korespondovat se satirou a humorem v prostředí cílové kultury, pro niž je překlad určen. Při převodu satiry se předpokládá obeznámenost překladatele s problemati-

---

⁵⁰⁸ Straková v tomto smyslu hovoří o stupni frekvence jména a stupni jeho „domestikace“. STRAKOVÁ, Vlasta. Překládání a vlastní jména. In: KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2003, s. 172. Zároveň se však při řešení tohoto překladatelského problému odvolává na grafické systémy daných jazyků a též na dobové zvyklosti. Tamtéž, s. 172.

⁵⁰⁹ *Kruimeltje* (tj. Drobeček) je protagonistou stejnojmenného příběhu z roku 1922, jehož autorem je Chr. van Abkoude.

kou, aby pochopil a vhodně převedl autorovy narážky, čili se cílí především na obsah výpovědi. Při převodu humoru je směřodatné zachování působení textu na recipienta, které by mělo mít ve výchozí i cílové kultuře stejný účinek.

Překlad knižního názvu může být pro překladatele rovněž oříškem. I zde se bere v potaz výchozí a cílový jazyk, ale taktéž zákonitosti knižního trhu. Levý⁵¹⁰ rozlišuje mezi názvy popisnými, které mají čistě sdělovací funkci a nabízejí čtenáři téma samotné. Tyto názvy velmi často jmenují hlavního hrdinu, v minulosti též zmiňovali literární druh. V minulých stoletích se velmi často jednalo o tituly rozsáhlé, které plnily i funkci obsahu či synopse, přičemž důraz ležel na sdělované informaci (např. A. C. BLOEMENDAL: *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*, 1854)⁵¹¹. Druhou skupinu tvoří knižní názvy symbolizující, které nejsou „popisem, ale obraznou transpozicí tématu“⁵¹². Tendence zaujmout krátkým názvem, přitáhnout pozornost a získat si čtenáře je typickým znakem moderních knižních názvů. V názvu se může objevit metafora, symbol; název by měl být vždy snadno zapamatovatelný, jedinečný, osobitý. Každý jazyk – dle svých možností – v překladu knižních názvů preferuje určité specifické principy. Je-li to z jazykového i mimojazykového hlediska možné, je překladem knižního titulu přesný sémantický překlad originálu. V češtině se v překladové literatuře objevují tituly jmenné (např. Hugo Claus: *Fámy*), větné (např. Francine Oomenová: *Jak přežít první pusu?*), bezpříznakové tituly, které reflektují hlavní postavu (např. Max Velthuijs: *Žabák a cizinec*), prostředí (např. Top Naeffová: *School-idyllen*) a tituly příznakové, z nichž je patrný autorův motivovaný výběr a vztah k dané problematice (např. G. Van Genechten: *Víš, co má v plínce myš?*; Petr Sís: *Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*).⁵¹³

---

⁵¹⁰ In: LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 153–160.

⁵¹¹ Překlad knižního titulu do češtiny zní: Milá kniha: v níž nalézáme popsáno, a vylíčeno podle skutečnosti, doplněno pěkně barevnými obrázky, všechno, co by mohlo malé čtenáře poučit a pobavit a stovku dalších věcí.

⁵¹² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 154.

⁵¹³ Viz KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 49.

Zaměříme-li se skutečně jen na překlady LPDM, pak „při překladu určeném pro dětské vydání bude třeba dbát více srozumitelnosti jazyka“⁵¹⁴. Pro překlady titulů LPDM je charakteristický určitý stupeň adaptace⁵¹⁵, přičemž Klingberg klade u překladů LPDM největší důraz na kontextovou adaptaci. Kromě adaptace považuje při práci na překladu pro dětského recipienta za důležité následující překladatelské strategie: modernizaci, purifikaci, tj. záměrné vynechávání z ideologických, morálních či jiných důvodů) a krácení (vynechávání) či prodlužování (doplňování) a národní adaptaci.

V rámci překladatelského procesu dochází k asymetrii vztahu dospělý versus dítě. Autorem díla LPDM je většinou dospělý, je to dospělý, který vybírá to, co bude z LPDM do cílového jazyka přeloženo, adresát je většinou čtenář nehotový, jeho jazykové kompetence odpovídají věku, životní zkušenost (sociokulturní kontext) je omezená, protagonisty jsou však často děti, takže překladatel by měl velmi dobře znát všechny aspekty dětského světa.⁵¹⁶ V překladech se ze stejného důvodu objevují adaptace a vysvětlivky (vnější/vnitřní) a velká část LPDM je buď přímo vyžaduje, nebo lze využít práci zprostředkovatele, tj. toho, kdo spolu s dětským recipientem překlad čte. Tím opět narážíme na stírání kategorie věkovosti, neboť zejména v posledních dekádách autoři LPDM záměrně píší díla pro široké čtenářské spektrum, nikoli pro jednu konkrétní čtenářskou kategorii⁵¹⁷. Překlad děl LPDM by měl zachovat věrnost originálu, jak po obsahové, tak i po stylistické rovině. Jen v takovém případě, že by takový způsob byl pro vnímání dětského recipienta nepřiměřený, teprve tehdy se přistupuje k adaptaci. „*The translator must be aware of the importance of preserving the peculiarities, those characteristics that distinguish the nations reflected in literature. The translator is an associate creator,*

---

⁵¹⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 52.

⁵¹⁵ KLINGBERG, Göte. *Kinder- und Jugendliteraturforschung. Eine Einführung*. Wien / Köln / Graz: Böhlau, 1973, s. 92–99.

⁵¹⁶ RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmNH, 1995, s. 88.

⁵¹⁷ Srov. tamtéž, s. 89.

*a link, more cultural than bilingual in nature, and not merely a literal transcriber.*⁵¹⁸

Také překlad kulturních specifíků, tj. reálií bývá považován za jeden ze signifikantních aspektů překladu LPDM. Klingberg⁵¹⁹ rozlišuje 11 kategorií kulturních specifíků: jména a názvy, pojmy týkající se přírody, míry, instituce a budovy, stravování a pokrmy, mravy a zvyky, hry, jazykové zvláštnosti, mytologie a folklór, reference historické a reference literární. Rieken-Gerwingová k tomu přidává dvanáctou kategorii – humor a satiru.⁵²⁰ Při řešení překladatelských oříšků v podobě kulturních specifíků lze dle Klingberga⁵²¹ nabídnout některou z níže uvedených překladatelských adaptačních strategií, popř. jejich kombinace:

1) vysvětlení – text cílového jazyka obsahuje kulturně specifické termíny, které jsou v krátkosti vysvětleny

2) přeformulování, opis – vyjadřuje v cílovém jazyce to samé, co kulturní specifika obsažená ve výchozím textu

3) vysvětlující překlad – udává funkci nebo způsob použití kulturně specifického výrazu

4) vnější vysvětlivka – umístěná jako poznámka (pod čarou, za textem) či jako součást předmluvy apod.

5) využití ekvivalentního pojmu z kultury cílového jazyka

6) využití přibližného pojmu z kultury cílového jazyka

7) zjednodušení – volba generalizujícího konceptu

8) vynechávání slov, vět, odstavců či kapitol

9) lokalizace – čtenáři je blíže vysvětleno kulturní pozadí výchozího textu

---

⁵¹⁸ BEUCHAT, Cecilia & VALDIVIESO, Carolina. Translation of Children's Literature: Intercultural Communication. In: *Bookbird*. Vol.30. No. 1, březen 1992, s. 13.

⁵¹⁹ KLINGBERG, Göte. *Children's Fiction in the Hands of the Translator*. Lund: CWK Gleerup, 1986, s. 18–19 (Studia psychologica et pedagogica. Series altera 82).

⁵²⁰ RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmNH, 1995, s. 97.

⁵²¹ Srov. tamtéž, s. 97–98.

Jednotlivé, výše uvedené adaptační strategie a jejich frekvence nutně závisí na typu výchozího textu. Rozhodně by neměly být v rámci tvůrčího překladatelského procesu pravidlem, ale vždy spíše výjimkou.

V rámci dětské literatury je nasnadě, že čím mladší je možný vnímatel překládaného textu, tím více budeme zvažovat a v konečném důsledku i přistupovat k překladu vlastních jmen. Rieken-Gerwingová hovoří v tomto kontextu dokonce explicitně o věkové hranici recipienta do 10 let; v dílech určených této věkové kategorii je vhodné k překladu vlastním jmen přistoupit.⁵²² Je nutné však rovněž připomenout, že globalizace se projevuje i ve světě dětí, u čtenářů se nestírá pouze věková hranice, ale i hranice mezi jednotlivými jazykovými oblastmi a také nejmladší generace je nepochybně významnou měrou ovlivňována nejen moderními technologiemi, ale i (ne)znalostí anglického jazyka v pozici lingua franca. Také snadná dostupnost informací může být považována za další determinant, spoluurčující úvahy překladatele nad cizojazyčným textem určeným k překladu. Stále však platí, že je nutné zvážit míru pochopení a účinek textu na adresáta v cílovém jazyce. Je také dobré zvážit, zda zvláště znějící (i vizuálně jinak vypadající) jméno je pro recipienta problémem či nikoli (např. Mariette Vanhalewijn: *De kleine Adam* → Malý Adam; Mariette Vanhalewijn: *De dag dat Sientje kwam* → Den, kdy se narodila Sientje⁵²³;

---

⁵²² Srov. RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmnH, 1995, s. 99.

⁵²³ V prvním případě jsme měli co do činění se jménem, které je v regionech ovlivněných židovsko-křesťanskou tradicí notoricky známé a jako takové má svůj ekvivalent v mnoha jazycích. V druhém případě jsme konfrontováni s nizozemským dívčím jménem Sien, které vzniklo zkrácením jména Francina (odpovídá naší Františce), popř. Josina či Gesina. Srov. <<http://www.babybytes.nl/namen/meisjes/Sien>> (27. 7. 2015). Je třeba uvést, že jménu Sien patří v žebříčku 1000 nejpopulárnějších dívčích jmen 453. místo a pro jeho volbu mluví mj. snadná výslovnost, zapamatovatelnost, krátký tvar; navíc jej nelze tak snadno zkomolit. Viz <<http://www.vernoeming.nl/nederland-2012-meisjesnamen>> (27. 7. 2015). V tomto případě je pro česky hovořícího a čtoucího recipienta identifikace problematická – v případě izolovaného jména rozhodně nepoznáme, zda je řeč o muži či ženě. Také grafická stránka není pro českého vnímatele úplně nejlepší, a proto bychom volili adaptaci – české dívčí křestní jméno, kratší, z hlediska ortoepického i grafologického nekrkolonné, zároveň líbivé. Vzhledem k tomu, že Sien může být použito i pro chlapce, nabízí se např. varianta Saša apod. V případě využití jména Saša bychom se přiblížili původnímu jménu také tím, že se jedná o zdobnělinu, domácí variantu daného jména a tak je tomu i ve výchozím jazyce.

Když se Saša narodila). I přes výše uvedené zastáváme názor, že k adaptaci jmen je nutné přistupovat citlivě, neboť: „*If the contents of the book are exciting enough, the child will also put up with difficulties and the strange name, to which one quickly gets accustomed, is a part of the strange milieu.*“⁵²⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že překládání LPDM velmi specifickou tvůrčí činností, která nevyžaduje jen výborné znalosti jazykové, ale též odpovídající znalost kulturního prostředí, v němž překladatel působí jako určitý spojovací most mezi dvěma, často dosti odlišnými kulturami. Vzhledem k věkovému, ale i kognitivním a psychologickým limitům primárních recipientů LPDM lze při překladatelské práci na tomto typu textů doporučit řídit se a zachovávat následující principy: princip věrnosti překladu vzhledem k výchozímu textu, princip obsahové srozumitelnosti (pochopení výchozího textu) a princip jazykové elegance, který vybízí ke správnému, zároveň však i tvůrčímu užívání jazyka překladu.⁵²⁵

---

⁵²⁴ STOLT, Birgit. How Emil Becomes Michel: On the Translation of Children's Books. In: LATHEY, Gillian (ed.). *The Translation of Children's Literature. A Reader. Topics in Translation* 31. 2006, s. 74.

⁵²⁵ Fidelity, clarity and elegance. Srov. CHEN, Hung-Shu. *Crossing the Border between Translation and Adaptation: The Ugly Duckling in Taiwan*. Dostupné z: <www.ntnu.edu.tw/acad/rep/r98/u980001-1.doc> (23. 08. 2015).

Závěr

Moderní obrázkovou knihu 21. století lze chápat a využívat jako multifunkční publikaci, nabízející multifunkční prostor, který nám zprostředkovává přesahy do různých oblastí lidské činnosti. Stále panuje značná nevyjasněnost pojmu obrázková kniha (niz. prentenboek), který je mnohdy zavádějící, protože z hlediska teoretického i terminologického jsou tak označovány publikace s bohatým obrazovým doprovodem, stejně jako leporela a bilderbuchy. Jsme toho názoru, že pro další teoretické úvahy a práce v této oblasti bude nutné dosáhnout pojmové jednoty, minimálně v takovém rozsahu, jak naznačuje např. badatel M. Tokár (obrázková x obrazová kniha).

V naší práci jsme se zaměřili na fenomén autorské obrázkové knížky a jeho proměny v 21. stoletím s přihlédnutím k vývoji zejména ve století dvacátém. Autorskou obrázkovou knihu tvoří textová a obrazová rovina, které jsou ve vzájemné rovnováze a interakci, případně obrazová rovina v publikaci dominuje. Autorem je spisovatel a ilustrátor v jedné osobě. Aktuální vývoj ukazuje, že funkce zůstávají u obrázkových knih zachovány, pouze se mění jejich intenzita a poměr. Poznání a edukace nejsou prvoplánové, spíše implicitní; obrázková kniha tak pokračuje v trendu z posledních dekád 20. století, kdy se celá LPDM snažila vymanit z područí pedagogiky. 21. století s sebou v oblasti obrázkových knih přináší důraz na zážitkovost a jejich estetickou funkci. Obrázkové knihy nemají pro čtenáře připravenou jednoznačnou odpověď na všechny otázky, ale nabízejí mu zábavu, emoci a jsou pro něj výzvou. Ne náhodou je vznik mnoha obrázkových knih provázen řadou doprovodných akcí, kampaní či samostatných projektů (např. Koen Fossey: *Lancelotje*, 1999), což svědčí o přesahu literatury do jiných oblastí. Významný je též emoční náboj, který obrázkové knihy v sobě mají a zprostředkovávají jej recipientům. To lze mj. s úspěchem využít např. v biblioterapii či psychologii.

Obrázková kniha vybízí, ale i napomáhá ke komunikačnímu aktu, jehož účastníky jsou autor a dílo na straně jedné a recipient a zprostředkovatel na straně druhé, je-li recipientem vnímatel předškolního, popř. mladšího školního věku, pro něhož ještě nepřichází v úvahu samostatná literární komunikace. V takovém případě je role zprostředkovatele nezastupitelná. Původní recipientská základna se v posledních

dvou dekáдах výrazně rozšířila a recipientem obrázkové knihy se může dnes stát prakticky kdokoli bez ohledu na věk (dle Šubrtové tzv. adresáská dvojdomost⁵²⁶). Tomu nahrává i fakt, že autoři obrázkových knih jsou schopni zpracovat jakékoli téma. Výrazná obrazová rovina, minimalistický text, atraktivní lay-out a mnohdy kontroverzní téma ztraktivňují toto médium pro širokou čtenářskou obec.

Jak již bylo naznačeno, je pro obrázkovou knihu klíčové, kdo a jakým způsobem vytvoří obrazovou rovinu knihy. V minulosti se vždy hovořilo o ilustraci, což je však vzhledem k funkci ilustrace, tj. obrazové roviny v obrázkové knize nedostatečné. Ilustrace má v literatuře funkci podpůrnou, doplňkovou, zatímco obrazová rovina v obrázkové knize je pro dané médium stěžejní a příběh se v ní a od ní odvíjí. Dalším důležitým aspektem je snaha o dosažení dvou- či třídídimenzionální podoby tohoto média, což se asi nejmarkantněji projevuje v pop-up knihách, tj. v knihách prostorových, mechanických a pohyblivých, které v poslední dekádě zažívají neobvyklý rozmach. V českém prostředí je zdrojem inspirace Vojtěch Kubašta, v nizozemsky mluvící jazykové oblasti pak El Pintor.

Nizozemská i česká knižní ilustrace se v průběhu 20. století výrazně proměňovala. V prvních dekáдах jmenovaného období působili v pozici ilustrátorů zejména školení výtvarníci, jejichž práce se objevovaly jak v bibliofilských vydáních, tak v triviální literatuře. V poválečném období ilustraci výrazně ovlivnil nástup komiksu, což je patrné ze způsobu uchopení ilustrace (rychlý způsob práce, černá barva jako základ pro kontury, někdy pouze v kontrastu k bílé, snaha zachytit děj a jeho jednotlivé segmenty). Souběžně však vycházely obrázkové knihy vysoké umělecké kvality ovlivněné avantgardou 1. pol. 20. století. Sedmdesátá a osmdesátá léta jsou ve znamení experimentování. Obrázková kniha pro dospělé se profiluje jako sběratelský objekt značné bibliofilské hodnoty. Tematicky se v obrázkových knihách odrážejí veškeré celospolečenské změny, k nimž se navíc jejich autoři mnohdy kriticky vyjadřují. Dalším ze znaků je realistická tendence, snaha vycházet z reálného a referovat o reálných situacích, lidech, událostech, skutečnostech. Pro dospělé je atraktivní grafický román

---

⁵²⁶ In: ŠUBRTOVÁ, Milena. *Nová literatura pro děti a mládež*. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/nova-literatura/nova-literatura-pro-deti-a-mladez/>> (12. 12. 2015).

(graphic novel), tj. román převedený do komiksové podoby, v němž právě obraz nese zásadní dějovou linku.

Obrazová rovina si v obrázkové knize postupně vydobyla velmi stabilní pozici, přičemž je zřejmá tendence minimalizovat textovou rovinu obrázkových knih. Ačkoli je obrázková kniha i v prvních dekádách 21. století řazena do LPDM, uvědomují si všichni zúčastnění včetně vydavatelů, že recipientem tohoto média může být opravdu každý bez ohledu na věk. To mj. například dokládá i snaha vydavatelství Lemniscaat, které se kromě LPDM zabývá i produkcí obrázkových knih pro dospělé recipienty. Pro tento typ publikací je typické ztvárňování neobvyklého světa, v němž se děj odehrává. Pozadí je spíše abstraktní nebo odkazuje na panenskou, někdy až téměř snovou přírodu, případně se setkáváme s historizujícím dekorem. Obrázková kniha pro dospělé v obrazové rovině pouze naznačuje. Nicméně obsah důležitý zůstává a obrázkové knihy přinášejí „svým způsobem téměř vždy jasné psychologické poselství.“⁵²⁷ Nakladatelství Leopold od roku 2010 vydává cyklus obrázkových knih, v nichž je každý díl zaměřen na určitého konkrétního umělce či umělecký směr. Jednotlivé díly vznikají často u příležitosti významných výstav.⁵²⁸ V Nizozemsku se rovněž daří obrázkovým knihám, jejichž obrazovou rovinu tvoří fotografie podomácku vyrobených kulis, z nichž sálá útulnost a pravá domácí atmosféra (Karina Schaapman: *Het muizenhuis*, 2011, Dům pro myšky).⁵²⁹

V nizozemsky mluvící jazykové oblasti dlouhodobě přetrvávají dvě tendence, realistická a abstraktní. Realistické obrázkové knihy jsou zpracovány velmi precizně, někdy až s pečlivým vědeckým přístupem, který se zakládá na pravdivých, skutečných, ověřitelných poznatcích. Druhý přístup je přesně opačný; abstraktní obrázkové knihy nás za-

---

⁵²⁷ Originál citace: „op de een of andere manier vrijwel altijd een heldere, psychologische boodschap.“ In: BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, s. 275.

⁵²⁸ Příklady obrázkových knih z tohoto cyklu: Daan Remmerts de Vries: *Meneer Kandinsky was een schilder* (2010, Pan Kandinsky byl malíř), Wouter van Reek: *Keepvogel en Kijkvogel: in het spoor van Mondriaan* (2011, Pták a pták: po Mondriaanových stopách), Marije Tolman: *Ensor. De grote maskerade* (2011, Ensor. Velká maškaráda).

⁵²⁹ Podobným způsobem je v českém prostředí zpracována obrazová rovina knihy Františka Skály *Skutečný příběh Cílka a Lídy* (2007); útulné domácí prostředí je nahrazeno působivou přírodní scénérií.

vádějí do světa snového, přistupují k problematice globálně, s notnou dávkou uměleckého, až surrealistického nasazení.⁵³⁰ V tomto ohledu je situace srovnatelná s aktuálním vývojem obrázkové knihy v ČR.

Dnešní tvůrci obrázkových knih (např. Dick Bruna, Charlotte Dematonsová, Max Velthuijs, Guido Van Genechten, Květa Pacovská) toho nepotřebují k vyjádření výrazu a k vystižení charakteru příliš. Svůj výtvarný projev spíše redukují, nicméně autorský rukopis zůstává. Zaměřují se na to zásadní. Kontury jsou důležité a propracované do nejmenšího detailu. Z hlediska materiálů a technik většina autorů preferuje tužku, tuš, akvarel a ecoline, ale stále častější je míchání technik i materiálů, což dokládají např. neobvyklé koláže doplněné o netradiční materiály. Na vzniku obrázkových knih se také významnou měrou podílí různé počítačové programy, díky nimž lze v příběhu velmi dobře zachovat například rytmus a opakování.

Obrázková kniha patří do edičních plánů mnoha vydavatelských domů. V nizozemském prostředí patří mezi nejvýraznější již zmíněné vydavatelství Lemniscaat, dále Leopold, ale lze tvrdit, že produkcí obrázkových knih se v současnosti alespoň okrajově zabývají téměř všichni hráči na nizozemském knižním trhu (např. Querido, Holland, Zwijsen, Pyramide, Gottmer). Z vlámských vydavatelství připomeňme alespoň vydavatelství Lannoo, Clavis, De Eenhoorn či Davidfonds. Na český knižní trh míří kvalitní obrázkové knihy z produkce nakladatelství Baobab, Meander, Thovt, Labyrint, Brio, Bohem Press či Popokatepetl. Ubylo triviálních a brakových obrázkových knih, což může v obou jazykových oblastech souviset mj. s přesycením trhu, s touhou po nových neočekávaných zážitcích s obrázkovou knihou, ale i s emancipací oboru knižní ilustrace.

Uvedené nakladatelské domy rovněž produkují překladovou literaturu. Překlady nizozemské LPDM mají v ČR dlouholetou tradici, datující se již od konce 19. století. V období 2000–2014 bylo z nizozemštiny do češtiny přeloženo 26 děl LPDM, z toho 10 obrázkových knih. Nejvíce na sebe upozornila obrázková kniha *princ a princ* (č. 2013) autorského dua Nijlandová a De Haanová, která se dotkla v Čechách stále diskutovaného problému homoparentality. Z deseti do češtiny přelo-

---

⁵³⁰ Srov. též BODT, Saskia. de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, s. 281.

žených obrázkových knih je menší část (3 knihy) zaměřena edukačně. Ve všech deseti případech se jedná o autorské obrázkové knihy, které na domácí půdě v Nizozemsku, ale i v zahraničí vzbudili kladný ohlas kritiky i čtenářů, nicméně v ČR jsou z různých důvodů spíše opomíjeny. Z nastíněné překladatelské praxe je zřejmé, že překládání děl LPDM má svá specifika a zejména s ohledem na cílového recipienta si vždy žádá citlivý přístup, kromě jazykových znalostí i výbornou orientaci ve výchozí i cílové kultuře, což se v praxi uplatňuje zejména při převodu kulturních specifik. Lze doporučit zachování tří principů – principu věrnosti vzhledem k výchozímu textu, principu obsahové srozumitelnosti a principu jazykové elegance.

V první dekádě 21. století až po současnost je LPDM ve znamení určitých dílčích počínů iniciovaných at' již samotnými autory či institucemi (nakladatelskými domy). Pro literární tvorbu pro děti a mládež je v tomto období charakteristická obrovská šíře „*druhového rozpětí*“⁵³¹ (např. obří leporelo Lucie Seifertové a jeho pop-up verze dostupná pro domácí využití). Právě práce autorů, kteří jsou zároveň výtvarníky a práci se slovem i obrazem dokážou skloubit v bilderbuších, albech, komiksem, grafických románech či manze má za následek vznik knih-artefaktů (knih-objektů), jejichž umělecká kvalita je nepopíratelná, což ostatně dokládají mnohá tuzemská i zahraniční ocenění. „*Dochází k hybridizaci žánrů, navíc zaznamenáváme posun směrem k hudbě, filmu, rozhlasu, televizi, elektronickým médiím.*“⁵³² LPDM se dostává více pozornosti odborníků, je předmětem zkoumání nejen literární kritiky, ale je i sledována ve vztahu k ostatním oborům.

Současná autorská obrázková kniha staví na poutavém tématu, atraktivním příběhu, dokonalém řemeslném zpracování a přitažlivé reklamní kampani. Je inovativní, působí na naši fantazii, zve nás ke komunikaci i k zamyšlení. Jak již bylo naznačeno, i toto médium lze zneužít pro ideologické účely, zároveň však i využít jako médium, které dokáže informace, emoci, krásu i zábavu zprostředkovat široké věkem neomezené veřejnosti.

---

⁵³¹ Viz URBANOVÁ, Svatava. Magnetická pole české literatury pro děti a mládež na začátku 21. století. In: NOVÁKOVÁ, Luisa (red.). *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. (Kontexty, problémy, trendy)*. 1. vyd. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 9.

⁵³² Tamtéž, s. 9.

Conclusie

Het moderne prentenboek kan in de 21e eeuw worden gezien als een multifunctionele publicatie die ons een multifunctionele ruimte aanbiedt en dwarsverbindingen aanbrengt tussen verschillende gebieden van menselijke activiteit. Er is sprake van een hoge mate van terminologische onduidelijkheid betreffende het begrip prentenboek die echter vaak misleidend is aangezien hiermee vanuit theoretische en terminologische oogpunt zowel publicaties met rijke prentenbegeleiding aangeduid worden als leporella en prentenboeken. Wij zijn ervan overtuigd dat verdere theoretische overwegingen omtrent dit onderwerp en het werk op dit gebied slechts mogelijk zullen zijn indien men op zijn minst een niveau van terminologische en conceptuele eenheid weet te bereiken, zoals voorgesteld door de onderzoeker Michal Tokár.

Deze dissertatie focust op het prentenboek dat door maar één persoon wordt gemaakt en op de ontwikkeling hiervan in de 21e eeuw, rekening houdend met de situatie in de voorafgaande eeuw. Het prentenboek waarvan de schrijver en illustrator één en dezelfde persoon is, bestaat uit tekst en beeld in een wederzijds evenwicht en interactie. Het komt niet zelden voor dat het beeld in het prentenboek de overhand krijgt. De huidige ontwikkeling laat zien, dat de functies in de prentenboeken blijven behouden, alleen hun intensiteit en verhouding veranderen. Cognitie en educatie zijn niet direct evident, eerder impliciet. Het prentenboek blijft de trend van de laatste decennia van de 20^e eeuw volgen, toen de gehele kinder- en jeugdliteratuur probeerde zich te bevrijden van het juk van het onderwijs. De 21^e eeuw legt op het gebied van prentenboeken de nadruk op de beleving en op de esthetische functie van prentenboeken. Deze geven de lezer niet een eenduidig antwoord op alle vragen, maar bieden hem plezier, emotie en uitdaging. Het is geen toeval dat de publicatie van veel prentenboeken steeds vaker vergezeld gaat van een aantal begeleidende evenementen, campagnes of individuele projecten (bijv. Koen Fossey: *Lancelotje*, 1999), wat op de overlappings van de literatuur in andere gebieden wijst. Belangrijk is ook de emotionele lading waarover de prentenboeken beschikken en die ze aan de ontvangers kunnen doorgeven. Dit

kan onder meer in de bibliotherapie of psychologie met succes gebruikt worden.

Het prentenboek spoort tot communicatie aan, maar het zorgt tevens voor het makkelijke en vlotte verloop van de communicatie waarbij de auteur en zijn werk aan de ene kant en de ontvanger en de bemiddelaar aan de andere kant de deelnemers van zijn. Als de ontvanger nog niet of net naar school gaat, kan er geen sprake zijn van een zelfstandige literaire communicatie en in zo'n geval is de rol van de bemiddelaar onvervangbaar. De oorspronkelijke gebruikelijke ontvanger van het prentenboek is in de laatste twee decennia nogal veranderd; vrijwel iedereen kan heden ten dage de ontvanger worden van dit medium – ongeacht zijn leeftijd. De schrijvers van prentenboeken zijn in staat om welk onderwerp dan ook te bewerken alsook de problematische of confronterende thema's uit de taboesfeer te halen. Een opvallend beeld, een minimalistische tekst, een aantrekkelijke lay-out en vaak een controversieel onderwerp maken dit medium aantrekkelijk voor een breed lezerspubliek.

Zoals er reeds is aangegeven, is het voor het prentenboek van kardinaal belang, door wie en op welke manier het beeld in het boek verzorgd wordt. In het verleden werd altijd gesproken over de afbeelding, de illustratie, wat echter omwille van de functie van de illustratie, d.w.z. het beeldvlak in een prentenboek onvoldoende was. De illustratie heeft in de literatuur een ondersteunende, aanvullende functie terwijl het beeld in een prentenboek voor dit medium cruciaal is en het verhaal er afhankelijk van is. Een ander belangrijk aspect is het streven naar het bereiken van een twee- of driedimensionale vorm van prentenboeken wat de pop-up boeken waarschijnlijk het meest uitgesproken laten zien. De pop-up boeken, d.w.z. de ruimtelijke, mechanische en bewegende boeken maken in het laatste decennium een ongewone opbloei door. In de Tsjechische omgeving is een bron van inspiratie Vojtěch Kubašta, in het Nederlandstalige gebied bv. El Pintor.

Zowel de Nederlandse als de Tsjechische boekillustratie hebben in de loop van de 20^e eeuw een aanzienlijke metamorfose ondergaan. In de eerste decennia van de aangegeven periode werd de positie van illustratoren door geschoolde kunstenaars ingenomen, wier werk in bibliothele edities, maar ook in triviale literatuur te zien was. In de

naoorlogse periode is de illustratie door de komst van de stripverhalen sterk beïnvloed, wat uit de wijze van interpreteren van de illustratie blijkt (bijv. een snelle manier om te werken, zwart als basis voor de contouren, soms alleen in tegenstelling tot het wit, het streven de plot en zijn afzonderlijke onderdelen weer te geven). Tegelijkertijd werden prentenboeken van hoge artistieke kwaliteit uitgegeven die beïnvloed waren door de avantgarde van de eerste helft van de 20^e eeuw. De jaren zeventig en tachtig staan in het teken van het experimenteren. Een prentenboek voor volwassenen profileert zich als een verzamelersobject van aanzienlijke bibliofiele waarde. De thema's in de prentenboeken weerspiegelen alle maatschappelijke veranderingen, waar de auteurs zich bovendien vaak kritisch over uiten. Andere kenmerken van het prentenboek zijn: een realistische tendens, het baseren op het werkelijke en het berichten erover, over reële situaties, mensen, gebeurtenissen, feiten. De volwassenen vinden de grafische roman (graphic novel) aantrekkelijk, een soort roman omgezet in een stripvorm, waarbij juist het beeld de fundamentele verhaallijn draagt.

Het beeld in een prentenboek heeft stap voor stap een zeer stabiele positie verworven, met de duidelijke tendens om de tekst in de prentenboeken zo veel mogelijk te minimaliseren. Hoewel het prentenboek ook in de eerste decennia van de 21^e eeuw in de kind- en jeugdliteratuur thuishoort, zijn alle betrokkenen, waaronder ook uitgeverij Lemniscaat, die zich in aanvulling op de kind- en jeugdliteratuur ook bezighoudt met de productie van de prentenboeken voor volwassenen. Voor dit soort publicaties is het typerend dat ze een ongewone wereld een vorm geven waarin de plot zich ontvouwt. De achtergrond is nogal abstract of verwijst naar de ongeschonden natuur, soms bijna een droomlandschap; soms hebben we te maken met een historiserend decor. Een prentenboek voor volwassenen doet zijn ontvangers via het beeld slechts vermoeden. De inhoud blijft echter van belang en prentenboeken formuleren „op de één of andere manier vrijwel altijd een heldere, psychologische boodschap”⁵³³. De uitgeverij Leopold geeft vanaf

---

⁵³³ In: BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, p. 275.

het jaar 2010 een cyclus prentenboeken uit, waarin elk deel gewijd is aan een bepaalde kunstenaar of een artistieke stroming. De afzonderlijke delen ontstaan vaak naar aanleiding van belangrijke tentoonstellingen⁵³⁴. In Nederland scoren verder ook prentenboeken goed waarvan het beeld uit foto's van zelfgemaakte coulissen bestaat die gezelligheid en een echte huiselijke sfeer uitstralen (Karina Schaapman: *Het muizenhuis*, 2011)⁵³⁵.

In het Nederlandstalige gebied blijven langdurig twee tendensen, de realistische en de abstracte vertegenwoordigd. De realistische prentenboeken zijn zeer precies verwerkt, soms met een zorgvuldige bijna wetenschappelijke benadering, die op echte, feitelijke, controleerbare feiten is gebaseerd. De tweede benadering is precies het tegenovergestelde; de abstracte prentenboeken leiden ons naar een droomwereld, de aanpak van het probleem is globaal, met een goede dosering van de artistieke, bijna surrealistische implementatie.⁵³⁶ In dit opzicht is de situatie vergelijkbaar met de actuele ontwikkeling van prentenboeken in Tsjechië.

De hedendaagse auteurs van prentenboeken (zoals Dick Bruna, Charlotte Dematons, Max Velthuis, Guido Van Genechten, Květa Pacovská e. a.) hebben niet veel middelen nodig om de expressie en de schets van het karakter te kunnen uiten. Hun artistieke expressie wordt echter gereduceerd, terwijl hun eigen stijl behouden blijft. Zij concentreren zich op het essentiële. De contouren zijn belangrijk en verfijnd tot in het kleinste detail. Wat het gebruikte materiaal en technieken betreft, geeft de meerderheid van de auteurs nog steeds voorrang aan potlood, inkt, waterverf en ecoline, maar vooral de vermenging van technieken en materialen (ongewone collages aangevuld met niet-traditionele materialen). Bij het ontstaansproces van een prentenboek worden ook diverse computerprogramma's

---

⁵³⁴ Enkele voorbeelden: Daan Remmerts de Vries: *Meneer Kandinsky was een schilder* (2010), Wouter van Reek: *Keepvogel en Kijkvogel: in het spoor van Mondriaan* (2011), Marije Tolman: *Ensor. De grote maskerade* (2011).

⁵³⁵ In Tsjechië werkt op een dergelijke manier bijv. František Skála. In zijn boek *Skutečný příběh Cílka a Lídy* (2007, Een waar verhaal van Cílek en Lída) is de gezellige thuisomgeving door indrukwekkend natuurlandschap vervangen.

⁵³⁶ BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015, p. 281.

gebruikt, waardoor het ritme en de herhaling in het verhaal zeer goed vastgehouden kunnen worden.

Een prentenboek hoort tot de editieplannen van veel uitgeverijen. In het Nederlandstalige gebied denken we vooral aan de al reeds genoemde uitgeverij Lemniscaat, verder Leopold, maar men zou kunnen zeggen dat alle spelers op de Nederlandse boekenmarkt momenteel ten minste marginaal betrokken zijn bij de productie van prentenboeken (bijv. Querido, Holland, Zwijsen, Pyramide, Gottmer). Wat de Vlaamse uitgeverijen betreft, valt er aan de uitgeverijen Lannoo, Clavis, De Eenhoorn of het Davidfonds te denken. Op de Tsjechische boekenmarkt zijn de prentenboeken van hoge kwaliteit vooral afkomstig uit de productie van de uitgeverijen Baobab, Meander, Thovt, Labyrint, Brio, Bohem Press of Popokatepetl. Tegenwoordig neemt de hoeveelheid triviale en rommellectuur af, wat in beide taalgebieden ook te maken kan hebben onder meer met de overvoering van de boekenmarkt, met het verlangen naar nieuwe onverwachte met het prentenboek gepaard gaande belevenissen, maar tevens met de emancipatie van de boekillustratie.

De bovengenoemde uitgeverijen produceren ook literaire vertalingen. Die van de Nederlandse kinder- en jeugdliteratuur kennen in Tsjechië een vrij lange traditie, die van het einde van de 19^e eeuw dateert. In de periode 2000–2014 zijn er 26 werken uit de kinder- en jeugdliteratuur vanuit het Nederlands naar het Tsjechisch vertaald, waaronder 10 prentenboeken. De meeste aandacht heeft het prentenboek *Koning & Koning* (in het Tsjechisch in 2013 uitgegeven) van het tweetal Nijland en De Haan getrokken waarin het in Tsjechië nog steeds omstreden onderwerp van de homoparentaliteit werd aangeroerd. Van de tien in het Tsjechische vertaalde prentenboeken is maar een klein deel (drie) educatief gericht. In alle tien de gevallen gaat het om prentenboeken waarin de auteur naast de tekst ook voor het beeldmateriaal zorgde. Deze prentenboeken hebben in Nederland, maar ook in het buitenland over het algemeen positieve reacties van de critici én lezers gewekt, maar in Tsjechië worden ze om verschillende redenen nogal over het hoofd gezien. Uit voorbeelden uit de geschetste vertaalpraktijk is het duidelijk dat het vertalen van kinder- en jeugdliteratuur door zeer specifieke aspecten wordt gekenmerkt. Met betrekking tot de beoogde ontvanger vraagt een dergelijke vertaling altijd een

verstandige aanpak, in aanvulling op de taalkundige kennis een uitstekende oriëntatie in de bron- en doelcultuur. In de praktijk wordt dit vooral toegepast indien men in een vertaling met culturele referenties en realia wordt geconfronteerd. Het verdient aanbeveling om de volgende drie beginselen tijdens het vertaalprocedé te handhaven: het beginsel van trouw ten opzichte van de brontekst, het principe van inhoudelijke duidelijkheid en het beginsel van de taalkundige elegantie.

In het eerste decennium van de 21e eeuw staat de kinder- en jeugdliteratuur in het teken van bepaalde gedeeltelijke acties, ontstaan op de initiatief van de auteurs of instellingen (uitgeverijen). De literaire werken voor kinderen en jeugd werden in deze periode gekenmerkt door hun enorme bandbreedte (bijv. een leporelloalbum van Lucie Seifertová en zijn pop-up versie beschikbaar voor thuisgebruik). Specifiek het werk van de auteurs die tegelijkertijd ook kunstenaars zijn en het werk met woord en beeld kunnen combineren in prentenboeken, alba, stripverhalen, grafische romans of manga's heeft geresulteerd in het ontstaan van boeken-artefacten (boeken-objecten), waarvan de artistieke kwaliteit niet valt te ontkennen. Dit bewijzen overigens ook talrijke binnen- en buitenlandse literaire bekroningen. *“Er is sprake van de samensmelting van genres, daarnaast zien we een verschuiving in de richting muziek, film, radio, televisie en elektronische media.”*⁵³⁷ Aan de kinder- en jeugdliteratuur wordt door deskundigen steeds meer aandacht geschonken; zij wordt vaak ook tot het onderwerp van het onderzoek van niet alleen literaire critici, maar komt ook aan bod in relatie tot andere disciplines.

Het moderne prentenboek bouwt voort op een boeiend onderwerp, een aantrekkelijk verhaal, perfecte ambachtelijke verwerking en aantrekkelijke reclamecampagne. Het is innovatief, het stimuleert onze verbeelding, het nodigt ons uit om te communiceren en te reflecteren. Zoals al aangegeven, kan ook dit medium worden misbruikt voor ideologische doeleinden, terwijl het op hetzelfde moment echter gebruikt kan worden als een medium dat informatie,

---

⁵³⁷ Zie URBANOVÁ, Svatava. Magnetická pole české literatury pro děti a mládež na začátku 21. století. In: NOVÁKOVÁ, Luisa (red.). *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. (Kontexty, problémy, trendy)*. 1. vyd. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 9. Citaat in de originele versie: „Dochází k hybridizaci žánrů, navíc zaznamenáváme posun směrem k hudbě, filmu, rozhlasu, televizi, elektronickým médiím.“

emotie, schoonheid en amusement kan overbrengen aan het brede, door leeftijd onbegrensde publiek.

Resumé

Tato disertační práce se zaměřuje na obrázkovou knihu, specifický fenomén, který se v posledních dekádách v nizozemské i české literatuře etabloval jako zvláštní médium, jež již není určeno výhradně původnímu dětskému recipientovi. V pěti kapitolách je pozornost věnována nejen teoretickému vymezení pojmu obrázková kniha, problematice klasifikace obrázkových knih, ale je zde mapována i historie obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové oblasti a v ČR. V práci je představeno několik významných soudobých autorů obrázkových knih a jejich tvorba (Dick Bruna, Charlotte Dematonsová, Max Velthuijs, Guido Van Genechten, Květa Pacovská). Výběr odráží aktuální vývoj v této oblasti. Samostatná kapitola je věnována problematice ilustrace, tj. obrazové rovině v obrázkových knížkách. Poslední kapitola cílí na současnou překladatelskou praxi ve vztahu k dětské literatuře, jmenovitě k obrázkovým knihám přeloženým z nizozemštiny a vydaným na českém knižním trhu. Pro účely této práce byl vytvořen korpus českých překladů děl nizozemské LPDM. Práce je vzhledem ke zpracovávanému tématu doplněna o obrazový materiál a řadu citací mj. z cizojazyčných pramenů, opatřených – v případě méně běžných jazyků – vždy českým překladem.

Summary

This dissertation focuses on a picture book, a specific phenomenon which has been established as a special medium in both Dutch and Czech literature over the last decades, not being exclusively intended to an original children's recipient. In five chapters attention is paid not only to a theoretical definition of the term „picture books“, problems of their classification, but also to the history of picture books in the Dutch-speaking world and in the Czech Republic. In this dissertation some important contemporary authors of picture books are presented (Dick Bruna, Charlotte Dematons, Max Velthuijs, Guido Van Genechten, Květa Pacovská). The selection of authors and their works reflects the current development in this area. A separate chapter deals with the problems of illustrations, i.e. an image plane in picture books. The final chapter is aimed at current translation practice in relation to children's literature, namely to picture books translated from Dutch and published on the Czech book market. For the objectives of this work a corpus of Czech translations of the works of Dutch children's and youth literature has been created. Due to its topic this dissertation is supplemented with pictorial material and many references including those from foreign language sources which – in case of less common languages – are always accompanied by Czech translations.

Seznam použité literatury

Prameny

- AL-GHANI, Kay. *Divoké zvíře. První pomoc při zvládnání hněvu u dětí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Brno: Edika, 2014.
- *Almanak voor beschaafde jeugd*. Amsterdam: Egges, 1799.
- ALPHEN, Hiëronymus van (ed. P. J. Buijnsters). *Kleine gedigten voor kinderen*. Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep, 1998.
- ANSLIJN, Nicolaas (Nicolaaszn.). *De brave Maria*. 14. vyd. Leiden: D. du Mortier en zoon, 1841.
- BAETEN, Lieve. *Lotje is jarig*. Hasselt: Clavis, 2004.
- BEERTEN, Els. *Allemaal willen we de hemel*. 1. vyd. Amsterdam / Antwerpen: Querido's Uitgeverij bv, 2008.
- BILDERDIJK, Willem. *Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem*. 1. vyd. Culemborg: Tjeen Willink/Noorduijn, 1977.
- BLOEMENDAL, A. C. *Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken*. Gouda: G. B. van Goor, 1854.
- BORN, Adolf. *Na cestách*. Praha: Slovart, 2006.
- BROEK, Lambrecht van den. *Stoute jongens en meisjes : een prentenboek voor zoete kinderen*. Leyden: P. J. Trap, 1859.
- BRUNA, Dick. *Assepoester*. 2. vyd.⁵³⁸ Amsterdam: Mercis bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *Boek zonder woorden 3*. 1. vyd. Amsterdam: De Boekerij/Van Goor bv, 1988.
- BRUNA, Dick. *de tuin van nijntje*. 7. vyd.⁵³⁹ Amsterdam: Mercis bv, 2008.
- BRUNA, Dick. *de wereld van Nijntje. Een doe-, voel- en luisterboek*. 1. vyd. Amsterdam: Rubenstein, 2008.
- BRUNA, Dick. *het feest van nijntje*. 4. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *het huis van nijntje*. 2. vyd.⁵⁴⁰ Amsterdam: Mercis Publishing bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *ik kan nog meer lezen*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis, 1969.
- BRUNA, Dick. *Klein Duimpje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *knippen met een schaar*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2000.
- BRUNA, Dick. *Kuku, Miffy! Kdo je tam?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011.
- BRUNA, Dick. *Kuku Miffy, kdo je to?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011.
- BRUNA, Dick. *lieve oma pluis*. 20. vyd.⁵⁴¹ Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2009.
- BRUNA, Dick. *mijn dieren*. 9. vyd.⁵⁴² Amsterdam: Mercis bv, 1984.

---

⁵³⁸ První vydání vyšlo v roce 1966.

⁵³⁹ První vydání vyšlo v roce 2004.

⁵⁴⁰ První vydání vyšlo v roce 1991.

⁵⁴¹ První vydání vyšlo v roce 1996.

- BRUNA, Dick. *nijntje*. 23. vyd.⁵⁴³ Amsterdam: Mercis bv, 2007.
- BRUNA, Dick. *nijntje gaat logeren*. 9. vyd.⁵⁴⁴ Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2001.
- BRUNA, Dick. *nijntje in de speeltuin*. 10. vyd.⁵⁴⁵ Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2001.
- BRUNA, Dick. *nijntje in dromenland*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis Publishing bv, 2010.
- BRUNA, Dick. *nijntje op de fiets*. 10. vyd.⁵⁴⁶ Amsterdam: Mercis bv, 2001.
- BRUNA, Dick. *nijntje op reis*. 1. vyd. Amsterdam: Uitgeverij Rubinstein bv, 2003.
- BRUNA, Dick. *nijntje vliegt*. 7. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 2001.
- BRUNA, Dick. *opa en oma pluis*. 2. vyd.⁵⁴⁷ Amsterdam: Mercis Publishing bv, 1996.
- BRUNA, Dick. *Počítej s Miffy. Kolik je to?* 1. vyd. Praha: Baobab&GplusG, 2011.
- BRUNA, Dick. *Roodkapje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *Sneeuwvitje*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis bv, 1998.
- BRUNA, Dick. *telboek*. 2. vyd.⁵⁴⁸ Turnhout: Brepols, 1975.
- BRUNA, Dick. *telboek 2. 13-24*. 1. vyd. Turnhout: Brepols, 1972.
- BRUNA, Dick. *waar is nijntje*. 10. vyd.⁵⁴⁹ Amsterdam: Mercis bv, 1999.
- BRUNA, Dick. *wij hebben een orkest*. 1. vyd. Amsterdam: Mercis Publishing bv, 1984.
- BUSCH, Wilhelm. *Jan a Jíra. Páté čtveráctví*. Brno: Jíchovo nakl., 1944, překl. Ivan Til.
- BUSCH, Wilhelm. *Max a Móric / Max und Moritz*. 1. vyd. Praha: Deus, 2012.
- BUSCH, Wilhelm. *Max a Mořic*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2005, překl. Tomáš Kafka.
- BUSCH, Wilhelm. *Vít a Véna*. Praha: SNDK, 1959, překl. Otokar Fischer.
- BUSCH, Wilhelm. *Žerty, šprýmy, taškařiny*. Praha: Albatros, 1971 (1. vyd. 1965), překl. Hana Prošková.
- CAMPAGNE, Herman Carl Anton. *De geleerde hond*. 1. vyd. Tiel, 1874.
- COUSINS, Lucy. *Hoera voor Vis!* 1. vyd. Amsterdam: Leopold, 2011.
- CRAMER, Rie. *A is een aapje*. 1. vyd. Amsterdam: Mulder & Zoon, ca. 1947.
- CRAMER, Rie. *Vrouw Hubbard en haar hondje*. Den Haag: G. B. van Goor Zonen's Uitg., 1937.

---

⁵⁴² První vydání vyšlo v roce 1959.

⁵⁴³ První vydání vyšlo v roce 1963.

⁵⁴⁴ První vydání vyšlo v roce 1988.

⁵⁴⁵ První vydání vyšlo v roce 1975.

⁵⁴⁶ První vydání vyšlo v roce 1982.

⁵⁴⁷ První vydání vyšlo v roce 1988.

⁵⁴⁸ První vydání vyšlo v roce 1968.

⁵⁴⁹ První vydání vyšlo v roce 1963.

- *Čeští spisovatelé korejským dětem*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952.
- *De kindertijd. Een geschenk voor vlijtige meisjes*. Utrecht: J. G. Andriessen, 1838.
- *De schalksche Willem in zesderlei gedaanten, of de verrassing. Een onderhoudend geschenk voor jongens. Met zeven gekleurde plaatjes*. Amsterdam: Joh. Guykens, 1827.
- *De Weldadige Louize, of het meisje in zesderlei gedaanten. Een Onderhoudend Geschenk voor Meisjes. Met Zeven Gekleurde beweegbare Plaatjes*. Amsterdam: gebr. Van Arum, 1827.
- DEMATONS, Charlotte. *Nederland*. 3. vyd. Rotterdam: Lemniscaat, 2013.
- DEMATONS, Charlotte & GOOSSENS, Jesse. *Duizend dingen over Nederland*. 1. vyd. Rotterdam: Lemniscaat, 2013.
- *Extra fraai kinder prent-boek, zynde voorzien met differente afbeeldingen, benevens verscheide beesten en vogelen*. 3. vyd. Amsterdam: Erve Weduwe Jacobus van Egmont, 1775.
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Malovaná říkadla*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982, ilustrace Květa Pacovská.
- GENECHTEN, Guido Van. *Floppy ve tmě*. 1. vyd. London: Mantra, 2002.
- GENECHTEN, Guido Van. *Matýsek*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002.
- GENECHTEN, Guido Van. *Matýsek en Jája*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002.
- GENECHTEN, Guido Van. *Víš, co má v plínce myš?* 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009.
- GOEVERNEUR, Johan Jacob Antonie. *Reizen en avonturen van Mijnheer Prikkebeen; eene wonderbaarlijke en kluchtige historie*. Groningen: Erven C. M. van Bolhuis Hoitsema, 1858.
- GOSLER, Joan Christiaan Eleonor. *Oudtante Hubbard*. Rotterdam: 1875.
- HAAN, Linda de & NIJLAND, Stern, *princ & princ*. 1. vyd. Praha: Meander, 2013.
- HACHENBURG, Hanuš. *Hned vedle bílá barva mráčků. The White Color of the Clouds Right Alongside. Terezín 1943*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2013.
- HILDEBRANDT, Marie. *Moeder de Gans. Baker- en kinderrijmpjes*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf, 1915.
- HOFFMANN, Heinrich. *Ježipetr, aneb, Veselé historky a žertovné obrázky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2004, překl. Tomáš Kafka.
- *Kluchtige tafereelen van Grootje Goedsloof met haar aardig hondje Blaf*. Amsterdam: G. Theod. Bom, ca. 1850.
- LOCKEROVÁ, Jiřina. *Na dvoře*. 1. vyd.⁵⁵⁰ Praha: Fragment, 2008.
- MILER, Zdeněk. *Krtek a zvířátka na dvoře*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2010.
- *Moeder Hubbard en haar hond*. Amsterdam: P.M. van der Made, 1860.
- NORWEB, J. *Stoute kinderen voor zoete kinderen*. Rotterdam: H. Nijgh, 1860.
- PACOVSKÁ, Květa. *À l'infini*. 1. vyd. Paříž: Panama, 2007.
- PACOVSKÁ, Květa. *Alphabet*. 1. vyd. Berlin: Tivola Verlag, 2000.
- PACOVSKÁ, Květa & SAID: *Es war einmal eine Blume*. 1. Vyd. Zürich: Neugebauer Michael Verlag, 1998.
- PILÁTOVÁ, Markéta. *Jura a lama*. 1. vyd. Praha: LePress, 2012.

---

⁵⁵⁰ 7. dotisk prvního vydání z roku 1995.

- PLAK, Handje. *Wat straks? Handje Plak antwoordt Seyss Inquart*. 's-Gravenhage: Knock-Out-Press, 1945.
- POTTER, Beatrix. *Kiekeboe, Pieter Konijn!* 1. vyd. Amsterdam: Ploegsma: 2011.
- PREISSIG, Vojtěch. *Byl jeden domeček: Obrázková kniha pro malé děti*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1996.
- *Prentjes almanach voor kinderen, voor het jaar 1838*. Amsterdam, 1838.
- PUT, Dianne & DIEDEREN, Suzanne. *Als de maan lacht*. 1. vyd. Hasselt: Clavis, 2011.
- SEKORA, Ondřej. *O zlém brouku Bramborouku*. Praha: SNDK, 1950.
- SEKORA, Ondřej. *Ferda ničí škůdce přírody*. Praha: SNDK, 1951.
- SCHENKMAN, Jan. *De nieuwe cirkus. Groot paarden-spel voor het jeugdige publiek*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1863; *De kermis-artisten, of De viervoetige kunstmakers voor het kleine publiek*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1863.
- SCHENKMAN, Jan. *Het leven van Jan Klaassen verteld aan de Nederlandsche jeugd*. Amsterdam: G. Theod. Bom, 1859.
- SCHENKMAN, Jan. *Pierrot's leven en bedrijf*, ca. 1900.
- SCHENKMAN, Jan. *Sint Nicolaas en zijn knecht*. Amsterdam: J. Vlieger, 1907, ilustrace P. van Geldorp.
- SÍS, Petr. *Hrej, Mozarte, hrej*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 2006.
- SÍS, Petr. *Tři zlaté klíče*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 2007.
- SÍS, Petr. *Zed' – Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 2007.
- SMEE, Nicola. *Spetterdespat!* 1. vyd. Haarlem: Gottmer: 2011.
- SOLLIE, André. *Een raadsel voor Roosje*. 1. vyd. Antwerpen: Querido, 2007.
- SOLLIE, André. *Wachten op Matroos*. 3. vyd. Amsterdam / Antwerpen, 2015.
- STARING, Jennine. *Dag Boef!* 1. vyd. Hilversum: Kwintessens, 2000.
- TÖPFFER, Rodolphe. *De zonderlinge avonturen van Primus Prikkebeen. Voor de eerste maal in Nederland naar de oorspronkelijke tekeningen uitgegeven*. Amsterdam, 1980.
- TÖPFFER, Rodolphe. *Het geheime huwelijk van mijnheer Prikkebeen; ofwel de ware geschiedenis van mijnheer Prikkebeen en zijn fiancée Ursula*. 's-Gravenhage, 1970.
- VANHALEWIJN, Mariette. *De dag dat Sientje kwam*. 1. vyd. Tiel: Lannoo, 1988.
- VANHALEWIJN, Mariette. *Kleine Adam*. 4. vyd. Tiel: Lannoo, 1989.
- VELTHUIJS, Max. *Kikker is verliefd*. 19. vyd.⁵⁵¹ Amsterdam: Leopold, 2003.
- VELTHUIJS, Max. *Žabák a cizinec*. 1. vyd.⁵⁵² Bratislava: Slovart, 2005.
- VELTHUIJS, Max, *Het grote boek van Kikker en Varkentje*. 1. vyd. Amsterdam: Leopold, 2008.
- VELTHUIJS, Max, *Kikker in het water*. 1. vyd. Amsterdam: Leopold, 2009.
- VELTHUIJS, Max, *Kikker speelt met water*. 1. vyd. Amsterdam: Leopold, 2010.

---

⁵⁵¹ 1. vydání vyšlo v roce 1989.

⁵⁵² Jedná se o první vydání české mutace. První nizozemské vydání vyšlo v roce 1993.

- *Vertellingen van de goede oude moeder Hubbard en haar hondje*. 2. vyd. Gouda: 1849.
- *Vlámská lyrika*. Výbor. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.
- VROOLAND-LÖB, Truusje. *Hop, hop, paardje*. 1. vyd. Amsterdam: Ploegsma: 2010.
- *Wat zie ik om me heen?* 1. vyd. Antwerpen: Standaard: 2011.
- WILMINK, Willem. *Het ABC van Willem Wilmink*. 1. vyd. Amsterdam: Querido's Uitgeverij, 1995.
- *Vlámská lyrika*. Výbor. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.

Sekundární literatura

- BAHN, Rainer & IVEN, Claudia (Hrsg.). *Sprache, Emotion, Bewusstheit. Beiträge zur Sprachtherapie in Schule, Praxis, Klinik*. 1. vyd. Idstein: Schulz-Kirchner Verlag, 2006.
- BAROKOVÁ, Jana. *Ausgewählte Kapitel aus der Kinder- und Jugendliteratur der deutschsprachigen Länder*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2010.
- BAROKOVÁ, Jana. *Gattungen der Kinder- und Jugendliteratur. Ihre Charakteristik und Geschichte samt Leseproben für den Unterricht an der Pädagogischen Fakultät der Masaryk-Universität*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011.
- BEKKERING, Harry [red.]. *De hele Bibelebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek in Nederland & Vlaanderen van de Middeleeuwen tot heden*. 2. vyd. Amsterdam: Querido's uitgeverij b. v., 1990.
- BENEDIKTOVÁ, Hana. *Edičné prístupy k tvorbe žánrov pre predčitateľský vek. Tvar a zmysel žánrových modifikácií v literatúre pre predškolský vek*. In: *Žánrové aspekty textu literatúry pre deti a mládež. Zborník referátov z pracovnej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1991.
- BEUCHAT, Cecilia & VALDIVIESO, Carolina. *Translation of Children's Literature: Inter-Cultural Communication*. In: *Bookbird*. Vol. 30. No. 1, březen 1992, s. 13.
- *Bibliografie nizozemské literatury v českém překladu za období 1990–2010*. In: TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika. (ed.). *Gutenbergova čítanka současné prózy z Nizozemska. Holandská čítanka. Nizozemsko-české vydání*. 1. vyd. Praha: Gutenberg, 2011, s. 228–232.
- BÍMOVÁ, Šárka. *Autorská obrazová kniha pro děti. Diplomová práce*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015.
- BODT, Saskia de. *De verbeelders. Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw*. 2. vyd. Nijmegen: Vantilt, 2015.

- BODT, Saskia de & KAPELLE, Jeroen. *Prentenboeken. Ideologie en illustratie 1890 – 1950*. 1. vyd. Amsterdam/Gent: Ludion, 2003.
- BOON, Katrien. *Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur in Duitse vertalingen. Een onderzoek van 1975 tot 2000*. 1. vyd. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Letteren, 2005.
- BORCHERS, Elisabeth. Übersetzer und Lektor, s. 53. In: NIES, Fritz & GLAAP, Albert-Reiner & GÖSSMANN, Wilhelm (Hrsg.). *Ist Literatur-übersetzen lehrbar?* 1. vyd. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1989, s. 45–62.
- BRÁZDOVÁ TOUFAROVÁ, Eva. *Nederlandse kinderliteratuur in het Tsjechisch: Nederlandse en Vlaamse prentenboeken in de Tsjechische vertaling*. Poster prezentovaný na mezinárodní konferenci Achttiende colloquium neerlandicum: Andere werelden ve dnech 27. – 31. srpna 2012 na univerzitě v Antverpách, Belgie.
- BREMS, Hugo. *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945–2005*. 1. vyd. Amsterdam: Bart Bakker, 2006, s. 581–589.
- COILLIE, Jan van & LINDERS, Joke & NIEWOLD, Selma & STAAL, Jos (red.), *Encyklopedie van de jeugdliteratuur*. 1. vyd. Groningen: De Fontein & Wolters-Noordhoff, 2004.
- ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006.
- DAUTZENBERG, J. A. *Nederlandse literatuur, geschiedenis, bloemlezing en theorie*. 3. vyd. Den Bosch: Malmberg, 1993.
- DE BRUIN-HÜBLOVÁ, Magda. Café.cz, překladatelské fórum 3. 12. 2007. In: *Iliteratura* [online]. [cit. 2011-04-12]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek /21857/cafecz-prekladatelske-forum-2007>>.
- DELFT, Marieke van & e.a. [red.]. *Wonderland. De wereld van het kinderboek*. 1. vyd. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002.
- DONGELMANS, Berry (red.), *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. 1. vyd. Den Haag: Bilion, 2000.
- DOROVSKÝ, Ivan a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. Zahraniční spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2007.
- DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999.
- ENGELBRECHT, Wilken. A Moravian Picture of Dutch Literature. In: ZEHNALOVÁ, Jitka & MOLNÁR, ONDŘEJ & KUBÁNEK, Michal. *Tradition and Trends in Trans-Language Communication*. Olomouc Modern Language

Series (OMLS), Vol. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 215–228.

- ENGELBRECHT, Wilken a kol. *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015.
- ENGELBRECHT, Wilken. Hendrik Conscience, de man die de Tsjechen Nederlandse literatuur leerde lezen. In: HRNČÍŘOVÁ, Zdenka. *Praagse Perspectieven 7. Handelingen van het colloquium van de sectie Nederlands van de Kareluniversiteit te Praag op donderdag 24 en vrijdag 25 maart 2011*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2011, s. 83–107.
- ENGELBRECHT, Wilken. Schwejk versus Kapitän Bontekoe. Die niederländische Literatur in tschechischer und die tschechische Literatur in niederländischer Übersetzung. In: DECLOEDT, L. & VAN UFFELEN, H. (ed.). *Der niederländische Sprachraum und Mitteleuropa*. 1. vyd. Wien: Böhlau Verlag, 1995, s. 103–114.
- ENGELBRECHT, Wilken. Zlaté ostruhy, kapitán Bontekoe, modré pondělky... K obrazu nizozemské literatury v Čechách. In: HRALA, Milan & SOTOLOVÁ, Jovanka (eds.): *Český překlad II (1945-2004). Sborník příspěvků z kolokvia, které se konalo v Ústavu translatologie FF UK v rámci výzkumného záměru Základy moderního světa v zrcadle literatury a filozofie (MSM 0021620824) v Praze 8. dubna 2005*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 227–243.
- ENGELBRECHT, Wilken & VAIDOVÁ, Zuzana. *Receptce nizozemské a vlámské literatury v českém překladu. Receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2015.
- FILIPEC, Josef a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 1998.
- FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces. Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. 1. vyd. Brno: Host, 2009.
- FRANKOVÁ, Anita & KYBALOVÁ, Ludmila & POVOLNÁ, Hana. *Motýla jsem tu neviděl. Dětské kresby a básně z Terezína*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1993.
- GHESQUIERE, Rita. *Het verschijnsel jeugdliteratuur*. 7. vyd. Leuven: Acco, 2000.
- GLASER, Paul. *Tanec s nepřítelem*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014.
- GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. 2. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1997.
- GÜNTHER, Kathrin. *Das Bilderbuch im Unterricht der Grundschule*. 1. vyd. Norderstedt: GRIN Verlag, 2008.
- HARTLOVÁ, Dagmar a kol. *Slovník severských spisovatelů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2004.
- HAVLÍKOVÁ, Veronika. Nederlandstalige literatuur in Tsjechië sinds 1990. Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur sinds de val van de muur. In: *Neerlandica extra muros* 42 no. 3 (2004), s. 26–32.

- HEGR, Ladislav a kol. *Slovník spisovatelů: Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko, Island, Nizozemí, Belgie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1967.
- HODOUŠEK, Eduard a kol. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996.
- HOFFMANN, Bernard. *Gestaltungspädagogik in der sozialen Arbeit*. 1. vyd. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2004.
- HORÁČEK, Radek. *Fenomén kniha. Výtvarná výchova a umění knihy*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2008.
- HORST, Han Van Der. *Dějiny Nizozemska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2005.
- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. 1. vyd. Brno: Centa, 2005.
- CHEN, Hung-Shu. *Crossing the Border between Translation and Adaptation: The Ugly Duckling in Taiwan*. Dostupné z: <www.ntnu.edu.tw/acad/rep/r98/u980001-1.doc> (23. 08. 2015).
- ILIEV, Jiří & ZAPLETAL, Zdeněk. *Výtvarné umění a kniha pro mládež I*. 1. vyd. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1993.
- JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1995.
- JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1999.
- *Jurypport Griffels, Penselen, Paletten en Vlag en Wimpels 2013*. 1. vyd. Amsterdam: Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, 2013.
- KEMPEN, Michiel van. *Een Geschiedenis van de Surinaamse literatuur*. 1. vyd. Breda: De Geus, 2003.
- KITZLER, Petr (ed.). *Literatura ve světě. Svět v literatuře 2006-2007*. 1. vyd. Gutenberg: Praha 2007.
- KLINGBERG, Göte. *Children's Fiction in the Hands of the Translator*. Lund: CWK Gleerup, 1986, s. 18–19 (Studia psychologica et pedagogica. Series altera 82).
- KLINGBERG, Göte. *Kinder- und Jugendliteraturforschung. Eine Einführung*. Wien / Köln / Graz: Böhlau, 1973.
- KNITLOVÁ, Michaela. *Obrázková kniha v literatuře pro děti a mládež v 90. letech a současnosti. Diplomová práce*. 1. vyd. Brno: PAEDF MU Brno, 2008.
- KNUVELDER, Gerardus Petrus Maria. *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse Letterkunde*. 's-Hertogenbosch: Malmberg, 1979.
- KORDOŠOVÁ, Gita. *Súčasná slovenská ilustrácia: Literatúra pre deti a mládež*. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou 55. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1983.
- KOTEN, Jiří. *Jak se fikce dělá slovy: Pragmatické aspekty vyprávění*. Brno: Host, 2013.

- KOUDELKOVÁ, EVA (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 27. – 29. března 2008*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2008.
- KOUDELKOVÁ, Eva (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 25. – 26. března 2009*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2009.
- KOUDELKOVÁ, Eva (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 30. – 31. října 2012*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2013.
- KOUDELKOVÁ, Eva. (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014.
- KRIJIT, Hans & KRIJTOVÁ, Olga. *Průvodce dějinami nizozemské literatury*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990.
- KRIJTOVÁ, Olga. Een bijzondere ervaring met Nederlandse boeken in Tschechoslowakije. In: *Ons Erfdeel* (1968), no. 2. internetový zdroj.
- KRIJTOVÁ, Olga. Een woord vooraf – achteraf gezien. Een beschouwing over de inleidende teksten bij vertalingen uit het Nederlands. In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 2, Germanistica Pragensia*, XII, 1994, s. 89–97.
- KRIJTOVÁ, Olga. Hella S. Haasse. In: *iliteratura*, 5. 11. 2003. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14635/haasse-hella-s> (2. 12. 2011)>.
- KRIJTOVÁ, Olga. Het (zelf)beeld van de Nederlandse letterkunde in Tsjechië. In: *Praagse perspectieven 2*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 91–94.
- KRIJTOVÁ, Olga. Literatuur of Lectuur? In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3, Germanistica Pragensia*, X, 1991, s. 55–60.
- KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996.
- KRIJTOVÁ, Olga & TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika. *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. 2. vyd. Praha: Apostrof, 2013.
- KRIJTOVÁ, Olga & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993*. 1. vyd. Praha: JTP, 1994.
- KRIJTOVÁ, Olga & PELLAR, Ruben & SCHÜROVÁ, Petra. *Doplňky k publikaci Bibliografie překladů z nizozemštiny do češtiny a slovenštiny od roku 1890 do roku 1993*. In: <http://www.jtpunion.org/spip/IMG/doc/holandska_biblio_doplnek.doc>.
- *Kritisch lexicon van de Nederlandstalige literatuur na 1945* (red. Ad Zuiderent, Hugo Brems, Tom van Deel). Alphen aan den Rijn: Samsom Uitgeverij, od 1980.
- KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút & KOTOUČ, Kurt Jiří & ORNEST, Zdeněk. *Je mojí vlastní hračka gheť? Básně, próza a kresby terezínských dětí*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 1995.
- KŘÍŽOVÁ, Karolína. *POP-UP. Historie a současnost*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta multimediálních komunikací, 2012.

- KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2003.
- KYSELOVÁ, Lýdia. Trikrát o obrázkovej knihe pre najmenších. In: KYSELOVÁ, Lýdia. *Nadpočetné hodiny života*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1985, s. 114–127.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: Nakladatelství H&H, 2002.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998.
- *Lexicon van de jeugdliteratuur* (red. Joke Linders-Nouwens, Jos Staal, Herman Tromp, Jacques Vos). Alphen aan den Rijn: Samsom Uitgeverij, od 1982.
- *Lexicon van literaire werken* (red. A. G. H. Anbeek van der Meijden, J. Goedegebuure, M. Janssens). Groningen: Wolters-Noordhoff, od 1989.
- LIESHOUT, Ted van. *An elephant came by. 24 Dutch illustrators*. 1. vyd. Amsterdam: NLPVF, 2010.
- LINDEN, Jaap ter. *A is een aapje. Opstellen over ABC-boeken van de vijftiende eeuw tot heden*. 1. vyd. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij b.v., 1995.
- LINDERS, Joke. *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs*. Schrijversprentenboek 50. 1. vyd. Amsterdam: Leopold, 2003.
- LINDERS, Joke & STAAL, Jos & TROMP, Herman & VOS, Jacques. *Het ABC van de jeugdliteratuur. In 250 schrijversportretten van Abkoude naar Zonderland*. 1. vyd. Groningen: Martinus Nijhoff uitgevers, 1995.
- LINDERS, Joke & STAAL, Jos & TROMP, Herman & VOS, Jacques. *Lexicon van de jeugdliteratuur*. Groningen: Wolters-Noordhoff / Alphen aan den Rijn: Samson Uitgeverij, od 1982.
- MAJEROVÁ, Eva. *Kniha – Objekt. Očima rybníků. Prostorově pojednaná autorská kniha s využitím prořezávání papíru*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara, 2014.
- MANDYS, Pavel a kol. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejlivnější knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2013.
- MAŇÁKOVÁ, Marta & ENGELBRECHT, Wilken. Vertalingen van Nederlandstalige literatuur in Slowakije. In: *Neerlandica extra muros* 44 no. 1 (2006), s. 24–34.
- NOGE, J. Kognitívnosť a emocionálnosť v literatúre pre predčítačský vek. In: *Literatúra v literatúre*. Bratislava: Mladá letá, 1988.
- NOVÁKOVÁ, Marta. Bibliografie k tématu. In: *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu – Obrázky z Nizozemska a Flander*, 2007, č. 7–8, s. 90.

- NOVÁKOVÁ, Marta. Výběrová bibliografie překladů vlámských autorů. In: *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu – Belgie: literatura pomezí*, 2009, č. 3, s. 41–43.
- NOVOTNÝ, Robert. *Když Klepiš potkal Klepiš. Sloupky o překládání z let 2008-2011*. 1. vyd. Praha: Galen 2011.
- PACOVSKÁ, Květa. Tvorba je jen jedna. In: JIRKALOVÁ, Karolina [ed.]. *Pořád něco. Rozhovory s umělci*. 1. vyd. Praha: Ambit Media a.s., 2013, s. 92–97 s).
- PALA, Karel & VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. 3. vyd. Praha: NLN, 2001.
- PEER, Willie van. Jeugdliteratuur. In: PEER, Willie van & DIJKSTRA, Katinka [red.]. *Sleutelwoorden. Kernbegrippen uit de hedendaagse literatuurwetenschap*. 1. vyd. Leuven-Apeldoorn: Garant, 1991, s. 83–92.
- PEISERTOVÁ, Lucie. František Doucha – autor literatury pro děti a mládež aneb Kudy cesta nevedla. In: FEDROVÁ, Stanislava & HAVLÍK, Jiří & JEDLIČKOVÁ, Alice. *Cesta tam a zase zpátky v české literatuře. Sborník příspěvků z celostátní studentské literárněvědné konference pořádané Katedrou české literatury Pedagogické fakulty UK pod záštitou Ústavu pro českou literaturu AV ČR ve dnech 29. a 30. května 2002*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003.
- PENNEN, Wilma van der. www.leesplein.nl. In: *Lexicon jeugdliteratuur* [kol. a.], únor 1984.
- PETRÁČKOVÁ, Věra & KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 2001.
- PIJOAN, José. *Dějiny umění I*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1982.
- PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha. Příručka pro nakladatele*. 2. vyd. Praha / Litomyšl: Paseka, 2005.
- POLIAK, Ján. Čo je leporelo. In: *V službách detskej literatúry*. Bratislava: Mladá letá, 1983.
- PROKŮPEK, Tomáš a kol. *Dějiny československého komiksu 20. století (1900–1964)*. 1. vyd. Sv. 1. Praha: Akropolis, 2014.
- PROVAZNÍK, Jaroslav. Obrázková knížka, její podoby a proměny. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 15. – 16. října 2013*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2014, s. 23–60.
- POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže. (Od počátků obrození a předchůdců do vzniku socialistické literatury)*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987.
- POSPÍŠIL, Otokar & SUK, Václav František. *Dětská literatura česká. Příručka dějin literárních pro školu, knihovny i širší veřejnost*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1924.
- PRSTKOVÁ, Eva. *Obraz druhé světové války v prozaických dílech pro děti a mládež vydaných po roce 1989*. MDP. Brno: Pedagogická fakulta, 2009, s. 64–65.

- REIß, Katharina & VERMEER, Hans Josef. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984.
- REISSNER, Martin. Ilustrace v dialogu s textem. In: REISSNER, Martin. *Česká literatura pro děti a mládež. Reflexe vybraných východisek a stavu*. 1. vyd. Brno, 2006, s. 62–76.
- RIEKEN-GERWING, Ingeborg. *Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern*. 1. vyd. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 1995.
- ROSOVÁ, Milena. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ostrava Ostravská univerzita Ostrava, Pedagogická fakulta, 2002.
- ROSOVÁ, Milena & NOVÁK, Radomil. Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Cesty ke komunikaci. Sborník příspěvků z odborného semináře pořádaného katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, jazykové a literární komunikace KČJL PdF OU v listopadu 2000. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2001.
- ŘEŘICHOVÁ, Vlasta & DOROVSKÝ, Ivan a kol. *Autoři světové literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.
- SMOLKA FRUHWIRTOVÁ, Lucie. Nederlandse literatuur in Tsjechische culturele context na WO II. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica. Neerlandica III. Aspecten van de extramurale neerlandistiek*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 77–83.
- SMOLKA FRUHWIRTOVÁ, Lucie. *Recepce nizozemské literatury v českém literárním kontextu let 1945–2010*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.
- SPELBRINK, Hanny & DE GRAAFF, Wendy. *De wereld van het kinderboek*. 3. vyd. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997.
- STANISLAVOVÁ, Zuzana. K typovým a hodnotovým aspektům leporela. In: DOUPALOVÁ, Eva & HÖFLEROVÁ, Eva. *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Sborník příspěvků z odborných seminářů pořádaných katedrou českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU a Kabinetem literatury pro mládež, literární a jazykové komunikace KČJL PdF OU v letech 1997 a 1998*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 1999, s. 38–43.
- STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Příběh české ilustrované dětské knihy 1900–2000*. 1. vyd. Písek: Sladovna, 2010.
- STOLT, Birgit. How Emil Becomes Michel: On the Translation of Children's Books. In: LATHEY, Gillian (ed.). *The Translation of Children's Literature. A Reader*. Topics in Translation 31. 2006, s. 74.
- ŠENKOVÁ, Silva. *Latinsko-český a česko-latinský slovník*. 2. Vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999.
- ŠMAHELOVÁ, Hana. *Počátky kritického myšlení o dětské literatuře I. Studie s antologií textů z přelomu 19. a 20. Století*. 1. Vyd. Praha: FF UK, 1999.

- ŠTĚPANOVIČOVÁ, Zuzana. *Květa Pacovská. Časoprostor/Spacetime*. 1. Vyd. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2011.
- ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. 1. Vyd. Edice Ladění. Slavkov u Brna: BM Typo, 2004.
- ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- ŠUBRTOVÁ, Milena. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II. Čeští spisovatelé*. 1. Vyd. Praha: Libri, 2012.
- ŠUSTROVÁ, Radka. Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava, s. 71. Dostupné z: <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/sborniky/valecny-prozitek/sustrova-radka.pdf>> (22. 12. 2015) In: ŠUSTROVÁ, Radka. *Pod ochranou protektorátu: Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť 1940–1945*. 1. vyd. Praha: FF UK, 2012, s. 67–78.
- TĚRA, Jakub. *Komunikační kanály v české graffiti subkultuře*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, 2007
- TER HARMSEL HAVLÍKOVÁ, Veronika (ed.). *Gutenbergova čítanka současné prózy z Nizozemska. Holandská čítanka. Nizozemsko-české vydání*. 1. Vyd. Praha: Gutenberg, 2011.
- THIELE, Jens. Das Bilderbuch. In: LANGE, Günter. *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*. Band 1. Hohengehren: Schneider-Verlag, 2000.
- THIELE, Jens (Hg.). *Neue Erzählformen im Bilderbuch. Untersuchungen zu einer veränderten Bild-Text-Sprache*. 1. Vyd. Oldenburg: Isensee Verlag, 1991.
- TOKÁR, Michal. *Kapitoly z teorie knižném ilustrácie*. 1. Vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, 2000.
- TOKÁR, Michal. *Obrázkové příběhy*. 1. Vyd. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002.
- TOUFAROVÁ, Eva. Hoe maakt de Nederlandse literatuur het in Tsjechië? Uitgeverijen, vertalers, tijdschriften, vertalingen, bekroningen. In: *Kunsttijdschrift Vlaanderen* 56, no. 316 (2007), s. 143–146.
- TOUFAROVÁ, EVA. Osmdesátka Miep Diekmannové. In: *Ladění. Časopis pro teorii a kritiku dětské literatury* (2005), no. 1, ročník 10 (15), Brno, s. 40–41.
- TOUFAROVÁ, Eva. Úspěšní čtou aneb jak to dělají ve Vlámku. Současná vlámská literatura pro děti a mládež, významné vlámské instituce a projekty. In: KOUDELKOVÁ, Eva (ed.). *Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec 25. – 26. Března 2009*. 1. Vyd. Liberec: Bor, 2009, s. 67–80.
- URBANOVÁ, S. *Figury a figurace*. 1. Vyd. Ostrava: FF OU, Ústav pro regionální studia, 2010.
- URBANOVÁ, Svatava. Magnetická pole české literatury pro děti a mládež na začátku 21. Století. In: NOVÁKOVÁ, Luisa (red.). *Literatura pro děti a*

mládež na začátku tisíciletí. (Kontexty, problémy, trendy). 1. vyd. Praha:Obec spisovatelů, 2009, s. 9–39.

- URBANOVÁ, Svatava. *Pohyby/Movimientos.* 1. Vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010.
- URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. Let XX. Století.* 1. Vyd. Olomouc: Votobia, 2004.
- URBANOVÁ, Svatava & ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie).* 5. Vyd. Ostrava: FF Ostravská univerzita, 2005.
- URBANOVÁ, Svatava. Tři paradoxy Květy Pacovské. In: *Ladění. Časopis pro teorii a kritiku dětské literatury.* Číslo 1/2008, roč. 13(18), s. 2–6.
- VANDEWEGHE, Willy. *Duoteksten. Inleiding tot vertaling en vertaalstudie.* 1. Vyd. Gent: Academia Press, 2005.
- VOOLEN, Edward van & BELINFANTE, Judith C. E. *40/45. De jodenvervolging. Van isolement tot moord.* Amsterdam: Joods Historisch Museum – Stichting IVIO, 1990.
- VOS, Jacques. Leesfasen. In: *Lexicon jeugliteratuur* [kol. a.], červen 1984.
- WHITE, Colin & BOUCKE, Laurie. *The Undutchables: Leven in Holland.* 30. Vyd. Amsterdam: Njgh & Van Ditmar, 2011.
- WOLFOVÁ, Pavlína, „Ti princové jsou teplouši“. In: *Víkend Mladá fronta dnes*, 30. 3. – 1. 4. 2013, s. 15–17.
- ZIMMER, Rudolf. *Probleme der Übersetzung formbetonter Sprache. Ein Beitrag zur Übersetzungskritik.* Tübingen: Niemeyer, 1981.
- ŽILKOVÁ, Marta. *Dieťa v kontexte postmoderny.* 1. Vyd. Nitra: Garmond, 1999.

Internetové zdroje

- *Baobab* [online]. [cit. 25. 10. 2012]. Dostupné z: <<http://www.baobab-books.net/>>
- *Charlotte Dematons.* In: *Villa Kakelbont* [online], 5. 4. 2004, poslední revize 5. 10. 2005, [cit. 13. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.villakakelbont.be/html/index_auteurs.asp>.
- *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 20. 7. 2015, posl. Revize 13. 6. 2015 [cit. 20. 8. 2015]. Dostupné z: <<http://www.databaze-prekladu.cz>>.
- *Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945* [online]. 20. 7. 2015, posl. Revize [cit. 20. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/DUP03.htm>.
- *Databáze nizozemských autorů* [online]. Dostupné z: <<http://www.databazeknih.cz/index.php?stranka=autori&nid=86&dle=&id=1>>.

- *Databáze překladů nadace Nizozemský literární fond* (dříve Nizozemský literární fond pro produkci a překlady NLPVF) [online]. Dostupné z: <<http://www.nlpvf.nl/vertalingendb/zoek1.php>>.
- *dbnl* [online]. Posl. Revize datum [cit. 26. 7. 2015]. Dostupné z: <<http://dnb.ddb.de>>.
- *De Boekenberg* [online]. Posl. Revize 21. 7. 2011 [cit. 22. 7. 2011]. Dostupné z: <<http://www.boekenberg.nl/>>.
- *De kleine Johannes* [online]. Posl. Revize 20. 7. 2011 [cit. 21. 7. 2011]. Dostupné z: <<http://www.johannes.be/DKJ/Dkjstart.html>>.
- *Dětská literatura* [online]. Posl. Revize 1. 5. 2006 [cit. 12. 9. 2012]. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/literatura-po-r-1945/detska-literatura/>>.
- *De Utrechtse Kinderboekhandel* [online]. Posl. revize 20. 7. 2011 [cit. 21. 7. 2011]. Dostupné z: <<http://www.nlstreets.nl/NL/winkel/de-utrechtse-kinderboekhandel-cadeaus-utrecht/>>.
- *Het mooiste kinderboek* [online]. Posl. revize [cit. 13. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.hetmooistekinderboek.be>>.
- *Host* (2011), no. 3, Literární Flandry [online]. Dostupné z: <<http://www.casopis.hostbrno.cz/cs/archiv/2011/3-2011/obsah-cisla-3-2011>>.
- *In den olifant* [online]. Posl. revize 21. 7. 2011 [cit. 22. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.zone03.be/wca_digi/shop_detail/54/53211/In-den-olifant.html>.
- *Ilustrátoři* [online]. Posl. revize 2014 [cit. 22. 10. 2015]. Dostupné z: <http://villapelle.cz/autori-mestosvet/>.
- *Jezus Messias* (Willem de Vink) [online]. Dostupné z: <www.facebook.com/jmpbk/photos/a.755834504546780.1073741937.302877343175834/755834511213446/?type=3&theater>.
- *Kleine Kangoeroe* [online]. Dostupné z: <http://www.bibliotheekbreda.nl/iguana/uploads/specials/nvd2007/Klein_eKangoeroe.html>.
- *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě* [online]. Posl. revize 2015 [cit. 20. 12. 2015]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kuratorium_pro_v%C3%BDchovu_ml%C3%A1de%C5%BE_v_%C4%8Cech%C3%A1ch_a_na_Morav%C4%9B>.
- *Lemniscaat* [online]. [cit. 13. 10. 2013]. Dostupné z: ><http://www.lemniscaat.nl/Jeugd/Prentenboeken/titels/9789047704980/Nederland>>.
- *Letterkundig museum* [online]. Posl. revize [cit. 12. 5. 2015]. Dostupné z: <<http://www.letterkundigmuseum.nl/>>.
- *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. Posl. revize [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nizozemsko/index.html>.
- *NE-BE, společnost pro šíření vlámské a nizozemské kultury* [online]. 2009, posl. revize [cit. 13. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.ne-be.cz/o_nasz.html>.
- *Nová literatura pro děti a mládež* [online]. [cit. 12. 9. 2012]. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/nova-literatura/nova-literatura-pro-deti-a-mladez/>>.
- *Pardoes* [online]. 4. 3. 2009, posl. revize 21. 7. 2011 [cit. 22. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.zone03.be/wca_digi/shop_detail/54/52882/Par>

does.html>.

- *princ a princ* [online]. 23. 5. 2013, [cit. 22. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1096662-mile-deti-zili-byli-dva-princove-milovali-se-a-tak-se-vzali>.
- *Stichting lezen* [online]. Posl. revize 3. 8. 2011 [cit. 4. 8. 2011]. Dostupné z: <http://www.stichtinglezen.be/content.aspx?!=001&index=true>.
- *Villa Kakelbont* [online]. Posl. revize 9. 8. 2011 [cit. 10. 8. 2011]. Dostupné z: http://www.villakakelbont.be/html/index_home.asp.
- *The picture book* [online]. [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.thepicturebook.co/>.
- *The picture book manifesto* [online]. Posl. revize 27. 10. 2011 [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-industry-news/article/49276-mac-barnett-spearheads-a-picture-book-manifesto.html>.
- *Van Genechten Robert* [online]. Posl. revize 1. 8. 2009 [cit. 31. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.dodenakkers.nl/oorlog/verzwegen/42-genechten.html>.

Seznam vyobrazení

Seznam vyobrazení – kapitola 1

Obr. 1	Interaktivní komunikační akt	s. 38
Obr. 2	Komunikační akt dle Jakobsona	s. 39
Obr. 3	Titulní strana obrázkové knihy <i>Kom binnen in het huis Van El</i> Pintor waar je mag: <i>klimmen, springen, zwemmen, snoepen, schilderen, schaatsen, knoeien, koken, glijden, vliegen, vissen, varen</i> (1943, Vejdi do El Pintorova domu, kde se smí: šplhat, skákat, plavat, mlsat, kreslit, jezdit na bruslích, dělat nepořádek, vařit, klouzat se, létat, chytat ryby, plout)	s. 47
Obr. 4	Titulní strana <i>Gek en wijs tijdens Seyss</i> (1945, Hlupáci, chytráci, to nám Seyss přináší)	s. 50
Obr. 5	Ilustrace k obrázkové knize <i>Wat straks? Handje Plak antwoordt Seyss Inquart</i> (1945, Handje Plak odpovídá Seyssi Inquartovi), s. 4	s. 51
Obr. 6	Ukázka z knihy Reina van Looije <i>De kleine parade</i> (1945, Malá přehlídka, s. 5)	s. 52

Seznam vyobrazení – kapitola 2

Obr. 1	Abecední prkénko	s. 60
Obr. 2	Titulní strana z knihy <i>A is een aapje</i> (A je opice) od Rie Cramerové	s. 61
Obr. 3	Obrázek za kačku <i>Chlapcům divokou zábavu, dívčím něžnou radost</i>	s. 63
Obr. 4	Titulní strana <i>De kleine print-bybel</i> (Malé obrázkové bible) z roku 1736	s. 65
Obr. 5	Ukázka z <i>De kleine print-bybel</i> (Malé obrázkové bible), citát č. 80	s. 65
Obr. 6	Ukázka z Bertuchovy <i>Bilderbuch für Kinder</i> , Výmar, 1800, Ryby V	s. 70
Obr. 7	Ukázka z knihy A. C. Bloemendala: <i>Het lieve boek: waarin men vindt beschreven, en afgebeeld naar 't leven, met fraai gekleurde plaatjes, al wat de kleine maatjes, kan leeren en vermaken, met honderd andre zaken</i> , část Ráno, podčásti Ranní oblékání a Ranní modlitba	s. 73
Obr. 8	Ukázka z knihy <i>Hanenpoot: prentenboek voor zijn zoontje Julius Willem</i>	s. 76
Obr. 9	Ukázka z knihy <i>Kluchtige tafereelen van Grootje Goedsloof met haar aardig hondje Blaf</i> . Amsterdam: G. Theod. Bom, ca. 1850	s. 78
Obr. 10	Ukázka z <i>Reizen en avonturen van Mijnheer Prikkebeen; eene wonderbaarlijke en kluchtige historie</i>	s. 80
Obr. 11	Ukázka z knihy <i>Stoute jongens en meisjes: een prentenboek voor zoete kinderen</i> (1859) L. van den Broeka	s. 81
Obr. 12	Ukázka z díla <i>Stoute kinderen voor zoete kinderen</i> J. Norweba <i>Mietje en het mes</i> (Mietje a nůž)	s. 83
Obr. 13	Ukázka z knihy <i>De weldadige Louize</i>	s. 86
Obr. 14	Ukázka z knihy <i>De schalksche Willem in zesderlei gedaanten, of de verrassing</i>	s. 87
Obr. 15	Titulní strana knihy <i>Het sprekende prentenboek</i>	s. 90
Obr. 16	Ukázka reklamního plakátu továrny na výrobu sirupů <i>Siroopfabriek de Baarsjes</i> přibližně z let 1900–1925	s. 92
Obr. 17	Titulní strana knihy S. Abramsze <i>Rijmpjes en versjes uit de oude doos</i> (vlevo pravděpodobně 5. vydání z roku 1937, vpravo 54. vydání z roku 2009)	s. 93
Obr. 18	Báseň <i>Mikulášův příjezd</i> z knihy <i>Nicolaas en zijn knecht</i> J. Schenkmana	s. 96
Obr. 19	Příběh kluka s palcem v puse – ilustrace a text	s. 106
Obr. 20	Wilhelm Busch: <i>Max und Moritz</i> – titulní strana českého překladu z roku 2012	s. 107

Obr. 21	Z Pečírkovy <i>Pohádky o slepičce a kohoutkovi</i>	s. 108
Obr. 22	Ukázka z knihy <i>Byl jednou jeden domeček</i> (1904) Vojtěcha Preissiga	s. 110
Obr. 23	Typická česká ladovská krajina	s. 112
Obr. 24	(zleva) Jiří Trnka: <i>Zahrada</i> – Ondřej Sekora a Ferda Mravenec – Helena Zmatlíková: Protagonisté z knihy <i>Děti z Bullerbynu</i> – Cyril Bouda: <i>Gulliver</i> – Radek Pilař: Postava Večerníčka – Zdeněk Miler: Postava Krtečka – Kamil Lhoták: <i>Pocta Rousseauovi</i>	s. 113
Obr. 25	Ukázka z Kubaštova <i>Gullivera</i>	s. 115
Obr. 26	ukázka z anglické pop-up knihy <i>Ricky the Rabbit</i> (1961)	s. 116
Obr. 27	Kubaštův <i>Pražský betlém</i> (Prague Nativity, Orbis 1968 & 1969)	s. 116
Obr. 28	(zleva) Lucie Dvořáková – Petr Šmalec – Jindra Čapek – Martina Skala: <i>Strado&Varius</i> – Eva Volfová: <i>Kočička z kávové pěny</i> – Petr Sís: <i>Zed'</i> – Petr Nikl: <i>Pohádka o Rybitince</i> – Alžběta Skálová: <i>Marseille</i>	s. 118
Obr. 29	Josef Paleček: <i>Vzpomínka na G. Klimta</i>	s. 119

Seznam vyobrazení – Kapitola 3

Obr. 1	Dick Bruna	s. 121
Obr. 2	Miffy	s. 123
Obr. 3	Miffyini rodiče	s. 126
Obr. 4	Příklad Brunova textu	s. 126
Obr. 5	Miffy jede na hřiště	s. 127
Obr. 6	Miffy skáče na trampolíně	s. 127
Obr. 7	Cesta na hřiště	s. 128
Obr. 8	Cesta z hřiště	s. 128
Obr. 9	Popelka chystající se na ples	s. 129
Obr. 10	Miffy s košíkem zeleniny	s. 129
Obr. 11	kočka (edukační kniha)	s. 129
Obr. 12	postel (edukační kniha)	s. 129
Obr. 13	podkolenky	s. 130
Obr. 14	podkolenky	s. 130
Obr. 15	Charlotte Dematonsová	s. 135
Obr. 16	Ukázka z knihy <i>Sinterklaas</i> (2007, Mikuláš)	s. 136
Obr. 17	Titulní strana knihy, na níž je zobrazeno všech sedm uvedených elementů	s. 139
Obr. 18	Charlotte Dematonsová – Nizozemsko v zimě	s. 141
Obr. 19	Nizozemští bruslaři podle Borna	s. 142
Obr. 20	Nizozemský spisovatel a ilustrátor Max Velthuijs	s. 144
Obr. 21	Žabákovi kamarádi	s. 148
Obr. 22	Velthuijsův Žabák z knihy <i>Kikker is Kikker</i> (1996, Žabák je Žabák)	s. 149
Obr. 23	Vlámský spisovatel a ilustrátor Guido Van Genechten	s. 152
Obr. 24	Matýsek	s. 154
Obr. 25	<i>Kleine Kangoeroe</i> (Klokánek) – úvodní strana digitalizované verze	s. 156
Obr. 26	Ukázka z knihy <i>Víš, co má v plínce myš?</i> (s. 12–13)	s. 158
Obr. 27	Ukázka z knihy <i>Víš, co má v plínce myš?</i> po otevření záložky (s. 12–13)	s. 158
Obr. 28	Květa Pacovská	s. 160
Obr. 29	Ukázka knihy-akordeonu z tvorby Květy Pacovské	s. 163
Obr. 30	Vokály – ukázka z knihy <i>À l'Infini</i> (2007, s. 65–66)	s. 165
Obr. 31	Vokály – písmeno A (<i>À l'Infini</i> , 2007, s. 7–8)	s. 165
Obr. 32	Květa Pacovská, <i>Circle space</i> . 1995, akryl, plátno	s. 166

Seznam tabulek

Seznam tabulek – Kapitola 5

Tab. 1	Počet přeložených děl LPDM z nizozemštiny do češtiny	s. 198
Tab. 2	Žánrové spektrum přeložených titulů LPDM z nizozemštiny do češtiny	s. 199

Seznam grafů

Seznam grafů – Kapitola 5

Graf 1	Autoři nizozemsky psaných obrázkových knih – počet přeložených titulů	s. 200
Graf 2	Bruna, Van Genechten a Velthuijs v českém překladu	s. 203
Graf 3	Překlady děl Maxe Velthuijse v nejčastějších jazykových mutacích	s. 204
Graf 4	Překlady děl Guida Van Genechtena v nejčastějších jazykových mutacích	s. 204

Seznam používaných zkratk

AS	Aspergerův syndrom
ČR	Česká republika
LGBT	gay a lesbická literatura
LPDM	literatura pro děti a mládež
NLPVF	Het Nederlands Literair Productie en Vertalingen fonds (dnes Nizozemský literární fond)
VFL	Het Vlaams Fonds voor de Letteren (Vlámský literární fond)

Přílohy

Příloha 1a

Přehled překladů nizozemsky psané literatury pro děti a mládež⁵⁵³

- BAKKER, Willeke. *Každý den usínáme s medvídkem*. 1. vyd. Praha: Rebo, 1994, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *365 Stoeries about Bears* (Berenverhaaltjes)
- BAKKER, Willeke. *Každý den usínáme s medvídkem*. 2. vyd. Praha: Rebo, 1995, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *Berenverhaaltjes*.
- BAKKER, Willeke. *Každý den usínáme s medvídkem*. 2. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *365 Stoeries about Bears* (Berenverhaaltjes).
- BAKKER, Willeke. *Pohádkový rok s medvídky: příběhy medvídků Neda, Toma a Pídi*. 3. vyd. Čestlice: Rebo, 2007, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *Berenverhaaltjes*.
- BAKKER, Willeke. *Pohádkový rok s medvídky: příběhy medvídků Neda, Toma a Pídi*. 3. vyd. Čestlice: Rebo, 2009, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *Berenverhaaltjes*.
- BECKMAN, Thea. *Křížák v džínách*. 1. vyd. Praha: Deus, 2007, překl. Gerard Keijsper. Orig.: *Kruisocht in spijkerbroek*.
- BEER, Hans de. *Lední medvídku, vrať se brzy!* 1. vyd. Praha: Kentaur, 1991, překl. z nj. H. Čechová, ilustr. Hans de Beer. Orig.: *Kleiner Eisbär, komm bald wieder!* (*Kleine Ijsbeer, waar ga je naar toe?*)
- BEER, Hans de. *Lední medvídku, vezmi mě s sebou!* 1. vyd. Praha: Kentaur, 1991, překl. z nj. H. Čechová, ilustr. Hans de Beer. Orig.: *Kleiner Eisbär, nimm mich mit!* (*Kleine Ijsbeer, wat is er mis?*)
- BEER, Hans de. *Lední medvídku, kam pluješ?* 1. vyd. Praha: Kentaur, 1991, překl. z nj. H. Čechová, ilustr. Hans de Beer. Orig.: *Kleiner Eisbär, wohin fährst du?* (*Een ijsbeer in de tropen.*)
- BOS, Burny. *Slůně Olli*. 1. vyd. Praha: Kentaur, 1991, překl. z nj. H. Čechová, ilustr. Hans de Beer. Orig.: *Olli der kleine Elefant*.
- BOS, Burny & BEER, Hans de. *Žabák Valentýn a malinově červené autíčko*. 1. vyd. Praha: Kentaur/Polygrafia, 1992, překl. Miloslav Čech, ilustr. Hans de Beer. Orig.: *Valentino Frosch und das himbeerrote Cabrio*.

---

⁵⁵³ Výše uvedený seznam není pravděpodobně úplný; je jen jakýmsi pokusem o inventarizaci aktuálního stavu překladů nizozemsky psané literatury pro děti a mládež do češtiny. Jeho součástí jsou rovněž slovenské překlady, a to do roku 1993, tj. do rozdělení Československa na dva samostatné státy; po roce 1993 uvádíme již pouze české překlady.

- BRUNA, Dick. *Kuku Miffy! Kdo je tam?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neuveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *kiekeboe! wie is daar, nijntje?*
- BRUNA, Dick. *Kuku Miffy, kdo je to?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neuveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *kiekeboe! wie zit daar, nijntje?*
- BRUNA, Dick. *Počítej s Miffy. Kolik je to?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neuveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *Tel mee met nijntje.*
- DIDELEZ, Guy. *Kostlivení.* 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, překl. Lucie van Donselaar, ilustr. Jozef Gertli Danglár. Orig.: *Kadavergedaver.*
- DIEKMANN, Miep. *O čem si to povídáte?* 1. vyd. Praha: Albatros, 1993, překl. Olga Krijtová, ilustr. Adolf Born. Orig.: *Hannes en Kaatjes, wat is dat voor praatje?*
- DIEKMANN, Miep. *Jak se žení princové.* 1. vyd. Praha: Olympia, 2000, překl. Olga Krijtová, ilustr. Eliška Konopiská. Orig.: *Krik de prins die trouwen moest...*
- DIEKMANN, Miep. *Kuli kuli ťap.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1983, překl. Olga Krijtová, volně přebásnil Pavel Šrut, ilustr. Jarmila Marešová. Orig.: *Wiele wiele stap; Stappe stappe stap.*
- DIEKMANN, Miep. *Tajemný mužiček z mušle.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1979, překl. Olga Krijtová, ilustr. Zdeňka Táborská. Orig.: *Sjon Karko.*
- DIEKMANN, Miep. *Padu je chlapík.* 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1978, překl. Júlia Májeková, ilustr. Ľuba Končeková-Veselá. Orig.: *Padu is gek.*
- DIEKMANN, Miep. *Padu se nedá.* 1. vyd. Praha: Práce, 1972, překl. Olga Krijtová, ilustr. Zdeněk Filip. Orig.: *Padu is gek.*
- DIEKMANN, Miep. *Marijn u pirátů.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1971, překl. Stanislava Hřebíčková, ilustr. Zdeněk Filip. Orig.: *Marijn bij de Lorredraaiers.*
- DIEKMANN, Miep. *Marijn medzi pirátmi.* 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1977, překl. Júlia Májeková, ilustr. Marián Minarovič. Orig.: *Marijn bij de Lorredraaiers.*
- DIEKMANN, Miep. *Čluny v Brakkeputu.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1970, překl. Olga Krijtová, ilustr. Zdeněk Filip. Orig.: *De boten van Brakkeput.*
- DIEKMANN, Miep. *Annejet zasahuje.* 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1972, překl. Olga Krijtová, ilustr. Jiří Petráček. Orig.: *Annejet stelt zich voor. Annejet helpt een handje.*
- DIEKMANN, Miep. *Annejet to tak nenechá.* 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1973, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Annejet wint de laatste ronde. Annejet laat het er niet bij zitten. Annejet knipt de kaartjes.*
- DIEKMANN, Miep. *Annejet to tak nenechá.* 2. vyd. Praha: Železný, 1992, překl. Olga Krijtová, ilustr. Ivana Lomová. Orig.: *Annejet wint de laatste ronde. Annejet laat het er niet bij zitten. Annejet knipt de kaartjes.*
- DIEKMANN, Miep. *Annejet to tak nenechá.* 3. vyd. Praha: Albatros, 2003, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Annejet wint de laatste ronde. Annejet laat het er niet bij zitten. Annejet knipt de kaartjes.*

- DIEKMANN, Miep. *Annejet a kluci*. 2. vyd. Praha: Železný, 1992, překl. Olga Krijtová, ilustr. Ivana Lomová. Orig.: *Annejet stelt zich voor. Annejet helpt een handje*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet a kluci*. 3. vyd. Praha: Albatros, 2002, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Annejet stelt zich voor. Annejet helpt een handje*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet má problémy*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978, překl. Olga Krijtová, ilustr. Ervín Urban. Orig.: *Iedereen doet maar. Stuivertje wisselen*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet má problémy*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1986, překl. Olga Krijtová, ilustr. Bedřich Budil. Orig.: *Iedereen doet maar. Stuivertje wisselen*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet má problémy*. 3. vyd. Praha: Železný, 1992, překl. Olga Krijtová, ilustr. Ivana Lomová. Orig.: *Iedereen doet maar. Stuivertje wisselen*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet má problémy*. 3. vyd. Praha: Albatros, 2004, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Iedereen doet maar. Stuivertje wisselen*.
- DOORSELAER, Willy Van. *Já se jmenuju Kaspar*. 1. Praha: Albatros, 1998, překl. Olga Krijtová, ilustr. Josef Mištera. Orig.: *Ik heet Kaspar*.
- DRAGT, Tonke. *Dopis pro krále*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2000, překl. Jana Irmannová-Pellarová, ilustr. Markéta Šišková. Orig.: *De brief voor de koning*.
- DRAGT, Tonke. *Planoucí lesy Venuše*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1979, překl. Jana Červenková. Orig.: *Torenhoog en mijlenbreed*.
- DRAGT, Tonke. *Planoucí lesy Venuše*. 2. vyd. Praha: Triton, 2006, překl. Jana Červenková a Hana Válková-Pločková. Orig.: *Torenhoog en mijlenbreed*.
- EEDEN, Frederick van. *Malý Jeník*. 1. vyd. Praha: Kamila Neumannová-Krémová, 1905, překl. Arnošt Procházka. Orig.: *De kleine Johannes*.
- EEDEN, Frederik van. *Malý Jeník*. 2. vyd. Praha: Kamilla Neumannová, 1919, překl. Arnošt Procházka, dřevoryt František Kobliha. Orig.: *De kleine Johannes*.
- EEDEN, Frederick van. *Malý Jeník*. 3. vyd. Hranice: Fabula, 2002, překl. Arnošt Procházka, přepracoval Radomil Hradil, ilustr. Markéta Doubravská. Orig.: *De kleine Johannes*.
- FABRICIUS, Johan. *Klukovská hra*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, překl. Olga Krijtová, ilustr. Ervín Urban. Orig.: *Jongenspel*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. Praha: Družstevní práce, 1935, překl. Lída Faltová, ilustr. Josef Novák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 2. vyd. Praha: Družstevní práce, 1940, překl. Lída Faltová. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 3. vyd. Praha: Družstevní práce, 1946, překl. Lída Faltová, ilustr. Josef Novák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.

- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1958, překl. Lída Faltová, ilustr. Josef Novák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 2. vyd. Praha: SNDK, 1966, překl. Lída Faltová, ilustr. Josef Novák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1975, překl. Júlia Májeková, ilustr. Dušan Kállay. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1977, překl. Lída Faltová, ilustr. Josef Novák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. Praha: Toužimský a Moravec, 1996, překl. Gustav Kadlec, ilustr. Jan Sovák. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2010, překl. Lída Faltová. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe*.
- FABRICIUS, Johan. *Tonek z Napoleonovy armády*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981, překl. Olga Krijtová, ilustr. Michal Romberg. Orig.: *Toontje Poland, een Alkmaarse jongen in de dagen van Napoleon*.
- FABRICIUS, Johan. *Tajemství starého venkovského sídla*. Praha: Albatros 1972, překl. Stanislava Hřebíčková. Orig.: *Het geheim van het oude landhuis*.
- FRANK, Anne. *Deník Anne Frankové: 14. června 1942 – 1. srpna 1944*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo-Melantrich, 1956, překl. Gustav Janouch. Orig.: *Het achterhuis*.
- FRANK, Anne. *Deník Anne Frankové: 14. června 1942 – 1. srpna 1944*. 2. vyd. Praha: Svobodné slovo-Melantrich, 1957, překl. Gustav Janouch. Orig.: *Het achterhuis*.
- FRANK, Anne. *Deník Anny Frankovej: 12. júna 1942 – 1. augusta 1944*. 1. vyd. Bratislava: Mladé letá, 1960, překl. z nj. M. Valherachová. Orig.: *Het achterhuis*.
- FRANK, Anne. *Deník Anne Frankové: 14. června 1942 – 1. srpna 1944*. 3. vyd. Praha: SNDK, 1966, překl. Gustav Janouch, ilustr. Ivan Strnad. Orig.: *Het achterhuis. Das Tagebuch der Anne Frank*.
- FRANK, Anne. *Deník Anny Frankové*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1992, překl. Miroslav Drápal. Orig.: *Het achterhuis*.
- FRANK, Anne. *Denník Anny Frankovej: 12. jún 1942 – 1. august 1944*. Bratislava: Archa, 1996, sest. Otto H. Frank, překl. Adam Bžoch. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944*.
- FRANK, Anne. *Deník*. 1. vyd. Praha: Triáda, 2004, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944*.
- FRANK, Anne. *Deník*. 2. vyd. Praha: Triáda, 2006, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944*.

- FRANK, Anne. *Deník*. 3. vyd. Praha: Triáda, 2010, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 slůňátek : příběhy před spaním*. 1. vyd. Praha: Rebo, 1996, překl. Šárka Kohoutová, ilustr. Christl Voglová. Orig.: *365 Olifantenverhalen voor het slapengaan*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 slůňátek : příběhy před spaním*. 1. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. Šárka Kohoutová, ilustr. Christl Voglová. Orig.: *365 Olifanten – Elke dag een verhaaltje*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 pohádek o králíčcích*. 1. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. neveden. Orig.: *365 Konijnen – Elke dag een verhaaltje*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 příběhů o hračkách. Příběhy před spaním*. 1. vyd. Praha: Rebo, 1998, překl. neveden. Orig.: *365 poppenverhalen*.
- GARMERS, Sonia. Milá královno, tímto Vám posílám svou dceru. In: *Světová literatura*, roč. 34, 1989, s. 181–198, překl. J. Růžičková-Hronová. Orig.: *Lieve koningin, hierbij stuur ik u mijn dochter*.
- GARMERS, Sonia. *Žít v úsměvu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1988, překl. Jitka Růžičková-Hronová, ilustr. Lubomír Anlauf. Orig.: *Wonen in een glimlach*.
- GENECHTEN, Guido van. *Floppy ve tmě*. 1. vyd. London: Mantra Lingua, 2002, překl. Milada Sal. Orig.: *Floppy in the dark*.
- GENECHTEN, Guido van. *Matýsek*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, překl. Jiří Stach. Orig.: *Rikki*.
- GENECHTEN, Guido van. *Matýsek en Jája*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, překl. Jiří Stach. Orig.: *Rikkie en Annie*.
- GENECHTEN, Guido van. *Víš, co má v plínce myš? Víš? Nevíš?* 1. vyd. Brno: Barrister & Principál, 2009, přebásnil Hynek Vilém, ilustr. Guido van Genechten. Orig.: *Mag ik eens in je luiet kijken?*
- GERARD, Hilde E. *Heřman Hmmm a případ černé sedmičky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2013, překl. Martina Loučková, ilustr. Eric Bouwens. Orig.: *Heinrich Poloh en de zaak van de zwarte zeven*.
- HAAN, Linda de & NIJLAND, Stern. *princ & princ*. 1. vyd. Praha: Meander, 2013, překl. Adéla Elbel. Orig.: *Koning & Koning*.
- HICHTUM, Nienke van. *Uhuhu*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1939, překl. Lída Faltová, ilustr. Václav Fiala. Orig.: *Oehoehoe*.
- HICHTUM, Nienke van. *Eskymáček hrdina*. 1. vyd. Brno: Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, 1941, překl. Th. Kilian, ilustr. Jar. Dvořáček. Orig.: *Kudlago*.
- HICHTUM, Nienke van. *Eskymáček hrdina*. 2. vyd. Brno: Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, 1942, překl. Th. Kilian, ilustr. Jar. Dvořáček. Orig.: *Kudlago*.
- HICHTUM, Nienke van. *Eskymáček hrdina*. 3. vyd. Brno: Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, 1942, překl. Th. Kilian, ilustr. Jar. Dvořáček. Orig.: *Kudlago*.

- HICHTUM, Nienke van. *Eslymáček hrdina*. 4. vyd. Brno: Ústřední učitel'ské nakladatelství a knihkupectví, 1943, překl. Th. Kilian, ilustr. Jar. Dvořáček. Orig.: *Kudlago*.
- JANSEN, Maan. *365 dobrodružství medvídky Bruma: příběhy před spaním*. 1. vyd. Praha: Rebo, 1995, překl. Petra Rokov'ská, ilustr. Maan Jansen. Orig.: *365 berenavonturen: verhaaltjes voor het slapengaan*.
- JONG, Eelke de & BAKKER, Cornelis, *Bludný bruslař: pověsti a báchorky z Nizozemska a Flander*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005, překl. Magda de Bruin-Hüblová, ilustr. Adriana Rohde Kabele. Orig.: výběr z různých nizozem'ských originálů.
- KUIJER, Guus. *Všehokniha*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2013, překl. Magda de Bruin Hüblová., ilustr. Nanako Ishida. Orig.: *Het boek van alle dingen*.
- LEEUW, Hendrik de. *Ostrov radostného mládí: kniha javanských bajek a pohádek*. 1. vyd. Praha: Julius Albert, 1934, překl. Božena Paličková, ilustr. Kurt Wiese. Orig.: neuveden.
- LIEVERS, Menno. *Je to skutečně pravda? Čítanka pro toho, kdo si myslí, že neumí myslet*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004, překl. Olga Krijtová, ilustr. Marcel Stecker. Orig.: *Dat is waar. Een leesboek voor wie denkt dat hij niet denken kan*.
- MEYER, Maurits de. *Vlámské pohádky: nejkrásnější báchorky a bajky z Flander*. 1. vyd. Praha: Cinemax, 1997, překl. Petra Schürová, ilustr. Pavel Šuk. Orig.: *Vlaamse Sprookjes*.
- MULTATULI. *O věrné lásce Saidhaja a Adindy*. 1. vyd. Praha: Dorostový odbor ČSČK, 1926, překl. Josef Veselý. Orig.: *De geschiedenis van Saïdjah en Adinda*.
- MULTATULI. *O věrné lásce Saidhaja a Adindy*. 1. vyd. Praha: Dorostový odbor ČSČK, 1927, překl. Josef Veselý. Orig.: *De geschiedenis van Saïdjah en Adinda*.
- MULTATULI. *O věrné lásce Saidhaja a Adindy*. 2. vyd. Praha: Dorostový odbor ČSČK, 1931, překl. Josef Veselý. Orig.: *De geschiedenis van Saïdjah en Adinda*.
- NIJLAND, Stern. *Paní Apolenka a velká jitrnicová záhada*. 1. vyd. Praha: Meander/Modrý slon, 2014., překl. Adéla Elbel. Orig.: *Mevrouw Dientje en het leverworstmysterie*.
- OOMEN, Francine. *Jak přežít svou maličkost?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2005, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik mezelf?*
- OOMEN, Francine. *Jak přežít tuhle třídu?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik de brugklas?*
- OOMEN, Francine. *Jak přežít první pusy?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik mijn eerste zoen?*
- OOMEN, Francine. *Lena Notýsková*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2013, překl. Jana Broekman-Minářová. Orig.: *Lena Lijstje*.
- OOMEN, Francine. *Tajemství Leny Notýskové*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014, překl. Jana Broekman-Minářová. Orig.: *Het geheim van Lena Lijstje*.

- PIENAAR, A. A. *Příběhy malého nosorožce*. 1. vyd. Praha: Jos. Hokr, 1935, překl. I. Schulz, ilustr. V. Čutťa. Orig.: neueden.
- PIENAAR, A. A. *Z osudů afrických zvířat*. 1. vyd. Praha: Jos. Hokr, 1924, překl. I. Schulz, ilustr. V. Čutťa. Orig.: *Uit oerwoud en vlakke*.
- Rutgers van der Loeff-Basenau, An. *Laviny nad vsí*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1961, překl. Olga Krijtová, ilustr. Eduard Háje. Orig.: *Lawines razen*.
- SCHMIDT, Annie M. G. *Krabička od zápalek. Dobromil cituplný*. In: Třicet šťastných klíčů. Praha: Práce, 1971, překl. Olga Krijtová. Orig.: Dvě pohádky z *Heksen en zo*.
- SCHMIDT, Annie M. G. *Na Vystrkově: pro děti od 5 let*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985, překl. Olga Krijtová, ilustr. Jolanta Lysková. Orig.: *Waaidorp I, Waaidorp II*.
- SCHMIDT, Annie M. G., *Slečna Mici*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1999, překl. Jitka Růžičková, ilustr. Vratislav Hlavatý. Orig.: *Minoes*.
- SCHMIDT, Annie M. G., *Viplala*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999, překl. kolektiv katedry germanistiky Masarykovy univerzity v Brně pod vedením Emy Máčelové-van den Broecke, ilustr. Rostislav Skopal. Orig.: *Wiplala*.
- TELLEGEN, Toon. *Veverčák a mravenec*. 1. vyd. Praha: Cinemax, 1998, překl. Jiřina Holeňová, ilustr. Pavel Šuk. Orig.: *Toen niemand iets te doen had*.
- VELTHUIJS, Max. *Žabák a cizinec*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2005, překl. Věra Ebels-Dolanová, ilustr. Max Velthuijs. Orig.: *Kikker en de vreemdeling*.
- VRIES, Anne de. *Biblia pre deti*. 1. vyd. Polsko, 1984, překl. neueden. Orig.: neueden.
- VRIES, Anne de. *Biblia pre deti / Slova Svätého písma rozpráva deťom Anne de Vries*. 2. vyd. Poland, 1985, překl. neueden. Orig.: neueden.
- VRIES, Anne de. *Radost pro všechny: novozákonní příběhy / vyprávění Anne de Vries*. 1. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, překl. z nj. Zdeněk Svoboda, ilustr. Lumír Čmerda. Orig.: neueden.
- VRIES, Anne de. *Slunce chudých*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 1947, překl. Ella Kazdová. Orig.: *Bartje*.
- VRIES, Anne de. *Slunce chudých*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1948, překl. Ella Kazdová. Orig.: *Bartje*.
- VRIES, Anne de. *Slunce chudých*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1977, překl. Ella Kazdová, ilustr. Jitka Vrbová. Orig.: *Bartje*.
- VRIES, Anne de. *Vypráví dětem: Starý zákon – Nový zákon*. 1. vyd. Poland, Světlo světa, 1985, překl. neueden. Orig.: neueden.
- VRIES, Anne de. *Vypráví dětem: Starý zákon – Nový zákon*. 2. vyd. Poland, 1988, překl. neueden. Orig.: neueden.
- VRIES, Anne de. *Anne de Vries vypráví dětem: Starý a Nový zákon*. S.l.: Ekumenická rada církví, 1989, překl. neueden. Orig.: neueden.

- VRIES, Dolf de. *Já vám fakt uteču*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, překl. Jaroslava Znamenaná, ilustr. Pavel Sivko. Orig.: *...ik loop weg, hoor*.
- VRIES, Dolf de. *Já vám fakt uteču*. 2. vyd. Plzeň: Uni, 1997, překl. Jaroslava Znamenaná, ilustr. Pavel Botka. Orig.: *...ik loop weg, hoor*.

Příloha 1b

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE ČESKÝCH PŘEKLADŮ NIZOZEMSKÉ LPDM V LETECH 2000–2014

2000

- DIEKMANN, Miep. *Jak se žení princové*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2000, překl. Olga Krijtová, ilustr. Eliška Konopiská. Orig.: *Krik de prins die trouwen moest...*
- DRAGT, Tonke. *Dopis pro krále*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2000, překl. Jana Irmannová-Pellarová, ilustr. Markéta Šišková. Orig.: *De brief voor de koning*.

2002

- BAKKER, Willeke. *Každý den usínáme s medvídkem*. 2. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. Eva Labusová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *365 Stoeries about Bears (Berenverhaaltjes)*.
- DIEKMANN, Miep. *Annejet a kluci*. 3. vyd. Praha: Albatros, 2002, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Annejet stelt zich voor. Annejet helpt een handje*.
- EEDEN, Frederick van. *Malý Jeník*. 3. vyd. Hranice: Fabula, 2002, překl. Arnošt Procházka, přepracoval Radomil Hradil, ilustr. Markéta Doubravská. Orig.: *De kleine Johannes*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 slůňátek: příběhy před spaním*. 1. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. Šárka Kohoutová, ilustr. Christl Voglová. Orig.: *365 Olifanten – Elke dag een verhaaltje*.
- FRÖHLICH, Francesca. *365 pohádek o králíčcích*. 1. vyd. Praha: Rebo, 2002, překl. neuveden. Orig.: *365 Konijnen – Elke dag een verhaaltje*.
- GENECHTEN, Guido van. *Floppy ve tmě*. 1. vyd. London: Mantra Lingua, 2002, překl. Milada Sal. Orig.: *Floppy in the dark*.
- GENECHTEN, Guido van. *Matýsek*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, překl. Jiří Stach. Orig.: *Rikki*.
- GENECHTEN, Guido van. *Matýsek en Jája*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2002, překl. Jiří Stach. Orig.: *Rikkie en Annie*.

2003

- DIEKMANN, Miep. *Annejet to tak nenechá*. 3. vyd. Praha: Albatros, 2003, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Annejet wint de laatste ronde. Annejet laat het er niet bij zitten. Annejet knipt de kaartjes*.

2004

- DIEKMANN, Miep. Annejet má problémy. 3. vyd. Praha: Albatros, 2004, překl. Olga Krijtová. Orig.: *Iedereen doet maar. Stuivertje wisselen.*
- FRANK, Anne. *Deník*. 1. vyd. Praha: Triáda, 2004, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944.*
- LIEVERS, Menno. *Je to skutečně pravda? Čítanka pro toho, kdo si myslí, že neumí myslet*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004, překl. Olga Krijtová, ilustr. Marcel Stecker. Orig.: *Dat is waar. Een leesboek voor wie denkt dat hij niet denken kan.*

2005

- JONG, Eelke de & BAKKER, Cornelis, *Bludný bruslař: pověsti a báčorky z Nizozemska a Flander*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005, překl. Magda de Bruin-Hüblová, ilustr. Adriana Rohde Kabele. Orig.: výběr z různých nizozemských originálů.
- OOMEN, Francine. *Jak přežít svou maličkost?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2005, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik mezelf?*
- VELTHUIJS, Max. *Žabák a cizinec*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2005, překl. Věra Ebels-Dolanová, ilustr. Max Velthuijs. Orig.: *Kikker en de vreemdeling.*

2006

- DRAGT, Tonke. *Planoucí lesy Venuše*. 2. vyd. Praha: Triton, 2006, překl. Jana Červenková a Hana Válková-Pločková. Orig.: *Torenhoog en mijlenbreed.*
- FRANK, Anne. *Deník*. 2. vyd. Praha: Triáda, 2006, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944.*
- OOMEN, Francine. *Jak přežít tuhle třídu?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik de brugklas?*

2007

- BAKKER, Willeke. *Pohádkový rok s medvídky: příběhy medvídků Neda, Toma a Pídi*. 3. vyd. Česlice: Rebo, 2007, překl. Eva Labuťová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *Berenverhaaltjes.*
- BECKMAN, Thea. *Křižák v džínách*. 1. vyd. Praha: Deus, 2007, překl. Gerard Keijsper. Orig.: *Kruistocht in spijkerbroek.*
- DIDELEZ, Guy. *Kostlivení*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, překl. Lucie van Donselaar, ilustr. Jozef Gertli Danglár. Orig.: *Kadavergedaver.*

- OOMEN, Francine. *Jak přežít první pusu?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, překl. Jana Broekman-Minářová, ilustr. Lukáš Urbánek. Orig.: *Hoe overleef ik mijn eerste zoen?*

2009

- BAKKER, Willeke. *Pohádkový rok s medvídky: příběhy medvídků Neda, Toma a Pídi.* 3. vyd. Česlice: Rebo, 2009, překl. Eva Labuťová, ilustr. Gris di Luca. Orig.: *Berenverhaaltjes.*
- GENECHTEN, Guido van. *Víš, co má v plínce myš? Víš? Nevíš?* 1. vyd. Brno: Barrister & Principál, 2009, přebásnil Hynek Vilém, ilustr. Guido van Genechten. Orig.: *Mag ik eens in je luiet kijken?*

2010

- FABRICIUS, Johan. *Plavčíci kapitána Bontekoea.* 1.vyd. Praha: XYZ, 2010, překl. Lída Faltová. Orig.: *De scheepsjongens van Bontekoe.*
- FRANK, Anne. *Deník.* 3. vyd. Praha: Triáda, 2010, překl. Miroslav Drápal a Michaela Jacobsenová. Orig.: *Het achterhuis. Dagboek-brieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944.*

2011

- BRUNA, Dick. *Kuku Miffy! Kdo je tam?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *kiekeboe! wie is daar, nijntje?*
- BRUNA, Dick. *Kuku Miffy, kdo je to?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *kiekeboe! wie zit daar, nijntje?*
- BRUNA, Dick. *Počítej s Miffy. Kolik je to?* 1. vyd. Praha: Baobab& GplusG, 2011, překl. neveden, ilustr. Dick Bruna. Orig.: *Tel mee met nijntje.*

2013

- GERARD, Hilde E. *Heřman Hmmm a případ černé sedmičky.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2013, překl. Martina Loučková, ilustr. Eric Bouwens. Orig.: *Heinrich Poloh en de zaak van de zwarte zeven.*
- HAAN, Linda de & NIJLAND, Stern. *princ & princ.* 1. vyd. Praha: Meander, 2013, překl. Adéla Elbel. Orig.: *Koning & Koning.*
- KUIJER, Guus. *Všehokniha.* 1. vyd. Praha: Albatros, 2013, překl. Magda de Bruin Hüblová., ilustr. Nanako Ishida. Orig.: *Het boek van alle dingen.*
- OOMEN, Francine. *Lena Notýsková.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2013, překl. Jana Broekman-Minářová. Orig.: *Lena Lijstje.*

2014

- NIJLAND, Stern. *Paní Apolenka a velká jitrnicová záhada*. 1. vyd. Praha: Meander/Modrý slon, 2014., překl. Adéla Elbel. Orig.: *Mevrouw Dientje en het leverworstmysterie*.
- OOMEN, Francine. *Tajemství Leny Notýskové*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014, překl. Jana Broekman-Minářová. Orig.: *Het geheim van Lena Lijstje*.

Příloha 2

Seznam překladatelů z nizozemštiny do češtiny od roku 1989⁵⁵⁴

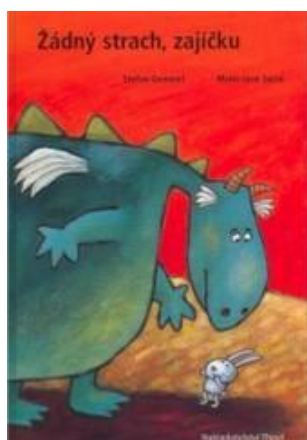
BROEKMAN-MINÁŘOVÁ Jana
ČECH Miloslav
DE BRUIN- HÜBLOVÁ Magda
DRÁPAL Miroslav
EBELS-DOLANOVÁ Věra
ELBEL Adéla
HOLEŇOVÁ Jiřina
HŘEBÍČKOVÁ Stanislava
JACOBSENOVÁ Michaela
LABUSOVÁ Eva
KADLEC Gustav
KOHOUTOVÁ Šárka
KRIJTOVÁ Olga
MÁČELOVÁ-VAN DEN BROECKE Emy
PELLAROVÁ Jana
ROKOVSKÁ Petra
RŮŽIČKOVÁ Jitka
SCHÜROVÁ Petra
VESELÝ Josef
VILÉM Hynek
ZNAMENANÁ Jaroslava

---

⁵⁵⁴ V tomto seznamu jsou uvedeni pouze ti překladatelé, kteří překládají do češtiny nizozemsky psanou literaturu pro děti a mládež.

Příloha 3

Práce s knihou v rámci biblioterapie⁵⁵⁵

Název: Žádný strach, zajíčku

Autor: Stefan Gemmel

GEMMEL, Stefan. *Žádný strach, zajíčku*. ČR: Thovt, 2005. ISBN 80-903653-3-7.

Doporučili	Alena Visurová
V kategorii	Strachy a fobie
Žánr	Beletrie
Věková kategorie	Předškolní věk (do 6 let)
Štítky redakce	Zvířata, strach z tmy, přátelství, pohádky
Štítky uživatelů	-

Napsali o knize

Hluboko v lesích žije drak Bodo. I když vypadá jako příšera, není zlý. Rád pěstuje kytičky, zpívá si a je vlastně hodný. Možná proto se rozhodl pomoci vystrašenému zajíčkovi, který se bojí svého vlastního strachu. Knížka je napsaná laskavou formou, preferuje kamarádství.

Alena Visurová

Ukázka z knihy

Jednoho rána, když Bodo pozdravil sluníčko, uslyšel za sebou slabounký hlásek:

"Chová se takhle drak?" ptal se ho malý zajíc.

A ještě jednou: "Tak se přece žádný drak nechová!" Bodo se podíval na mrňouska velkýma očima. "Tak? A jakpak se tedy chová drak?"

⁵⁵⁵ Zdroj <<http://www.bibliohelp.cz/knihy/zadny-strach-zajicku>> (18. 8. 2015).

Jak pracovat s knihou

Podle čtenářské úrovně **dítěte** si příběh může přečíst buď samo, nebo mu ho přečtete.

Následně si o přečteném s dítětem **popovídejte**:

- je nutné znát příběh,
- dopředu stanovit, v čem by dítěti mohl pomoci, co by si mělo uvědomit,
- fantazie je vítaná, ale vaším úkolem je směřovat ji.

Zjistěte, zda dítě dovede příběh stručně popsat vlastními slovy, zda mu rozumí.

Přimějte dítě **otázkami k zamyšlení**:

- Z čeho měl zajíček strach?
- Koho potřeboval zajíček vyděsit?
- Myslíš, že je strach ze tmy skutečný?
- Jak zajíček překonal svůj strach ze tmy a spánku?
- Myslíš, že se bál oprávněně?
- Opravdu se musíme tak tmy a spánku bát?

Další možnosti práce s textem (aby si dítě hlouběji zapamatovalo ponaučení):

- Dítě může namalovat zajíčkův strach.
- Můžete společně zapřemýšlet, jak ještě strach zahnat.

Mohlo by Vás také zajímat

- *Míšovo tajemství*
- *Pohádky o zvířátkách ze ZOO*
- *Schválně jsem zaspala*
- *Nevzdávej se předem*
- *Záhada hlavolamu*

Anotace

Jméno autora: PhDr. Eva Brázdová Toufarová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci, Katedra bohemistiky a Katedra
nederlandistiky

Název diplomové práce: Fenomén obrázková kniha. Příspěvek k současné
nizozemské a české literatuře pro děti a mládež

Anglický název diplomové práce: The phenomenon of a picture book.
A contribution to the current Dutch and
Czech literature for children and youth

Nizozemský název diplomové práce: Het verschijnsel prentenboek. Een
bijdrage tot de hedendaagse
Nederlandse en Tsjechische kinder-
en jeugdliteratuur

Vedoucí diplomové práce: Prof. dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Počet znaků (bez mezer): 344 365

Počet znaků (s mezerami): 405 262

Počet stran: 267

Počet příloh: 3

Počet použitých titulů: a) literární zdroje: 253
b) internetové zdroje: 30

Klíčová slova: literatura pro děti a mládež, LPDM, nizozemská literatura pro
děti a mládež, obrázková kniha, bilderbuch, leporelo, knižní ilustrace,
překládání dětské literatury, historie obrázkové knihy, Dick Bruna, Max
Velthuijs, Charlotte Dematons, Guido Van Genechten, Květa Pacovská, pop-
up, Vojtěch Kubašta

Krátká charakteristika:

Tato disertační práce se zaměřuje na obrázkovou knihu, specifický
fenomén, který se v posledních dekadách v nizozemské i české literatuře
etabloval jako zvláštní médium, jež není určeno výhradně původnímu
dětskému recipientovi. V pěti kapitolách je pozornost věnována nejen

teoretickému aspektu obrázkových knih, problematice samotného označení zmíněného fenoménu (první kapitola), ale je zde mapována i historie obrázkové knihy v nizozemsky mluvící jazykové oblasti a v ČR (druhá kapitola). Ve třetí kapitole je věnován prostor pro představení několika významných soudobých autorů obrázkových knih a jejich tvorby. V kapitole čtvrté se zaměřujeme na problematiku ilustrace, tj. na obrazovou rovinu v obrázkových knížkách a kapitola pátá cílí na současnou překladatelskou praxi ve vztahu k dětské literatuře, jmenovitě k obrázkovým knihám přeloženým z nizozemštiny a vydaným na českém knižním trhu. Pro účely této práce byl vytvořen korpus českých překladů děl nizozemské LPDM. Práce je vzhledem ke zpracovávanému tématu doplněna o obrazový materiál a řadu citací mj. z cizojazyčných pramenů, opatřených – v případě méně běžných jazyků – vždy českým překladem.